BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
22 G
27

I ~~a 7 a 6~~

~~14 4 0 6 5~~
14-14-g-25

DE FASCINO
LIBRI TRES.

IN QVIBVS OMNES FASCINI SPECIES ET CAVSÆ OPTIMA METHODO deſcribuntur, & ex Philoſophorum ac Theologorum ſententiis ſcitè & eleganter explicantur: necnon contra præſtigias, impoſturas, illuſionéſque dæmonum, cautiones & amuleta præſcribuntur: ac denique nugæ, quæ de iiſdem narrari ſolent, dilucidè confutantur.

LEONARDO VAIRO, *Beneuentano, Ordinis S. Benedicti Canonico regulari, ac ſacræ Theologiæ Doctore ſapientiſſimo, auctore.*

Acceſſit ad calcem Index locupletiſſimus.

PARISIIS,
Apud Nicolaum CHESNEAV, via Iacobæa,
ſub Quercu viridi.

M. D. LXXXIII.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

ILLVSTRISSIMO
ATQVE EXCELLENTISSIMO DOMINO IOANNI STVNICÆ, PRINCIPI

Petræ Præsiæ, militiæ Diui Iacobi Maiori Commendatario, Leonardus Vairus, S. P. D.

MA EMANUELE

INTER *præcipuas rerum causas, Princeps Excellentissime, tria esse reperio, quæ hominem ad summam perfectionem & ad sempiternam gloriam perducere possunt, naturam scilicet, disciplinam, & consuetudinem. Natura enim omnis perfectionis origo & fundamentum est: hæc sine disciplina, cæca, manca & imperfecta vt plurimum esse consueuit: vtraque tamen per consuetudinem & exercitationem perficitur. Natura si quidem paruulos quosdam igniculos nobis indidit, quos tamen malis moribus opinionibúsque deprauatis sic restinguimus, vt nusquã naturæ lumen appareat. nam simul atque editi in lucem & suscepti sumus, in omni continuò prauitate versamur, vt penè cum lacte nutricis, errorem suxisse videamur: tum ita variis imbuimur erroribus, vt vanitati veritas, & opinioni confirmatæ natura ipsa cedat, adeo vt ab ea prorsus desciscere videamur. At qui cursum vitæ tuæ diligenter animaduerterit, summo quodam consensu hæc tria in te conuenisse reperiet. Tu enim iam inde à pueritia eximiæ indolis & summæ virtutis specimen præ te ferens, nobilißima virtutum semina ingenio tuo innata assiduo studio atque assuetudine tã-*

tùm iuuisti, vt summam omnium spem, quæ de te adhuc puero habebatur, continuò adolescens incredibili virtute superaueris: & vir tandem factus maximos ingenij fructus edideris, non Potentissimo Hispaniarũ Regi duntaxat, sed vniuersæ Christianæ Reipublicæ gratos. Postquam enim primum fœlicitatis thesaurum habuisti(qui est, vt sapientes volunt, ab optimo integerrimóque pátre procreari)in aula Caroli Quinti Imperatoris Inuictissimi ita educatus fuisti, vt probatissimorum virorũ insigniores virtutes, & clarissimorum Philosophorũ celebriores disciplinas imbiberis, atque in succum verteris. Téque ita comparasti, vt qui in aperto medióque spectaculo ante omnium oculos vitam acturus esses. Denique id egisti, vt qualis videri velles, talis etiam esses, quod Socratem præcepisse legimus. Quocirca non solùm nihil peccando, verumetiam honesta quæque peragendo, manifestum te omnibus exemplar exhibuisti, in quod perindè ac in speculum intuentes, ab operum simul & sermonum turpitudine auerterentur. Cúmque triplex vitæ genus, iuxta communem Philosophorum sententiam reperiatur, actiuum scilicet, contemplatiuum, & voluptuosum; postremum quidem molle ac dissolutum, actiuum verò si bonis disciplinis careat, ineptum & magnis erroribus inuolutum, contemplatiuum ab actiuo non seiungendum existimasti: vtrumque igitur complexus, tuorum maiorum virtutum hæres, eorúmque laudis & gloriæ imitator euasisti. Gloriantur profectò multi Maiorum suorum ornamentis, eorúmque splendescunt lumine: at tu illorum gloriam solidiorem ducis, qui non tantùm paternis & auitis decoris nituntur, sed etiam ea cumulant suis. Ideo sicut Rex Philippus tui patris institutis imbutus splendoris & amplitudinis Regiæ decus & ornamentum fuit, ita tu eiusdem parentis ac maiorum tuorum exempla imitatus, cæteris omnibus præluces; adeo vt non modò ipsius sapientissimi Regis, verum-

etiam omnium iudiciò dignus habitus sis, cui grauissimarum rerum administratio, & ipsorum Regnorum gubernacula committerentur. Nam vt de aliis eminentissimis virtutibus tuis nihil dicam, de prudentia inquam, de fortitudine, de iustitia, de grauitate, de religione; quis in litteris vir eminet, præsertim inter Italos, quem singulari comitate beneficentiáque tibi non deuinxeris? Hinc ardens quidam litterarum, ac potiùs immortalitatis, quæ litteris continetur, amor maximis quibusque animis ingenitus in te perspicitur: vnde non mirum est, si quidquid temporis à negotiis tibi superest, id omne ad bonorum auctorum opera legenda conferas. Quid? cùm Romæ per tot annos apud Pont. Max. legationem exerceres, nonne Romanorum Ciuium & Cardinalium omnium, atque adeo ipsius Pont. Max. amorem ac beneuolentiam adeo tibi conciliasti, vt omnes incredibilia propè amoris testimonia erga te tum præsentem, tum postea absentem ostenderint? Nam singulari quodam studio & innata quadam humanitate ita de omnibus benemereri studebas, vt beneficentiæ ac benignitati natus videreris. Non insolens, non nimium tui amans, non vlli acerbus, non grauis, non infestus, sed omnibus benignus, blandus, comis, facilis; cuius domus nemini obserata, sed omnibus patens erat, quò se quisque velut è tempestate & fluctibus in portum tutò recipere posset: lætitiam tristitiámve illorum, qui te negotij causa adibant, tecum communem habebas. Inferiores æquitate, facilitate, & beneuolentia alliciebas, potentiores obsequio & comitate attrahebas, paribus mira comitate honorem habebas; omnes beneuolè amplectebaris, eósque in tui admirationem adducebas, tibíque prorsus deuinciebas. Non longo seruorum & comitum agmine tumidus, non publicis in spectaculis frequens, non deliciis & nimio sumptu insignis: sed frugalis, placidus, mitis: incessu, vestitu, vxoris atque familiæ cultu, cæterísque huiusmodi lautitiis talis,

vt quasi vnum de cœtu te quilibet iudicaret: in omnibus interim rebus modestiam fidissimam omnium virtutum custodiam semper adhibens. Non cessationem & otium, quod plerique facere solent, quæritabas: sed Regiis mandatis exequendis omnem operam, atque adeo vitam ipsam impendebas. Quo effecisti, vt tua apud eum auctoritas tanta sit, quantam Antipatri apud Philippum Macedoniæ Regem fuisse legimus. nec me hercule immeritò, siquidem per te, Rex in vtramque aurem dormire potest, cuius ipse oculus appellari potes: nam in dispiciendis rebus, lynceis vteris oculis, summo in prouidendis consilio, quid Populorum ac Prouinciarum vtilitas, quid Regnorum salus, quid res, & tempora poscant, semper cogitas. Vnde nil mirum si Neapolitani Regni administrationem tibi id minimè ambienti Philippus delegauit. Ad quod munus ea mente atque consilio minimè accessisti, quemadmodum Stratoclem & Dromoclidem fecisse legimus, qui mutuò sese ad messem auream inuitabant; sic enim ioco gubernationem appellabant: non enim manus tantùm abstinentes, sed oculos & mentem ipsam habuisti. omnémque actionem, & vitæ totius consilium ita attemperasti, vt successuris in eam Prouinciam præclarum exemplar quod imitentur, reliqueris. Qua de causa quod sapientes dixerunt, verum esse experior, Magistratum non modò administrantis viri ingenium, naturam, & mores patefacere, sed virum quoque ipsum Magistratus dignitatem ostendere: non enim minori ornamento ei muneri fuisti, quàm illud tibi. Et licet vulgus mores, vitam, actiones, consilia omnia eorum qui rebus publicis præsunt, curiosissimè rimari atque introspicere soleat, quamlibet altè obtecta, & tanquam velamentis abdita: nihilominus quo accuratiùs in te oculos Neapolitani figebant, eo magis amore ac desiderio flagrabant, tuam probitatem & integritatem ad cœlum efferendi, summísque laudibus prosequendi. Equidem

nescio an ob mortem tui fratris Ducis prudentissimi Belgarum mœror, quorum afflictas ac propè cadentes res erat erecturus, maior fuerit eo, quo nunc Neapolitani ob tuum illinc discessum afficiuntur. quibus vnicum solatium esse video, quòd te apud Regem ipsum Protectorem ac Patronum habituros se sperant. Sed quorsum hæc? dicet aliquis. annon vides vt Fascinatio sit metuenda laudato? Nihil est ab hac periculi. nam tuæ gloriæ magnitudo ac splendor optimum Amuletum est contra maleuolorum inuidiam, & quoduis fascinum expellit. De quo quidem Fascino cùm tractatum absoluissem, iámque in procliui esset, vt formis excuderetur, tuo nomini consecratum esse volui, ita præsertim suadente Illustrissimo & Reuerendissimo Domino meo Cardinali Granuellano: Cui etsi hoc opus iure quodam proprio deberi videatur, lege tamen illa Pythagorica, quæ amicorum omnia iubet esse communia, tuum esse potest. est enim æqualitas, vt Plato ait, amicitiæ auctrix. Quid Cardinalis Dominus meus habet, quod tuum esse non summopere cupiat? Vestræ profectò amicitiæ vinculum adeo efficax, potens & prævalidum est, vt nulla ex parte sanguinis nexui inferius existimetur: quia hic nascendi sors fortuitum opus, illud solido iudicio coacta voluntas cum virtute coniuncta contrahit. Cùm igitur nihil aliud sit amicitia quàm omnium diuinarum humanarúmque rerum cum beneuolentia & charitate summa consensio, inter vos omnium rerum, consiliorum, voluntatum, communitas esse debet, alteriúsque animus ita cum altero commisceri, vt penè vnus ex duobus efficiatur, & quisque alter idem verè dici possit. nec huius amicitiæ recens principium est, altissimas iam radices egit, in suo scilicet Fratre orta ac in te propagata, mox etiam in successores vestros propaganda. Accipe igitur, Præstantissime Princeps, hoc munus animi mei qualecunque argumentum. præclarè enim mecum actum iri arbitrabor, si

nominis tui fulgore ab omni vetuſtatis carie & ab omni liuore atque obtrectatione tutum poſteritati commendetur. Quod ſi tibi gratum eſſe cognouero, me in poſterum ad multò maiora præſtanda, longéque præclariora mei in te animi ſigna edenda alacriorem reddes. Vale, méque in ære tuo repone.

CAPITA HOC OPERE CONTENTA.

LIBRI PRIMI.

Libri secundi.

Libri tertij.

FINIS CAPITVM.

Extraict du priuilege du Roy.

PAr grace & priuilege general du Roy, donné & octroyé à Nicolas Chesneau, Libraire iuré en l'Vniuersité de Paris, pour imprimer tous & chacuns les liures & traductions qu'il recouurera non encor' publiees & imprimees, il est defendu à tous autres Libraires & Imprimeurs de ce Royaume, de n'imprimer, vendre, ou distribuer en cedict Royaume ce present liure: *Leonardi Vairi sanctæ Sophiæ Beneuentanæ &c. De Fascino lib.* 3. sinon de ceux qu'aura imprimé ou faict imprimer ledict Chesneau, ou de son consentement, iusques apres le temps & terme de sept ans finis & accomplis apres la premiere impression: à peine de confiscation de ce qui s'en trouueroit d'imprimez ou vendus au contraire, & d'amende arbitraire: comme plus amplement est declaré par les lettres dudict Seigneur sur ce donnees à Paris, le 30. de May, 1567.

Signees, ROBERTET.

Acheué d'imprimer la premiere fois le 30. Mars, 1583.

NOs subsignati Facultatis Theologicæ Doctores regentes Lutetiæ, profitemur atque testamur perlegisse ac examinasse huncce librum cui titulus est, De Fascino libri tres, Leonardi Vairi sanctæ Sophiæ Beneuentanæ ordinis sancti Benedicti, canonici regularis, in eóque nil reperisse, quod non cum sacris scripturis, conciliis œcumenicis, & Ecclesiæ Catholicæ, Apostolicæ atque Romanæ institutis planè consentiat, in cuius rei fidem his chirographa nostra subiunximus, Idib. Mart. 1583.

Sic signatum, HVART. RICHARD. DE IOS.

LEONARDI VAIRI

SANCTÆ SOPHIÆ BENEVENTANÆ, ORDINIS SANCTI BENEDICTI, Canonici Regularis, & eiusdem Abbatiæ Prioris, ac Sacræ Theologiæ Doctoris,

De Fascino: Liber Primus.

PROOEMIVM.

EXIMII *Philosophi multis de rebus quæ in Philosophia tractantur, grauissimè & copiosissimè disserentes, fascini naturam ob eius obscuritatem parum aut ferè nihil attigerũt. Cúmque permultæ ac difficiles in hac tam ardua quæstione rationes mihi occurrerent, quæ naturæ principiis innixæ non parum vtilitatis ac claritatis huic materiæ afferre posse viderentur: operæpretium me facturum putaui, si pro viribus hac de re nonnihil dicerem; quò abdita & salebrosa fascini vis aperiretur, tantísque tenebris vel tãtillum lucis afferretur. Vtque optatæ rei scopum faciliùs attingerem, Aristotelis vestigia persequi decreui; qui de re quapiam tractaturus, aduersariorum opiniones in primis in medium affert; quibus examinatis & reiectis, sua deinde sententia firmior & validior persistit. In primo itaque libro fascini materiam ex Philosophorum placitis, cum eorumdem principiis, & rationibus adducemus; in reliquis verò à Theologiæ vestigiis, pro-*

Cur de fascino scribat.

Aristotelis mos in examinanda quæstione aliqua.

Methodus autoris in his tribus libris.

priúsque rerum causis ne latum quidem vnguem discedentes, nostram sententiam afferemus.

An Fascinum sit. CAP. I.

Ab axiomate omniũ calculo recepto, à testimonio tũ profanorum, tum sacrorũ autorum, ab historiis, ab experientia et communi opinione fascinũ esse probat.

Res de qua agendum est, prænota esse debet.

Varij & locupletes testes de fascino.

Aristoteles & Alexander Aphrod.

Plutarchus et Heliodorus.

Isigonus.

FASCINVM esse, atque in rerum vniuersitate reperiri, probatione non indigere existimo: tum quia auctores ferè omnes, non Latini & Arabes tantùm, sed etiam Græci dixerunt, Vniuscuiusque operis rem, de qua in eo agendum sit, prænotam esse oportere; & cùm de fascinatione, perinde ac de præsentis operis materia verba facturi simus, illã notissimã esse præsupponimus: tũ etiã quia non desunt historiæ, quæ de admirabilibus fascini effectibus fidem faciunt. Nam Aristoteles omnium rerum optimus indagator de fascini viribus meminit. Alexander Aphrodisiẽsis fascinatores veneficos appellat, quorum documentum esse tradit, vt venenent alios intentè illos contuentes carmine prolato. Plutarchus ab inuidia proprium corpus contaminari dicit, ex quo deinde effluuia ad alios perueniunt, eósque lædunt; à cuius sententia Heliodorus non discedit. Isigonus in Triballis, & Illyriis homines reperiri ait, Plinio referente, qui visu effascinent, interimántque, quos iratis præcipuè oculis diutius intueantur. In Africa familias quasdam esse effascinantes Nymphodorus asserit, quarum laudantium voce probata quęque intereant, arbores arescant, infantes emoriantur. Huius generis familiæ Scythiam incolunt, quæ Bythiæ vocantur, vt Apollonides prodit. In Ponto quoque Thibiorũ genus, multósque alios eiusdem naturæ Philarchus narrat. Algazel fœminas visu vbique nocere affirmat. Auicenna & Pomponatius re-

Nymphodorus.

Apollonides Philarchus, Algazel, Auicenna et Pomponatius.

busquibuslibet vehementi imaginatione perniciē inferri posse autumant. Solinus Plinij assecla quasdam familias inueniri memorat, quæ voce atque lingua fascinant. Philostratus Apollonium Thyanæum fascinandi naturám habuisse fatetur. Quid illud? *Solinus.* *Apollonius Thyanaus fuit fascinator.*

Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos. *Virg. 3. Ecl.*

Quid quòd in decemuiralibus tabulis apud veteres sancitum fuit, eos capitis reos fore, qui alienas segetes excantassent, aut vllis veneficiis, carminibus & fascinationibus pellicere ausi essent: ita enim in his relatum est,

Ne pelliciunto alienas segetes excantando *XII. Tab. lex in fascinātes.*

Ne incantanto: ne agrum defraudanto.

Nonnulli legum periti, inter quos Ioannes Franciscus Ponzinibius, & Petrus de Tarantasia, oculo vrenti ob animam infectam pueros fascinari aiunt, totísque viribus defendunt. Illud quoque ex Plinio huc adducere libet, quod licet ad Magiá spectare videatur, tamen quia fascinum Magiæ speciem esse reor, huic narrationi congruere videtur: C. inquit, Iurius Cresinus è seruitute liberatus, cùm in paruo admodū agello largiores multò fructus perciperet, quàm ex amplissimis vicinitas, in inuidia magna erat, ceu fruges alienas pelliceret veneficiis. Quamobrem à Sp. Albino curuli die dicta, metuēs damnationem, cùm in suffragium tribus oporteret ire, instrumentum rusticum omne in forum attulit, & adduxit filiam validam, atque, vt ait Piso, bene curatam & vestitam, ferramenta egregiè facta, graues ligones, vomeres ponderosos, boues saturos: Postea dixit, Veneficia mea, Quirites, hæc sunt, nec possum vobis ostendere, aut in forum adducere lucubrationes, vigiliásque & sudores. hæc ille. Qui suo tempore portentum etiam, ac *Ponzinibij et Tarantasij Iurisconsultorum assertio.* *Plinij historia de Cresino Magia suspecto.* *Altera Plinij historia.*

prodigium omnium maximum accidisse testis est; Vniuersum scilicet Oliuetum in agro Marrucino Vectij Marcelli, qui eques Romanus fuit, & Neronis procurator, viam publicam transgressum, atque ipsa prædia ex loco in contrarias sedes profecta esse. Idque verbis Poetæ de simili re loquentis conuenire videtur,

Oliuetũ Vectij excantatione aliò traductum.

Atque satas aliò vidi traducere messes.

In Pharmaceutria, Ecl. 8

Experientia insuper ab huiusmodi dubitatione nos retrahit; siquidem cùm effascinatrices, & effascinatos passim circumspiciamus, si fascinũ reperiri ambigeremus, nos in tanta rerum claritate allucinari, & nullam nobis rationis micam inesse quilibet arbitrari posset. Huc etiam communis omniũ opinio accedit; nam si acriùs quàm par sit, quidquam laudibus prosequi cœperimus, illicò nobis, vt ab eo laudando desistamus, ne id effascinemus, imperatur; & ne quam noxam contrahat, confestim contra fascinum amuletum paratur. Quin & aliqui sunt, qui dum laudantur, faciem auertunt, non tantùm vt sibi molestam esse laudem indicent, sed vt à fascino caueant; ea enim opinio inualuit, vt per laudantium vocem fascinum fieri credatur. Nostræ præterea tempestatis mulierculæ non mediocrem fascino vim inesse indicant: dum res, quæ ipsarum curæ & custodiæ demandatæ sunt, tot præsidiis ac remediis aduersus fascinationem muniunt. Qua de causa apud peritos non bene audiunt, qui fascinum rident, & aniles nugas esse existimant; & historiis fidem non adhibere periniquum esse duco, cùm rerum euenta famæ respondeant. Nec si causæ ratio nos penitus prætereat, idcirco rem ipsam ridiculã ducere debemus: infinita enim propè sunt, quorum rationem adipisci nequimus. Quinimò risu digni

Ab experiẽtia fascinum esse probat.

A communi omnium consensu.

Immodica laus de fascino suspecta est

Anicularũ quarundam superstitio.

Danda fides historiis.

existimantur illi, qui nimis anxiè in rimādis singularum rerum rationibus intēti sunt; & ex omnibus naturæ miracula tollunt: quoniam vbi causæ ratio nos latet, illinc peruestigandi nobis exordium nascitur. Quocirca philosophiam destruere videntur, qui fascino, vtpote naturæ prodigio, fidem non habent: cuius vim ne sacrarum quidem litterarū studiosi diffitentur; nam per illud oculorū radiis intermediis, & imaginatione, grauibus malis mortales affici posse censent. Vnde Sapientiæ libro hæc verba leguntur, Fascinatio malignitatis obscurat bona. Apostolus quoque ita clamat, O insensati Galatæ, quis vos fascinauit? in quorum verborum expositione interpretes aiunt: Quidam habent oculos vrentes, qui solo aspectu inficiunt alios, & maximè pueros. Diuus Hieronymus, cùm infantes ex improuiso macrescere, tabescere, miserè torqueri, aliquando miro eiulatu clamare, ac flere videret, inquit, Pueris & ætati paruulæ fascinū nocet. Isidorus fascinatores à veneficis non distinguens, ait, Hi elementa concutiunt, mentes hominum turbāt, & absque veneni haustu, sola vi carminum animas interimunt. Sanctus Thomas dicit: & fortè animæ imaginatione spiritus immutatur corporis coniuncti, quæ quidem spirituum immutatio maximè in oculis fit, ad quos subtiliores spiritus perueniunt. Illa quoque verba Psalm. Qui timent te, videbunt me: sic exponunt: Magna virtus in oculis est; quod in naturalibus apparet; animal enim visum prodest ictericis: quem prior videt Lupus, ei vocem aufert: sic Basiliscus, si prior videt, occîdit; si prior videtur, occiditur. Dionysius Carthusianus de hac fascinandi vi ita sentit; Fascinationem fieri interdum per quādam effluxionem humorum nocen-

Vbi nullus rationi, ibi inuestigationi relinquitur locus.

Biblia sacra fascini meminerunt.

Verba Salomonis & D. Pauli.

Hieronymus.

Tenellæ ætati obest fascinū.

Isidori verba in fascinātes.

D. Thomæ opinio.

Ictericos iuuat animal visum.

Lupi & Basilisci obtutus quomodo noxius.

Carthusiani circa fascinū opinio.

tium, aërem inficientium, sicut quorumdam vrentes infectíque oculi teneros lædunt pueros, adeo vt escam euomant atque fastidiant, propter quod pueri tales fascinati dicuntur. Olaus Magnus de gentibus Septentrionalibus: Sunt, inquit, Biarmi idolatræ, & Amaxobij Scytharum more, atque in fascinandis hominibus instructissimi, quippe qui aut oculorum, aut verborũ, aut alicuius alterius rei maleficio homines ita ligant, vt liberi non sint, nec mentis compotes, sæpéque ad extremâm maciem deueniant, & tabescendo dispereant. Ne igitur tot grauissimis viris, historiis, experiẽtiæ, & communi omniũ opinioni fidem detrahere videamur, nullatenus an fascinum sit, probare conabimur; sed ipsum esse concedentes, ad eius diffinitionem asignandam, & enucleandam accedemus.

Olai Magni historia de quibusdam nationibus effascinantibus.

Quid Fascinum sit, eiúsque diffinitio examinatur: & imaginationem illius causam esse ostenditur.

CAPVT II.

Describitur fascinum.

FASCINVM, est perniciosa quædam qualitas, intensa imaginatione, visu, tactu, voce, coniunctim vel diuisim, cæli quandoque obseruatione adhibita, propter odium vel amorem inflicta. Pro cuius diffinitionis examine notãdum est, causarum duo esse genera, naturale vnum, morale alterum; vt, qui vult, imperat, consulit, suadet, impellit, is eius rei, quæ voluntate, imperio, consilio, suasu, impulsu suo fit, moralis causa dicitur. At cùm quis innata atque insita vi, & nõ externa actionem vniformem exercet, eius actionis naturalis causa appellatur. In hac autem fascini descriptione, vtraque causa conspicitur collocata, vt intelli-

Moralis causa quæ sit.

Naturalis causa.

gatur ex artis & naturæ principiis faſcinationem originem trahere. Partes omnes, quibus deſcriptio hæc conflatur, iuxta præſtãtiſsimorum Philoſophorum doctrinam aperiendas & declarandas propoſui; vtq́ue à prima particula, quę eſt imaginatio, exordiamur, animaduertendum eſt, quòd inter alias potentias animæ ſenſitiuæ attributas, quæ corpora noſtra alteratione afficiũt, eſt imaginatio ipſa; quia etſi animales virtutes ratione qua laſsitudinem in corpore ob laborem efficiunt, maximè alterantes dicuntur. Vnde alia vitalis, alia concupiſcibilis, alia iraſcibilis vocitetur; tamen præcipuam alterandi vim imaginatio tenet, & eò magis cùm imaginationi aſſenſus vel diſſenſus accedit; ex quibus paſſiones & alterationes oriuntur; quarum qualitate corpus diuerſimodè afficitur & alteratur. Idcirco Ariſtoteles in 2. Ethicorum hæc exprimens, inquit, Tria ſunt in anima, paſsio, habitus & potentia; quòd autem imaginatio alterandi poteſtatem habeat, hinc patet: illæ enim animę operationes nos alterare poſſunt, quę magni ſpirituum motus ad diuerſas corpòris partes internè & externè cauſa ſunt: ſed ſic ex imaginandi virtute in nobis accidit, igitur vt nouiſsimum præſupponendum id eſt. Quòd autem imaginatio externa corpora pertingere & afficere valeat, creditu facile eſt: Nam cordis ſpiritus a qua eſt qualitate affectus ad imaginationem defertur: qua quidem qualitate iuxta imaginãtis voluntatem & imperium aër inficitur, & corrumpitur; à quo poſtea faſcinatio cõtrahitur. Verùm ſpiritus imaginationi deſeruiens, non ſecus ac rationale quoddam ſidus, in quaſlibet res, pro intenſè imaginantis voluntate, radios ſalutares vel pernicioſos diffundit: hac via, vehementi de-

Faſcinum ex artis & naturæ principiis emanat.

Imaginatione præcipuè afficimur.

Anima tres virtutes.

Faſcinum fit ex imaginatione.

Corpora externa alterãtur imaginatione.

Spiritus imaginationis ſeruus.

ſiderio imaginationi addito, faſcinãs, amorem, odium, valetudinem, ægritudinem, vitam & interitum inferre poteſt. Has vires nonnullorum hominum imaginationibus, à ſupercæleſtibus ſubſtantiis communicari atque infundi, ſunt qui arbitrentur; ſub quarum ſuperarũ ſubſtantiarum benigno aſpectu procreatæ ſunt; ſi intenta imaginatione Iouis, aut cuiuſuis ſideris ſpeciẽ & ideam faſcinantes cõcepiſſent. Huiuſmodi faſcinantium animam ſic imaginantem, & in planetis pro rei inficiendæ qualitate deſideria collocantem, duas continere res affirmant; formam videlicet qua corpus informatur & viuit; atque planetæ ſimulacrũ & ideam: quo fit, vt omnis materia quæ motui ſubdita eſt, animæ non ſecus atque ipſi intelligentię cęleſti pareat. Nec admiratione dignũ exiſtimant, ſi corporea ab incorporeis fiant, vt peſtes, febres, & alia mala per imaginationem duntaxat excitentur, quia quidquid homo concipit, illud homo eſt, eiúſque foràs emittẽdi vim habet. Hoc pacto mulieres odio, vel cupiditate inflammatæ, vehementiori imaginatione grauidæ, ſpiritum quendam emittunt, quo impreſsio ad cælum eleuatur, qua quidẽ impreſsione corpus quoddam ex menſtruo aſſumptum eſt, quod è cæli conuexione refluens, cruces & alias turpes notas in hominum veſtibus imprimit, quæ grauium & peſtilẽtium morborum deinde cauſa ſunt, idque factu haud difficile eſt, ſi hominum cõceptus volatiles & corporei reddantur, atque pro conceptuum qualitate ad ſidera ferantur, vt libidinoſus conceptus ad Venerem, inuidus ad Saturnum, ſæuus ad Martem, & ſic de reliquis, qui rurſus in hominum perniciem & exitium, Planetarum virtute affecti, ac roborati deſcendunt. Quo factum eſt

A ſubſtãtiis ſupercæleſtibus imaginatio adiuuatur

Quicquid homo concipit, illud homo eſt.

Quo pacto cæleſtia corpora ad faſcinum concurrant.

vt nonnulli, non modò conceptus astrorum virtute infectos, in hominum calamitatem venire crederent; verumetiam sidera ipsa, vt Horatius ad Canidiam veneficam scribit: *Astra hominibus funesta.*

Per atque libros carminum valentium
Refixa cælo deuocare sidera,
Canidia parce vocibus tandem sacris,
Citúmque retro solue solue turbinem. *Versus Horatij ad Canidiam.*

Hac via miseros mortales innumera mala, morborúmque diuersa genera inuadunt: hac imaginatione intermedia, res quandoque futuras præsagimus, quoniã spiritus imaginatiuæ virtuti seruiens, adeò acutus, subtilis, ac penetrans efficitur, vt perquàm abditam, recõditam, & penitus ignotam rem, præuidere possit. *Futura prædicimus per imaginationem.* Quòd si quis imaginationi tot tantarúmque rerũ stupore dignarum, causam adscribere dubitauerit, vel ex eo ad credendum adduci poterit, quòd mulieres eius adspectus, ac sexus fœtus generant, cuius tempore concubitus simulacrum & imaginem animo conceperãt: vnde nunc mas nunc fœmina oritur patris matrísve, aut aliam quampiam similitudinem referens. *Vis imaginationis in mulieris concubitu.* Mulier enim si quid animo concipit, aut in obuia quæque oculos defigit, mentíque imprimit, ea plerunque infans in externis corporis partibus signata refert: eodem pacto inter amplexus & suauia, si mulier oculos & cogitationem in viri alicuius vultum dirigat, aut quemlibet alium præsentem imaginetur; eius effigies in fœtu conspici solet: ea namque est imaginationis vis atque natura, vbi mulier aut quiuis alius fixiùs quid intuetur, vt simile quiddam conspectis emoliatur; adeo vt infanti varias rerum formas induci contingat, ac næuos, lituras, verrucásque imprimi, quæ

Partus monstrosi ex imaginatione editi.

non facilè elui possunt. Sic nonnullæ mulieres, ex leporis obtutu infantes edunt, labello supremo bifurcatim dissecto. Eadem ratione nonnulli simis naribus generantur, ore distorto, labris indecorè prominentibus, totóque corporis habitu difformi; quòd mulier cóceptus ac gestationis tempore oculis totáque mente ac cogitatione in monstrosas quasdam species defixa fuerit. Eáque de causa plures in homine, quàm in reliquis animantibus differētiæ, ac discrimina cernuntur. Nam cogitationum velocitas, animi celeritas, atque ingenij varietas, multiformes notas imprimit; cùm cæteris animantibus animi ferè sint immobiles, stabiléśque & in suo cuique genere similes. Eædem prægnantes si alicuius cibi cupiditate accensæ corpus suum tetigerint, natum in ea corporis parte cibi illius nota signatum edūt, si eiusmodi cibus negatus, aut non illicò exhibitus eis fuerit. Eodem quoque pacto gallinæ pullos excludere putantur eius coloris, qui ipsis incubantibus obiectus fuit. Plutarchus ait quandam fœminam in feruore coitus oculos intendentē in oblatam Æthiopis imaginem, puerum nigrum ex candido homine genuisse: sic cætera animalia fœtus iuxta conceptionem generant. Philosophorum etenim scripta paśsim ostendunt visa in conceptu, magnam in partu vim habere. Plinius lib. 7. ait, Similitudinum quidem in mente reputatio est, in qua credantur multa fortuita pollere, visus, auditus, memoriáque, haustæ imaginis sub ipso conceptu; cogitatio etiam vtriuslibet animo subitò transuolans, effingere similitudinem, aut miscere existimatur. Ideóque plures in homine quàm in cęteris animantibus differentiæ, quoniam velocitas cogitationum, animíque celeritas,

Natorum signa ex matris appetitu.

Pulli gallinæ excluduntur coloris obiecti incubanti.

Mulier alba Æthiopem enixa.

Plinij de imaginatione in conceptu opinio.

Vnde humanarum imaginum varietas.

& ingenij varietas, multiformes notas imprimit: cùm in cæteris animantibus immobiles ſint animi, & ſimiles omnibus ſingulíſque in ſuo quæque genere. Vnde coniugibus præcipitur, vt elegantes circa genialem lectum imagines habeant. Vrbs eſt in Brabantia Buſcoducis, in qua, vt in aliis eiuſdem Prouinciæ, ſtato anni die quo maximum vrbis templum Deo dicatum ferunt, publicè ſupplicatur, ludíque varij ſuperis exhibentur. Sunt qui tunc diuorũ perſonas induant, ſunt qui dæmonum: ex his vnus cùm viſa puella exarſiſſet, domum ſaltitando ſe recepit, & correptam (vt erat perſonatus) vxorem ſuam, eam in lectum coniecit; aſſerens ſe ex ea dæmonium cudere velle: concubuit, concepit mulier, & peperit infantem dæmoni ſimilem; qui ſimul atque editus eſt, ſaltitare cœpit. Hinc Iacob gregem ſuum augere didicit, vt ſacra teſtatur hiſtoria, virgas amygdalinas variis coloribus inciſas apud canales diſponens, ad quos bibendi cauſa oues appellebant, vbi coëuntes illas conſpicerent. Quid quòd ægrotus ex opinione quam de Medico, aut de re quapiam imbibit, ſalutem ſibi parare poteſt? Idem, frigus imaginando, frigore corripitur; ſic cùm res acres mente concipimus, dentes ſtupeſcunt: cùm res rubras, ſanguis è naribus effluit. Quæ omnia fieri nullo modo poſſent, ſi imaginatio alterandi virtute prædita non eſſet.

Ludi Brabantia.

Partus dæmoni ſimilis ex viri concubitu.

Ars Iacob in grege augẽdo.

Ægroti de medico opinio ad cõualeſcẽdum confert.

De viſu qui Faſcini diffinitionem ingreditur.
CAPVT III.

SICVT in corpore humano ſublimiorem & eminentiorem locum capiti natura dedit, ac tanquam arcem conſtituit, cæteris membris

Caput humani corporis arx.

omnibus pro basi suppositis; sic inter cæteros sensus visum, veluti Regem omnium editißimum, & tãquam in arce collocatum esse voluit, ipsúmque animæ familiarißimũ fecit, quod ex communi vtriusque affectu colligi potest: siquidem animi dolorẽ mœstitia suffusi oculi non dißimulant: contrà gaudente animo hilares subrident, metu inualescente turbantur, animo ira flagrante exasperantur & rubescunt: in cogitatione, ac cura quiescunt, eodem obtutu hærentes, & quasi cum mente simul intenti, sicut in animi deliquio simul luxantur, & remittuntur. Iidem accedente amico, beneuolum affectum, sereno tranquillóque intuitu nuntiant. Quoties verò inimicũ conspiciunt, molestiam, indignationémque præ se ferunt, in audacia prosiliunt, in reuerentia subsident, in amore blandiuntur, in odio efferantur, & (vt paucis absoluam) ad animi affectum visus compositus est, eius imaginem prorsus exprimens, naturámque inuisibilem perinde ac in speculo referens. Horum oculorum gratia, lucem rerum omnium præstantißimam, Deus Opt. Max. creauit, cuius lucis natura duplex est; altera ex hoc igne corruptibili fulgẽs, eáque mortalis & extinguibilis: altera perennis & immortalis è cælo ad nos delata, à sideribus singulis, tanquam à perenni fonte defluens; vtraque familiaris & gratißima oculis; quippe qui per eam ad videndum habiles & idonei redduntur. Vtque Deus, quãti oculos faceret, veluti animi nuntios, ac fidos ministros nos doceret, (nam æquè oculi aspectabili luce delectantur, atque animus inuisibili claritate ac veritate fruitur) Solis, Lunę, cęterorumque tum erraticorum, tum fixorum syderum splendorem in oculorum gratiam & mysterium formauit, vt ab ipsis videretur,

Rex sensuum visus, & animæ familiarißimus.

Animi affectuum indices oculi.

Lux oculorũ causa creata.

Natura lucis duplex.

Planetæ & sydera in oculorum gratiã formata.

retur: quo munere omnium nobiliſsimo adiuti, quidquid in orbe continetur ſpectant. Nec temerè oculos non animi tantùm fidiſsimos duces,ſed alterũ animum nuncupare audemus; nã hos cùm oſculamur, animum ipſum attingere videmur. Et quemadmodum animus longiſsimè progreditur,vagatur ac ſpatiatur; ita oculi à terra vno ictu cælum pertingunt, mundíque fines, ortum & Occaſum, Septentrionem ac Meridiem colluſtrantes, ad eorum contemplationem mentem attrahunt. Cùm igitur gaudente animo, oculi hilariter ſubrideant,& eodem mœrente,ipſi quoque hebetentur ac langueſcant, grauiori premente moleſtia lacrymas exprimant,per iram tumeſcant,in mãſuetudine remittantur,in contemplatione hæreant, denique omnibus animi affectibus ſtatim reſpondeant, variis mutationibus, naturalem quandam animi cognationem declarantes clarum relinquitur,quòd ſi faſcinũ per imaginationem quæ eſt animi vis,fiat, vt diximus, per oculos quoque, qui animi miniſtri & affines ſunt, fieri poteſt. Ex ipſis radij quidam emittuntur,qui veluti iacula quædam, ac ſagittæ ad effaſcinandorum corda deferũtur,totúmque corpus inficiunt,atque ita nulla interpoſita mora arbores,ſegetes,bruta animalia, & homines pernicioſa qualitate inficiunt,& ad interitum deducunt; quam effaſcinandi vim mulieres,& inter eas aniculæ maximè habẽt, quæ viſu nocere vbique compertæ ſunt, & illæ præſertim quæ vel in ſingulis oculis geminam pupillam habent,vel in altero equi effigiem.vt de quibuſdam Pontum incolentibus ſcriptum legimus. Atque huiuſmodi mulieres, alia dote ſunt à natura donatæ, vt mergi nequeant,ne veſte quidem degrauatæ. Nec mirari debe-

Oculus eſt alter animus.

Oculi reſpondent affectibus animi.

Quemadmodum per viſum faſcinum fiat.

Aniculæ ad faſcinandum potiſsimum aptæ.

Gemina in oculo pupilla vim faſcinãdi maxim an denotat.

mus humanos oculos tantam vim poſsidere; eſt enim homo paruus quidam mundus, in quo omnia vnita reperiuntur, quæ ſparſim in toto terrarum Orbe ſeminata cernuntur: quod profectò dici nō poſſet, ſi oculorum aciē ea virtute inſignitam non haberet, qua etiam bruta animalia prædita ſunt, veluti de Baſiliſco legitur; qui venenoſis radiis ex oculis emiſsis, quoſcunque intuetur interficit. Gallorum quoque oculis ſemina quædam, ac ſpiritus ineſſe ferunt, quibus leonibus dolor ac mœror incredibilis incutitur: quam ſententiam hiſce verſibus explicauit Lucretius.

Homo μικρόκοσμος.

Galli obtutus leoni timorē incutit.

Lucretij verſus.

Nimirum quia ſunt gallorum in corpore quædam
Semina: quæ cùm ſint oculis immiſſa leonum,
Pupillas interfodiunt, acrémque dolorem
Præbent, vt nequeant contrà durare feroces.

Nec diſsimilem naturam lupi habere perhibentur; qui ſi priores obuium quempiam conſpexerint, illicò ei vocem adimunt, vt ne ſonum quidem emittere poſsit, tantum abeſt vt vociferari aut fari queat. Teſtudines etiam oua fouere, & fœtus excutere oculis dicuntur. Si verò ea quæ de oculorū radiis diximus, alicui creditu difficilia videntur, menſtruatas mulieres animaduertat, quæ ſpecula intuitæ ea ſanguinea nube maculant, tantam vim oculis natura indidit. Amātes præterea ſeſe mutuò aſpicientes, adeò ignibus quibuſdam torquentur, vt viuere nequeant, niſi ipſorum inſana libido, ac deſideria compleātur; & vſque adeo amoris, ne dicam furoris, ictibus cor patet, vt ſi alter eorum rem amatam in amore ſibi non reſpondere ſenſerit, angatur, crucietur, & lacrymis

Lupus quādo voci noxius.

Teſtudines oculis oua excutiunt.

Mulieres mēſtruatæ ſpecula inficiūt.

Amantium ardor ex mutuo conſpectu.

ac mœrore cõficiatur. Si quidem viſus ob innatum ſuæ naturæ motum cum ſpiritu eiaculante quandam vim igneam, & mirabilem diffundit, ita vt hoc auctore permulta & agat & patiatur homo, ipſis etiam tenebris inuitis; vt de Alexandro legitur, qui per tenebras æquè, ac per lucem cernebat. Voluptatibus itaque viſus capitur, ac rerum viſarũ amore allicitur, ad eos perueniens, quos perpulchros & elegantes perſpexerit: ideo demirari quàm maximè eos quiſpiam poſſet, qui hominem viſu aſſentire, ac moleſtia affici putant, & non item agere & nocere. Etenim mutuus eorum intuitus, qui venuſtate & pulchritudine antecellunt, quódque ex oculis profluit & emanat, ſiue lumen, ſiue profluuium quoddam ſit, amantes tabe conficit, permiſta dolori voluptate, tantúſque ardor internus ex oculis egreditur, vt multo acriùs viſus quàm tactus vel auditus lædat. Quid? Nónne ſtupẽdum eſt, quod de quadam aue, quæ Icterus vel Galgulus dicitur? quæ eam videtur ſortita naturam, vt ictericium morbum, quo homines laborant, ad ſe attrahat, ipſúmque per oculos effuſum hauriat. Homo verò qui tali morbo torquebatur, ſic ab alite viſus ſanatur, & ales moritur. Atque vt reliquos morbos taceam, lippitudinis morbus ſolo contuitu contrahitur: tam perniciosam vim oculi habent, vt in alios proprium vitium eiaculentur, ídque ea ratione fieri poſſe duco: nam animus malè affectus, ſuum quoque corpus malè habet. Quod vel inde colligitur, quia rei venereæ cogitatio & contemplatio genitales partes titillat & erigit. Canum etiam furor in iis certaminibus, quæ cum feris ineunt, viſus aciem perſtringit, ſæpius etiam penitus excæcat: ſic cùm animus aliquo mœrore, aut vitio affectus eſt,

Alexander æquè in tenebris ac per lucem cernebat.

Galgulus ictericum morbum attrahit.

Lippitudo ſeu ὀφθαλμία, ex contuitu naſcitur.

Animi & corporis mutua affectio.

colores corporis immutat: si inuidia tenetur, pallore & croceo quodam colore totũ corpus inficit. Vnde quotiescunque inuidia tabescentes liuidos in aliquem oculos defigunt, animi simul venenum vibrant, & quasi iaculis virulentis inuisum confodiunt & vulnerant. Illud verò prætermittendum non est, quòd nonnulli vernas, familiarésque nonnũquam patres ipsos à quibus omnis inuidiæ suspicio abest, nihilominus oculum effascinantem habere arbitrati sunt; & ideò matres, liberos, quos in lucem ediderunt, illis non ostendunt, nisi post magnum tẽporis interuallum. Plutarchus homines quosdam suo intuitu & punctionibus, multis negotium exhibere affirmat, quòd eorum scilicet habitus, humoris imbecillitatísque causa in peiorem conditionem tendat; qui autem solido concretiorique constant corpore, vitium hoc non sentiunt. Quapropter non temerè in fascini diffinitione visus positus est; quia per eũ maximè fascinatio fit. Cuius quidem rei nostræ tempestatis aniculæ non paucæ fidem faciunt; quarum impuritate multi pueri effascinati grauissimum discrimen adeunt: sæpè etiam acerbam subeunt mortem, pecudes partu & lacte priuantur, equi macrescunt & emoriuntur, segetes sine fructu metuntur, arbores arescunt, ac denique omnia pessum ire videntur. Quæ res eos non latet, qui cum Ponticis hominibus commercium habent, illinc empta mancipia statim abducentes. Pontici enim homines adeo fascinantes oculos habent, vt nulli rei parcant, quin illam omni perfectione priuent, & in maximum malum coniiciant.

Ab ipsis quoque parentibus fascinum eiaculatur.

Ex quorundã intuitu punctiones infligi

Vetulæ & hodie pueros, pecudes & segetes inficiunt.

Ponticorum praua consuetudo fascinãdi.

De

De tactu Fascinum efficiente. CAP. IIII.

TACTVS omnium sensuum præcipuus, & præstãtissimus est, quippe qui singulis animantibus inest, ideóque omnium maximè necessarius habetur; quia animalia absque eo nec esse possunt, nec reperiuntur; atque vt Aristoteles docet, sine reliquis sensibus viuere cernuntur, at sine tactu minimè. Illius organum neruus quidam esse reperitur, ad retis similitudinem & imaginem formatus, per vniuersum corpus extensus, cute coopertus, & carni immersus à corde originem trahẽs. Cuius obiectum sunt quatuor qualitates primæ, vt calidum, humidum, frigidũ & siccum. Verùm tactus hac de causa fascinum inferre dicitur, quoniam eius vsus duplex est: modò per arteriæ eleuationem, modò per eiusdem submissionem. Cúmque arteria explicatur ac patescit, spiritus foràs mira celeritate emittuntur, ac quodam imperceptibili modo, ad rem effascinandam deferuntur. Et quia arteria à corde oritur, spiritus quoque inde exeuntes, cordis qualitatem infectam, ac vitiatam retinent, ac iuxta eius prauitatem, omnia quę attingũt, inficiunt ac fascinant, non secus atque imaginatione, & oculorũ radiis fieri ostendimus. Quandoque quatuor qualitates, quæ tactus obiectum sunt, à spiritibus ab arteria emissis inficiuntur, quæ postea sic infectę, quamlibet rem sibi obiectam fascinant ac pessundãt, ídque aniculæ in hoc scelere exercitatæ animaduertentes, rem effascinandam aliqua perniciosa re tangere festinant. Cæterùm si cum tactu, herbæ aut verba iungantur, celeriùs fascinum perfici putãt, vt Poëta dixit,

Nulla sunt animalia tactus expertia.

Tactus organum.

Obiecta tactus.

Duplex vsus tactus.

Modus fascinandi per tactum.

Ouid. de fascini mistione.

Pocula si quando sæuæ infecêre nouercæ,
Miscueruntque herbas, & non innoxia verba,
Auxilium venit, ac membris agit atra venena.

Torpedinis vis.

Quòd si ea quæ de hoc fascini genere circumferuntur, creditu difficilia videantur, vnica marina torpedo ad id credendum nos inducere potest, quæ etiamsi eminus hasta, virgáve tangatur, nihilominus lacertos quamuis prævalidos torpescere cogit, & quamlibet veloces pedes alligat; vt fateri necesse sit, vim aliquam ei inesse, cuius virtute membra afficiat: homines verò eiusmodi stupore correpti, quasi sine sensu & viribus sibi videtur: vt de quodam serpente Auicenna narrat, quem cùm miles lancea interfecisset, ex lanceæ contactu totum eius corpus mortificatum fuit. Eodem pacto effascinatis accidere consueuit, qui simul atque ab aliqua anicula prætacti sunt, omnibus viribus se prætactos esse cognoscunt. Hyænæ quoque vmbræ contactu canes obmutescunt. Ferunt etiam Hyænam, quæ vel hominem, vel canem conspexerit dormientem, suum protendere corpus, & si dormiētis magnitudinem excedat, dementiam ei incutere, eiusque manus, ne resistere conetur, depascere: si verò se breuiori corpore imparíque proceritate videat, pernici cursu, celerrimísque pedibus fugam arripere. Quòd si forsitã sæuiens in te proruat, obsistendum prorsus, ne à dextris inuadat, quoniam stuporem adfert, cui vestigio hærens occurrere non valebis. Si ad læuam detorserit, intrepidus irruito; sic eam hoc impetu torporem confessam enecabis. Sic serpens quernis frondibus contacta moritur, & in vestigio gressus hæret, iniecta Ibidis penna; & Vipera arundine percussa torpet, ac fagi ramulo contacta confestim obstupet. Si-

Historia Auicennæ de serpentis miro quodam veneno.

Hyænæ vis in canes & homines dormientes.

Astus aduersus Hyænam.

Serpens Ibidis penna sistitur.

Vipera arundine tacta stupet.

mili quoque modo platani folia vespertiliones abigũt; quare non verisimile nobis id videbitur, quod de fascino per humanum tactum eiaculato circumfertur? Sic Eryngium ore Capræ sumptum totum sistit gregem. Quid Echeneis Remora nuncupata, paruus admodum pisciculus sic dictus, quòd naues teneat ac remoretur? Is si semel naui aquas sulcanti adhæserit, ruant licet venti, sæuiant procellæ, omnium furori imperat, ventorum impetus frænat, vniuersique penè mũdi rabiem domat, ac nauigium ipsum inuitis fluctibus, ac Neptuno reluctante sistit. Vnde Lucanus,

Eryngio grex remoratur.

Remora virtus.

Non puppim retinens Euro tendente rudentes
In mediis Echeneis aquis.

Lucani versus.

In Æthiopia quorundam sudorẽ tabem contactis corporibus adferre aiunt. Quid de arcano illo mysterio dicemus, quo ferrum à magnete attrahitur? cuius lapidis tanta virtus est, vt si bracteam ferream mediam suspendas, cuius altera cuspis magneti semel adhæserit, ea suapte postea natura ad vtrumque polum semper conuertatur. Quo faciliùs credendum est, ex hominum contactu fascinũ eiaculari posse. Ad cuius rei cõfirmationem, illud de tauro adduci potest, quem quamuis furentem, ficui alligatum statim mansuescere ferunt. Quis putaret è cępe & allio lacrymas nobis vel è longinquo elici? è pipere sternutamentum? Et quemadmodum cùm Aquilarum pẽnis mistæ aliarum alitum pennæ absumuntur, quod minimè fit, si cũ aliis teneris ac mollibus etiam putrescentibus misceantur; sic nihil prohibet alicuius hominis salubrem esse tactum, alicuius verò noxium: sicut de marino lepore legitur, qui venenum est aliis in potu, aut in cibo datus, aliis visus solùm, aliis tactus: si-

Magnetis arcana virtus.

Taurus ficui alligatus mansuescit.

Allium & cepe lacrymas excutiunt.

Aquilæ pennæ alias absumunt.

Variæ qualitates leporis marini.

quidem grauidæ mulieres, ſi ex eo genere fœminam aſpexerint, ſtatim nauſea & redũdatione ſtomachi laborant; ac deinde abortum faciunt. Eiuſdem ſpeciei mas ſale induratus ſi in modum armillarum brachiis adiungatur, nauſeam abigit, vt Plinius fatetur. Interfecti quoque hominis cadauer recens ſi coram interfectore conſtituatur, ſanguinẽ eiicere fama eſt. In Helleſponto circa Parium homines quoſdam fuiſſe traditur Ophiogenes dictos, qui ſerpentum ictibus ſolo contactu mederentur, manúque admota illicò venenum extraherent. Huius quoque naturæ in Africa gens Pſyllorum fuiſſe fertur, quorum corporibus virus ingenitũ fuit, ſerpentibus admodum exitiale, adeò vt odore ſolùm eas ſopirent: atque eadem vis Marſorum genti ineſt. Cur igitur non credendum eſt, nõnullis hominibus vim ineſſe, qui ſolo tactu faſcinent, & perniciem afferant? Et præſertim cùm Ouid. ſolo veſtium tactu, amorem mulierum allici poſſe dicat. Si ea quę in terræ viſceribus, & in eiuſdem ſuperficie procreãtur, vt mineralia, lapides, herbæ, plantæ, & animalia ſolo attactu, tot incredibiles effectus dare compertum eſt; quare eodem modo humanæ naturę earundem rerum efficiendarum virtus non inerit? In ſonis quoque nõnihil ſecreti miraculi ineſſe videtur: nam icta fides vniſonam ſuam impellit, tinnitúmque ab ea elicit. Præterea ſi chordæ agninæ cum chordis lupinis iungantur, non modò nullum concentum reddent, ſed etiam agninæ à lupinis frangentur. In terræ ſatis, braſsica ſi ſecus rutam ſeratur, illicò areſcit, fungi à terra auulſi, odore ſolùm homines perdunt. Serpentes ſibilo tantùm magna diſtantia abſentes enecant. Ergo non mirum videri debet, ſi quorun-

Cadauer humanum corã interfectore ſanguinem emittit.

Ophiogenũ, Pſyllorũ & Marſorũ virtus contra ſerpentum morſus.

Ouidij ſentẽtia de amoris contractu.

Pulſata fides vniſonã mouet.

Agnorum chordæ cum lupinis minimè conueniũt

Braßica apud rutam ſata areſcit.

dam hominum tactus effascinandi vi præditus sit.

De vocis natura quæ Fascini causa existit. CAPVT V.

ANTEQVAM de fascino per vocem inflicto quidquam determinemus, animaduertendum est, vt Ammonius notat, triplex orationis genus reperiri, in intellectu scilicet, in voce & in scripto. Vox auté est sonus, qui ab animalis ore egreditur, cum imaginatione aliquid significandi; quæ quidem vox duobus spectatur modis: altero vt articulata, & syllabarum prolatione distincta est, ac scribi potest veluti hæc vox, veniat, ruat, & reliqua huiusmodi: altero verò quatenus inarticulata, & syllabis explicata non est; qualis est canum latratus, serpentum sibilus, & ouis balatus. Vocum articulatarum, quædam significandi vi præditæ sunt, vt timor: quędam omni significatione carent, vt blitiri: & alia quæ homines casu & inaniter proferre solent. Duplex in vocibus significationis modus reperitur, naturalis vnus, quo animi affectus inter nos exprimimus: iuxta quem modum Aristoteles in Politicis dixit, Vox est molesti & iucundi significatio: artificialis alter, & hic profectò modus non nisi humanis vocibus inesse conspicitur: qua quidem via, nomina, verba, orationes, & quęcunque locutiones, voces dicuntur, quæ non modò animi sensus, sed res sensibus cognitas & manifestas demõstrant. Quando vocem fascini causam dicimus, non modò de articulata, & ad hominum placitũ significatiua intelligimus, verùm de omni vocis loquimur modo, vt ex hominum ore effertur. Vtque clarius fiat, qua via vox tot incredibiles effectus effice-

Genus orationis triplex.

Quid vox & quotuplex eius significatio.

Vocis differentia.

Arist. locus in Politicis.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

re dicatur, non est ignorandum, quòd à faucibus fistula quædam procedit introrsum ad pulmonē tendens, qua nō cibum nec potum sumimus, sed aërem per spirationem in cordis refrigeriū trahimus: cùm igitur aër à corde remittitur, in larynge pulmonis actione reprimitur, ac per eandem arteriam missus repercutitur, fitque vox, ad quam articulandam, & syllabis distinguendam, palatum, lingua, dentes & labia concurrunt. At aër à corde repercussus, cordis qualitate afficitur, qui cùm vocis naturam ingreditur, quocunque dirigitur, omnia illa perficiendi virtutem & potestatem habet, quæ in corde concepta erant. Nonnulli vocibus ac verbis vim inesse credunt ex persuasione, quam de re ac voce qualibet sibi profuturam confidunt. Dicebat enim Plato: quando humana mens rem aliquam amat, quæ naturæ via prodesse non potest, & nihilominus sibi profuturam persuadet, ex sola mentis intentione corpus res illas iuuat. Cuius quidem sententię rationem afferunt; quia corporis habitudo animę virtutem sequitur; quo fit, vt rem ita se habere oporteat, veluti concepta sit. Vnde Socrates ait, Incantationes verba sunt decipientia rationales animas, secundum spei inceptionem, aut secundum timoris incisionē. Galenus quoq; inquit, Sunt quidā natura læti, qui quando ægrotāt, si eos sanos futuros confirmet medicus, conualescunt; quorum spes sanitatis est causa, & medicus si animæ desiderium incantatione, aut alicuius rei ad collum appensione adiuuerit, citiùs ad valetudinem perducet. Quidam voces ex verborum coniunctione, sicut res materiales, vires adipisci existimant, quam rem ex præsenti siderum positione, aut ex hominis genitura, aut ex singulari animæ potestate, prouenì-

Organa vocis & formatio.

Platonis sententia de mētis intētione.

Socratis de incantatione sententia.

Ægrotantes opinio plurimum iuuat.

re arbitrantur. Nec referre aiunt, quænam verba ab effascinante proferantur: & an laudibus vel maledictis rem effascinandam prosequatur, an affirmatiuè vel negatiuè, barbaróne an diserto sermone loquatur, quocũque enim modo effascinans obmurmuret, ac vocem emittat, dummodò ad rem quampiam effascinandam vehemens desiderium habeat, res illa nulla interposita mora, inficitur; iuxta effascinantis voluntatem; eámque fascinum veluti cordis nuntius ac fidus minister nõ excedit: hinc fieri potuit, vt verbis quibusdam prolatis ex anicularum vel prauorum hominum ore, pueri aliqui ægrotauerint, alij interierint, grauidę mulieres abortum fecerint, nonnulli homines macie confecti fuerint, equi cõciderint, oues lacte destitutę fuerint; Circe carminum incantatione varias imaginum facies mentita fuerit, & alia quamplurima acciderint, quæ singula recensere nimis longum foret. Nonnulli verborum vi varias brutorum animalium & aliarũ rerum formas induerunt, alij ad remotissima loca paruo temporis spatio aduolarũt. Quod inde nobis persuaderi debet, quia verbis bruta animalia retardantur & capiuntur; à segetibus, vineis & viridariis, mures, locustæ, & alia nociua animalia verbis ac scriptis, vel ex improuiso prolatis characteribus arcentur, serpentes sistuntur, qui incantantium verba timentes, alteram aurem terra, alterã cauda obdunt, iuxta illud Psal. Sicut Aspidis surdæ, & obturantis aures suas, quæ non exaudiet vocem incantantium: & ægroti pristinam valetudinem acquirunt. Quid quòd Magus quidam in tauri auriculã verbis prolatis, Taurum ita prostrauit, vt mortuus videretur? hoc etiam admotus panis furto inueniendo conceptis litteris inscriptus corrobo-

Verba quoquo modo prolata effascinare possunt.

Circe incantatrix.

Animal nociuum verbis abigi potest.

Aspidis natura contra incantatores.

Magus taurũ verbis prostrauit.

Nonnullorũ furti inueniẽdi superstitio.

rat;atque illud,quod carmine prolato, quidam super acutissimum gladium,& candētes prunas ambulant, digitóque vni insistentes,alterúmque hominem,aut pondus grauissimum in altum subleuant, equos ac tauros furibundos verbis domant, canes feroces sedant, & à latratu desistere cogunt. Pollutionem in somnis cum muliere quam adamant moliuntur, & earum quoque rerum repræsentationem imaginantes præuident,vt eis libet,& futuras illas præscire satagūt. His vermes interficiuntur,sanguis vndecumque fluens sistitur.Quocirca dixit Homerus profluuium sanguinis vulnerato fœmini Vlyxem inhibuisse carmine.Omnes morbi ab humano corpore expelluntur,vulnera curantur,& sagittæ ossibus fixæ, mira facilitate extrahuntur: nec desunt qui dicant,se homines cane,vel serpente morsos,aut quouis veneno infectos,etiam quantumcūque absentes, sanos & incolumes reddere posse, ídque nulla alia re adhibita,nisi quadam verborum prolatione; Illud verò maiorem admirationem affert,quòd alienę cuilibet personæ remedium adhibent,& absens sanatur;alij ipsomet gladio,quo quis vulneratus est cum medentur, vulnúsque coalescere ferūt;& quod stupore non admiratione tantùm dignum est,cùm verba proferūtur, si gladium sursum versus digitis fricant, vulneratum nullum sentire dolorem;at si deorsum,incredibili dolore affici dicunt: & vt hanc materiam in pauca conferam,cum Plinio dicēdum est,verborum tria esse genera, alia ad impetrantem,alia ad depellentem,alia ad commentantem pertinent.Impetrantis verba sunt illa, quibus à suprema natura aliquid orando obtinemus, quo quidem modo, Tusciæ Vestalis precatio extitit;quę aquam cribro eiusmodi

Pollutio carminibus procuratur.

Vermes carmine necātur & sanguis sistitur.

Carmina morbos abigunt.

Vulnus per medicatum gladium coalescere.

Verborū tria genera.

Oratio Tusciæ Vestalis.

modi precatione tulit. Aliæ etiam Vestales mancipia fugitiua nondum egressa vrbe, in loco precatione retinuerunt. Demùm omnia verba amatoria, sic esse putãt; quorum Theocritus, Catullus & Virgilius meminerũt. Vnde Horatius dicebat,

Quantum carminibus, quæ versant atque venenis,
Humanos animos, has nullo perdere possum,
Nec prohibere modo.

Huc etiam parentũ execrationes in filios spectant; quorum non paucos in calamitosum funestúmque exitum, ob diras huiusmodi imprecationes deuenisse audiuimus. Ideò Plato nihil parentis imprecatione filiis periculosius censet. Depulsoris verba sunt, quibus in depellendis & auerruncandis nociuis & molestis vtimur, quo modo luxatis membris carmen auxiliari Cato prodidit, & Marcus Varro podagris. Cæsarem dictatorẽ post vnum ancipitem vehiculi casum ferunt semper vt primùm in curru cõsedisset, carmine ter repetito, securitatem itinerum stipulari solitum: sic olim primum anni diem lætis precationibus inuicem faustum ominabantur, fascinationibus etiam adoramento peculiari occurrebant. Quibusdam etiam carminibus contra grandines, morborúmque genera, & contra cõbustiones vtebantur. Annalium memoria proditum est, quibus verbis antiqui fulmina arcerent, vel impetrarẽt. Commentationis verbis aliquid futurũ interpretabantur, & ideò impares numeros, ad omnia vehementiores credebant, sternutantes faustis verbis salutabant, absentes aurium tinnitu de se sermones præsentiebãt, tantam verbis vim olim adscribebant. Attalum affirmare tradunt, vt si quis Scorpione viso dicat Bud, eum illicò cohibeat ne ictus

Verba amatoria fascini vim habent.

Horatij locus.

Parentum in filios execrationes perniciosæ.

Cæsar in ingressu vehiculi carmen proferebat.

Antiquorũ mos primo die anni inter se consalutãdi.

Cæli tempestates carmine procuratæ & auersæ.

Impar numerus efficax.

Attali opinio ad scorpionem cohibendum.

suos vibret. Marcus Seruilius Nonianus, qui lippitudinis morbum vehementer metuebat, priusquàm lippitudinem ipse nominaret, aliúsve sibi prædiceret, duabus literis Græcis Π. & A. chartam inscriptam, linóque circumligatam collo subuertebat, qua obseruatione, morbum illum se euitare credens semper voti compos fuit: sic numeri sonori incredibiles effectus in nobis pariunt. Illud quoq; huc spectat, quòd cùm in Tarpeio fodientes delubro fundamenta, caput humanum inuenissent, à Senatu ob id legatis missis, Hetruriæ celeberrimus vates Olenus Calenus præclarum id fortunatúmque cernens, interrogatione in suam gentem transferre tentauit, ante se priùs templi imagine, scipione quodam determinata: Hoc ergo dicitis Romani, hîc templum Iouis Opt. Max. futurum est? Hîc caput inuenimus? Constantissima Annalium affirmatione, transiturum fuisse fatum in Hetruriam, ni præmoniti à filio vatis, legati Romani respondissent, non planè hîc sed Romę inuentum caput dicimus. Et id quod de Cumino fertur, quod cùm maledictis & probris satum est, lætiùs nascitur. Quin & Berosus Annianus ait, Cùm Noë ebrius iaceret, Cham illius virilia comprehendisse, eíque vt illuderet, nescio quid carminis magici submurmurãtem protulisse, sterilémque eum perinde ac castratum effecisse. Voces igitur & verba, siue ob aërẽ à corde respiratum, siue ex spe & persuasione, siue ex verborum coniunctione, ex siderum virtute, ex hominũ genituris vel demùm ex animi potestate, virtutem habeant, atque ad impetrandum, depellendum & commentandum concepta sint, perspicuum est, incredibilem virtutem obtinere, ac fascinationis potissimam causam existere.

Noniani amuletum contra lippitudinem

Numeri sonori vis.

Caleni subdola interrogatio.

Romanorum sagax responsio.

Cuminũ maledictis satũ latius coalescit.

Berosi historia de Cham.

Anacephalæosis totius capitis.

De Cæli obseruatione, quæ ad fascinandum concurrit.

CAP. VI.

CONSVEVERVNT effascinantes non modò imaginatione, visu, tactu, & voce fascinũ perficere, sed cælum ipsum, ac sidera ad illud efficaciùs & validiùs patrandum adhibere, omnésque hominũ affectus ad septem, iuxta numerum septem planetarum reducunt, libidinem Veneri adscribentes, tristitiam Saturno, alacritatem Ioui, bella Marti, præsidentiam Soli, solertiam & astutiam Mercurio, instabilitatem Lunæ. Corpus quoque humanum ad duodecim signorum similitudinem in duodecim partes diuidunt, Arietem capiti præficientes, Taurum collo, vt Mallius Poëta ad Augustum Cæsarem scribens, notat his versibus,

Fascinantes cælum adhibent.

Humani affectus à planetis gubernantur.

Artus humani duodecim signis subiiciuntur.

Signa hæc præcipuas in toto corpore vires,
Exercent: Aries caput est ante omnia princeps:
Sortitur quoque sensus & pulcherrima colla
Taurus: & in Geminis æquali brachia sorte
Scribuntur connexa humeris: pectúsque locatum
Sub Cancro est, laterum regnum, scapulæque Leonis:
Virginis in propriam descendunt ilia sortem:
Libra regit clunes: & Scorpius inguine gaudet:
Centauro femora accedunt, Capricornus vtrisque
Imperat in genibus: crurum fundentis Aquari,
Arbitrium est: Piscésque pedum sibi iura reposcunt.

Mallij versus de membris hominũ.

Vnde quando fascinatores in aliqua corporis parte, aut circa aliquam affectionem, fascino lædere satagunt, illud in hora signi, & planetæ rei efficiendæ conuenienti efficere conantur. Ideò fascinandi modus iuxta signo-

rum & planetarum diſpoſitionē regulatur. Et actionem ſub ſidere rei faſcinandæ prædominante incipiunt: eóque magis id conſequi poſſunt, quia vnicuique indiuiduo aliquis ſtellarum influxus indutus eſt, quem faſcinantes naturæ inſtinctu cognoſcunt; eúmque ſub illarum ſtellarū dominio augere, & minuere poſſunt. Aiūt inſuper quædam eſſe fortunata, quædam infortunata ſidera, & pro faſcini inferendi qualitate, ſidera ſe eligere poſſe aſſeuerant. Et quoniam homo ex duplici natura compoſitus eſt, ex anima ſcilicet & corpore, in vtrâque ſidera, & cælorum vires, fato quodam agere poſſe non dubitant. Quo fit vt faſcinatores ſi hominem aut in anima, aut in corpore lædere cupiunt, nullo modo ab huiuſmodi faſcino ſeſe defendere valeant. Nec deſunt qui cælum animal ſenſibus præditum eſſe dicant, quòd effaſcinantium vota, & preces exaudiat, quod hiſce rationibus probant. Omnis nouus effectus ab agente per cognitionem emanans, noua indiget cauſa, quæ continuò in ſua cognitione innouetur; at cæli effectus eſt nouus, igitur à voluntate noua ob cognitionem innouatā proficiſcitur: hæc autem cognitio non niſi ab imaginandi vi oritur, quæ quia animali ſenſu prædito adſcribitur, cælum etiam eadem ratione animal eſſe dicendum eſt. Præterea, quælibet particularis actio ab eo qui cognoſcit fluens à ſentiendi virtute efficitur, quia ſenſus ad res particulares, intellectus verò ad vniuerſales dirigitur, vt Ariſtoteles docet: ſed cæli motus particularis effectus eſt, à cæli anima cognoſcente manans, ergo cùm eiuſmodi anima non niſi ſenſitiua eſſe queat, verè animal cælum eſt, quòd faſcinantium voces, ſingultus, ſuſpiria, & quælibet vota audiat & perficiat. Et hinc nōnulli ad-

In vnūquodque indiuiduum aliqua ſtella influit.

Aſtrorū alia fortunata alia non.

Anima & corpore homo conſtat.

Cælum ſenſu præditum.

Primum argumentum, cælum ſenſu non eſſe expers probans.

Alterum argumentum

ducti fuerunt, vt crederent ſidera è cælo ad terras deripi poſſe, cùm ad nutum faſcinatoribus obedirent, vt ſuprà tetigimus, quod Horatius in Canidiam veneficam his verſibus explicat;

Quæ ſidera excantata voce Theſſala
Lunámque cælo deripit.

Horatij de venefica verſus.

At Græcorum Reges cùm aliquod negotium obtinere volebant, caput Draconis, in medio cœli cum Ioue ponebant, aut aſpectum ab eo figura amicabili, & Lunam coniunctam Ioui, aut recedentẽ ab ipſo, & coniunctionem ad non aſcendentis petentem, túncque ipſorũ petitionem exaudiri dicebant. Almanſor quoque ſic ait; Si quis capite in medio cœli exiſtente, aliquid poſtulauerit, non præteribit, quin breuiter quæſitum adipiſcatur. Et hinc metallorum laminæ originem ſumpſerũt, quoniam vnicuique metalli ſpeciei, planetam præſidem, ac dominum præficiunt, vt auro Solem, argento Lunam, Saturnum plumbo, ſtanno Iouem, & ſic de reliquis, & cùm aliquid perficiendi deſiderio tenentur, metallum planetæ conueniens, ſub eiuſdem planetæ dominio ſumũt, & quoſdam characteres, in metalli lamina inſculpunt, quam ei corporis parti alligatam geſtant, cui planeta ille aut eius ſignum dominatùr, & ſic quidquid cupiunt, conſequuntur. Prętermitto id quod cùm de imaginatione loqueremur, diximus, quòd quidam, animi noſtri ſenſus volatiles reddi poſſe affirmant, cóſque ad quem velimus planetam dirigi, iuxta deſiderij noſtri qualitatem: hoc eſt, qui crudeles ſunt, ad Martem; qui inuidi, ad Saturnum: ij verò planetarum qualitate infecti, rurſus in eorum hominum calamitatẽ, & perniciem deſcendunt quos perdere volumus. Quo quidem mo-

Græcorũ mos ad obtinendũ aliquid.

Almanſoris opinio de aliquid impetrando.

Metallorum cuique planeta præeſt.

Vſus metallorum in faſcino.

Animi noſtri ſenſus volatiles fiunt, & ad planetas feruntur.

do non vni tantùm homini, verùm toti prouinciæ ac regno, & demum vniuerſo orbi nocere poſſumus. Hinc comata ſidera oriri aiũt, quæ modò Regi, modò omnibus exitium afferunt, vel peſtem, aut frugum penuriam, aut bella, aut terræmotus, aut alia grauiſſima damna. Ex horum igitur faſcinantium libidine fulmina oriuntur, quæ in mortalium exitium cadunt. Et hinc factum eſt, vt Ioui fulmina adſcriberentur, quia faſcinantium animi ad Iouem delati, in nubem conuertuntur, & ſic diſſonus vapor gignitur, qui ſi in nube luctetur, vt ait Plinius, tonitrua eduntur. ſi ardens erũpat, fulmina oriuntur: quorum quæ ſicca ſunt, non adurunt, ſed diſsipant; quæ humida, non vrunt, ſed infuſcant: quæ clara, mirificæ maximè naturæ ſunt; nam dolia exhauriunt intactis operimentis, nullóque alio veſtigio relicto. Aurum, æs, argentum liquant, ſacculis ipſis nulla ex parte combuſtis, ac ne confuſo quidem ſigno ceræ. Sic legitur in Catilinianis prodigiis, Ex Põpeiano municipio Marcus Herennius Decurio ſereno die fulmine ictus. Quæ profectò fulminum diuerſitas, ex faſcinantium voluntate oritur, quibus ad nutum obediũt. Hinc veteres Romani ex Hetruſca diſciplina ſacerdotes in vrbe habuerunt, qui fulmina ipſa & procurarent & expiarent; qui fulguratores etiam à Marco Catone nũcupantur: vnde in decemuiralibus legibus de procurandis & expiandis fulminibus, hæc verba leguntur:

Comatorum ſiderum ortus & vn.

Tonitruorum ortus.

Fulminum ictus vnde et diuerſa qualitas.

Catilinianũ prodigium ex fulmine.

Sacerdotes fulguratores qui.

Lex de procurandis & expiandis fulminibus.

Sacerdotes cæli fulgura, regionibus ratis temperanto:
Vrbem, agros & templa, libera & effata habento:
Prodigia, portenta, ad Hetruſcos, & Aruſpices deferunto:
Procuranto fulgura, & obſita pianto.

Quæ quidem verba, procurare & expiare fulmina pontificia esse, & sacris ritibus attributa, ex M. Cicerone didicimus; & auum Galbæ Imperatoris, fulgura prouocasse Suetonius Tranquillus asserit. Hinc repentini flatus, vt vortex & turbo nascuntur, quos contrario siderum cursu Plinius fieri dicit, qui nauigantibus præcipua pestis existunt; non antennas modò, verùm ipsa nauigia, contorta frangentes, iidem elisu ipso repercussi, correpta secum in cælum referunt, sorbéntque in excelsum. Hinc prodigiosæ pluuiæ ex lacte & sanguine, carne, ferro, lana, lateribus coctis, & quàmplurima alia portenta eueniunt; hinc lapides è cælo, vt in Thraciæ parte accidisse interdum Plinius refert; hinc grandines tantæ magnitudinis, quæ non modò segetes, vineta, homines, & bruta animalia; sed arbores ipsas prosternunt, ac pessundant. Denique omnia quæ in terras è cælo proueniunt, & mortalibus nociua, atque infesta sunt, fascinantium astutia accidere existimantur. Quibus si reliquæ fascini causæ accedunt, vt diximus, velociores & efficaciores effectus consequuntur. Inde est quòd cùm grauidarum mulierum abortum procurant, horam planetæ qui tūc grauido vtero præest conuenientem eligunt. Primo enim mense, Saturnus grauidis dominatur, secundo Iupiter, tertio Mars, quarto Sol, quinto Venus, sexto Mercurius, septimo verò Luna, ac deinceps Saturnus reuertitur, cui causam adscribunt, quare octimestris partus non viuit; quia ille mensis Saturno attribuitur, qui cùm sit frigidæ & siccæ naturæ, malitiā & interitum influit. Alij iuxta planetarū obseruationē, hoc pacto, quoslibet se fascinare posse affirmāt, quia hominū ætates septem sunt, & à septē planetis iuxta Chaldæorū doctrinā regu-

Turbinis & vorticis ortus.

Monstrosæ pluuiæ vnde.

Abortus procuratio.

Quo ordine planetæ vtero præsint.

Ætates hominum septē à planetis regulatæ.

lantur, & quæcunque in vita aguntur; ea statis certísque temporibus planetæ ipsi efficiunt; sic Lunæ infantiam, Mercurio pueritiam, Veneri adolescentiam, Soli iuuentutem, Marti virilitatem, Ioui senectutem, Saturno senium tribuunt. Quando fascinatores aliquem inficere cupiunt, eius ætatem animaduertunt, & illi ætati aptum & idoneum planetam eligunt, in cuius hora fascinum moliuntur, quo fascinatio promptiorem effectum sortiatur. Meritò igitur in fascini diffinitione, de cæli obseruatione mentio facta fuit, postquàm ea adhibita tot tantáque ferè creditu difficilia procurantur, & fiunt.

Obseruatur ætas à fascinatoribus.

Quale Fascinum sit. CAP. VII.

ABSOLVTIS & ventilatis duabus dubitationibus; An sit, & Quid sit fascinum; reliquæ duę, Quale sit, & Propter quid sit, examinandæ sunt. Nec immeritò illæ priores à nobis enucleatæ fuerunt; siquidem, vt Aristoteles docet, simplices sunt, quæ cæteras compositas naturæ ordine iure præcedunt. Circa hanc dubitationem non multùm immorari oportet, rei namque substãtia cognita, accidentia quoque ac proprietates ab ea fluentes facilè cognoscuntur, vt idem Philosophus testatur. Fascinum omne perniciosa qualitate præditum esse, ex eiusdem diffinitione clarè habetur; quæ quidem qualitas veneni naturæ proximè accedit, quoniam sicut venenum corpus quod inuasit, totum ad suiipsius virulentam naturam conuertit: ita quæcũque corpora fascino correpta sunt, in venenatam & corruptam substantiam transeunt. Quare fascinum ex destruentium & interficientium numero existit, quod nõ secus atque ægritudines compositorum

Simplicia cõpositis præeũt

Substantia perspecta accidentia facile perspiciuntur.

Fascinum est venenum.

ſitorum ſolutionem inducit. Faſcinum duplicem qualitatem habere poteſt, eſſentialem vnam, quam internam formam vocamus, qua vna faſcini ſpecies ab altera differt. Et hæc nihil aliud eſt quàm meritum, quod vnumquodque compoſitum ex quatuor elementis iuxta maiorem & minorem proportionem elementorũ in compoſito ſortitur, & ab influentibus ſtellis habere meretur: quæ quidem ſtellæ inferiorum compoſitorum ſpecies reſpiciunt, omnéſque proprietates inſtillant, iuxta illud Ptolemęi: ſtellarum virtutes inferiùs vehuntur, mediantibus lineis pyramidalibus & rectis, quę in ipſarum ſtellarum lumine formantur; quod lumen per lineas diuerſas vectum, ſpecificas virtutes à ſtellis defert, quas compoſitis communicat, & in eis relinquit: & quoniam elementorum quantitates & pondera penitus in compoſitis ignoramus, ideò eiuſmodi ſpecificas formas aduenientes ignorare oportet. Alterum accidentalem qualitatem nuncupamus, quæ à ſua ſpecifica differentia in cõpoſita fluit, in quibus ratione quatuor elementorum, quatuor qualitates effaſcinantes reperiuntur. Calida ſcilicet, frigida, ſicca, & humida. Calida effaſcinatrix qualitas duobus modis inficit; nã aut calefaciẽdo corrodit, & vſq; ad cor & medullas penetrãs, corpus diſſoluit; aut calefaciẽdo inflãmat, qua inflãmatione paulatim ad intimas partes perueniẽte, ſubſtãtia deperit. Frigida autem duobus quoq; modis obeſt; aut ſtupore afficiendo, quia ob maximã frigiditatẽ, cor immobile redditur; aut reſpirationis vias obſtruẽdo, ita vt anhelitus cordis refrigerationi ſubtrahatur. Sicca quoq; dupliciter lædit, cordis humilitatem conſumendo, aut partem à parte ſeparando, quouſque omnia membra vſque ad cor diſſoluã-

Duæ qualitates in faſcino.

Siderum vis in inferiora corpora influit.

Quatuplex differentia faſcini.

Sicca & humida qualitates quomodo nociua.

tur, & intereant: humida verò ex occulta putredine inficit cōpositum, ac destruit. At fascinum quod à specifica differētia vim habet, non ratione alicuius prædictarū qualitatum nocet, sed quia contrariā effascinatis, & parentem atque obsequentem fascinantibus naturam continet. Verùm vt sciamus quo pacto fascinum mortem inferre possit, non prætermittendum est, fascinum agendi præditum esse natura; & quidquid tangit, perniciosa inficere qualitate, & in effascinantem naturam, & corrumpentem vertere, & seipsum multiplicat, corporis qualitates consumens, eóque multiplicato, fascinans virtus augetur, & ad cor peruenit. Et tunc spiritus vitalis cedit effascinanti virtuti, & à corde egrediens, ipsum absque motu relinquit, & sic interitus statim subsequitur. Et non secus vitalis cordis virtus, fascino cedit, ac ferrum magneti; cui semina quædam insunt id efficiendi, de qua sic Lucretius ait:

Fascini vires quo pacto augeantur.

Lucretij versus de magnete.

Principio, fluere è lapide hoc permulta necesse est
Semina, siue æstum: qui discutit aëra plagis,
Inter qui lapidem, ferrúmque est cumque locatus.
Hoc vbi inanitur spatium, multúsque vacesit
In medio locus, extemplo primordia ferri
In vacuum prolapsa cadunt coniuncta: fit vtque
Annulus ipse sequatur, eátque ita corpore toto.

Cordis arteriæ aerem quo pacto attrahant.

Idque ea ratione fieri contingit, nam cordis arteriæ, per attrahendi & expellendi motum, quem à natura habēt, aërem circum se stantem, quandiu animal viuit, attrahunt, & illę quoque arteriæ, quæ ad cutim terminantur, per suos poros intermedios, aerem qui nos ambit, vsq; ad cor attrahūt, & per easdē arterias nociuas exhalationes è corde efflant. Quocirca cùm circumstans aer fasci-

nātis opera fuerit perniciosa qualitate infectus, per ipsas arterias dilatationis motu cor inficit; quæ deinde labes, cū vniuerso corpore cōmunicatur, & hoc pacto miseri mortales fascinātur. Vnde quanto alicuius arteriæ hominis, rariores & patentiores existūt, eo citiùs ipsi fascinum nocet, quod ex cordis caliditate oritur, cuius est rarefacere, vt è cōtra frigiditatis, condensare: & hinc est quòd si quis effascinator, plures simul effascinare voluerit, non æquè omnibus fascinū nocet, quoniā insitus calor qui vitā subministrat, extraneis nocumētis resistere potest, si viribus præualet; at si succūbit, illicò fascinans qualitas naturæ vires opprimit, & ad interitū perducit. Quòd si innatus calor fascinātiui se opponit, nec omnino pręualet, sed aliquid effascinātis virtutis diminuit; nō cōfestim cōpositum enecat, sed paulatim, primò ad maciē, deinde ad exitialē exitū deducit, quia perniciosa illa fascinationis qualitas, sensim innatis humoribus cōmunicatur, quos sibi similes reddere conatur: nec desistit, quousque totū corpus illa tabe infecerit; sicut ignis, qui si materiā aliquā cōbustioni parū idoneā inuenerit, eam priùs exsiccādo, cōtrariáq; ab ea expellēdo sibi similem reddit, donec formam suam in eam introducat. Nec silentio inuoluendū est, vt suprà monui, quòd effascinādi proprietas natura quædā est, ex humanis suppositis existens, à cœlorū influentia emanās, quæ proprietas si caliditati adhæreat, calida vocatur; si frigiditati, frigida, & sic de reliquis: cuiuscunque autē naturæ illa sit, spiritualiter agit. Et hoc quidē speciebus intentionalibus intermediis, quæ species intētionales, etsi realē existētiam in medio tanquā in subiecto habēt, nihilominus spirituales vocātur, quia absq; materia recipiūtur, ídq; duobus

Arteriæ rariores fascinū citiùs admittunt.

Fascinum nō æquè cunctis nocet.

Fascinū igni æquiparatur.

modis fieri poteſt, vel quia tota intentionalis ſpecies, in toto medio reperitur, & etiã ipſa tota eſt in qualibet medij parte, per repræſentationẽ, vt in intentione & ſpecie albedinis patet, quę albedinẽ totã per paruum foramen repræſentat, vel quia faſcinans formaliter in ipſo faſcinato aliquam formam inducit, quæ formæ inducenti ſimilis non eſt; eſt tamẽ eius ſimilitudo ac ſimulacrum. Et hæc ſpecies ſiue materia in medio exiſtens recipitur, vt quando imaginatione, aut viſu, aut voce faſcinum iaculatur, quod inde accidit, quia eiuſmodi intentionales ſpecies, faſcinatrices ſpiritus viſui & auditui aptos inficiunt; deinde organa, demùm exitiales illæ qualitates ad cor deferuntur, quod deſtruunt: quo fit vt faſcinum per tactum illatũ, non tam pernicioſum ſit, quàm quod per imaginationem, viſum, aut vocem iaculatur, quia cùm materiale ſit, maiorem reſiſtentiam habere poteſt; ſpirituale verò paruam, aut nullam reſiſtentiam habet. Nam ſicuti Vultures ex remotiſsimis locis, cadauerum ſpecies odorabiles percipiunt, vt Auer. 2. de Anima, narrat, nihil eſt enim quod ab huiuſmodi odorabiliũ ſpecierum perceptione eos impedire queat; ita ſpecies ac vires effaſcinantes imperceptibiliter & velociſsimè ad rem effaſcinandam penetrant, & quaſi omnis remedij ſpe amota inficiunt. Ex quibus infertur, quòd omnes effaſcinationes non ſunt æqualis virtutis: nam earũ vis, tum faſcinati, tum faſcinãtis ratione variari poteſt: quo ad faſcinantem, variari contingit ſi materialis aut formalis faſcinatio ſit: quo verò ad faſcinatum, ſi is reſiſtendi vel cedendi vi præditus ſit. Fieri namque poteſt, vt faſcinum per materiam illatum, parum aut nihil obſit, vt diximus: aliquando etiam tanta poteſt virtute ef-

Pernicioſius fit faſcinum per imaginationem quàm per tactum.

Ob faſcinantẽ vel faſcinatũ magis minúſue lædit faſcinum.

ſe prædirus, vt idem exitialius quàm formale ſit. De faſcini verò amatorij qualitate, in ſubſequenti quæſito nonnihil tangemus.

Propter quid Faſcinum ſit. CAP. VIII.

PRæSENTIS quæſiti indagatio, ad faſcini finem perquirendum dirigitur: finis verò duplici diſcrimine ſecatur, vt Ariſtoteles innuit, quo vnum; alterum, gratia cuius dicitur. Finis quo, eſt illa actio, per quam, finem gratia cuius adipiſcimur. Finis autem gratia cuius eſt res illa ob quam laboramus; quæ quidem res intellectum & voluntatem noſtram ad agendum, ratione obiecti mouet: atque voluntas (quo ad faſcinum pertinet) altera duarum qualitatum, odio ſcilicet vel amore affecta erit, & reſpectu motionis noſtræ voluntatis, finis ratione efficientis habet. In faſcino itaque odium & amor cauſa ſunt quibus ad aliqua effaſcinanda inflammemur. Ex quo clariſsimè patet, propter odium vel amorem faſcinum exerceri: vtque id de quo agimus clarius fiat, non eſt ignorandum, in anima ſentiendi vi prædita, appetitum quẽdam reperiri, qui à Philoſophis animalis appellatur. Animalis appetitus in concupiſcibilem, & iraſcibilem diuiditur: hunc concupiſcendi appetitũ ſex qualitates, tres ratione boni, tres verò ratione mali concomitantur: Quæ boni rationem habent, ſunt, amor, deſiderium, & gaudium; mali verò, odium, inuidia & triſtitia. Vnde odium eſt concupiſcibilis appetitus repugnantia circa id quod nociui ac mali rationem continet, & quidquid repugnantiam, malitiam, noxam, impedimentum, & obſtaculum ſapit, quia vt nociuum concipitur, ad odium ſpe-

Finis dupliciter conſideratur.

Volũtas duobus modis afficitur.

Non minus propter amorem quàm propter odiũ faſcinum infertur.

Appetitus animalis qui, & eius partes.

Odium quid.

ctare videtur. Ob id enim aliquis odio aliquid prosequitur, quia vt sibi repugnans & contrariũ, illud apprehendit, & quasi suiipsius destructiuum & corruptiuum arbitratur. Et hinc internus dolor oritur, & cùm doloris interni causa, malũ appetitui repugnans sit; fit vt dolor internus corporis, externũ dolorẽ grauitate excedat: & ideo doloris huiusmodi, tristitiæ atque odij remedium nullũ aliud magis præsentaneũ, ac salutare, quàm fascinum creditur, per quod illos qui nobis aduersantur, vlciscimur, eis morbos, calamitates, & diuersa malorũ genera inferendo. Cùm enim alicui inuidemus, & ob eius bonũ ac fœlicitatem contabescimus, nullã nobis salubriorẽ medicinam adhibendã putamus, quàm si eũ pernicioso, ac lethali malo afficiamus. Idque fascino intermedio nos assequi arbitramur; tũ quia in nostra manu est, tum etiã quia, & facilè, & secretò, nemine intelligente iaculatur. Amor autẽ contrario modo se habet, quanquam enim ab eodẽ principio, hoc est, cõcupiscẽdi appetitu oriatur; tamen primus appetitus motus existit, & omnium actionũ, ac qualitatũ fundamentũ esse existimatur. Illius namque appetitus concentus, & vnio quædam, amor nũcupatur. Ex quo quidẽ amore si res amata adsit, gaudiũ: si verò absit, desideriũ nascitur. Verùm non est prætermittendũ, dupliciter amorẽ considerari posse, tum vt rẽ diligimus, eique propter se, & non alia de causa bonũ concupiscimus; & hic absolutè amor vocatur, quẽ nonnulli amorẽ amicitiæ dicũt; tum vt amor amanti, vel alij est vtilis, & delectabilis, & nõ rei amatæ, quem quidam amorem concupiscẽtiæ vocitant; & propter hunc amoris modum fascinum iaculari consueuit: cuius amoris causa ex obiecti cognitione proficiscitur.

Dolor ex odio contractus.

Osores se fascino vlciscuntur.

Amore præsentis rei gaudiũ, absentis desiderium nascitur.

Amoris finis duplex.

nemo enim rem penitus ignotam amore ac beneuolentia proſequi poteſt: cùm amoris effectus, vt Ariſtoteles ſentit, coniunctio quædam ſit, qua, vt eodem referente, Ariſtophanes dixit, amantes vnum fieri cuperēt, niſi alterius corruptio ſequeretur. Et quicunque amans in amore ſibi rem amatam non reſpondere animaduertit, ad amatorium faſcinum confugit, quo ſibi illam obſequentem reddat; quod quidem faſcinum, ſi ab interna cauſa fiat, eam qualitatem habet, quam faſcinans in rem amatam remiſſè, vel intenſè iaculatus fuit. Atque hæc amoris ægritudo nihil aliud eſſe videtur, quàm ardens animi affectus, atræ bilis affinis, & conſimilis, quo animus ipſe aſſiduè agitatus, ob alicuius pulchritudinis imaginem atque formam ſibi ſemper obuerſantem flagrat. Amans igitur ſtimulis deſiderij incenſus, vſque adeo ardet, donec per faſcinum votum conſequatur, vt in tertio capite de huius amoris cauſa diximus. Huius verò amatorij faſcini duplex qualitas aſſignari poteſt; altera ab internis cauſis, altera ab externis oriens. Quæ ab internis principiis, vt fronte, imaginatione, ac reliquis manat, non illicò rem amatam peſſundat, cùm id amans effaſcinator non intendat; ſed tantùm ſtudet, vt ſibi in amore reſpondeat; quæ ſi pertinax perſeuerat, faſcini tabes vniuerſum corporis habitum inficit; & primò ad maciem ac pallorem, deinde ad varias ægritudines & morbos, demùm ad interitum amans perducitur. Hoc amòris genere, Phyllis Lycurgi Thracum Regis filia infecta legitur, quæ cùm Demophoontē Theſei filiū à Troiana expeditione redeūtē, & à Rege hoſpitio acceptū deperiret, eo furore ac inſania correpta eſt, quia illo frui nequiret, vt amoris impatiētia

Effectus amoris.

Faſcini amatorij cauſa duplex.

Amoris ægritudo quid ſit.

Phyllidis amantis mors.

Iphidis interitus. post multas ægritudines laqueo vitam finierit. Sic Iphis liberali facie puer cùm Anaxaretem puellam incredibi- *Hæmonis Creōtis filij mors.* li amore prosequeretur, interiit. Sic Hæmon Thebanus, cùm Antigones OEdippi & Iocastæ filiæ amore contabesceret, ad eius tumulum sibi mortem cōnsciuit. *Sapphûs ex nimio amore mors.* Eodem mortis genere puella Sappho ex Lesbo insula, vitam cum morte commutauit, Phaonis liberalis formæ adolescentis amore percita. *Biblidis suspendium.* Quam imitata Biblis Mileti filia ex Cyane, Cauni fratris amore fascinata, laqueo se suspendit, vt de Arte amandi Ouidius refert:

Ouid. versus.

Biblida quid referam? vetito quæ fratris amore
Arsit, & est laqueo fortiter vlta nefas.

Pyrami & Thisbes interitus. Pyrami quoque & Thisbes necem, eisdem fascini viribus nonnulli adscribunt. *Galeatius.* Sic etiam Galeatij Mantuani, cui cùm quædam puella quā deperibat, per iocum imperaret, vt se in fluuium deiiceret, amatorio fascino, rationis vsu orbatus, eidem obtemperauit, séque vita priuauit. *Timagoras.* Sic Timagoras, vt Cœlius est auctor, se præcipitem dedit, Miletis adolescentis Atheniensis iussu, cuius *Gidicæ mors.* fascinantibus radiis infectus erat. Nec secus Gidica Pōminij Laurentini vxor vitæ finem dedit, dum Comminij priuigni fascino contaminata esset; in quod mortis *Antiochi in nouercam vehemēs amor.* genus parū abfuit quin Antiochus quoque Seleuci Regis filius incideret, nouercæ Stratonices infando amore *Seleuci mira in filium pietas.* correptus: sed pius pater filij vitæ amans, charissimam sibi coniugem eidem filio cedere non dubitauit: quòd in amorem incidisset fortunæ acceptum referens, quòd vsque ad mortem is dissimularet, ipsius pudori imputans. At si ab externis causis fascinum inferatur, præter *Varia veneficia diuersis animalibus à Plinio relata.* ea quæ in partium fascini declaratione diximus, grauissima mala effascinandis nonnullis medicaminibus inferuntur,

feruntur, vt de Echeneide pisce Plinius refert, ac de Hyęnæ rostri pilis mulierũ labris admotis; quod etiã de Lacerta asserit. De Ranis verò quibusdã sic ait; In vepribus tantùm viuunt, & ob id rubetæ nominantur, quas Gręci Phirnos vocant, grandissimæ cunctarum geminis veluti quibusdam cornibus, plenæ veneficiorum; mira de his certatim auctores tradũt: Ossiculum esse in sinistro latere aiunt, quo canum impetus cohibẽtur, amor concitatur, & iurgia, addito in potionem. Lupi etiam caudæ exiguo in villo, amatorium virus inesse credit, qui si viuenti non detrahatur, vim nullam habere refert. In externis fascini causis, herbæ ac frutices numerantur, & præcipuè de quodam frutice mẽtio fit; Charitoblepharon vocatur, quem miscendis amatoriis efficacem esse tradunt. Item de Staphylino Plinius meminit: qui de herba quam Centumcapita vocant, sic inquit; Radix eius alterutrius sexus similitudinem refert, rara inuentu, sed si viris contigerit mas, amabiles fiũt, ob hoc & Phaonem Lesbium à Sappho dilectum tradit. Eandem vim Airoum herbam, & Catanancen Thessalam herbã possidere arbitratur: nec secus de herba Phyteuma sentit. Sagittas præterea corpore eductas, si terram non attigerint, subiectas cubantibus amatorium esse Orpheus, & Archelaus, referente Plinio, scribunt. Multa item sunt, quibus amatorium fascinum procurari existimatur, vt mineralia, lapides, metalla, herbæ, plantæ, arbores, animalia; quæ singula enumerare, stomachum potius facerent, quàm fructum afferrent. Quo fit vt credatur, Lucretium Poëtam eiusmodi amatorio poculo infectum eo furoris raptum fuisse, vt manũ sibi intulerit, de quo Politianus in Nutricia cantat;

Lupi cauda virus amatorium inest.

Herbis & aliis instrumẽtis fascinum amatorium fieri.

De Lucretij obitu versus. Lucullus phyltro occubuit.

Nec qui phyltra bibit, nimióque insanus amore
Mox ferro occubuit, sic mentem amiserat omnem.

Lucullum quoque Imperatorem clarissimũ, amatorio poculo propinato, periisse testis est Plinius. Sic alij quáplurimi, quorum nomina recẽsere nimis longum esset. Qua igitur de causa, & ad quem finem fascinum procurari contingat, satis notum esse, atque à nobis monstratum arbitramur.

De Fascini speciebus. CAP. IX.

QVEMADMODVM res naturaliter speciem ab insita forma accipiunt, ita mortaliũ actiones; vt visus à colore, auditus à sono, essentiã ab obiecto mutuantur. Cúmque fascini obiectum duplex sit, duplicẽ quoque fascini speciem esse fateri oportet; amorem videlicet & odium. Sicut enim in rebus quæ à natura sunt, prima bonitas ex forma, quę speciem largitur, nascitur; pari quoque modo, in humanis actibus, bonitas vel prauitas ex conuenienti re oblata, prout motus à termino speciem ac differentiam sumit: & quia rationalis animæ munus est, dirigere & ordinare, inde fit vt si actus à ratione procedẽs, in malum finem dirigatur atque ordinetur, ipse quoque malus dicatur, si verò in bonũ, ipse quoque bonus vocetur, iuxta Boëtij regulã; Cuius finis bonus est, & ipsum etiam bonum esse opus est. Actus autem qui in bonũ dirigitur, amor: qui in malum, odium appellatur; & ob hanc causam amor, & odiũ fascinationis species dicũtur; omnes enim fascinantium actus, ad illorum alterum, veluti ad finem tendũt. Verùm si quis obiiciat, omnẽ fascini modum contra cõmune vel priuatũ commodũ directum

Obiectum fascini duplex.

Humani actus secundũ finem boni malive iudicantur.

Argumenta fascinum semper esse malũ demonstrantia.

esse,nullámque affinitatē cū bonitate habere; quinimo inter fascinū & bonum,eam contrarietatē & repugnantiam esse,quæ inter calidum & frigidū, hoc est quæ inter contraria est.Siquidē fascinum malū, semper ad virtutum tum naturalium, tum moralium corruptionem tendit. Nec refert quòd amatorium fascinum amorem excitet,quia affectus ille non amor sed insania appellari debet,cùm à rationis & honestatis via maximè abhorreat,& ad propriā improbámque libidinē explendā anhelet,ac toto impetu feratur. Huic dubitationi ita facimus satis:nā humanorum actuum species à rebus quæ concipiuntur differentiam sortiuntur, & non ab earundem rerū natura qua constant.Cùm itaque ob amorem aliqui ad effascinādum moueantur,atque hic amor bonus & salutaris ipsis videatur, & boni specie cōcipiatur, iuxta huiusmodi conceptionem, talis amor bonus existimatur,provt in cæteris rebus apparens, & existēs bonum reperitur: & sic fascini distincta species ponitur.

Actus humani à rebus conceptis speciem sortiuntur.

Nec prętermittendū est, duplex esse agēdi principium, artem & naturā:at duæ fascini species declaratæ ab arte sunt,cuius quidem artis,ratio & voluntas causa sunt.Fascinum verò quod à natura, nulla artis actione concurrente fit, diuersæ speciei esse duco. Nonnulli enim ita sunt à natura procreati, vt quidquid intueantur, fascinent: ídque ipsisimet fascinantibus penitus ignorantibus. Non enim talis fascinandi actus à voluntate seu actione egreditur: quandoque enim patres, filios intuiti fascinant, quod quidem ipsi grauissimè ferunt. Cùm ergo huiusmodi fascinatio inuitis patribus accidat, clarum est, à natura, & non à ratione procedere. Quam ob rem hæc tertia fascinationis species

Ratio & voluntas artis causa sunt.

Fascinū naturale ab artificioso distat.

ponenda est, quæ tantùm principiis adscribitur naturæ; sub qua quidem specie illa indiuidua collocantur, quæ se ipsa fascinant, de quibus in sequenti capite verba faciemus.

An aliqui sese fascinare poßint. CAP. X.

QVANDO corporis habitus ad summã perfectionẽ peruenerit, necesse est vt in deteriorẽ statũ vergat: corpora siquidem ad summum vigorem progressa, in vniformi statu persistere nequeunt, vt naturales Philosophi sentiunt, sed veluti suspensa diutius lanx in alterã partẽ propendeat necesse est; quia summa quæque non magno negotio deturbantur. Cùm igitur aliquis sibi habitior videtur, séque ea de causa circumspicit, iam declinare cogitur, & habitu in deteriorem statum vergente sese fascinare creditur. Quod quidem in claris aquis, & speculis lucentibus accidere crebriùs consueuit. Ibi enim oculorum radij repercutiuntur, & reciproco iaculatu in suos retorquentur auctores, propriíq; veneficij tandẽ luunt pœnas, atque eisdem, quibus cæteros, sese fascinis labefactant. Sic Basiliscus propriis oculorum radiis in se contortis interficitur. Hoc mortis genus, Euteliden incurrisse, poetę memoriæ prodiderunt. Qui miser cùm in flumine se conspexisset, sibíq; pulcherrimus visus esset, sui amore deperire cœpit, ob fascini perniciem, quam sibi consciuit. Vnde in ægritudinem lapsus, pristinum corporis habitum, cum venustate amisit, & noxam ineuitabilem contraxit: quod de Narcysso Ouid. scribit.

Facilè summa quæque deturbantur.

Cur nonnulli se fascinare credantur.

Basiliscus proprio intuitu perimitur.

Eutelidis mors.

Querela Narcyßi apud Ouid.

Vror amore mei, flammas moueóque feróque;
Quid faciam? roger, anne rogem? quid deinde rogabo?

Quod cupio mecum est, inopem me copia fecit.

Infantes quandoque suo se eiulatu vitiant, quamuis ipsos intuentibus falsò adscribatur. Nec illud prætermittam, quòd homines crebrò opinione fascinantur. Nam quemadmodum spectrorum, quæ inuidentes eiaculantur, nullam reddere rationem possumus, quamuis neque sensu omnino neque impetu careant, sed maleficij, & fascinationis labe repleantur, eò quòd diutius eos, quos fascinare volunt, veneno imbuta insederunt, corpúsque & mentem conturbant, & sua sorde contaminant: ita existimandum est, hominem quodam modo opinione fascinari, cuius profectò rei rationem, nullam inire, nec causam assequi possumus. Est & alter se ipsum effascinandi modus: si quidem omnes animi nostri affectiones, si nobis diu inhæserint, perniciosos habitus efficiunt; qui quando naturæ robur adsciuerunt, quauis occasione conciti, identidem nos, vel inuitos in peculiares morbos trahunt. Inde fit vt si timidos obseruaueris, quæ illis salutaria sunt, timorem eis afferre inuenies. Sic iracundi familiaribus, & amicissimis graues, ac difficiles sunt. Sic lasciui, & amatores à pudicissimis corporibus, etiam moribundi se temperare non possunt. Assuefactio enim ad hoc viget, vt suam quisque affectionem requirat, & excitet. Vnde mirandum non est, si ij qui diuturnæ inuidiæ teredinem, aut alium fascinatorem habitum in se aluerunt, ad id quod suum est, pro affectionis natura moueantur. Non enim secus his accidit, atque orbi qui circulari vertigine volutatur, quippe qui suo veluti naturali habitu ad omnes turpes, & improbas affectiones mouentur, eísque vehementissimè nocent, quorum odio, vel cupiditate incensi sunt.

Pueruli proprio eiulatu sibi nocent.

Multi opinione fascinantur.

Altera seipsum fascinandi ratio.

Recedere difficillimum est ab assuetis.

Quicunque ergo se ipsos fascinarunt, ac fascinant, his vijs hoc fecisse existimantur.

An aliqui natura fascinatores nascantur. CAP. XI.

Arte fascinum factum, natura fieri potest.

ARTEM naturæ parentis imitatricem esse, nemo est qui ambigat. Verùm cùm fascinatores arte fieri queant, & natura omni artis genere prior existat, natura priùs fascinantes esse, quàm arte asserendum est. Si enim puella, vt olim à quibusdam Regibus factitatum legitur, napello nutriri potest, ad hoc vt cum ea coeũtes moriãtur; quare natura alicui donari non poterit, vt idem, vel visu, vel alia efficiat actione? Huc accedit quòd cæterorum animalium quædam visu, nonnulla anhelitu, alia tactu mortem alijs, non tamen sui generis, inferre solent: Homini ergo qui in quæcunque genera sæuit, & præsertim in indiuidua, quæ sub se continentur, nullum veneni genus à natura negatum esse creditur, inter quæ fascinatio connumeratur. Equidem homines reperiri legimus ad septentrionem degentes, quos Anthropophagos vocant, qui brutorum animalium more, humanis carnibus vescuntur, & quod immitius videtur, humanis capitum ossibus bibunt, cutibúsque ipsis capillatis pro mantilibus ante pectora vtuntur, vt Isigonus Nicæensis, Plinio referente, inquit. Si itaque hãc immanitatem aliquibus natura inseuit, fateri oportet, fascinandi quoque potestatem ab ea hominibus traditam esse, eóque magis id persuaderi potest, quoniam in Hellespõto, circa Parium, genus hominum esse Pergamenus Crates tradit, vt ex Plinio didicimus, quos O-

Puella veneno nutrita secum coeuntes interimit.

Homo naturaliter fascinare potest.

Anthropophagorũ immanitas.

Pergamenus Crates, de Ophiogenibus.

phiogenes vocat, ſerpentum ictus contactu leuare ſolitos. Similis in Africa gens Pſyllorum fuit, vt Agatharchides ſcribit, à PſylloRege dicta, quorũ corporibus virus exitiale ſerpẽtibus ingenitũ fuit, cuius odore eas ſopirent, vt de tactu ſupra diximus. Quòd ſi hâc virulentam qualitatem hominibus natura indidit, faſcinandi quoque vim eis tribuiſſe quilibet intelligere poteſt. Mulierũ capillos, ſi cremẽtur, à natura hoc habere legimus, vt odore ſerpentes expellant: mulieres ipſæ cùm menſtruo laborãt, ſi nudatæ ſegetem ambiãt, erucas, ac vermiculos ſcarabęóſque ac noxia alia decidere faciẽt, Metrodoro Scepſio teſte: itẽ nouellas vites earum contactu in perpetuum lædi, rutam, & hederas, quæ medicinales ſunt, illico mori, apes tactis aluearibus fugere, linaq́; cũ coquãtur nigreſcere, aciem in cultris tonſorum hebetari, æs contactum graue virus, & æruginem contrahere: equas, ſi ſint grauidæ, tactas quãdoque etiam ſolo aſpectu procul viſas abortũ pati, Plinius prodit: canes mẽſtruo ſanguine guſtato, in rabiem aguntur, & inſanabili veneno morſus inficitur. Si igitur per hæc viliſsima excrementa, quæ nota ſunt, tot miracula mulieres faciant; veriſimilius eſt, tum viros, tum mulieres, natura per occultam faſcinandi vim maiora efficere poſſe. In faſcini etiam qualitate diximus, altera duarum qualitatum, ipſum præditum eſſe; quarum vna eſſentialis forma eſt, altera accidentalis, ab ea fluens nuncupatur. Et quoniã vtraque agendi, & faſcinandi vi prædita eſt, & naturalis exiſtit, idcirco homines, qui per illam intermediam faſcinant, natura faſcinatores dicendi ſunt. Eadem videtur ratio reliquarum cauſarum faſcinantium, de quibus ſuo loco diximus, quæ quia naturales ſunt,

Agatharchides de Pſyllis.

Crines mulierum cremati ſerpentes abigunt.

Muliebris menſtrui virus.

Eſſentialis & accidentalis faſcini qualitas.

Natura faſcinantes.

tur, & intereant: humida verò ex occulta putredine inficit cõpositum, ac destruit. At fascinum quod à specifica differẽtia vim habet, non ratione alicuius prædictarũ qualitatum nocet, sed quia contrariã effascinatis, & parentem atque obsequentem fascinantibus naturam continet. Verùm vt sciamus quo pacto fascinum mortem inferre posit, non prætermittendum est, fascinum agendi præditum esse natura; & quidquid tangit, perniciosa inficere qualitate, & in effascinantem naturam, & corrumpentem vertere, & seipsum multiplicat, corporis qualitates consumens, eóque multiplicato, fascinans virtus augetur, & ad cor peruenit. Et tunc spiritus vitalis cedit effascinanti virtuti, & à corde egrediens, ipsum absque motu relinquit, & sic interitus statim subsequitur. Et non secus vitalis cordis virtus, fascino cedit, ac ferrum magneti; cui semina quædam insunt id efficiendi, de qua sic Lucretius ait:

Fascini vires quo pacto augeantur.

Principio, fluere è lapide hoc permulta necesse est
Semina, siue æstum: qui discutit aëra plagis,
Inter qui lapidem, ferrúmque est cumque locatus.
Hoc vbi inanitur spatium, multúsque vacesit
In medio locus, extemplo primordia ferri
In vacuum prolapsa cadunt coniuncta: fit vtque
Annulus ipse sequatur, eátque ita corpore toto.

Lucretij versus de magnete.

Idque ea ratione fieri contingit, nam cordis arteriæ, per attrahendi & expellendi motum, quem à natura habẽt, aërem circum se stantem, quandiu animal viuit, attrahunt, & illę quoque arteriæ, quæ ad cutim terminantur, per suos poros intermedios, aerem qui nos ambit, vsq; ad cor attrahũt, & per easdẽ arterias nociuas exhalationes è corde efflant. Quocirca cùm circumstans aer fasci-

Cordis arteriæ aerem quo pacto attrahant.

nātis opera fuerit perniciosa qualitate infectus, per ipsas arterias dilatationis motu cor inficit; quæ deinde labes, cū vniuerso corpore cōmunicatur, & hoc pacto miseri mortales fascinātur. Vnde quanto alicuius arteriæ hominis, rariores & patentiores existūt, eo citiùs ipsi fascinum nocet, quod ex cordis caliditate oritur, cuius est rarefacere, vt è cōtra frigiditatis, condensare: & hinc est quòd si quis effascinator, plures simul effascinare voluerit, non æquè omnibus fascinū nocet, quoniā insitus calor qui vitā subministrat, extraneis nocumētis resistere potest, si viribus præualet; at si succūbit, illicò fascinans qualitas naturæ vires opprimit, & ad interitū perducit. Quòd si innatus calor fascinātivi se opponit, nec omnino prȩualet, sed aliquid effascinātis virtutis diminuit; nō cōfestim cōpositum enecat, sed paulatim, primò ad maciē, deinde ad exitialē exitū deducit, quia perniciosa illa fascinationis qualitas, sensim innatis humoribus cōmunicatur, quos sibi similes reddere conatur: nec desistit, quousque totū corpus illa tabe infecerit; sicut ignis, qui si materiā aliquā cōbustioni parū idoneā inuenerit, eam priùs exsiccādo, cōtrariáq; ab ea expellēdo sibi similem reddit, donec formam suam in eam introducat. Nec silentio inuoluendū est, vt suprà monui, quòd effascinādi proprietas natura quædā est, ex humanis suppositis existens, à cœlorū influentia emanās, quæ proprietas si caliditati adhæreat, calida vocatur; si frigiditati, frigida, & sic de reliquis: cuiuscunque autē naturæ illa sit, spiritualiter agit. Et hoc quidē speciebus intentionalibus intermediis, quæ species intētionales, etsi realē existētiam in medio tanquā in subiecto habēt, nihilominus spirituales vocātur, quia absq; materia recipiūtur, idq; duobus

Arteriæ rariores fascinū citiùs admittunt.

Fascinum nō æquè cunctis nocet.

Fascinū igni æquiparatur.

modis fieri poteſt, vel quia tota intentionalis ſpecies, in toto medio reperitur, & etiã ipſa tota eſt in qualibet medij parte, per repræſentationẽ, vt in intentione & ſpecie albedinis patet, quę albedinẽ totã per paruum foramen repræſentat, vel quia faſcinans formaliter in ipſo faſcinato aliquam formam inducit, quæ formæ inducenti ſimilis non eſt; eſt tamẽ eius ſimilitudo ac ſimulacrum. Et hæc ſpecies ſiue materia in medio exiſtens recipitur, vt quando imaginatione, aut viſu, aut voce faſcinum iaculatur, quod inde accidit, quia eiuſmodi intentionales ſpecies, faſcinatrices ſpiritus viſui & auditui aptos inficiunt; deinde organa, demùm exitiales illæ qualitates ad cor deferuntur, quod deſtruunt: quo fit vt faſcinum per tactum illatũ, non tam pernicioſum ſit, quàm quod per imaginationem, viſum, aut vocem iaculatur, quia cùm materiale ſit, maiorem reſiſtentiam habere poteſt; ſpirituale verò paruam, aut nullam reſiſtentiam habet. Nam ſicuti Vultures ex remotiſsimis locis, cadauerum ſpecies odorabiles percipiunt, vt Auer. 2. de Anima, narrat, nihil eſt enim quod ab huiuſmodi odorabiliũ ſpecierum perceptione eos impedire queat; ita ſpecies ac vires effaſcinantes imperceptibiliter & velociſsimè ad rem effaſcinandam penetrant, & quaſi omnis remedij ſpe amota inficiunt. Ex quibus infertur, quòd omnes effaſcinationes non ſunt æqualis virtutis: nam earũ vis, tum faſcinati, tum faſcinãtis ratione variari poteſt: quo ad faſcinantem, variari contingit ſi materialis aut formalis faſcinatio ſit: quo verò ad faſcinatum, ſi is reſiſtendi vel cedendi vi præditus ſit. Fieri namque poteſt, vt faſcinum per materiam illatum, parum aut nihil obſit, vt diximus: aliquando etiam tanta poteſt virtute eſ-

Pernicioſius ſit faſcinum per imaginationem quàm per tactum.

Ob faſcinantẽ vel faſcinatũ magis minúſve lædit faſcinum.

ſe prædītus,vt idem exitialius quàm formale ſit. De faſcini verò amatorij qualitate, in ſubſequenti quæſito nonnihil tangemus.

Propter quid Faſcinum ſit. CAP. VIII.

PRÆSENTIS quæſiti indagatio,ad faſcini finem perquirendum dirigitur: finis verò duplici diſcrimine ſecatur,vt Ariſtoteles innuit, quo vnum; alterum, gratia cuius dicitur. Finis quo, eſt illa actio, per quam, finem gratia cuius adipiſcimur. Finis autem gratia cuius eſt res illa ob quam laboramus; quæ quidem res intellectum & voluntatem noſtram ad agendum,ratione obiecti mouet: atque voluntas (quo ad faſcinum pertinet) altera duarum qualitatum, odio ſcilicet vel amore affecta erit, & reſpectu motionis noſtræ voluntatis, finis rationē efficientis habet. In faſcino itaque odium & amor cauſa ſunt quibus ad aliqua effaſcinanda inflammemur. Ex quo clariſsimè patet,propter odium vel amorem faſcinum exerceri: vtque id de quo agimus clarius fiat, non eſt ignorandum,in anima ſentiendi vi prædita,appetitum quēdam reperiri,qui à Philoſophis animalis appellatur. Animalis appetitus in concupiſcibilem, & iraſcibilem diuiditur: hunc concupiſcendi appetitū ſex qualitates, tres ratione boni,tres verò ratione mali concomitantur: Quæ boni rationem habent, ſunt,amor, deſiderium, & gaudium; mali verò,odium,inuidia & triſtitia. Vnde odium eſt concupiſcibilis appetitus repugnantia circa id quod nociui ac mali rationem continet, & quidquid repugnantiam,malitiam,noxam,impedimentum, & obſtaculum ſapit,quia vt nociuum concipitur,ad odium ſpe-

Finis dupliciter conſideratur.

Volūtas duobus modis afficitur.

Non minus propter amorem quàm propter odiū faſcinum infertur.

Appetitus animalis qui, & eius partes.

Odium quid.

ctare videtur. Ob id enim aliquis odio aliquid prosequitur, quia vt sibi repugnans & contrariũ, illud apprehendit, & quasi suiipsius destructiuum & corruptiuum arbitratur. Et hinc internus dolor oritur, & cùm doloris interni causa, malũ appetitui repugnans sit; fit vt dolor internus corporis, externũ dolorẽ grauitate excedat: & ideo doloris huiusmodi, tristitiæ atque odij remedium nullũ aliud magis præsentaneũ, ac salutare, quàm fascinum creditur, per quod illos qui nobis aduersantur, vlciscimur, eis morbos, calamitates, & diuersa malorũ genera inferendo. Cùm enim alicui inuidemus, & ob eius bonũ ac fœlicitatem contabescimus, nullã nobis salubriorẽ medicinam adhibendã putamus, quàm si eũ pernicioso, ac lethali malo afficiamus. Idq́ue fascino intermedio nos assequi arbitramur; tũ quia in nostra manu est, tum etiã quia, & facilè, & secretò, nemine intelligente iaculatur. Amor autẽ contrario modo se habet, quanquam enim ab eodẽ principio, hoc est, cõcupiscẽdi appetitu oriatur; tamen primus appetitus motus existit, & omnium actionũ, ac qualitatũ fundamentũ esse existimatur. Illius namque appetitus concentus, & vnio quædam, amor nũcupatur. Ex quo quidẽ amore si res amata adsit, gaudiũ: si verò absit, desideriũ nascitur. Verùm non est prætermittendũ, dupliciter amorẽ considerari posse, tum vt rẽ diligimus, eique propter se, & non alia de causa bonũ concupiscimus; & hic absolutè amor vocatur, quẽ nonnulli amorẽ amicitiæ dicũt; tum vt amor amanti, vel alij est vtilis, & delectabilis, & nõ rei amatæ, quem quidam amorem concupiscẽtiæ vocitant; & propter hunc amoris modum fascinum iaculari consueuit: cuius amoris causa ex obiecti cognitione proficiscitur.

Dolor ex odio contractus.

Osores se fascino vlciscuntur.

Amore præsentis rei gaudiũ, absentis desiderium nascitur.

Amoris finis duplex.

nemo enim rem penitus ignotam amore ac beneuolentia proſequi poteſt: cùm amoris effectus, vt Ariſtoteles ſentit, coniunctio quædam ſit, qua, vt eodem referente, Ariſtophanes dixit, amantes vnum fieri cuperēt, niſi alterius corruptio ſequeretur. Et quotieſcunque amans in amore ſibi rem amatam non reſpondere animaduertit, ad amatorium faſcinum confugit, quo ſibi illam obſequentem reddat; quod quidem faſcinum, ſi ab interna cauſa fiat, eam qualitatem habet, quam faſcinans in rem amatam remiſſè, vel intenſè iaculatus fuit. Atque hæc amoris ægritudo nihil aliud eſſe videtur, quàm ardens animi affectus, atræ bilis affinis, & conſimilis, quo animus ipſe aſſiduè agitatus, ob alicuius pulchritudinis imaginem atque formam ſibi ſemper obuerſantem flagrat. Amans igitur ſtimulis deſiderij incenſus, vſque adeo ardet, donec per faſcinum votum conſequatur, vt in tertio capite de huius amoris cauſa diximus. Huius verò amatorij faſcini duplex qualitas aſſignari poteſt; altera ab internis cauſis, altera ab externis oriens. Quæ ab internis principiis, vt fronte, imaginatione, ac reliquis manat, non illicò rem amatam peſſundat, cùm id amans effaſcinator non intendat; ſed tantùm ſtudet, vt ſibi in amore reſpondeat; quæ ſi pertinax perſeuerat, faſcini tabes vniuerſum corporis habitum inficit; & primò ad maciem ac pallorem, deinde ad varias ægritudines & morbos, demùm ad interitum amans perducitur. Hoc amòris genere, Phyllis Lycurgi Thracum Regis filia infecta legitur, quæ cùm Demophoontē Theſei filiū à Troiana expeditione redeūtē, & à Rege hoſpitio acceptū deperiret, eo furore ac inſania correpta eſt, quia illo frui nequiret, vt amoris impatiētia

Effectus amoris.

Faſcini amatorij cauſa duplex.

Amoris ægritudo quid ſit.

Phyllidis amantis mors.

Iphidis interitus. post multas ægritudines laqueo vitam finierit. Sic Iphis liberali facie puer cùm Anaxaretem puellam incredibili amore prosequeretur, interiit. *Hæmonis Creō tis filij mors.* Sic Hæmon Thebanus, cùm Antigones OEdippi & Iocastæ filiæ amore contabesceret, ad eius tumulum sibi mortem consciuit. *Sapphûs ex nimio amore mors.* Eodem mortis genere puella Sappho ex Lesbo insula, vitam cum morte commutauit, Phaonis liberalis formæ adolescentis amore percita. *Biblidis suspendium.* Quam imitata Biblis Mileti filia ex Cyane, Cauni fratris amore fascinata, laqueo se suspendit, vt de Arte amandi Ouidius refert:

Ouid. versus.

Biblida quid referam? vetito quæ fratris amore
Arsit, & est laqueo fortiter vlta nefas.

Pyrami & Thisbes interitus. Pyrami quoque & Thisbes necem, eisdem fascini viribus nonnulli adscribunt. *Galeatius.* Sic etiam Galeatij Mantuani, cui cùm quædam puella quā deperibat, per iocum imperaret, vt se in fluuium deiiceret, amatorio fascino, rationis vsu orbatus, eidem obtemperauit, séque vita priuauit. *Timagoras.* Sic Timagoras, vt Cœlius est auctor, se præcipitem dedit, Miletis adolescentis Atheniensis iussu, cuius fascinantibus radiis infectus erat. *Gidicæ mors.* Nec secus Gidica Pōminij Laurentini vxor vitæ finem dedit, dum Comminij priuigni fascino contaminata esset; in quod mortis genus parū abfuit quin Antiochus quoque Seleuci Regis filius incideret, *Antiochi in nouercam vehemēs amor.* nouercæ Stratonices infando amore correptus: *Seleuci mira in filium pietas.* sed pius pater filij vitæ amans, charissimam sibi coniugem eidem filio cedere non dubitauit: quòd in amorem incidisset fortunæ acceptum referens, quòd vsque ad mortem is dissimularet, ipsius pudori imputans. At si ab externis causis fascinum inferatur, præter ea quæ in partium fascini declaratione diximus, grauissima mala effascinandis nonnullis medicaminibus inferuntur, *Varia veneficia diuersis animalibus à Plinio relata.*

feruntur, vt de Echeneide pisce Plinius refert, ac de Hyęnæ rostri pilis mulierū labris admotis; quod etiā de Lacerta asserit. De Ranis verò quibusdā sic ait; In vepribus tantùm viuunt, & ob id rubetæ nominantur, quas Gręci Phirnos vocant, grandissimæ cunctarum geminis veluti quibusdam cornibus, plenæ veneficiorum; mira de his certatim auctores tradūt: Osiculum esse in sinistro latere aiunt, quo canum impetus cohibētur, amor concitatur, & iurgia, addito in potionem. Lupi etiam caudæ exiguo in villo, amatorium virus inesse credit, qui si viuenti non detrahatur, vim nullam habere refert. In externis fascini causis, herbæ ac frutices numerantur, & præcipuè de quodam frutice mētio fit; Charitoblepharon vocatur, quem miscendis amatoriis efficacem esse tradunt. Item de Staphylino Plinius meminit: qui de herba quam Centumcapita vocant, sic inquit; Radix eius alterutrius sexus similitudinem refert, rara inuentu, sed si viris contigerit mas, amabiles fiūt, ob hoc & Phaonem Lesbium à Sappho dilectum tradit. Eandem vim Airoum herbam, & Catananceen Thessalam herbā possidere arbitratur: nec secus de herba Phyteuma sentit. Sagittas præterea corpore eductas, si terram non attigerint, subiectas cubantibus amatorium esse Orpheus, & Archelaus, referente Plinio, scribunt. Multa item sunt, quibus amatorium fascinum procurari existimatur, vt mineralia, lapides, metalla, herbæ, plantæ, arbores, animalia; quæ singula enumerare, stomachum potius facerent, quàm fructum afferrent. Quo fit vt credatur, Lucretium Poëtam eiusmodi amatorio poculo infectum eo furoris raptum fuisse, vt manū sibi intulerit, de quo Politianus in Nutricia cantat;

Lupi cauda virus amatorium inest.

Herbis & aliis instrumētis fascinum amatorium fieri.

De Lucretij obitu versus. Lucullus phyl tro occubuit.

Nec qui phyltra bibit, nimióque insanus amore
Mox ferro occubuit, sic mentem amiserat omnem.

Lucullum quoque Imperatorem clarissimũ, amatorio poculo propinato, periisse testis est Plinius. Sic alij quãplurimi, quorum nomina recẽsere nimis longum esset. Qua igitur de causa, & ad quem finem fascinum procurari contingat, satis notum esse, atque à nobis monstratum arbitramur.

De Fascini speciebus. CAP. IX.

QVEMADMODVM res naturaliter speciem ab insita forma accipiunt, ita mortaliũ actiones; vt visus à colore, auditus à sono, essentiã ab obiecto mutuantur. Cúmque fascini obiectum duplex sit, duplicẽ quoque fascini speciem esse fateri oportet; amorem videlicet & odium. Sicut enim in rebus quæ à natura sunt, prima bonitas ex forma, quę speciem largitur, nascitur; pari quoque modo, in humanis actibus, bonitas vel prauitas ex conuenienti re oblata, prout motus à termino speciem ac differentiam sumit: & quia rationalis animæ munus est, dirigere & ordinare, inde fit vt si actus à ratione procedẽs, in malum finem dirigatur atque ordinetur, ipse quoque malus dicatur, si verò in bonũ, ipse quoque bonus vocetur, iuxta Boëtij regulã; Cuius finis bonus est, & ipsum etiam bonum esse opus est. Actus autem qui in bonũ dirigitur, amor: qui in malum, odium appellatur; & ob hanc causam amor, & odiũ fascinationis species dicũtur; omnes enim fascinantium actus, ad illorum alterum, veluti ad finem tendũt. Verùm si quis obiiciat, omnẽ fascini modum contra cõmune vel priuatũ commodũ directum

Obiectum fascini duplex.

humani actus secundũ finem boni malive iudicantur.

Argumenta fascinum semper esse malũ demonstrantia.

esse,nullámque affinitatẽ cũ bonitate habere; quinimo inter fascinũ & bonum,eam contrarietatẽ & repugnantiam esse,quæ inter calidum & frigidũ, hoc est quæ inter contraria est.Siquidẽ fascinum malũ, semper ad virtutum tum naturalium, tum moralium corruptionem tendit. Nec refert quòd amatorium fascinum amorem excitet,quia affectus ille non amor sed insania appellari debet,cùm à rationis & honestatis via maximè abhorreat,& ad propriã improbámque libidinẽ explendã anhelet,ac toto impetu feratur. Huic dubitationi ita facimus satis:nã humanorum actuum species à rebus quæ concipiuntur differentiam sortiuntur, & non ab earundem rerũ natura qua constant.Cùm itaque ob amorem aliqui ad effascinãdum moueantur,atque hic amor bonus & salutaris ipsis videatur, & boni specie cõcipiatur, iuxta huiusmodi conceptionem, talis amor bonus existimatur,prout in cæteris rebus apparens, & existẽs bonum reperitur: & sic fascini distincta species ponitur. Nec prętermittendũ est, duplex esse agẽdi principium, artem & naturã:at duæ fascini species declaratæ ab arte sunt,cuius quidem artis,ratio & voluntas causa sunt.Fascinum verò quod à natura, nulla artis actione concurrente fit, diuersæ speciei esse duco. Nonnulli enim ita sunt à natura procreati, vt quidquid intueantur, fascinent: ídque ipsísmet fascinantibus penitus ignorantibus. Non enim talis fascinandi actus à voluntate seu actione egreditur: quandoque enim patres, filios intuiti fascinant, quod quidem ipsi grauissimè ferunt. Cùm ergo huiusmodi fascinatio inuitis patribus accidat, clarum est, à natura, & non à ratione proccedere. Quam ob rem hæc tertia fascinationis species

Actus humani à rebus conceptis speciem sortiuntur.

Ratio & voluntas artis causa sunt.

Fascinũ naturale ab artificioso distat.

ponenda est, quæ tantùm principiis adscribitur naturæ; sub qua quidem specie illa indiuidua collocantur, quæ se ipsa fascinant, de quibus in sequenti capite verba faciemus.

An aliqui sese fascinare possint. CAP. X.

QVANDO corporis habitus ad summã perfectionẽ peruenerit, necesse est vt in deteriorẽ statũ vergat: corpora siquidem ad summum vigorẽ progressa, in vniformi statu persistere nequeunt, vt naturales Philosophi sentiunt, sed veluti suspensa diutius lanx in alterã partẽ propendeat necesse est; quia summa quæque non magno negotio deturbantur. Cùm igitur aliquis sibi habitior videtur, séque ea de causa circumspicit, iam declinare cogitur, & habitu in deteriorem statum vergente sese fascinare creditur. Quod quidem in claris aquis, & speculis lucentibus accidere crebriùs consueuit. Ibi enim oculorum radij repercutiuntur, & reciproco iaculatu in suos retorquentur auctores, propriíq; veneficij tandẽ luunt pœnas, atque eisdem, quibus cæteros, sese fascinis labefactant. Sic Basiliscus propriis oculorum radiis in se contortis interficitur. Hoc mortis genus, Euteliden inuasisse, poetę memoriæ prodiderunt. Qui miser cùm in flumine se conspexisset, sibíq; pulcherrimus visus esset, sui amore deperire cœpit, ob fascini perniciem, quam sibi consciuit. Vnde in ægritudinem lapsus, pristinum corporis habitum, cum venustate amisit, & noxam ineuitabilem contraxit: quod de Narcysso Ouid. scribit.

Facilè summa quæque deturbantur.

Cur nonnulli se fascinare credantur.

Basiliscus proprio intuitu perimitur.

Eutelidis mors.

Querela Narcyssi apud Ouid.

Vror amore mei, flammas moueóque feróque;
Quid faciam? roger, anne rogem? quid deinde rogabo?

Quod cupio mecum est, inopem me copia fecit.
Infantes quandoque suo se eiulatu vitiant, quamuis ipsos intuentibus falsò adscribatur. Nec illud prætermittam, quòd homines crebrò opinione fascinantur. Nam quemadmodum spectrorum, quæ inuidentes eiaculantur, nullam reddere rationem possumus, quamuis neque sensu omnino neque impetu careant, sed maleficij, & fascinationis labe repleantur, eò quòd diutius eos, quos fascinare volunt, veneno imbuta insederunt, corpúsque & mentem conturbant, & sua sorde contaminant: ita existimandum est, hominem quodam modo opinione fascinari, cuius profectò rei rationem, nullam inire, nec causam assequi possumus. Est & alter se ipsum effascinandi modus: si quidem omnes animi nostri affectiones, si nobis diu inhæserint, perniciosos habitus efficiunt; qui quando naturæ robur adsciuerunt, quauis occasione conciti, identidem nos, vel inuitos in peculiares morbos trahunt. Inde fit vt si timidos obseruaueris, quæ illis salutaria sunt, timorem eis afferre inuenies. Sic iracundi familiaribus, & amicissimis graues, ac difficiles sunt. Sic lasciui, & amatores à pudicissimis corporibus, etiam moribundi se temperare non possunt. Assuefactio enim ad hoc viget, vt suam quisque affectionem requirat, & excitet. Vnde mirandum non est, si ij qui diuturnæ inuidiæ teredinem, aut alium fascinatorem habitum in se aluerunt, ad id quod suum est, pro affectionis natura moueantur. Non enim secus his accidit, atque orbi qui circulari vertigine volutatur, quippe qui suo veluti naturali habitu ad omnes turpes, & improbas affectiones mouentur, eísque vehementissimè nocent, quorum odio, vel cupiditate incensi sunt.

Pueruli proprio eiulatu sibi nocent.

Multi opinione fascinantur.

Altera seipsum fascinandi ratio.

Recedere difficillimum est ab assuetis.

phiogenes vocat, ſerpentum ictus contactu leuare ſolitos. Similis in Africa gens Pſyllorum fuit, vt Agatharchides ſcribit, à PſylloRege dicta, quorũ corporibus virus exitiale ſerpẽtibus ingenitũ fuit, cuius odore eas ſopirent, vt de tactu ſupra diximus. Quòd ſi hãc virulentam qualitatem hominibus natura indidit, faſcinandi quoque vim eis tribuiſſe quilibet intelligere poteſt. Mulierũ capillos, ſi cremẽtur, à natura hoc habere legimus, vt odore ſerpentes expellant: mulieres ipſæ cùm menſtruo laborãt, ſi nudatæ ſegetem ambiãt, erucas, ac vermiculos ſcarabęóſque ac noxia alia decidere faciẽt, Metrodoro Scepſio teſte: itẽ nouellas vites earum contactu in perpetuum lædi, rutam, & hederas, quæ medicinales ſunt, illico mori, apes tactis aluearibus fugere, linaq; cũ coquãtur nigreſcere, aciem in cultris tonſorum hebetari, æs contactum graue viras, & æruginem contrahere: equas, ſi ſint grauidæ, tactas quãdoque etiam ſolo aſpectu procul viſas abortũ pati, Plinius prodit: canes mẽſtruo ſanguine guſtato, in rabiem aguntur, & inſanabili veneno morſus inficitur. Si igitur per hæc viliſsima excrementa, quæ nota ſunt, tot miracula mulieres faciant; veriſimilius eſt, tum viros, tum mulieres, natura per occultam faſcinandi vim maiora efficere poſſe. In faſcini etiam qualitate diximus, altera duarum qualitatum, ipſum præditum eſſe; quarum vna eſſentialis forma eſt, altera accidentalis, ab ea fluens nuncupatur. Et quoniã vtraque agendi, & faſcinandi vi prædita eſt, & naturalis exiſtit, idcirco homines, qui per illam intermediam faſcinant, natura faſcinatores dicendi ſunt. Eadem videtur ratio reliquarum cauſarum faſcinantium, de quibus ſuo loco diximus, quæ quia naturales ſunt,

Agatharchides de Pſyllis.

Crines mulierum cremati ſerpentes abigunt.

Muliebris menſtrui virus.

Eſſentialis & accidentalis faſcini qualitas.

Natura faſcinantes.

ij quoque qui talibus præditi sunt, natura fascinatores appellantur. Quorundam hominum corporibus partes innatæ leguntur, quæ mirabiles vires habuerunt. Nam Pyrrhus Rex in dextro pede pollicem habuit, cuius tactus lienosis, vt diximus, medebatur, quem cremari cũ reliquo corpore non potuisse tradunt. Sampsonem, vt sacræ litteræ perhibent, in capillitio mirabilem virtutem continuisse credimus, qua, quibuslibet aduersis rebus resistere poterat. In Hispania ab oculatis testibus audiui, quosdam homines fuisse, qui salutatores vocabantur, qui salutationibus propè incredibilia faciebant, etiã canum morsus curantes. Hi hodie in Gallia & Burgundia esse dicuntur. Quando enim aliquis septem filios masculos & inter eos nullam fœminam suscepit; septimus hanc mirabilem virtutem habere creditur. Vespasianus quoque à natura donatus legitur, vt tactu & saliua & quandoque sine his, pluribus morborum generibus mederetur. Odorem præterea ab Alexandro exisse legitur, qui omnes suauitate mirum in modũ delectabat. Rex insuper Galliæ hæreditariã virtutem per manus traditam habere perhibetur, vt quoscunque strumis laborãtes, atque affectos tetigerit, sanos reddere valeat. Si ergo tot mirabiles virtutes in hos à natura collatæ prædicantur, fateri oportet, etiam fascinandi vim in quibusdam hominibus natura inueniri. Et cùm effectũ, hoc est fascinationem, ab eis emanare videamus, causam quoque in his latere censendum est. Quam hac de causa à natura, & non ab arte proficisci putandum est, quia quandoque à pueris fascinum iaculari videmus, qui nullum artis genus scire possunt, & omnium rerum, quæ per artem acquiruntur cognitione penitus carent. Ideo

Pyrrhi virtus in lienosos.

Sampsonis capillitij virtus.

Salutatores & eorũ virtus.

Septimi maris virtus.

Tactus & saliua Vespasiani salutaris.

Galliæ Regũ virtus in strumosos.

Causa fascinationis à natura non ab arte manat.

Pueri etiam fascinant.

Ideo hos atque alios complures natura fascinatores nũcupare possumus.

De qualitatibus Fascinantis. CAP. XII.

PRÆCIPVA fascinãtium ratio, qua ad effascinandũ efficaciores & vehementiores redd ũtur, est corporũ cœlestium vis; quæ nõ hominibus tãtùm, sed brutis animalibus, arboribus, & lapidibus cõmunicatur, vt diximus. Vnde hominum motus, ac taciti consensus, ab huiusmodi virtute ad fascinum incitantur. Hæc autẽ fascinandi vis hominibus innata, augeri aliquando potest iuxta animi affectus, & perturbationes, quæ sunt impetus, ira, timor, mœror, inuidia, vehemens cupiditas, ac nimius ad quácunque rem affectus, siue amor, siue odium sit. Si quis enim ad tumultus ciendos natura procliuis existat, vel ex animi proposito prauo quodam more, rixarum amator, perturbationum, calumniarum, conuitiorum, contentionum, inimicitiarum, dissidiorum, irarum excitator, & inuentor sit; is fascinator omnium validissimus habendus est. Et præsertim si adeo iracũdus, ferus, crudelis, furiosus, atque etiam insanus sit, vt iracundiæ, furoris, crudelitatis, insaniæ, impetum frenare non possit: quemadmodum sunt illi, qui, cùm res aliqua ex sententia sibi non succedit, ore frendentes, manibus sese tondentes, pedes supplodentes, atque etiam in Deum cunuicia iactantes, iracundiam, & furorẽ præ se ferunt, omnibus corporis gestibus, instar eorum, qui furijs agitantur, ex ore spumam emittentes. Cæterùm nõ prætermittendum est, quòd humani animi vis, quæ rationis est expers, duplex existit, vt docuimus: Altera quæ

Cœlestia corpora iuuant fascinum.

Potẽtiores ad fascinandum, qui.

Quo quis nequior est, eo fascino aptior.

Blasphemi, fascini capacissimi.

Animi vis duplex.

irascibilis vocatur, cuius est citò excandescere, & irasci ijs, qui contra nos aliquid ausi sunt; ad quam etiam pertinet inexorabilitas, quæ profectò eo est excandescentis animi perniciosior qualitas, quò est longior, ac diuturnior: Altera est, quæ concupiscibilis vocatur, & ad id quod ipsi iucundum suauéque visum fuerit, præceps fertur, antequam vtiléne sit, atque honestum, an noxium, & turpe animaduertat. Quicunque igitur has animi partes, ad sua obiecta pronas, & in eis exercitatas habet, ille fascinator promptus dici potest. Homo etenim iracundia percitus, ob amorem rabido cani & petulanti apro, vel hirco, vel cuipiam feræ belluæ similis effectus, adeo sese ira & furore inflammat, vt fascinantes oculorum radios virulentia quadam infectos quasi sagittas iaculetur; qui simul atque ad fascinandorum corpora peruenerint, ea veluti pestilenti tabe inficiunt: & inde est quòd plures fœminas, quàm viros effascinatrices inuenimus; quia irascendi, & concupiscendi animi vim adeo effrenatam habent, vt nullo modo ab ira, & cupiditate sese temperare valeant: quo fit vt illico quauis occasione oblata ira ferueant, & belluarum more truces, ac turbulentos oculos in rem fascinandam figant. Huc accedit, quòd cùm mulieres naturam admodum mutabilem habeant, quidquid molestiæ eis accidit, confestim ab æquanimitate discedunt, humoréque ita conturbati, virulentam qualitatem & exhalationem emittunt; quæ exhalationum congeries, ob noxios cibos, quibus quotidie vescuntur, & ob excrementa perniciosa, quæ expellunt, augeri potest. Singulis quoque mēsibus, superfluitatibus replētur, eísque melācholicus sanguis bullit; ex quo vapores orti, sursum

Concupiscibilis vis.

Homo iratus feræ similis.

plures sunt mulieres fascinatrices quam viri.

Fœminarum excrementa virulentiora sunt.

elati per os, & nares, ac reliquos corporis meatus fluunt, & in obuia quęque effascinatricem qualitatem inijciũt. Quandam igitur auram eructant, qua quibuscũque volunt obesse possunt, & inter eas maximè aniculæ. Denique omnes macilenti, & melancholici, qui binas pupillas in oculis habent, aut in vno oculo geminam pupillam, in altero equi effigiem, vt Dydimus ait: quíque oculos concauos, ac veluti quibusdam quasi foueis reconditos gerunt, exhaustóque adeo vniuerso humore, vt ossa, quibus palpebræ cohærẽt, eminere, hirquíque sordibus scatere cernantur; quibus in tota cute, quæ faciem obducit, squallor, & situs immoderatus conspicitur, facillimè fascinant. Strabones quoque, glaucos, micantes, & terribiles oculos habentes, quæcunque fixis, & iratis oculis aspiciunt, fascino inficiunt: & ego hisce oculis Romæ, quendam Hispanum genere vidi, quem nominare non licet, qui cùm truculentis oculis, tetro, atque irato vultu, seruum, ob nescio quid obiurgasset, adeo seruus ille timore, ac terrore perterritus fuit, vt non modò fascino affectus, sed rationis vsu priuatus fuerit, & melancholico humore totum eius corpus inuadente, ita ad insaniam redactus fuit, vt in domo sui heri prope Ecclesiam Diui Iacobi sibi mortem consciuerit, & laqueo vitã finiuerit. Hæ igitur sunt cõditiones, quas excogitare, & ex varijs auctoribus colligere potui, quibus fascinantes, vehementiùs, ac perniciosiùs nocere consueuerunt. Quæ verò arte parãtur, vt faciliùs officiant, ea recẽsere in animo nõ est, cũ infinita propè sint: Si quidẽ Damon pharmacũ in Æthiopia esse prodit, cui⁹ sudor tabem fascinantẽ corporibus afferat.

Anus potissimum fascinant.

Homo foueatis oculis fascino aptus.

Strabones inficiũt aspectu.

Serui ab irato hero obiurgati mors.

Pharmacum lethale in Æthiopia.

ctare videtur. Ob id enim aliquis odio aliquid proſequitur, quia vt ſibi repugnans & contrariũ, illud apprehendit, & quaſi ſuiipſius deſtructiuum & corruptiuum arbitratur. Et hinc internus dolor oritur, & cùm doloris interni cauſa, malũ appetitui repugnans ſit; fit vt dolor internus corporis, externũ dolorẽ grauitate excedat: & ideo doloris huiuſmodi, triſtitiæ atque odij remedium nullũ aliud magis præſentaneũ, ac ſalutare, quàm faſcinum creditur, per quod illos qui nobis aduerſantur, vlciſcimur, eis morbos, calamitates, & diuerſa malorũ genera inferendo. Cùm enim alicui inuidemus, & ob eius bonũ ac fœlicitatem contabeſcimus, nullã nobis ſalubriorẽ medicinam adhibendã putamus, quàm ſi eũ pernicioſo, ac lethali malo afficiamus. Idque faſcino intermedio nos aſſequi arbitramur; tũ quia in noſtra manu eſt, tum etiã quia, & facilè, & ſecretò, nemine intelligente iaculatur. Amor autẽ contrario modo ſe habet, quanquam enim ab eodẽ principio, hoc eſt, cõcupiſcẽdi appetitu oriatur; tamen primus appetitus motus exiſtit, & omnium actionũ, ac qualitatũ fundamentũ eſſe exiſtimatur. Illius namque appetitus concentus, & vnio quædam, amor nũcupatur. Ex quo quidẽ amore ſi res amata adſit, gaudiũ: ſi verò abſit, deſideriũ naſcitur. Verùm non eſt prætermittendũ, dupliciter amorẽ conſiderari poſſe, tum vt rẽ diligimus, eique propter ſe, & non alia de cauſa bonũ concupiſcimus; & hic abſolutè amor vocatur, quẽ nonnulli amorẽ amicitiæ dicũt; tum vt amor amanti, vel alij eſt vtilis, & delectabilis, & nõ rei amatæ, quem quidam amorem concupiſcẽtiæ vocitant; & propter hunc amoris modum faſcinum iaculari conſueuit: cuius amoris cauſa ex obiecti cognitione proficiſcitur.

Dolor ex odio contractus.

Oſores ſe faſcino vlciſcuntur.

Amore præſentis rei gaudiũ, abſentis deſiderium naſcitur.

Amoris finis duplex.

nemo enim rem penitus ignotam amore ac beneuolentia proſequi poteſt: cùm amoris effectus, vt Ariſtoteles ſentit, coniunctio quædam ſit, qua, vt eodem referente, Ariſtophanes dixit, amantes vnum fieri cuperēt, niſi alterius corruptio ſequeretur. Et quotieſcunque amans in amore ſibi rem amatam non reſpondere animaduertit, ad amatorium faſcinum confugit, quo ſibi illam obſequentem reddat; quod quidem faſcinum, ſi ab interna cauſa fiat, eam qualitatem habet, quam faſcinans in rem amatam remiſſè, vel intenſè iaculatus fuit. Atque hæc amoris ægritudo nihil aliud eſſe videtur, quàm ardens animi affectus, atræ bilis affinis, & conſimilis, quo animus ipſe aſſiduè agitatus, ob alicuius pulchritudinis imaginem atque formam ſibi ſemper obuerſantem flagrat. Amans igitur ſtimulis deſiderij incenſus, vſque adeo ardet, donec per faſcinum votum conſequatur, vt in tertio capite de huius amoris cauſa diximus. Huius verò amatorij faſcini duplex qualitas aſſignari poteſt; altera ab internis cauſis, altera ab externis oriens. Quæ ab internis principiis, vt fronte, imaginatione, ac reliquis manat, non illicò rem amatam peſſundat, cùm id amans effaſcinator non intendat; ſed tantùm ſtudet, vt ſibi in amore reſpondeat; quæ ſi pertinax perſeuerat, faſcini tabes vniuerſum corporis habitum inficit; & primò ad maciem ac pallorem, deinde ad varias ægritudines & morbos, demùm ad interitum amans perducitur. Hoc amòris genere, Phyllis Lycurgi Thracum Regis filia infecta legitur, quæ cùm Demophoontē Theſei filiū à Troiana expeditione redeūtē, & à Rege hoſpitio acceptū deperiret, eo furore ac inſania correpta eſt, quia illo frui nequiret, vt amoris impatiētia

Effectus amoris.

Faſcini amatorij cauſa duplex.

Amoris ægritudo quid ſit.

Phyllidis amantis mors.

Iphidis interitus. post multas ægritudines laqueo vitam finierit. Sic Iphis liberali facie puer cùm Anaxaretem puellam incredibili amore prosequeretur, interiit. *Hæmonis Creõtis filij mors.* Sic Hæmon Thebanus, cùm Antigones OEdippi & Iocastæ filiæ amore contabesceret, ad eius tumulum sibi mortem cõnsciuit. *Sapphûs ex nimio amore mors.* Eodem mortis genere puella Sappho ex Lesbo insula, vitam cum morte commutauit, Phaonis liberalis formæ adolescentis amore percita. *Biblidis suspendium.* Quam imitata Biblis Mileti filia ex Cyane, Cauni fratris amore fascinata, laqueo se suspendit, vt de Arte amandi Ouidius refert:

Ouid. versus.

Biblida quid referam? vetito quæ fratris amore
Arsit, & est laqueo fortiter vlta nefas.

Pyrami & Thisbes interitus. Pyrami quoque & Thisbes necem, eisdem fascini viribus nonnulli adscribunt. *Galeatius.* Sic etiam Galeatij Mantuani, cui cùm quædam puella quã deperibat, per iocum imperaret, vt se in fluuium deiiceret, amatorio fascino, rationis vsu orbatus, eidem obtemperauit, séque vita priuauit. *Timagoras.* Sic Timagoras, vt Cœlius est auctor, se præcipitem dedit, Miletis adolescentis Atheniensis iussu, cuius fascinantibus radiis infectus erat. *Gidicæ mors.* Nec secus Gidica Põminij Laurentini vxor vitæ finem dedit, dum Comminij priuigni fascino contaminata esset; in quod mortis genus parũ abfuit quin Antiochus quoque Seleuci Regis filius incideret, *Antiochi in nouercam vehemẽs amor.* nouercæ Stratonices infando amore correptus: *Seleuci mira in filium pietas.* sed pius pater filij vitæ amans, charissimam sibi coniugem eidem filio cedere non dubitauit: quòd in amorem incidisset fortunæ acceptum referens, quòd vsque ad mortem is dissimularet, ipsius pudori imputans. At si ab externis causis fascinum inferatur, præter ea quæ in partium fascini declaratione diximus, grauissima mala effascinandis nonnullis medicaminibus inferuntur, *Varia veneficia diuersis animalibus à Plinio relata.*

feruntur, vt de Echeneide pisce Plinius refert, ac de Hyęnæ rostri pilis mulierũ labris admotis; quod etiã de Lacerta asserit. De Ranis verò quibusdã sic ait; In vepribus tantùm viuunt, & ob id rubetæ nominantur, quas Gręci Phirnos vocant, grandissimæ cunctarum geminis veluti quibusdam cornibus, plenæ veneficiorum; mira de his certatim auctores tradũt: Ossiculum esse in sinistro latere aiunt, quo canum impetus cohibẽtur, amor concitatur, & iurgia, addito in potionem. Lupi etiam caudæ exiguo in villo, amatorium virus inesse credit, qui si viuenti non detrahatur, vim nullam habere refert. In externis fascini causis, herbæ ac frutices numerantur, & præcipuè de quodam frutice mẽtio fit; Charitoblepharon vocatur, quem miscendis amatoriis efficacem esse tradunt. Item de Staphylino Plinius meminit: qui de herba quam Centumcapita vocant, sic inquit; Radix eius alterutrius sexus similitudinem refert, rara inuentu, sed si viris contigerit mas, amabiles fiũt, ob hoc & Phaonem Lesbium à Sappho dilectum tradit. Eandem vim Airoum herbam, & Catanancen Thessalam herbã possidere arbitratur: nec secus de herba Phyteuma sentit. Sagittas præterea corpore eductas, si terram non attigerint, subiectas cubantibus amatorium esse Orpheus, & Archelaus, referente Plinio, scribunt. Multa item sunt, quibus amatorium fascinum procurari existimatur, vt mineralia, lapides, metalla, herbæ, plantæ, arbores, animalia; quæ singula enumerare, stomachum potius facerent, quàm fructum afferrent. Quo fit vt credatur, Lucretium Poëtam eiusmodi amatorio poculo infectum eo furoris raptum fuisse, vt manũ sibi intulerit, de quo Politianus in Nutricia cantat;

Lupi cauda virus amatorium inest.

Herbis & aliis instrumẽtis fascinum amatorium fieri.

F

De Lucretij obitu versus. *Nec qui phyltra bibit, nimióque insanus amore*
Mox ferro occubuit, sic mentem amiserat omnem.
Lucullus phyltro occubuit. Lucullum quoque Imperatorem clarissimũ, amatorio poculo propinato, periisse testis est Plinius. Sic alij quàm plurimi, quorum nomina recẽsere nimis longum esset. Qua igitur de causa, & ad quem finem fascinum procurari contingat, satis notum esse, atque à nobis monstratum arbitramur.

De Fascini speciebus. CAP. IX.

QVEMADMODVM res naturaliter speciem ab insita forma accipiunt, ita mortaliũ actiones; vt visus à colore, auditus à sono, essentiã ab obiecto mutuantur. Cúmque fascini obiectum duplex sit, duplicẽ quoque fascini speciem esse fateri oportet; amorem videlicet & odium. Sicut enim in rebus quæ à natura sunt, prima bonitas ex forma, quę speciem largitur, nascitur; pari quoque modo, in humanis actibus, bonitas vel prauitas ex conuenienti re oblata, prout motus à termino speciem ac differentiam sumit: & quia rationalis animæ munus est, dirigere & ordinare, inde fit vt si actus à ratione procedẽs, in malum finem dirigatur atque ordinetur, ipse quoque malus dicatur, si verò in bonũ, ipse quoque bonus vocetur, iuxta Boëtij regulã; Cuius finis bonus est, & ipsum etiam bonum esse opus est. Actus autem qui in bonũ dirigitur, amor: qui in malum, odium appellatur; & ob hanc causam amor, & odiũ fascinationis species dicũtur; omnes enim fascinantium actus, ad illorum alterum, veluti ad finem tendũt. Verùm si quis obiiciat, omnẽ fascini modum contra cõmune vel priuatũ commodũ directum

Obiectum fascini duplex.

Humani actus secundũ finem boni malive iudicantur.

Argumenta fascinum semper esse malũ demonstrantia.

esse,nullámque affinitaté cũ bonitate habere; quinimo inter fascinũ & bonum,eam contrarietaté & repugnantiam esse,quæ inter calidum & frigidũ, hoc est quæ inter contraria est.Siquidẽ fascinum malũ, semper ad virtutum tum naturalium, tum moralium corruptionem tendit. Nec refert quòd amatorium fascinum amorem excitet,quia affectus ille non amor sed insania appellari debet,cùm à rationis & honestatis via maximè abhorreat,& ad propriã improbámque libidinẽ explendã anhelet,ac toto impetu feratur. Huic dubitationi ita facimus satis:nã humanorum actuum species à rebus quæ concipiuntur differentiam sortiuntur, & non ab earundem rerũ natura qua constant.Cùm itaque ob amorem aliqui ad effascinãdum moueantur,atque hic amor bonus & salutaris ipsis videatur, & boni specie cõcipiatur, iuxta huiusmodi conceptionem, talis amor bonus existimatur,provt in cæteris rebus apparens, & existẽs bonum reperitur: & sic fascini distincta species ponitur.

Actus humani à rebus conceptis speciem sortiuntur.

Nec prętermittendũ est, duplex esse agẽdi principium, artem & naturã:at duæ fascini species declaratæ ab arte sunt,cuius quidem artis,ratio & voluntas causa sunt.Fascinum verò quod à natura, nulla artis actione concurrente fit, diuersæ speciei esse duco. Nonnulli enim ita sunt à natura procreati, vt quidquid intueantur, fascinent: idque ipsismet fascinantibus penitus ignorantibus. Non enim talis fascinandi actus à voluntate seu actione egreditur: quandoque enim patres, filios intuiti fascinant, quod quidem ipsi grauissimè ferunt. Cùm ergo huiusmodi fascinatio inuitis patribus accidat, clarum est, à natura, & non à ratione procedere. Quam ob rem hæc tertia fascinationis species

Ratio & voluntas artis causa sunt.

Fascinũ naturale ab artificioso distat.

ponenda eſt, quæ tantùm principiis adſcribitur naturæ; ſub qua quidem ſpecie illa indiuidua collocantur, quæ ſe ipſa faſcinant, de quibus in ſequenti capite verba faciemus.

An aliqui ſeſe faſcinare poßint. CAP. X.

Facilè ſumma quæque deturbantur.

Cur nonnulli ſe faſcinare credantur.

QVANDO corporis habitus ad ſummã perfectionẽ peruenerit, neceſſe eſt vt in deteriorẽ ſtatũ vergat: corpora ſiquidem ad ſummum vigorem progreſſa, in vniformi ſtatu perſiſtere nequeunt, vt naturales Philoſophi ſentiunt, ſed veluti ſuſpenſa diutius lanx in alterã partẽ propendeat neceſſe eſt; quia ſumma quæque non magno negotio deturbantur. Cùm igitur aliquis ſibi habitior videtur, ſéque ea de cauſa circumſpicit, iam declinare cogitur, & habitu in deteriorem ſtatum vergente ſeſe faſcinare creditur. Quod quidem in claris aquis, & ſpeculis lucentibus accidere crebriùs conſueuit. Ibi enim oculorum radij repercutiuntur, & reciproco iacularu in ſuos retorquentur auctores, propriíq; veneficij tandẽ luunt pœnas, atque eiſdem, quibus cæteros, ſeſe faſcinis labefactant. Sic Baſiliſcus propriis oculorum radiis in ſe contortis interficitur. Hoc mortis genus, Euteliden inuaſiſſe, poetę memoriæ prodiderunt. Qui miſer cùm in flumine ſe conſpexiſſet, ſibíq; pulcherrimus viſus eſſet, ſui amore deperire cœpit, ob faſcini perniciem, quam ſibi conſciuit. Vnde in ægritudinem lapſus, priſtinum corporis habitum, cum venuſtate amiſit, & noxam ineuitabilem contraxit: quod de Narcyſſo Ouid. ſcribit.

Baſiliſcus proprio intuitu perimitur.

Eutelidis mors.

Querela Narcyßi apud Ouid.

Vror amore mei, flammas moueóque feróque;
Quid faciam? roger, anne rogem? quid deinde rogabo?

Quod cupio mecum est, inopem me copia fecit.

Infantes quandoque suo se ciulatu viciant, quamuis ipsos intuentibus falsò adscribatur. Nec illud prætermittam, quòd homines crebrò opinione fascinantur. Nam quemadmodum spectrorum, quæ inuidentes eiaculantur, nullam reddere rationem possumus, quamuis neque sensu omnino neque impetu careant, sed maleficij, & fascinationis labe repleantur, eò quòd diutius eos, quos fascinare volunt, veneno imbuta insederunt, corpúsque & mentem conturbant, & sua sorde contaminant: ita existimandum est, hominem quodam modo opinione fascinari, cuius profectò rei rationem, nullam inire, nec causam assequi possumus. Est & alter se ipsum effascinandi modus: si quidem omnes animi nostri affectiones, si nobis diu inhæserint, perniciosos habitus efficiunt; qui quando naturæ robur adsciuerunt, quauis occasione conciti, identidem nos, vel inuitos in peculiares morbos trahunt. Inde fit vt si timidos obseruaueris, quæ illis salutaria sunt, timorem eis afferre inuenies. Sic iracundi familiaribus, & amicissimis graues, ac difficiles sunt. Sic lasciui, & amatores à pudicissimis corporibus, etiam moribundi se temperare non possunt. Assuefactio enim ad hoc viget, vt suam quisque affectionem requirat, & excitet. Vnde mirandum non est, si ij qui diuturnæ inuidiæ teredinem, aut alium fascinatorem habitum in se aluerunt, ad id quod suum est, pro affectionis natura moueantur. Non enim secus his accidit, atque orbi qui circulari vertigine volutatur, quippe qui suo veluti naturali habitu ad omnes turpes, & improbas affectiones mouentur, eísque vehementissimè nocent, quorum odio, vel cupiditate incensi sunt.

Pueruli proprio ciulatu sibi nocent.

Multi opinione fascinantur.

Altera seipsum fascinandi ratio.

Recedere difficillimum est ab assuetu.

phiogenes vocat, ſerpentum ictus contactu leuare ſolitos. Similis in Africa gens Pſyllorum fuit, vt Agatharchides ſcribit, à Pſyllo Rege dicta, quorū corporibus virus exitiale ſerpētibus ingenitū fuit, cuius odore eas ſopirent, vt de tactu ſupra diximus. Quòd ſi hâc virulentam qualitatem hominibus natura indidit, faſcinandi quoque vim eis tribuiſſe quilibet intelligere poteſt. Mulierū capillos, ſi cremētur, à natura hoc habere legimus, vt odore ſerpentes expellant: mulieres ipſæ cùm menſtruo laborāt, ſi nudatæ ſegetem ambiāt, erucas, ac vermiculos ſcarabęóſque ac noxia alia decidere faciēt, Metrodoro Scepſio teſte: itē nouellas vites earum contactu in perpetuum lædi, rutam, & hederas, quæ medicinales ſunt, illico mori, apes tactis aluearibus fugere, linaq́; cū coquātur nigreſcere, aciem in cultris tonſorum hebetari, æs contactum graue virus, & æruginem contrahere: equas, ſi ſint grauidæ, tactas quādoque etiam ſolo aſpectu procul viſas abortū pati, Plinius prodit: canes mēſtruo ſanguine guſtato, in rabiem aguntur, & inſanabili veneno morſus inficitur. Si igitur per hæc viliſsima excrementa, quæ nota ſunt, tot miracula mulieres faciant; veriſimilius eſt, tum viros, tum mulieres, natura per occultam faſcinandi vim maiora efficere poſſe. In faſcini etiam qualitate diximus, altera duarum qualitatum, ipſum præditum eſſe; quarum vna eſſentialis forma eſt, altera accidentalis, ab ea fluens nuncupatur. Et quoniā vtraque agendi, & faſcinandi vi prædita eſt, & naturalis exiſtit, idcirco homines, qui per illam intermediam faſcinant, natura faſcinatores dicendi ſunt. Eadem videtur ratio reliquarum cauſarum faſcinantium, de quibus ſuo loco diximus, quæ quia naturales ſunt,

Agatharchides de Pſyllis.

Crines mulierum cremati ſerpentes abigunt.

Muliebris menſtrui virus.

Eſſentialis & accidentalis faſcini qualitas.

Natura faſcinantes.

ij quoque qui talibus prædití sunt, natura fascinatores appellantur. Quorundam hominum corporibus partes innatæ leguntur, quæ mirabiles vires habuerunt. Nam Pyrrhus Rex in dextro pede pollicem habuit, cuius tactus lienosis, vt diximus, medebatur, quem cremari cũ reliquo corpore non potuisse tradunt. Sampsonem, vt sacræ litterę perhibent, in capillitio mirabilem virtutem continuisse credimus, qua, quibuslibet aduersis rebus resistere poterat. In Hispania ab oculatis testibus audiui, quosdam homines fuisse, qui salutatores vocabantur, qui salutationibus propè incredibilia faciebant, etiã canum morsus curantes. Hi hodie in Gallia & Burgundia esse dicuntur. Quando enim aliquis septem filios masculos & inter eos nullam fœminam suscepit; septimus hanc mirabilem virtutem habere creditur. Vespasianus quoque à natura donatus legitur, vt tactu & saliua & quandoque sine his, pluribus morborum generibus mederetur. Odorem præterea ab Alexandro exisse legitur, qui omnes suauitate mirum in modũ delectabat. Rex insuper Galliæ hæreditariã virtutem per manus traditam habere perhibetur, vt quoscunque strumis laborãtes, atque affectos tetigerit, sanos reddere valeat. Si ergo tot mirabiles virtutes in hos à natura collatæ prædicantur, fateri oportet, etiam fascinandi vim in quibusdam hominibus natura inueniri. Et cùm effectũ, hoc est fascinationem, ab eis emanare videamus, causam quoque in his latere censendum est. Quam hac de causa à natura, & non ab arte proficisci putandum est, quia quandoque à pueris fascinum iaculari videmus, qui nullum artis genus scire possunt, & omnium rerum, quæ per artem acquiruntur cognitione penitus carent. Ideo

Pyrrhi virtus in lienosos.

Sampsonis capillitij virtus.

Salutatores & eorũ virtus.

Septimi maris virtus.

Tactus & saliua Vespasiani salutaris.

Galliæ Regũ virtus in strumosos.

Causa fascinationis à natura non ab arte manat.

Pueri etiam fascinant.

Ideo hos atque alios complures natura faſcinatores nũcupare poſſumus.

De qualitatibus Faſcinantis. CAP. XII.

PRÆCIPVA faſcinãtium ratio, qua ad effaſcinandũ efficaciores & vehementiores reddũtur, eſt corporũ cœleſtium vis; quæ nõ hominibus tãtùm, ſed brutis animalibus, arboribus, & lapidibus cõmunicatur, vt diximus. Vnde hominum motus, ac taciti conſenſus, ab huiuſmodi virtute ad faſcinum incitantur. Hæc autẽ faſcinandi vis hominibus innata, augeri aliquando poteſt iuxta animi affectus, & perturbationes, quæ ſunt impetus, ira, timor, mœror, inuidia, vehemens cupiditas, ac nimius ad quãcunque rem affectus, ſiue amor, ſiue odium ſit. Si quis enim ad tumultus ciendos natura procliuis exiſtat, vel ex animi propoſito prauo quodam more, rixarum amator, perturbationum, calumniarum, conuitiorum, contentionum, inimicitiarum, diſsidiorum, irarum excitator, & inuentor ſit; is faſcinator omnium validiſsimus habendus eſt. Et præſertim ſi adeo iracũdus, ferus, crudelis, furioſus, atque etiam inſanus ſit, vt iracundiæ, furoris, crudelitatis, inſaniæ, impetum frenare non poſſit: quemadmodum ſunt illi, qui, cùm res aliqua ex ſententia ſibi non ſuccedit, ore frendentes, manibus ſeſe tondentes, pedes ſupplodentes, atque etiam in Deum cunuicia iactantes, iracundiam, & furorẽ præ ſe ferunt, omnibus corporis geſtibus, inſtar eorum, qui furijs agitantur, ex ore ſpumam emittentes. Cæterùm nõ prætermittendum eſt, quòd humani animi vis, quæ rationis eſt expers, duplex exiſtit, vt docuimus: Altera quæ

Cœleſtia corpora iuuant faſcinum.

Poteriores ad faſcinandum, qui.

Quo quis nequior eſt, eo faſcino aptior.

Blaſphemi, faſcini capaciſsimi.

Animi vis duplex.

elati per os,& nares,ac reliquos corporis meatus fluunt, & in obuia queque effascinatricem qualitatem inijciũt. Quandam igitur auram eructant,qua quibuscũque volunt obesse possunt,& inter eas maximè aniculæ. Denique omnes macilenti,& melancholici,qui binas pupillas in oculis habent,aut in vno oculo geminam pupillam,in altero equi effigiem,vt Dydimus ait:quíque oculos concauos, ac veluti quibusdam quasi foueis reconditos gerunt, exhaustóque adeo vniuerso humore, vt ossa, quibus palpebræ cohærẽt, eminere,hirquíque sordibus scatere cernantur;quibus in tota cute,quæ faciem obducit,squallor,& situs immoderatus conspicitur,facillimè fascinant.Strabones quoque,glaucos,micantes, & terribiles oculos habentes, quæcunque fixis, & iratis oculis aspiciunt, fascino inficiunt: & ego hisce oculis Romæ, quendam Hispanum genere vidi, quem nominare non licet, qui cùm truculentis oculis, tetro, atque irato vultu, seruum, ob nescio quid obiurgasset, adeo seruus ille timore, ac terrore perterritus fuit, vt non modò fascino affectus, sed rationis vsu priuatus fuerit, & melancholico humore totum eius corpus inuadente, ita ad insaniam redactus fuit, vt in domo sui heri prope Ecclesiam Diui Iacobi sibi mortem consciuerit, & laqueo vitã finiuerit. Hæ igitur sunt cõditiones,quas excogitare, & ex varijs auctoribus colligere potui,quibus fascinantes,vehementiùs, ac perniciosiùs nocere consueuerunt. Quæ verò arte parãtur,vt faciliùs officiant,ea recẽsere in animo nõ est, cũ infinita propè sint. Si quidẽ Damon pharmacũ in Æthiopia esse prodit, cui⁹ sudor tabem fascinantẽ corporibus afferat.

Anus potissimum fascinant.

Homo foueatis oculis fascino aptus.

Strabones inficiũt aspectu.

Serui ab irato hero obiurgati mors.

Pharmacum lethale in Æthiopia.

Horatius quoque nonnulla enumerat, quibus Canidia ad huiusmodi fascinationes, & maleficia vtebatur:

Veneficarum vis ex Horat.

Canidia breuibus implicata viperis
Crines, & incomptum caput,
Iubet sepulchris Caprificos erutas,
Iubet Cupressus funebres
Et vncta turpis oua ranæ sanguine,
Plumámque nocturnæ strygis,
Herbásque quas & Colchos, atque Iberia
Mittit venenorum ferax,
Et ossa ab ore rapta ieiunæ canis
Flammis aduri Colchicis.

Herculis mors.

Hercules quoque tunica Nessi Cẽtauri cruore tincta, in tantas furias actus legitur, vt prę doloris impatientia, sese in OEta monte combusserit. Sunt & alia huius generis innumera, quæ recensendo, nauseam potiùs parerẽt, quàm fructum delectationémve vllam afferrent.

Qui Fascino magis obnoxij sint. CAP. XIII.

Morbi origo à corporis dispositione.

Solidiora corpora ad inferēdum fascinum quā ad patiendū aptiora sunt.

Respirationis effectus.

QVAMVIS fascinũ perniciosissima præditũ sit qualitate omniũ actiuarum efficacissima; tamẽ absq; patiẽtis aptitudine agere nõ potest: in omniũ enim ęgritudinũ generatione, præcipuã partem, vt Aristot. in lib. de Anima tradit, habere videtur, corporis dispositio: tenuis siquidẽ substãtia, crassa faciliùs alteratur. Corpus etiã humoribus solidũ, prõptius virulentã qualitatẽ iaculatur, quàm ipsum ab eisdẽ aliquid sibi nociui asciscat. Semper enim humana corpora respirãt, modò spiritũ emittendo, modò eũdem attrahẽdo: qua reciprocatione vapores intimos, ac fuliginosos exhalãt, aereámq; substantiã in refrigeratio-

nem natiui caloris attrahunt. Qui cutis dẽsitate cõstant nõ facilè fascino lędũtur: nã per meatuum raritatem fascinans qualitas facillimè ingredi potest, eóque magis si huiusmodi meatus tenui & imbecillo humore repleantur, qui à fascinante vi, nullo negotio superatur. Vnde fascinum expeditam viam inuenit, vt in patientẽ actionem suam exerceat. Nam sunt nõnulli, qui meatus conclusos habent, & difficillimè à fascino læduntur, quippe qui fascinum non admittunt, nisi priùs ipsorum densitatẽ soluat: quæ tamen difficillimè soluitur, quia eorum corpora, etsi rara & mollia sint, humor nihilominus cũ partibus siccis firmè colligatus est, & quasi vnum effectus. Meatus itaque patentes habentes facillimè fascino inficiuntur, Ex quo Lucretius ait,

Corpora rara fascino patẽtiora sunt.

Interiorem etiam partem spirantibus aër
Verberat, hic idem cùm ducitur atque reflatur.
Quare vtrinque secus cùm corpus vapulet, & cùm
Perueniant plagæ per parua foramina nobis
Corporis ad primas partes, elementáque prima;
Fit quasi paulatim nobis per membra ruina.

Versus de corporibus aeri obnoxiis.

Quanto itaque cordis & arteriarum alicuius hominis natura calidior & rarior erit, tanto citiùs fascinum nocet: quoniam calidum cor, plus anhelitu attrahit, quàm frigidum; ac viæ latiores sunt in arteriis calidi cordis quàm frigidi, per quas spiritui fascinantis facilior transitus patet. Verùm si naturalis caliditas tanta esset, vt fascini vim superaret, eam expelleret, & sic nocumentum arceret. Corpus etiam frigida, & sicca natura præditum, fascini viribus resistit, nihílque in se ingredi sinit, priusquàm ipsum ex aliqua parte diuisum sit, ac veluti exulceratum. Econtrà humidi & calidi corporis natura ce-

Corpora calidissima fascinum superant.

Frigida & sicca corpora fascino resistunt.

lerrimè alteratur; quippe quę fascini qualitate percepta, in tabidam mutatur naturam; vt sunt pueri, qui tenelli & calidi, atq; humidi existentes fascino facillimè inficiuntur; eóque magis quo elegantiores & venustiores sunt. Omnia enim egregia ac decora, inuidentium fascinatorum animis citiùs exposita sunt: idcirco quæcunque venustatem, decorem & elegantiam quandam habent, in magno sunt periculo, ne fascinētur. Vt sunt quoque decori & pulchri iuuenes, ingenio & natura diuites, venustæ mulieres, opimæ pecudes, equi aspectu delectabiles, lætæ segetes, pulchrę arbores. Quapropter quidam amicus mihi narrauit, se quendam qui oculum fascinantem habebat, vidisse, qui cùm in lapidarij cuiusdã manibus, pretiosum lapidem miro artificio politum animaduertisset, ac fixis oculis eum contemplatus esset, nulla interposita mora lapis ille ex seipso in duas partes diuisus & confractus fuit. Nihil ergo elegans, & visu iucundũ à fascini potestate immune ac liberum esse arbitrantur: sic etiam præpotentes, & in excelso loco constituti, in magno sunt fascini patiendi periculo. Amatorio fascino illi præsertim inficiuntur, qui ex altera parte sanguinei, ex altera cholerici videntur, qui amplos, nitētes & glaucos oculos habēt, quíque castè viuere solent, ne frequēti coitus vsu, humor euacuetur. Hi namque frequētissimo aspectu, vehementi & continua imaginatione, ex apto interuallo radios cum radiis, & lumina cum luminibus coniungentes, vltrò citróque intuitu commeante, amatorio fascino afficiuntur, vnde se nequeunt postmodum liberare. Et tanta est huius fascini vis, talísque natura, vt nullum virus tantum incendium in medullis ac pręcordiis amantium excitet, vt Apuleius est auctor.

Pueri fascino obnoxij.

Forma & venustas fascino patent.

Narratio de quodam perniciosum oculum habente.

Amatorio fascino qui citius obnoxij

De Amuletis hebetantibus & auferentibus fascinum. Cap. XIIII.

Postqvam omnes dubitationes quæ de fascinatione moueri consueuerunt, discußsimus, easque iuxta naturaliũ Philosophorum opinionem determinauimus, operæpretium esse duxi, vt amuleta quæ fascini vires, & noxia quæque atq; homini infesta amoliuntur ac depellũt, subiiciam. Vt enim quis lethali epoto veneno, paruo temporis interuallo perit, veneni qualitate & non copia interitum afferente, nisi confestim ægrotanti remedium afferatur: ita fascino correptus, celerem mortem obire cogitur, si amuletis citò non adiuuetur. Priscorũ Philosophorum sedulitas contra fascinationes certo determinatóq; remedio non vtebatur: nam quidam peculiari orationis ceremonia fascinatoribus occurrebant, Græcã Nemesim inuocantes, cui ob id Romæ in Capitolio simulacrum erectũ est: alij frontis Hyænæ corium fascino resistere credebant: nonnulli sinistræ, dextræque claudicationis occursu, fascinantiũ malitiam decipiebãt. Alij palmarum lignũ in pomo osseũ, dente limatũ contra fascinationes poliebant, aut satyrion sumebant, quę Orchis cognominatur, & fœmina esse creditur; quæque internodiis ramosiore frutice & radice distinguitur. Dioscorides alyssum in domo suspensum salutare amuletũ hominibus & quadrupedibus contra fascinationes esse refert. Arist. fascinationis amuletũ rutam cẽset. Democritus Abderites Catochitis lapidis gestatione vel ostẽsione frequẽter contra fascinũ vtebatur, quo etiã explorabat occultã naturæ vim in certaminibus, quæ cõtra Magos habuit. Quidã non spernendi autores inter amuleta

Cur nunc de amuletis agat

Fascino citò obstandum.

Antiquorũ contra fascinum vana superstitio & varia.

Dioscoridis & Democriti amuleta contra fascinum.

Ruta medetur fascino.

Expuere in propriam urinam salubre est contra fascinum.

connumerant in editam vrinam expuere, & similiter in dextri pedis calceamentum, antequàm induatur. Quod etiam salutare esse aiunt, cùm quis per locum aliquem transit, in quo periculum sibi imminere veretur. Nec desunt, qui hyssopum, vel lilium aut vngulam magnæ, vt vocitant, bestiæ secum ferant. Mulieres si pueros malum contraxisse conspexerint, eos thure suffumigant, & lapides pretiosos, vt Hyacinthum, Sapphirum, Carbunculum circa collum suspēdunt: aërem instaurant, odoratas suffumigationes parando, aquis irrorando, cinnamomum, ambram, & cætera id genus adhibendo. Roma verò cùm ob fascinum pestilentia aut graui morbo laboraret, hoc pacto ciuium saluti Consules consulebant, Dictatorem ex seniorum memoria repetitum creabant, qui clauum in dextero lapide ædis Iouis Opt. Max. in Capitolio figebat, & statim pestilentia, quæ nec diuina ope nec humanis cōsiliis depelli poterat, discedebat, vt euenit quando hac de causa L. Mālius Dictator creatus fuit. Apud Historicos fide dignos legimus, cùm Romanæ aliquot matronæ de veneficiis damnatæ fuissent, Dictatorē clauum fixisse, vt mentes alienatæ sui cōpotes fierent. Simili memoria ex Annalibus repetita, claui figendi causa, Dictator creatus Cn. Quintilius fuit, qui fixo item clauo, eo piaculo ciuiū mentes sui cōpotes fecit, discordésque animos conciliauit. Prætermitto amuleta quibus venatores vtūtur; innumera enim propè sunt: & inter alia quercûs fruticem medium findere solent, ac per ipsum tum canes, tum venatores ipsi transeunt, quo facto fascinum dirimere sese opinantur. Diuus August. de Ciuit. Dei lib. 7. cap. 12. referens turpitudines quas Libero deo tribuebant antiqui, ait, Liberi membro

Thuris suffitus & lapillorum gestatio fascinum abigunt.

Mos Romanorum ad luem compescendā.

Quo pacto nōnullis effascinatus Quintilius dictator consuluerit.

Venatorum amuleta.

Quomodo antiqui Liberū propitiabant.

membro inhonesto matremfamiliâs honestissimā palàm coronam necesse erat imponere: sed videlicet sic Liber deus placādus fuerat pro euentibus seminum; sic ab agris fascinatio repellēda, vt matrona hoc facere cogeretur in publico. Contra amatoria quoque fascina, diuersa amuletorum genera parari consueuerunt: nam Athenis inualuit vsus, vt antequàm noua nupta mariti domū ingrederetur, oleo & adipe suillo, vel lupino postes inungerentur, ne quid perniciosæ pestis in domum irreperet. Quod Magorum commentum fuisse ferunt, quemadmodum etiam felle nigri canis suffitas domos habere, & genitale sub limine defodere, salutare contra amatoria fascina arbitrati sunt. Puluerem in quo se mula volutauerit, corpori inspersum mitigare amoris ardores Plinius refert. Cyzici fontem Cupidinis inueniri, ex quo potantes amorē deponant, Mutianus existimat. In dextro ranæ latere, quæ Rubeta vocatur, officulum inueniri aiunt, quo amor inhibetur. Chameleontis iecinore amatoria dissolui ex Democriti sententia traditur. Nonnulli amoris fascinum sic hebetandum censent: visus est amouendus, ne oculorū acies cum aliorum oculis adiungamus, néve lumina cum luminibus copulentur: vnde namque amoris pestem nobis adsciuimus, illinc causam remouendo remedium sumendum est. Idcirco omnis consuetudo est remouenda, otium tollendum, grauioribus curis animus adhibendus, sanguis emittendus. Omnia etiam excrementa per sudorem eiicienda sunt. Et quoniam rei amatæ imago, & similitudo, quæ noctes atque dies ob oculos nobis obuersatur, nos effascinatos habet, ideo in grauiorem aliam curam, magísque anxiam animus est distrahendus, quousque

Ironia D. Augustini in Ethnicos.

Ritus Atheniensium in nuptiis.

Fons amorem depellens.

Rubeta ossiculum amorē inhibet.

Remediū nequis fascino amatorio inficiatur.

inſidens illa mẽtis cogitatio ac feruor intepeſcat. Quod Lucretius hiſce verſibus aperit:

De vitando amore verſus.

Sed fugitare decet ſimulacra & pabula amoris
Abſterrere ſibi, atque aliò conuertere mentem,
Atque iacere amorem collectum in corpora quæque.

Amor fame vel tempore ſedatur.

Crates Thebanus de amore ſic dixiſſe fertur. Amorem fame ſedari, ſin minus tempore: quòd ſi duo hæc non ſuffecerint, ad laqueum eſt accedendum: ad quæ Poëta Auſonius reſpexit, cùm de amantium dementia loqueretur. Simili quoque remedio Chaldæi in Iuſtina Antonini Imperâtoris filia, & Marci Philoſophi vxore vtendum conſuluerunt, vt ſi eam à gladiatoris amore, quem deperibat, liberare vellent, gladiatoris occiſi ſanguinem bibendum traderent, & ſtatim cum viro ſuo concumberet, quo peracto, illicò liberatam legimus. Sed quoniam de amore abolendo Cadmus Mileſius, Samocratius Nigidius, & Ouidius, aliíque ſcripſerunt, hac de cauſa præſenti ſermoni finem imponimus. Et hæc de faſcino, quo ad Philoſophorum ſententiam dicta ſufficiant.

Remedium poſtremum amantium, laqueus.

Chaldæorum amuletum Iuſtina amãti adhibitũ.

Amoris remedia qui ſcripſerunt.

[library stamp]

LEONARDI VAIRI

SANCTÆ SOPHIÆ BENEVENTANÆ, ORDINIS SANCTI BENEDICTI, Canonici Regularis, & eiuſdem Abbatiæ Prioris, ac Sacræ Theologiæ Doctoris,

DE FASCINO, LIBER II.

Qua via, quibúſve principiis de Faſcino determinandum ſit.

BIB. NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

CAPVT PRIMVM.

HAVD facilè credi & exiſtimari poteſt, rerum omnium quæ in dubitationem veniunt, quàm arduum ac difficile ſit veritatem inuenire: nam ſimul atque noſtro intellectui ſeſe res anceps offert, nulla tam paruæ dubitationis videtur, quin pro & contra de ea re veriſimiliter diſputari poſsit. Hinc priſcorũ Philoſophorum nonnulli credendi occaſionem ſumpſerunt, nullius rei veritatem reperiri poſſe, reíque cuiuſlibet opinionem tãtùm, non ſcientiam haberi. Quæ quidem ſententia licet illis temporibus à peritorum hominum ſcholis fuerit exploſa, ac penitus exſibilata,

Ardua eſt veritatis indagatio.

Nullius rei veritas inueniri poteſt.

nihilominus quamplurimi de natura conquesti sunt, quòd rerum medullas adeo abscōditas teneat, mendaciísque refertas nobis ostēdat. Quinimo non pauci fuerunt, qui omni veritatē inueniendi spe amissa, sese inertiæ tradiderunt (vt de Democrito & Epicuro scriptum legimus) casu vitam degentes, & omnium euentorū culpam, naturæ adscribētes. Plerique etiam rerum difficultate perterrefacti, quidquid dicebatur, credebant, & in quamlibet sententiam, quasi maris fluctibus trahebantur. Non igitur mirum cuiquam videri debet, si de rebus quarum causæ omnem humanā intelligentiam fugiūt, variæ apud Philosophos fuerint sentētiæ. Vnde factum sit, vt inter alia, tot opiniones de fascino haberentur, quot in præcedenti libro ostendimus. Cuius profectò varietatis ratio reddi potest, quia hominum intellectus, qui artium & sciētiarum principium est, Dei Opt. Max. imago & similitudo est: in quo vt in perfectionis principio & fine complementum reperitur. Et quoniam antiqui Philosophi huius immēsi & infiniti principij fontem & originem omnis veritatis continentis perfectam cognitionem non habuerunt, hinc euenit vt veluti cæci modò hanc, modò illam, de qualibet re sentētiam dicerent, ignotæ immensitatis imaginem præ se ferentes, & veritatis scopū non attingentes. At nos quibus Deus suum sermonem manifestauit, qui ab omni falsitate purus est, & omni obscuritati lucem affert, de quacunque re certam indubitatámque sententiam eius innixi auctoritati, proferre possumus, vt Lactantius lib. 1. diui. Institut. ait: & Augustin. libr. 2. super Genesim. Maior est sacræ Scripturæ auctoritas, quàm omnis humani ingenij perspicacitas. Et D. Hieronym. in illis verbis Psalm.

Veritatē inueniendi spē qui abiecerūt

Antiquorū philosophorū allucinatio vnde.

Cuius humano iudicio Scriptura auctoritas antepenenda.

Adipe frumenti ſatiat te; Pinguiſsimus eſt ſermo diuinus: quidquid vis ex ſermone diuino naſcitur; idē omnes ſacrarum literarum expoſitores profitentur. Hac de cauſa diuino fretus auxilio, ſacrarúmque literarum auctoritate ſuffultus, veris quoque Philoſophiæ principijs vtendo, faſcini veritatem aperiendam, & citatas de eo opiniones, confutandas & declarandas aggredior, vt veritate patefacta, clarum, apertúmque ſit, quàm vana ac malè cohærentia veterum Philoſophorum principia fuerint, quámque à veritatis ſcopo aberrauerint, qui eos ſecuti ſunt, rerum cauſas propiùs non perſcrutando, ſed tantùm illorum vanæ auctoritati innitendo. Non enim is ſum, qui auctorum vetuſtati, nimia captus credulitate, tantum tribuam, vt de hac re pertractaturus ſupremum, & validiſsimum locum, ab Ethnicorum Philoſophorum auctoritate ſumendum cenſeam: alienæ aſſertioni qualicunque plus fidens, quàm certiſsimæ rationi. Nam licèt vita functorum ſententiis, neſcio quid ſingularis indulgentiæ debeatur, eíſque refragari non liceat, ne per inuidiam, aut inſolentiam id fieri credatur, iuxta illud Ouidianum:

Hieronymi ſententia de ſumma Bibliorum auctoritate.

Philoſophis non tantum tribuendum quantum veritati.

Mortuis non inſultandum.

Paſcitur in viuos liuor, poſt fata quieſcit:

Ouid. verſus.

Et improbè facere videatur qui in alieno opere ingenioſus ſit; nihilominus apud me plus ponderis & auctoritatis veritas ipſa habet, quàm ſpecioſa voluminum inſcriptio, & auctorũ vetuſtas. Cæterùm ne tempus fruſtrà conteramus, ad rem deueniemus.

De causæ, ac Fascini diuisione. CAP. II.

Quidquid est, causam habet.

ANTEQVAM ad vlteriora descendamus, pro clariori eorum quæ dicturi sumus notitia, non est ignorandum, quòd quidquid in mundo fit, causam, ex qua oriatur, habeat necesse est: quæ quidem causa, vel Deus est, vel Angelus bonus, vel malus, aut homo, aut aliquid aliud, à Deo agendi vim habens, aut est causa merè naturalis. Fascinum præterea multis consueuit vsurpari modis. Primo pro exitiali dæmonum actione: secundo pro magna ludificatione: tertio pro inuidia: quarto pro inuidentia: quinto pro eo quòd aliqui homines ita sunt à natura procreati, vt ex oculis, naribus, faucibus, exitialem qualitatem spirãtibus, interitum, aut malum quodlibet inferant: sexto, pro tetro, atque horribili turpis hominis, aut aniculæ intuitu, quo timor alicui incutitur; cuius causa ille in morbum incidit: septimo pro qualibet naturali, aut voluntaria actione, cùm quis certæ rei imaginatione, visu, voce, aut áliis instrumentis obest. His diuisionibus sic notatis, fascinum esse, quẽmadmodum primo Cap. libri primi ostendimus, nõ negamus; sed ipsum reperiri iuxta tot tãtorúmque Philosophorũ auctoritates fatemur. Ceterùm ex qua causa fiat, & sub qua fascinationis distinctione accipiendũ sit, demonstrandum est. Et quoniam in fascini diffinitione aliquæ particulæ ipsum cõstituentes positę fuerunt, quibus natura & voluntate fieri ostenditur; quæ profectò natura & voluntas in vltimo causæ, & fascini modo à nobis prænotatæ sunt; idcirco illæ partes priùs examinandæ sunt, quibus cognitis postea facilè colligere liceat ex

Rerum causæ diuersæ.

Fascinũ multipliciter vsurpatur.

Fascinum esse fatetur autor.

qua causa fascinũ nascatur, & sub quo diuisionis membro contineatur. Prima pars fascinum diffiniens, est imaginatio ipsa, cuius vim, atque naturam discutere, ac ventilare exordiemur.

Imaginationis natura, ac munus declaratur, miniméque per eam Fascinum fieri posse ostenditur.

CAP. III.

HVMANVS animus dum intra corpus est, ídque viuificat, res quę à sensibus percipiuntur, intelligere nequaquã potest, nisi phãtasmatibus intermediis, quæ per imaginationẽ intellectui offeruntur: & licèt nostri intellectus munus sit, non res singulares sed vniuersales directè cognoscere, nihilominus illarum rerum cognitionem assequi nullo pacto potest, nisi phantasmatũ, hoc est particulariũ specierum simulacra sibi repræsentet. Si quidẽ anima, etsi omnia intelligere potis est, cùm omnibus rerũ speciebus imbui apta sit, atq; omnia fieri, vt in libris de anima Aristot. fatetur; nihilominus quia corporis mole circundata, dũ hîc viuimus, grauatur, sensibus vtitur, quorũ vsu ad intelligendũ vehementer indiget. Hinc factum est, vt animæ potentia, quæ imaginatiua appellatur, in fascini diffinitione poneretur. Vnde bruta animantia, prætermisso naturæ impetu de quo in præsenti agere non intendimus, nihil omnino efficere posse videmus, si à sensibilium rerum speciebus, in imaginatione existentibus non excitentur. Et quemadmodum animus res præsentes per rerum sensibilium species intelligit, sic eadem, res absentes imaginationis virtute, veluti in tabula depictas percipit. Dicitur autem hæc animi potentia phantasia.

Animus per phantasmata res à sensibus perceptas intelligit.

Intellectus per simulacra particulariũ res vniuersales percipit.

Anima omnia intelligere potest.

Bruta animãtia à rerum sensibiliũ speciebus excitãtur.

Phantasia etymon. à verbo Græco phantizo, quod est imaginor latinè: sensibilium quoque rerum status hæc imaginatrix vis, à nonnullis appellatur: Nam ea quæ sensibus percipiuntur, in sensibus externis non remanent, sed vt *Themistij similitudo de sensuum perceptione.* Themistio placet, passio sensuum, est instar celerrimæ percussionis, quæ, nullo vibicis vestigio relicto, transcursim corpus percutit: Imaginationis autem passio, est veluti anuli in cera impressio, quæ anulo remoto, anuli simulachrum seruat. Et hac ratione quia apparẽtium formarum status est, imaginationis nomen obtinuit: ídque non immeritò, siquidem ratio aliquando vino, aliquãdo somno, aut morbo, vel extasi consopitur, & tũc imaginatio vigilat, quæ hominem, vt nociua fugiat, ac sibi commoda sequatur, excitat. Imaginationis verò natura, *Definitio imaginationis.* ab Aristot. in libris de anima diffinitur, quòd sit motus secundum actum à sensu: vbi motum pro actione sumit, quæ subita quædam mutatio est, & pro termino motus, hoc est, pro quantitate, & qualitate, ratione augmenti, & alterationis. Hæc notificatio diffinitioni à *Anima quid ex Plat.* Platone de anima traditæ conuenit, qui animã motum esse asseruit. Alex. Aphrodisiens. quoq; ait: Imaginatio *Imaginatio quid ex Aphrodisiensi.* est motio à sensu in actu profecta. Nec ab ea Diuus Damascenus abhorret, qui lib. 2. de fide cap. 7. ita inquit, *Imag. quid ex Dam.* Imaginatio vis est irrationalis, quæ sensuum adminiculo operatur. Plato in sophistam dixit, imaginationẽ esse *Imaginatio quid ex Plat.* simulachrorum magistram: Námque imaginatio multa phantasmata excogitat, & ob id Plato imitationem phantastico adscripsit: etenim vt pictores rerum imagi- *Pictorum & histrionum comparatio.* nes penicillo effingentes imaginatione vtuntur, sic mimos, & histriones persona, voce, ac gestu in scenis diuersos hominum mores imitari videmus; quos priùs imaginatione

ginatione concipiunt. Cæterùm bruta animalia non adeo perfectè imaginationem ad imitandum aſſequũtur, ſicut homo; Pſittacus enim, & Pica per humanæ vocis auditum, verba quæ in imaginandi vi tenent, imitantur: verùm non ita vt homines, qui ſecundum ſimulacra concepta, materiam ipſam ſiue lignum, ſiue metallum ſit effingunt, miro artis ingenio cælantes, & exculpentes multas formas humanis viſibus ſpectãdas. Et quia non omnia animalia ad imitandum idonea ſunt, hinc aliqui moti fuerunt, vt dicerent, imaginationis loco æſtimatiuam vim eis ineſſe, quam naturæ inſtinctum ſiue motum nonnulli vocant: huius virtute hirundines nidum, & araneæ telam conficiunt, à nullo præceptore edoctæ; ſimili quoque modo agni lupum nunquam viſum, & pulli gallinacei miluium formidãt, ac fugiunt. Nec ſilentio inuoluendum cenſeo, imaginationem duo obiectorum genera reſpicere, ac comprehendere, proprium, & præſens vnum; commune, & abſens alterum. Proprium obiectum dico, nõ reſpectu virtutis imaginandi, ſed ratione externorũ ſenſuum: non enim immediatè à ſenſibus externis mouetur imaginatio, ſed per ſenſum communem; ideo quæ externis ſenſibus peculiaria ac propria ſunt, eadem ratione ad imaginationem pertinere dicuntur. Et quia externi ſenſus, circa huiuſcemodi obiecta, vt Ariſt. ait, modò ipſorum vis non impediatur, ac cõueniens diſtantia adſit, falli nõ ſolẽt; imaginatio quoq; talia obiecta reuoluens, vt Philopono, de Philoſophi mente placet, falli non cõſueuit. At quoniam externi ſenſus communia obiecta cõtemplantes ſæpiſsimè decipiuntur, imaginatrix etiam vis in eiſdem, quæ nobis repugnãtibus, & reclamãtibus ſeſe

Pſittacus & Pica quomodo vocem humanã imitentur.

Æſtimatiua vis loco imaginatricis brutis ineſt.

Animalium quorundam inſtinctus.

Imaginationis obiectum duplex.

Externi ſenſus quando circa propriũ obiectum fallantur, quãdo non.

obiiciunt, Philoſopho teſte, fallitur. Nã cùm à ſenſuum motu originẽ ducat, & quiſque ſenſus magis à ſuo principio diſtet, imaginationis quoq; motus primi ſui principij vim exiliorẽ, ac debiliorem participat. Et quemadmodũ illi circa figuram fallũtur; nam quadrata ſi longè ſpectentur, rotunda videtur, & quæ mouentur ſtare putantur, vt cœlum, ſtellæ: & quæ magna, minima cenſentur; qui quidem errores ad communia ſenſibilia ſpectãt, Alex. Aphrodiſien. teſte: & quemadmodum rudentes, ac remos in aquis demerſos, fractos, vel tortuoſos videre videmur, tum ob dictam cauſam, tum etiã quia medium eſt diuerſum: nam oculus primùm per aerem videt, qui eſt rarior, deinde per aquam, quæ eſt denſior, ob quam medij diuerſitatem illud accidir; quoniam,* vt perſpectiui aiunt, radij viſuales ad medium denſius, refringuntur: nauigantibus quoque nauis ſtare, & littora circumagi videntur; ita imaginandi facultas, in multos, ac varios errores, & deceptiones ob talia communia, & remota ſenſibilia cadit, alba nigra, & falſa vera exiſtimans. hoc deceptionis genere ille falſus eſt, qui quum quandam pecuniæ ſummam omni cuſtode remoto vidiſſet, eámque ne tetigiſſet quidem, paucis pòſt menſibus pecuniæ dominum querentem audiuit, partem pecuniæ ſibi ablatam, ac ſurreptam fuiſſe; is verò ſibi conſcius quòd illam ſine arbitris vidiſſet, licet ne teruncium quidem cumulo detraxiſſet, vereri cœpit, ne de ſe dominus pecuniæ malè ſentiret; néve ab eo ſurreptam pecuniam ſuſpicaretur: ideo quotieſcunque illum de hac re cõquerentem, vel de quacunque furti ſpecie loquentem animaduertebat, verens ne de ſe intelligeret, ac malè opinaretur (vt erat bonis moribus, ac ſingulari virtu-

Senſuum error.

Radij viſus ad medium denſius refringuntur.

Imagine quomodo fallatur.

Mirus falſæ imaginationis effectus.

te præditus, modeſtus, ac verecundus) falſæ huic imaginationi aſſenſum præbens, adeo eius corpus totum, ac facies alterabatur, vt miro quodã rubore ſuffunderetur. Hac de cauſa Plato in legibus dicebat, affectus homini veluti neruos, & ceu funiculos quoſdam à natura inditos eſſe, à quibus trahamur; qui quemadmodum inter ſe contrarij ſunt, ita & nos in varias aduerſáſque partes diſtrahũt. Huc etiam illud Senecæ ſpectat, de hac falſa imaginatione loquẽtis, opinione nos ſæpius quàm re laborare: eſſéque plura, quæ nos exterreant, quàm quę premãt: hoc etiam Epictetus ille Stoicus nobiliſſimus, ex Zenonis, & Chryſippi decretis ſignificare voluit, cùm huiuſmodi paſſiones in ſapiẽtis animum, qui vitiis omnibus liber eſt, cadere dixit. Aug. quoque de Ciuit. Dei lib. 9. cap. 4. ad id reſpexit, cùm affirmauit: Quòd animi viſa quas phantaſias vocant, & quorum incurſus animus vitare, nec præcauere poteſt, cùm veniant ex formidabilibus rebus, neceſſe eſt etiam ſapientis animum moueant, ita vt pauliſper vel paueſcat metu, vel triſtitia contrahatur, tanquam his paſsionibus præuenientibus mentis & rationis officium. Et paulò inferius: Accidunt autem animo ſapientis, ſalua ſerenitate ſapientiæ. Poteſt enim ſapiens falſa imaginatione excitari, ac commoueri, etiam ſi nullius culpæ ſit ſibi conſcius. Quocirca conſulerem vt legum periti, non ex faciei motu, & præſertim ſi ruborem oſtendat, coniecturam faciant de quopiam: Nam & Dominus noſter ſecundum faciem iudicare vetuit; facieíque rubor rem ſaluam, vt Terentius ait, demonſtrat, cùm id ex modeſta verecundia procedat, & ex falſo aſſenſu, quem prauæ imaginationi quis præbuit, verens

Affectus nobis ceu funiculi inditi ſunt.

Opinione ſæpius quàm re laboramus.

Epictetus, de affectibus humanis.

Auguſt. ſententia de animi paßionibus.

Ex rubore nõ ſemper coniectura faciẽda

Quid sit verecundia. ne malè audiret. Verecũdiæ enim diffinitio, hæc esse dicitur: tristitia scilicet de defectu proprio in præsentia alterius, vel facto, vel apprehẽso ex timore, ne qui præsens est factũ putet: ob quã sanguinis motus, & caloris in eas partes fit, quę maximè laborãt: & quoniã in alterius pręsentia facies maximè laborat, ideo erubescit: ac parũ refert, an defectus actu fiat, siue factus fuerit, aut immineat, aut nunquã faciendus sit, dummodo dubitetur ne quis vel factũ, vel faciendum censeat; ac malè de aliquo iudicet. Verũ si quis non vni, sed pluribus falsis imaginationibus assensum præbeat, huic adeo imaginãdi potestas deprauatur, vt circa illã partem, ad insaniam redigatur: dico circa partem illam, quia licet actus imaginatiuus corrumpatur, tamen rationis vsus non tollitur, sed quodámodo obnubilatur: hinc fit vt quis sibi multum assumat, ac tribuat, nemini fidem adhibeat; omnésq; sibi infensos, & inimicos arbitretur: vt accidit ægris quibus imaginatio horribilium rerum ex paruis occasionibus oritur. ex aspectu enim paruarum formarum in parietibus, & lupos, & canes sibi imaginantur, & clamãt, donec huiusmodi spectra inde auferantur; quibus enim imaginationis virtus corrupta est, ijs absurda quędã obuersantur, confusè de rebus statuunt, prauè ratiocinantur, ac iudicant, perinde namque menti euenit, atque oculis, vbi varij diuersique coloris conspicilia obiiciantur, quibus omnia vel cærulea, vel rubra, flaua, viridia, vel denique eius coloris, quo vitrum suffusum est, apparent; sic vt aliter sese rerum species nobis obiiciant, quàm re vera sint. Corrupta itaque imaginatione, vitiatísque organis, multa spectacula se menti offerunt, ob prauorum humorum, ac spirituum agitationem,

Insania fit ex pluribus falsis imaginationibus.

Ægrorum visa.

Comparatio mentis & oculorum.

qui vltrò citróque commeant, sinúsque cerebri oberrant. In hanc prauam & corruptam imaginādi speciem Marcus Billeschus illustrissimi domini mei Cardinalis Grāuellani nanus incidisse creditur, homo alioqui non insulsus, neque delirus, qui à multis variísque noxiis cogitationibus, quibus ex leuibus causis assensit, agitatur. Quæ prauæ cogitationes adeò in ipso inualuerunt, vt sibi non modò ab omnibus domesticis atque exteris, sed ab ipso illustrisimo domino vehementer timeat, ne vel veneno, vel ferro, vel alia re sublatus sit. In eundem errorem Antonius Sanfœlicius Neapolitanus, vir doctrina, & ingenio insignis incidit, quem ego in pueritiæ annis præceptorem habui, qui ab omnibus venenum sibi parari suspicabatur; omnésque suos cōsanguineos eo nomine suspectos habebat. Cuius doctisimi viri vicē non potui non dolere: hinc Lucretius,

Nanus quidā valdè suspicax.

Antonius Sanfœlicius mirè suspiciosus.

De vano timore versus.

Nam veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis
In tenebris metuunt; sic nos in luce timemus.
Interdum nihilo quæ sunt metuenda magis quàm
Quæ pueri in tenebris pauitant, fingúntque futura:
Hunc igitur terrorem animi, tenebrásque necesse est,
Non radij solis, nec lucida tela diei
Discutiant, sed naturæ species, ratióque.

Hæc autem deceptionis origo ex absentibus, & cōmunibus sensibilibus radices sumpsit, quibus in imaginatione receptis assensus prauè adhibitus est, vt in libris de Anima, Simplicius, Themistius, Ioannes Grammaticus, & Aristoteles fatentur. Atque hinc Alexander dicebat, quòd sæpè hominibus euenit, vt imaginationes suas sequantur, ea de causa, quòd eorum mens atque intellectus perturbatione, siue affectione quapiam veluti ne-

Vnde falsa imaginatio.

bula ſopitur & velatur; putà accedente ægritudine, aut ſopore. Et vt vnde diſceſsit noſtra oratio redeat, nō alia de cauſa imaginatio nobis inſita eſt, niſi vt imagines rerum quæ per ſenſum percipiuntur, ſeruet, eáſque quoties opus eſt, intellectui offerat. Nec alia ratione mouet, ac corpus excitat, niſi ſub ſpecie honeſti vel inhoneſti, boni vel mali: atque hoc pacto ad appetendum vel fugiendum aliquid animus excitatur. Verumenimuerò prætermittendum non eſt, tria imaginationis nōmine nobis ſignificari, eam ſcilicet potētiam, qua anima apta eſt imaginari, etiamſi ſpeciem nullam actu imaginetur, ſimulacrum ipſum conceptum, & huius potentię actionem. At ſi à nobis demonſtratum fuerit, nec imaginandi potentiam, nec ſpeciem imaginatam, nec ipſam imaginationis actionem, ea quę in primo libro adduximus, facere poſſe, non bene eos ſenſiſſe oſtendemus, qui ea nobis pro compertis tradiderunt. Vtque veritas manifeſta ac clara fiat, qua ratione imaginationis poteſtas, abſque ſpecie & actu quidquam agere poſsit, non inuenio: non enim ſecus ſe habet imaginatio ſpecie carens, atque oculus clauſus: & ſicut dum animal dormit occluſis oculis nihil videre dicitur, ſic anima ſine ſpecie, & actu imaginandi, imaginari nihil poteſt. Homini profectò, non ſolùm in philoſophia mediocriter exercitato, ſed vel paruam quidem rationis micam habenti, veriſimile videri nūquam poterit, vt quis imaginari abſque ſpecie & actu imaginandi queat. Id ſiquidem ſimile eſſet, ac ſi quis ſe ſine obiecto viſibili, ac videndi actu, videre poſſe aſſereret; quo quid inſanius & abſurdius? hoc enim pacto, non modò cæci, ſed graui ſomno oppreſsi optimè & perſpicuè cernerent. Nec ſimulacro

Imaginatio ad quid nobis inſita ſit.

Nomine imaginationis tria ſignificātur.

Vis imaginatiua abſque ſpecie & actu nihil operatur.

ipſi talium effectuum cauſa adſcribi poteſt:quoniam,vt Ariſtoteles ait, Quæ ars fingit,non res,verùm rerum ſimulacra dicuntur:vt Iouis ſimulacrum, non eſt Iupiter: ita quæ imaginatio concipit,rerum effigies ſunt,& non res ipſæ.Prçterea imaginatio ſpeculi ſimilitudinem præ ſe fert, & quemadmodum quæ in ſpeculis relucent non ſunt veræ formæ,ſed quędam vmbræ:eodem quoque pacto ſpecies in imaginatione exiſtentes,non viuæ ac veræ ſpecies, ſed viuarum ac verarum ſpecierum ſimilitudines appellantur:fieri namque nullo modo poſſet,vt veræ tantarum rerum formæ, in tam parua oculi pupilla reciperentur, ac deinde ad imaginatiuã vim traducerentur.Cúmque veræ formæ extendi nequeant,niſi cũ ipſo ſubiecto,cui inſunt, & eiuſmodi ſpecies oculi pupillæ totæ inſint,à veris formis ſubiecta informantibus,à quibus abſtractę ſunt,eas plurimùm diſtare oportet:ſicque non veri lapides,ſed lapidum ſpecies, ac ſimilitudines in ſenſum admittuntur, vt in libris Elenchorum contra Sophiſtas Ariſtoteles docet. Similitudines autem quid aliud efficere poſſunt, quàm res illas quarum formas & effigies reddunt, oſtendere ac præ ſe ferre? Quòd ſi artis ſimulacra & ſimilitudines, quæ in ſpeculis apparent, omni & faſcinandi, & inficiendi vi carent, eam vim quis ſimilitudinibus in imaginatione conceptis adſcribere audebit? Cùm igitur nulla res vltra ſuam ſpeciem, & naturam quidquam agere poſsit, qua via tributum ſimulacris hiſce putamus,vt aliquid efficere queant? Profectò ſpecula & res nitidæ omni mutationis genere carent, ideò ſimilitudines in illis relucentes, & abeunt, & redeunt, ſine vlla ſpeculorum, & nitidarum rerum mutatione:

Ars non res ipſas,ſed ſimulacra fingit.

Exemplum de imaginatione ad ſpeculum.

Senſus nõ res ipſas,ſed rerũ ſpecies percipit.

quòd ſi ſpecula animata, ac vitalia eſſent, rerum imagines ipſis, ſicut cæteris animantibus offerrentur. Quocirca cùm ſimilitudines nihil amplius efficere poſſint, quàm ſeſe ſpectantibus & meditantibus offerre, idque in proprio, & non in alieno corpore, credi nequaquam poteſt, vt per eiuſmodi imagines & ſimilitudines ea fiãt, quæ Auicenna cum cæteris de vi imaginandi blatterat, tum faſcinum, tum alia miracula illi adſcribendo; quæ à vera philoſophia maximè abhorrent.

Opinio Auicennæ de imaginationis virtute confutatur.

Quòd autem per imaginationis actionem, nec faſcinum, nec quidquam aliud ſimile fieri queat, luce clarius oſtendemus: ſi quidem, vt ſenſus ad rem, quæ per ſenſum percipitur, ſe habet; ſic actus imaginandi ad rem imaginationi congruentem ſpectat: ſed vnus numero eſt ſenſus actus cum re ſenſibili, ergo vnus etiam imaginationis actus erit, & rei quam imaginari contingit; vnus enim actus fit ex agente, & patiente vno.

Vnus actus ex vno agente & patiẽte fit.

At res quæ imaginationi obiicitur, actum nullum alium habere poteſt, quàm ſui ſpeciem offerendi: igitur nec faſcinare, nec aliud extra ſe imaginatio facere poteſt, eóq; magis id corroboratur, quoniã imaginationis actus in eo qui imaginatur manet; miniméq; in aliud exterius ſubiectũ trãſire poteſt. Illa namq; actio in externum patientem tranſire reperitur, quæ in agente non remanet: actus verò imaginandi, in eo qui imaginatur perſiſtit, ergo non veriſimile exiſtimari poteſt, vt meorum oculorum videndi actus aliis quoque à me communicetur: pari igitur modo, nec meæ imaginatio in alterum migrare poterit.

Imaginandi actus extra imaginantem non tranſit.

Et ſicut nihil prohibet quin plures eandem rem videre poſſint, ſic nihil vetat, quominus eandem imaginẽtur. Verùm non vnus imaginandi actus erit, ſed plures imaginantes: & quemadmodum

Comparatio imaginationis & oculorum.

modum oculi colorata, quæ intuentur, non alterationibus afficiunt, ita imaginatrix vis rem nullam, cuius similitudinem & imaginem contempletur, immutare aut inficere potest. Solus enim Deus Opt. Max. res quas cernit, eo pacto quo suæ diuinæ libet voluntati, permutare valet: nec ea ratio de iratis imaginantibus quidquam valet: tantum enim abest, vt irati, transeunte actione aliquid efficere valeant, vt ne eorum quidem recordētur, quæ in ira, furore, perturbatione, & omnino in vehementibus animi affectibus imaginati sunt. Quod etiam euenire solet iis quos curæ, sollicitudinésque distinent, vel quos ebrietas, timórve inuaserit, vel quos demùm vehemens aliquis affectus occupauerit. Non parū profectò esset si qui res intuerentur & contemplarentur, eas possent tales reddere, quales sensu & imaginatione illas perceperunt. Quinimò imaginatio, vt imaginatio est, non solùm in alieno, verùm ne in suo quidem corpore quidquam immutare potest. Et licet in lib. de motu animal. Aristot. dicat, Imaginationes, sensationes, & notiones alterare: & in lib. de Anima, idem corroboret: nihilominus id nō intellexit, vt imaginationes sunt, sed potius vt res, quas imaginamur, aliquid molesti vel iucundi habent annexum, quod vel appetendum vel fugiendum cēseamus: ex qua re spirituum motus, qui est imaginationis instrumentum, alteratur. Rerum itaque formidabilium imaginatio non secus nos mouere potest, ac pictura, quæ non per se, sed per accidēs nos commouet, quatenus rem lætā aut tristem præ se fert: & ita appetitum mouet, qui spiritus & humores excitat. In olfactu autem & gustu, ac tactu longè secus fit, quoniam hi sensus non tantùm species sensibilium rerum, vt visus &

Nil per imaginationem irati homines efficiunt.

Imaginatio nihil immutat.

Arist. locus quomodo intelligendus.

Formidabiliū imaginatio similis picturæ.

auditus, ſed qualitates ſenſibiles cum ſpiritualibus ſpeciebus percipiũt. Non enim ciborum ſpiritualibus ſpeciebus, ſed ipſiſmet cibis nutrimur; ita non rerum ſpeciebus alteramur, ſed illarũ qualitatibus, ex quibus compoſiti ſumus. Vnumquodque namque ex quibus conſtat, iis alitur & ſuſtentatur: præterea rerum ſimulacra in imaginatione formata, tenuem & ſpiritualem eſſentiam habent; nec intra ſe exiſtentia quiſpiam amplecti, aut euitare ſtudet, ſed res duntaxat quarum imagines ſunt. Fatui enim tantummodò rerum imagines pro rebus ipſis ducunt, & iis ſpeciebus quas animo conceperunt, innixi, tumidi, multa ſibi pollicentes incedunt, vt ſunt illi quos diximus imaginatricem vim corruptam habere. Nõ enim plus virium alicuius rei ſimulacrum habet, vt dicebamus, quàm Imperatoris imago, quæ ſicut nihil agere poteſt præter quàm illũ à quo extracta & formata eſt, referre; ſic rerum ſimilitudines, nil penitus efficere valent præter quàm rerum imagines oſtendere. Equidem non malè cum Chemicis agi arbitrarer, ſi ſpecie auri, quæ nihil reale eſt, per imaginandi vim verum aurum adipiſci poſſent. Si eiuſmodi virtute imaginatio prædita eſſet, profectò nec ægroti, nec pauperes, nec literarum imperiti, nec cuiuſquam rei egentes reperirentur; cùm eorum quilibet, imaginandi vi optata conſequi poſſet. Quod cùm re ipſa non experiãtur, quæ inſania eſt, vt tot tantáque miracula imaginationi nonnulli adſcribant? Si quis verò dicat idęas in diuina mente res exteriores afficiendi vim habere, ſimilíque modo rerum ſimulacra & idæas in nobis eandẽ vim poſſidere poſſe: reſpondemus, ſimilitudinem nihil ad rem facere, quoniã idæa in Deo non eſt, ſicut in nobis accidẽs. Nec

Spirituales ciborum ſpecies non nutriunt.

In imaginatione formata tenuẽ habent eſſentiã.

Alcumiſtæ irriſi.

Idæa in diuina mẽte exiſtentes à noſtris ſimulacris differũt.

quequam mouere debet, quòd sigilli imago imprimendi vim habeat, quasi eodem modo species in imaginatione contentæ, res exteriores imprimere queant: non enim sigillum, vt imago est, aliam imaginem imprimere potest, sed ratione duritiei, & partium inæqualiũ duntaxat. Quòd si sigillũ per se, & sua natura, vt imago est, aliam imaginem párere posset, non vtique quidquã referret, ex qua materia, dura an molli, sigillum conflaretur. Quod cùm permagni intersit, omnia quæ de imaginatione obiecta sunt, facilè ruunt: vt illud, Quòd imaginatio sit veluti quoddam sidus, salutares vel perniciosos radios diffundens, & cui omnia sublunaria, tanquã cælesti intelligentiæ pareant, quòd cõceptus volatiles reddantur, & ad planetas ferantur, quódque innumera mala & calamitates inde mortalibus inferantur. Qui enim has nugas sibi finxerunt, & rationis, & philosophiæ, & omnium bonarum artium expertes, ac diabolica superstitione imbutos esse fateri oportet. *Sigillum quo modo imprimendi vim habeat.*

Quo pacto per imaginandi vim occulta & futura præsciri queant. CAP. IIII.

NON paruus Philosophorum numerus, atque inter alios Aristoteles in libr. de Insomniis, & de Diuinatione per somnium, corporis naturam ad futurorum præcognitionem conducere opinatus est, & imprimis melancholicis diuinandi virtus attributa legitur. Quoniam, etsi melancholicus humor, frigidus, siccus & ater existat; nihilominus magnam quandam spirituum commotionem continet, ideóque tantò cæteris humoribus concitatior, quantò corpora densa si accendantur, feruentius vrunt, quàm corpora rara: & hinc est quod ab Arist. in Problematibus aliquid *Virtus diuinandi melãcholicis attributa.*

diuinum melancholicorum imaginationi inesse futura præsagiens putatur; cuius generis homines in Hispania reperiri ab oculatis testibus accepi, qui quibus in partibus aliqua lateant, certò cognoscant: nec eos latet, quot passibus terra fodienda sit, quò aqua vel quid simile latens inueniatur. In Ethicis etiam melancholicorum recta & subita esse insomnia asseritur, & sapiẽtibus & prudentibus diuinandi virtus inesse à Philosopho ostenditur. Diuus quoque August. in lib. 12. super Genes. cap. 13. Animam humanam, vt à sensibus abstrahitur, diuinandi vim habere dicit. Diuus Gregor. 4. lib. Dialogorum animæ intellectiuæ hanc diuinandi vim adscripsit. Hic etiam per quietem magis quàm per vigiliam diuinationem exerceri affirmat: tum enim variæ sensuum motiones cessant, quæ eiusmodi animæ potestatem, vt Diuus Thomas ait, perturbare cõsueuerunt. Quo fit vt melancholici quibus purgatiores rerum species insunt, clariorem diuinandi facultatem habeant. At quoniam diuinandi vires secum imaginatio ipsa affert; ideò aliqua re excitante indigere animam autumant. Cui quidem tot terrarum anhelitus, & euaporationes, locáque tam diuersa, támque inter se situ suo, ac cæli positura distantia conducere arbitrantur: quibus hominum animi ad futurorum præsagia, suapte vi proni, & ad diuinum furorem procliues concitentur, & veluti diuinitùs inflammentur. Sicut de Atheniensi Musæo, de Euclo, de Epimenide, atque aliis multis memoriæ proditum est. Nec solùm cælestis, & terræ halitus ad hoc iuuat, sed herbæ, lapilli, vt de Chelonia Plin. narrat: & sic de herba Theágelida, quæ in Syriæ Libano, Cretæ mõtibus, Babylone, & Susis Persidis nascitur, qua pota Magi diuinant.

Prudentibus diuinandi virtutem dat Arist.

Humanus animus diuinandi vim habet.

Diuinatio per quietem potius quàm per vigiliam fit.

Diuinatrix virtus per quæ iuuetur.

Diuinandi vim qui habuerunt.

Herbæ diuinationi conducentes.

Verùm non solùm hominum, sed brutorum imaginationi hanc diuinandi potestatē inesse asserunt, quoniam intempestiuus galli cantus, & frequens cornicis crocitatio futuram pluuiam denunciant. Cæterùm pro clara huius difficultatis notitia scire oportet, duplicem diuinationem reperiri, quarum vna naturalis, supernaturalis altera appellatur: de prima D. Greg. Nicenus ait, Quòd hæc vis, quo est purior, & puriora phantasmata sibi fingit, eo diligentius diuinandi per somnia assequitur officium: quæ diuinationis species fallax, incerta, & erroribus plena est. Neque mirum est, si ex eis quæ melancholici somniāt, cogitant, & loquuntur, verum nonnunquam aliquid euadat. Quis est enim, vt ait Cic. lib. 2. de Diuinatione, qui totum diem iaculans nō aliquando collimet? Non enim homo, vel creatura aliqua, ea quæ contingenter futura sunt, ex imaginandi virtute, determinatè præscire potest: vnde illud, Nescia mens hominum fati sortísque futuræ. Sic namque in Eccles. scriptum legimus: Multa hominis afflictio, quia ignorat pręterita, & futura nullo modo scire potest. Et Esaias, Annunciate quæ ventura sunt in futurum, & sciemus quoniam dij estis vos. Existimarem tamen hominem (si modò diuinæ sapientiæ radium, quem Deus Opt. Max. primis parentibus humani generis contulerat) retinuisset, & multorum euentuum causas certas, quas nunc coniecturis, iisque sæpe fallacibus assequimur, & signa multa, apparentia, & aliquid præsagientia, certius, & manifestius animaduersurum fuisse. Sed postquam intellectus hominum, parentum casu obscuratus est, rerum causas mentis acie hebetata, veluti solem per densas tenebras cōtemplamur. Sic paucas res intelligimus, signa

Galli cantus intēpestiuus, pluuiam denuntiat.

Diuinatio duplex.

Naturalis diuinatio quid & quā tum fallax.

Futurorum ignarus est homo.

Si Adam nō peccasset, non pauca futura cognosceremus.

paucissima assequimur, & quid portendant præposterè sæpissime pronunciamus. Nec brutorum imaginationi huiuscemodi vis adscribi potest, si quidem illorum cantus, & corporis gestus, non futura, sed præsentia designat, cœlestem videlicet influxum humidum, quem naturæ instinctu in suis corporibus illico orientem excipiunt; qui hominibus non ita manifestus apparet, nisi nubes, & alia pluuiam concomitantia adsint. Quæ signa brutis minimè necessaria sunt. Formicæ enim pluuiam futuram præsentientes, frugum grana in cauernas portare conspiciuntur, verentes ne grana aqua madefacta corrumpantur: hæc pluuia respectu nostri & non formicarum futura dicitur. Nam in illarum corporibus, ob vapores ad aeris regiones delatos, tanquam à præsente pluuia alteratio fit. Nam sagax, & prouida natura in superfluis non abundans, & in necessariis non deficiens, eiusmodi naturæ varietate formicas dotauit, quò alimentum ad corporis nutrimentum seruarent. Idem quoque de gruibus autumni tempore ad calida loca remeantibus, de hirundinibus veris tempore ad nostras regiones venientibus, de ficedulis, coturnicibus, aliísque volucribus locorum mutationem facientibus dicendum reor. Non etenim ver, autumnum, aut hyemem præsentiunt, sed secundum sui corporis alterationem à natura factam ob caliditatem, aut frigiditatem, vel aliam nos latentem qualitatem eiusmodi vicissitudines norunt. Quod in multis experimur, quæ quasi furore percitæ pluuia imminente animalia molestius infestant. Diuinatio supernaturalis verò est illa, quam Prophetiam in sacris litteris nuncupamus, de qua nunc differere non inten-

Bruta præsentia non futura designant.

Formicæ solertia.

Naturæ prouidentia.

Gruum aliarúmque volucrũ instinctus.

Muscarũ natura.

Diuinatio supernaturalis que

dimus, cùm sit præter nostrum institutum. Sufficit eam certissimam esse, quæ in vigilia, & frequentissimè in quiete fit. Vnde in Iob legitur: Per somnium in visione nocturna quando irruit sopor super homines, & dormiunt in lectulo, tunc aperit Deus aures virorum, & erudiens eos, instruit disciplina. Et Ioelis auctoritate idem asseritur, Effundam de spiritu meo super omnem carnem, & iuuenes visa videbunt, & senes somnia somniabunt. Ad illud verò de auibus dicendum puto, quòd Deo auctore possunt aliqua futura prædicere. Hierem. enim inquit, Miluus in Cœlo cognouit tempus suum; turtur, & hirundo, & ciconia custodierunt tempus aduentus sui: & D. Thomas in opusculis; si quis cornicula frequenter crocitante, mox futuram prænunciet pluuiam, non est nugatoriæ superstitionis. Similiter etiam si quis ex subito volatu auium, denunciet ibi latere insidias, vnde aues volando recesserunt, non est superstitio, sed humana industria. Nec absolutè obseruatio cantus, & volatus auium ab Ecclesia interdicitur; sed superstitiosa quædam obseruatio de volatu, & garritu prohibetur, & sub anathematis vinculo ab Ecclesiasticis sanctionibus damnatur. Vanum igitur est illud quod de futurorum præcognitione imaginatrici virtuti adscribebatur; nisi velimus affirmare, quòd Dæmones futura præscientes, hominibus manifestant; qui quidem homines futurorum euentuum cognitionem profitentes, dęmonum cultum nobis turpissimè proponunt, miris modis nobis imponendo, ac futurorum præcognitionem modò imaginationi, modò dæmonibus adscribēdo. Sed postquam per

Iob verba de visionibus per somnium.

Ioelis autoritas.

Hieremias, de auium præsagijs.

Augurium quomodo dānatum.

Diuinatio nō imaginande sed dæmonum auxilio fit.

imaginationem futura, nullo pacto prænosci posse ostendimus, operæpretium esse duxi, vt inquiramus, an dæmones talia futura præscire possint.

Non per acutas imaginandi vires, sed per Dæmonum auxilium, occulta quædam, & futura præsciuntur.

CAP. V.

Cognitio per speciem & similitudinem fit.

ADMODVM vulgata & ventilata est apud Philosophos sententia illa, omnem scilicet cognitionem per speciem, & similitudinem quandam fieri. Quocirca quādo Deus Opt. Max. simplices mentes, quas Angelos appellamus, creauit; rerum omnium quæ natura constant, species, & similitudines illis indidit. Et sicut rationes Ideales in diuina mente sunt validissimæ procreandi causæ, quo ad materiam, & formam; ita similitudines, quas dæmones innatas habent, à dæmonum intellectu ad materiam & formam cognoscendam effluunt: Si quidem de potentia ad actum nihil reduci potest, nisi per rem, quæ actu esse habeat. Hac de causa similitudines & rerū formas, veluti actus quosdam Dæmonibus inesse asserendum est; quibus res omnes, tum vniuersales, tum singulares cognoscant. Nec intellectu agente, veluti nos, illi egēt: Non enim eorum cognitio, à sensibus, quibus omnino carent, ortum habet. Quinimo infimus Dæmon per species innatas, & quidem per vnam tantùm speciem plura de naturalibus rebus cognoscit, quàm homo per plures species acquisitas. Et pro clariori huius dubitationis intelligentia, illud quoque in lib. de Caus. notandum est, Vniuersaliores formas à superioribus intelligentiis contineri. Vnde sicut Dæmones qui è superioribus

Deus Angelis omnium rerū species indidit.

De potentia ad actum nil reducitur nisi per rem actu existentem.

Dæmones intellectu agente non indigent.

Dæmon quo pacto homine perspicacior.

Vniuersaliores formæ à superioribus intelligentiis continentur.

bus ordinibus ceciderunt, rerum imagines magis vniuersales habent; ita & plura cognoscunt, & ad maiora capessenda sunt reliquis aptiores. Quando enim quispiam ingenij perspicacitate pollet, atque intellectum acutiorem habet, ex paucis principiis ad diuersas ac varias conclusiones descendit; ad quas hebetioris ingenij venire non queunt, nisi per innumeras inductiones, & per singularia principia cõclusionibus apposite accommodata. Insuper animaduersione dignum censeo, futuri cognitionem duobus modis considerari; primo vt res, quæ futura est, extra causam à qua pendet, cognoscatur: qua ratione illi duntaxat conuenit, qui est supra omne tempus, vt Deus. Cuius cognitio omnem temporis ordinem excedit: ea enim, quæ per omnem temporis cursum peracta sunt, vel peragentur, diuino aspectui eo modo quo præterita sunt, vel futura subduntur: partésque temporis, præsens videlicet, præteritum, & futurum ad nos, & non ad diuinam mentem referuntur. Secundo, vt res futura vim quandam in sua causa à qua oritura est, habet: quæ quidem causa, aut certa, & immota est; aut certa, sed motui obnoxia; aut incerta & indeterminata. His breuiter prætactis tres conclusiones in medium affero; quarum prima est: Dæmones ea futura quæ certas & immotas causas habent, cognoscunt; vt eclipsis tempus, planetarum coniunctionem, atque aliorum, quæ superiorum corporum motum comitantur, in quibus, non modò causæ certæ, immotæ, ac necessariæ sunt, verùm quodlibet impedimentum ab eis abest: quæ quia hominibus nota sunt, Dæmonibus longè notiora esse possunt. Secunda, quæ certam causam & motui sub-

Præsagia duplici modo considerãtur.

Temporũ distinctio nobis nõ Deo ascribitur.

Triplex conclusio ex triplici causa.

Quæ cognoscant Dæmones.

ditam habent; certam, quia natura ad vnum determinatè respicit; motui subditam, quia multis modis impediri possunt, à Dæmone sciri, sed non per omnimodam certitudinem possunt; vt exempli gratia: ager, qui licet pinguis, & optimè satus, ac cultus sit, impedimenta tamen non pauca habere potest, quæ fructuum vbertatem tollere valeant; quæ, quia Deo iubente accidunt, cuius Dæmones voluntatem ignorant, idcircò illi tantùm nota erant, cui Deus manifestare dignabitur. Dæmones autem non nisi per quandam coniecturam ea consequi valent. Tertia, quæ incertam, & indeterminatam causam habent, à Dæmonibus prænosci non possunt: quæ profectò ea sunt, quæ ab hominum voluntate oriuntur, quarum cognitionem Deo tantùm adscribimus, & ei cui Deus huiusmodi cogitationes aperire voluerit. Cuius rei ratio est, quia Dæmonum, & aliarum rerum creatarum cognitio à tali re dependet, quæ quia in sua causa incerta est, nemo eam certè, atque omnis erroris specie remota, cognoscere potest, nisi qui rerum omnium causa, & veritas ipsa existat: sicut est Deus; qui non secus contingentia, ac necessaria certissimè nouit: & hinc est, vt prædictio, diuinatio nuncupetur, quia Dei tantùm actio est. Cæterùm Dæmones superbia inflati hoc in se ipsis habere, conantur ostendere; quibus si talium futurorum cognitionem quis adscribat, Deo Optimo Maximo iniuriam faciat. Et nihilominus quatuor modis eiusmodi futura præscire dæmones possunt; ingenij acumine, temporum experientia, dolosa industria, bonorum Angelorum indicio. Ingenij acumine, quando Dæmones nostram volunta-

Dei voluntas Dæmonibus occulta.

Voluntas hominis Dæmoni non patet.

Cur prædictio, diuinatio vocetur.

Futura quatuor modis Dæmones cognoscunt.

tem perſcrutantur, cámque etiam explorant, & eius procliuitatem inueſtigant, quæque illa ſint quibus delectamur, quæve ad delectationem proſequendam impellere, quæve retrahere nos poſſint, rimantur. Temporum experientia, quia ex his cauſis, ac rationibus hos, atque illos effectus oriri experti ſunt. Doloſa induſtria, cùm in ſe ipſis aliquid agere ſtatuunt, deinde aliquem hominem adeunt, cui rem illam ab alio quopiam faciendam ſe præuidere ſimulant, ſéque illius cauſam non eſſe demonſtrant. Bonorum Angelorum indicio, quando Deus, ab eis, quibus aliqua peragenda aperuit, dæmones diſcere ſinit. Sunt & alij modi, quibus futura prænoſcunt. Nam per quædam ſigna ægroti mortem acutius, & ſubtilius, quàm medici præſagiunt. Deo quoque volente, homines variis morbis ac ægritudinibus inficere poſſunt; & inſuper rerum victui neceſſariarum egeſtatem, ac penuriam inducere. Prophetarum præterea dicta verius, & propius quàm homines intelligunt: ex quibus, quia multa, quæ futura ſunt eliciunt, ea hominibus, quibuſcum familiaritas ſibi intercedit, communicant. Si quidem hominum corporibus, & potentiis animæ corpori affixis, illabi Dæmones poſſunt, atque ibi potentiam ſpecierum conſeruatiuá mouent, vt ita ſpecies, & imagines in imaginatione recentes appareant, ac ſi tunc principium ſentiédi ab externis rebus, immutaretur; ídq; non modò in dormientibus, ſed etiã in vigilantibus accidit. Quo quidem modo, ita futurarũ rerum ſimulacra illis repræſentare ſtudent. Tũc homines illi tetra Dæmonũ familiaritate turpiter coinquinati, omnibus perſuadere conãtur, ſe imaginãdi vi, vehemẽti deſiderio addito, huiuſcemo-

Alij futurorum cognoſcédorum modi.

Multi quæ per Dæmones cognouerunt, imaginationi tribuunt.

di futura, naturæ via prænoſcere. Nec dæmoniacos impoſtores pudet, cùm ipſi in voluntario errore, tanquam faſcinati perſiſtant, nobis quoque in iis modis imponere, quò talium futurarum, & abditarum rerum præcognitionem imaginationi adſcribamus. Per hæc enim principia vehementer confidunt, paulatim homines ad varios errores, ac ſuperſtitiones pertrahi poſſe: quorum impudentiam, vt pro viribus meis exploderem, ad hæc ſcribenda motus præcipuè ſum. Vtque intactum nihil relinquatur, aliam dubitationem de Dæmonibus ipſis ratione imaginationis examinandam aggrediar.

Dæmoniacorũ impoſturæ.

Nonnullos hominum conceptus, & rerum ſimulachra, & cordis affectus Dæmones cognoſcunt: de quibus ſuperſtitioſi quidam edocti, per vim imaginatricem eam cognitionem ſe aſſecutos iactitant.

Cap. VI.

QVEMADMODVM Deus Opt. Max. humanæ naturæ arbitrij libertatem dedit, cui nulla, niſi diuina poteſtas præeſt: ita eius cognoſcendi virtuti, abditiorem, & occultiorem partem quandam largitus eſt, ad cuius intima penetralia, nulla cognitio, præter diuinam penetrat. nec propterea humana mens effugere poteſt, quin dæmones nonnullas cogitationes ſuas prænoſcant. Vt autem huius quæſtionis perfecta notitia habeatur, prænotari oportet, noſtri cordis ſenſus duobus modis cõſiderari. Primo vt preſentes, atq; actu in intellectu ſunt, ſecũdo vt futuri. Futuri cõceptus, ac volendi actus nõ modò à Dęmone, ſed ne ab ipſo quidẽ homine pręintelligi

Cordis ſenſus duplex.

queunt. Quoniam effectus futuri, qui à causa, quæ impediri potest oriũtur, certa notitia non præcognoscuntur, nisi ab illo qui omnium impedimentorum genera nouit. At quoniam futuri nostri sensus à nostra voluntate nascuntur; quæ sua natura & variabilis est & inconstans: cuius quidem inconstantiæ causas, nec dæmon, nec ipse homo, sed Deus duntaxat nouit, solus Deus futuros hominum sensus intelligere potest. Impedimenta verò nostræ voluntati impendentia ex diuersis causis contingere consueuerunt: ex diuino scilicet motu, vt in Prouerb. Cor Regis in manu Domini, & quocũque voluerit, inclinabit illud. Hęc diuina motio futura, nemini prorsus nisi Deo soli nota esse potest. Accidunt etiã impedimenta ex futura corporis alteratione, ex passionibus, monitis, præceptis, & aliis futuris contingentibus; ex quibus futurorum sensuum nostrorum, certam intelligentiam assequi nõ possumus. Præsentes autem animi sensus, qui in nobis actu reperiuntur, duplici discrimine considerantur. Primo seorsum, & omni respectu ac ratione remota, quo quidem modo cùm internè voluntas nostra præterquàm à Deo, à nemine moueri queat, eiúsque nutui voluntatis motus immediatè subsit, Deo tantùm, & ipsi homini cogitanti, & volenti proprius animus notus esse potest. Secundo, vt ad corporis signa referuntur, quæ in externis animi motibus, ac desideriis, corpus diuersis afficiũt modis. Qua via non solùm dæmones, sed peritissimi quoque Medici de ægrotorum præsertim affectibus cõiicere solent, vt bene Galenus in tractatu de medendis animi morbis tetigit, sic Leptini Mathematici, vel, vt quidam tradunt, Eristrati Medici solertia, infandum Antiochi amorem pia dissi-

Hominis voluntas soli Deo patet.

Causæ voluntatem nostrã impedientes.

Quotuplex sit præsens animi sensus.

Animus per externa signa cognoscitur.

Antiochi amor ex pulsu detectus.

mulatione contectum in Stratonicen nouercam detexit: iuxta enim adolescentem sedens, brachiúmque eius dissimulanter apprehẽdens, animaduertit ad introitum Stratonices pulsum venarũ vegetiorem esse, eáque egrediente languidiorem; iuuenem præsente nouerca rubore perfundi, rursus ea absente pallere; spiritum modò increbrescere, modò excitatiore anhelitu subinde recipi, ex quibus facilè ad ipsam veritatẽ penetrauit. Qua de re D. Aug. in lib. de Dæmonũ diuinat. sic ait, Aliquãdo dæmones hominũ dispositiones, nõ modò voce prolatas, verumetiã cogitatione conceptas, cùm signa quædã ex animo exprimũtur in corpore, tota facilitate perdiscũt. Animaduertendum quoque est id quod Arist. in lib. de Phys. aud. inquit, Humanã animã intelligentiarũ, & abstractarum mentiũ vltimã esse: & quod in Theologorũ scholis clarum est, superiores mentes, qui Angeli appellantur, vniuersalioribus speciebus quàm inferiores præditas esse. Vnde infertur, quòd inferioris intellectus species à superioribus intelligẽtiis comprehẽdi possunt: inferiores verò Angeli superiorum Angelorũ species non cõprehendunt; quo fit vt cùm dæmones naturæ ordine hominũ intellectu superiores existãt, species quibus noster intellectus informatur, cognoscant. Quæ profectò specierũ cognitio absolutè & simpliciter cõsideratur, & non quantũ ad affirmationẽ aut negationẽ, nec quantũ ad electionẽ vel fugã. Nã à dæmonibus huiusmodi species minimè cognosci possunt, quoniã specierũ fuga, vel electio, quæ vsus volũtatis nostræ dicitur, hoc est actualis cogitatio, & rerũ in mẽte discursus; nõ nisi à Deo, & ab homine cogitãte intelligitur, Et ratio est quã tetigimus; nã volẽdi & cogitãdi actus à volũtate oritur, cuius mo-

Aug. de dæmonum præcognitione, sententia.

Anima abstractarũ mentiũ vltima ex Arist.

Superiores intelligentiæ vniuersalioribus speciebus quàm inferiores prædita sunt.

tus ex summo rerũ ordine dependet, qui quidem ordo summũ bonũ est. Voluntas autẽ non alicuius particularis, sed vniuersalis boni, tanquã proprij obiecti est. Id verò quod infra superioris causæ ordinem subest, inferior causa cognoscere nõ potest, sed tantũ superior causa mouẽs, & ille qui mouetur; vt exẽpli causa: Ego sub Cardinalis dominio sum, Angelus mei fratris filius sub mea est potestate: si quid Cardinalis immediatè meo nepoti imperabit, ego scire nequeã, sed solũ Angelus & Cardinalis. Ita hominũ intellectus, etsi naturæ ordine est dæmone inferior; nihilominus si quid Deus, qui rerũ omnium supremus est Dominus, immediatè ei imperabit, dæmõ scire nõ poterit. Et hoc pacto intelligendũ puto illud D. Tho. in qu. de scient. Dei, art. 12. vbi ait, quòd intelligere est quasi intus legere. Et in par. 1. q. 57. art. 4. ad 1. Volũtas est claudẽs sua secreta, quo ad affirmationem vel fugã actus volẽdi. Quidã asserere conabãtur, dęmones nõ modò nostros sensus ac rerũ species in mẽte receptas, absolutè, sed etiã quantũ ad affirmationẽ vel fugã cognoscere. Inter quos Iul. Cæsar Albinus Beneuẽtanus acutissimus iuuenis, mihi in ea ciuitate philosophiã ac sacram Theologiã publicè interpretanti, sic obiiciebat: Dæmones animæ nostrę substantiã cognoscũt, sed illius sensus quocunq; modo sumãtur, sunt ipsa animę substãtia notiores, q̃a sunt eius effect⁹, q̃ sua causa cognitu sunt faciliores: ergo dæmones animæ naturã cognoscẽtes, illius quoq; sensus p̃cipiũt: rursus peccatũ est character dęmonũ, qui quidẽ character cũ in mẽte cõcipitur, dæmones nõ latet. Primã rationẽ sic enodabã; In anima duplex actio reperitur, quarũ transiẽs vna, & immanẽs altera dicitur. Effectus transiẽs est, cũ ab anima ad corporis partes

Bonum vniuersale proprium voluntatis obiectũ.

D. Thomas in q. de scientia Dei explicatur.

Cæsaris Albini argumentorum resolutio.

Animæ actio duplex.

transit, & ita ob pallorem vel ruborem qui corpus afficiunt, timorem & verecundiam coniicere possunt, quæ in anima concepta sunt. Immanens autem actio, nullo modo à dæmonibus sciri potest: quia ipsa anima est occultior & abditior. De prima itaque actione, quæ est anima notior, ratio militat. Vel dici potest, quòd ea ratio in actione naturæ locũm habet, non autem voluntatis: naturæ enim actio se manifestare nata est: & sicut eius substantia abscondi nequit, ita nec eius effectus. Voluntaria autem actio secus est, quia sicut liberè in lucẽ exit, liberè quoque se occultare potest. Altera dubitatio de charactere, intelligenda est de illo, qui in hominũ frontibus imprimitur, id est quando peccatum committitur absque rubore. Nec illud obstat, Quòd dæmones in extremo iudicio dé secretissimis sceleribus homines accusabunt; quia, vt ait Iob, reuelabunt cæli iniquitatem illorum: hoc est cælestes personæ, qui sunt Angeli boni, & de peccatis ab Angelis qui fuerunt ad custodiam deputati reuelatis, dęmones, peccatores arguent. Præterea iusti & pij homines cum Christo in aëre, mali in terra erũt; ideò dæmones perfacilè damnatos cognoscens, & de peccatis accusabunt. Si quis verò ex Dionysij verbis instaret, spirituales substantias sua natura esse specula, at in materiali speculo sic fit, vt quoties vnum alteri opponatur, non modò ipsum, sed quidquid in eo relucet, referat: ergo cùm spiritualia specula, vt sua natura dęmones sunt, maiorem similitudinem habeant, & expressiorem ac clariorem ostendant, quàm materialia, & corporea, videtur quòd dæmones animam nostram intuẽtes, non ipsam duntaxat, sed totum quod in ea reperitur, cognoscant, ídque ita roboratur. Oculus meus nihil in me videre

Quomodo dæmones in iudicio secreta crimina hominibus obiicient.

dere poteſt, quod alterius quoque oculus non cognoſcat; ſed corporei oculi cum obiecto corporeo eandem rationem habent, quam oculi ſpirituales reſpectu obiecti ſpiritualis: igitur ſicut oculum mẽtis meæ cordis arcana non latent; ita nec dæmonũ oculos præterire poſſunt, qui ſpiritualia ſpecula ſunt. Hæ difficultates diſſoluuntur. maxima námque differentia eſt inter ſpeculum materiale, & corruptioni obnoxium, & inter voluntariũ ſimplex & permanens. Materiale ſpeculum ſpecies quas ſuſcipit, ex neceſſitate refert; volũtarium verò longè ſecus ſe habet: ineſt enim illi clauis quædam quæ arbitrij libertas appellatur; quæ ad ſuum nutum aperit, & celat, quidquid libet. Ideò ſimilitudo ad rem nõ facit. Eâdem quoque reſponſione corroborationi de oculo fit ſatis: nõ enim oculi corporis & ſpiritus eadem ratio eſt, quin maximè differunt. Ille ſiquidem omne quod in alio eſt non poteſt non videre; hic autem cùm ſit voluntarius ac liber, claui ſua, quę eſt arbitrij libertas, ſuo arbitratu claudere poteſt, ne quod ipſe videt, quiſquam introſpiciat. Et hoc eſt quod D. Aug. ſuper Gen. ad litteram dicit: ſicut ſubſtantiæ corporeæ aliqua velamenta habent, quibus ſe alienis aſpectibus occultant, ſic & in his ſpiritualibus ſuo modo intelligendum eſt. Nam quamuis plicarum diuerſitates ex diuerſarum naturarum cõpoſitione in eis non ſint, potentiarum tamen gradus reperiuntur; quorum reſpectu quædã animę intima dicuntur, vt quę ſuperiores potentias reſpiciunt, ſecundum quas anima in ſeipſa magis recolligitur, ac ſua celat ſecreta. Ex iam dictis concludimus, quòd dæmones noſtros ſenſus, ac ſpecies in noſtra mente conceptas abſolutè & ſimpliciter cognoſcunt, & non quantum ad affirmationem vel

D. Dionyſij argumenta de dæmonum cognitione reſoluuntur.

Differentia materialis & ſpiritualis ſpeculi.

D. Aug. autoritas ſuper Geneſ.

Concluſio de dæmonum cognitione.

negationē. Vt verò eiuſmodi cordis affectus corpus alterant, mira facilitate & perſpicacitate ab ipſis cognoſcuntur; quos quidem affectus dæmones quibus volunt detegunt, eíſque perſuadent, per vehementē imaginãdi virtutē ipſos cognoſci poſſe: vnde ipſi dęmones illorum imaginationi inſidentes, atque illis occulta aperiētes, infinitis errorū tenebris miſellos quoſdã illaqueant: qui & rationis & ſalutis expertes mira ſe poſſe ac ſcire garriūt, & ad cœlū imaginãdi poteſtatē extollunt, tãquã incredibilium & miraculorū cauſam blaterantes. Nec animaduertunt, quòd quæ afferunt, & philoſophię principiis, & Theologiæ, & ſenſui, & rationi, & experiētiæ repugnãt. Vnde optimè ſibi conſulerēt ſi imaginatrici virtuti minus tribuerent, ſéque à dæmonibus falli non ſinerent.

Nihil ad generationē, quantum ad prolis ſimilitudinem, ad ſexum imaginatio confert, ſed horum cauſa in ſemine latere oſtenditur. CAP. VII.

QVI faſcinū per imaginandi vires iaculari aſſerūt, exemplū de natorū ſimilitudine, ac ſexu adducunt: quæ omnia ex imaginantium conceptione, coitus tēpore accidere fatētur; quæ, vt cætera, à ratione & à veris philoſophiæ principiis abhorrere oſtendemus. Ariſt. pleriſque in locis animū à corpore, & corpus ab animo affici exiſtimat. Corpus enim cibo expletū animum obruit, ſic timente animo corpus inhorreſcit; eodē nimiū gaudente adeò dilatatur, vt penè ſemiuiuum videatur. Idque ſi nunquã accideret, eo tēpore maximè, quo vir cum fœmina cōmiſcetur, fieri conſueuit: tunc enim ob delectationē imaginatio, & aliæ partes animæ, ita lãguidę & impeditæ ſunt,

Animus à corpore & corpus ab animo afficitur.

Deliquium animi in coitu.

vt vterq; animi deliquiũ passus iudicetur. Spiritus enim tunc pigri & graues sunt, nerui laxi & languidi, similiter & mẽbranæ, quibus de causis imaginatio parũ intẽta in res, figuras & ordines. Ideò ad vehementẽ imaginationẽ tunc tẽporis animus inhabilis omnino est. Huc accedit, quòd animalia cæca quandoque pullos maribus similes generãt, quos nunquã videre potuerunt: hinc fit vt imaginationẽ generationi nihil cõferre censeã; sed cũ similitudinẽ, tum sexum ad semẽ referã. Quod quidẽ Poëta Lucret. qui naturæ principia rimatur hisce versibus expressit: *Semper enim partus duplici de semine constat;* *Similitudo prolis ex semine oritur.*

Atque vtri simile est magis id, quodcunq; creatur,
Eius habet plus parte æqua: quod cernere possis,
Siue virûm soboles, siue est muliebris origo. *Lucr. de prolis similitudine.*

Nec quenquam ex veris Philosophis legi, qui nõ semini omnia adscribat, quæ nato innascuntur, superstitiosis quibusdam exceptis, qui cùm bonarum disciplinarum ignari sint, vana quędam dogmata sibi confinxerunt, vt docti & acuti ac perspicaces viderẽtur, atque ita tot tantáque imaginationi tribuerunt, rerũ causis ac veris principiis relictis. Id genus est hoc de natorum similitudine ac dissimilitudine, cuius causa nulli rei prærterquàm semini adscribẽda est. Et quanquã si seminis virtus inspiciatur, semper proles patri potius quàm matri similis nasci deberet; quia hic formam, illa verò materiã subministrat; nihilomin' fœminea gignẽdi vis, quę ad robur etiã ipsa, & firmitatem confert, menstrui virtutẽ & facultatẽ sibi coniungit; quæ nouẽ mensium spatio fœtũ nutriẽs, tantum roboris ac firmitatis acquirit, quãtum in primo congressu à maris semine vincebatur: miniméque mirũ cuiquam videri debet, si soboles vtrisque parentibus in *Mas formam, fœmina materiam in generatione præbet.*

Fœtus cur utrique parenti in diuersis partibus sit similis.

diuersis partibus corporis similis procreatur: quia ex semine, quod viribus præcellit, similitudo oritur, diuersisque in partibus in fœtus formatione alterum alteri præstare potest. Illa siquidem seminis pars, quæ prior excidit, crassior: quę secunda vel tertia iaculatione emittitur, tenuior, frigidior & imbecillior, insitique caloris substãtiæ minus particeps iudicatur: quo fit vt in quibusdam partibus maris, in quibusdã fœminę, semen ob commistionem præcellat: & qua præualuerit, illa fœtus pars ei cuius semẽ præstat, similis fit; quoniam opifex virtus, in minima quaque materiæ parte inest: atq; ita natura cõparatum est, vt ea vis quę oculum, nasum, superciliũ fingit, singula mẽbra efficiat, & vim suã habeat. Hac de causa Aug. Columbrus è S. Seuerino, qui de equorũ natura ac remediis scripsit, longè melius sensit, quàm illi, qui similitudinẽ imaginationi adscripserunt. Hic enim equorum colores ex humorũ prædominio oriri existimauit. Vnde equus rubei coloris ex humore sanguineo prędominãte nascitur, qui quidẽ humor si parũ adustus fuerit, equum quẽ Saurũ appellamus, reddet: ex cholerico humore excedente, qui calidus & siccus est, niger: & iuxta maiorẽ vel minorẽ eiusmodi humoris varietatẽ, magis, vel minus niger equus procreatur. Albus autẽ equus ex flegmatico humore, qui est frigidus & humidus oritur: qui quidẽ humor si cũ sanguineo misceatur, equũ quẽ Muscatũ dicunt, efficiet. Colores verò mixti, ex humore melancholico fiunt, vt fuliginosi, ceruini, soricei, ac cæteri: est enim frigidæ & siccæ naturæ, terræ accedẽs, colorũ varietatem effingens. Cęterùm illud Genesis, quòd Iacob virgas variis coloribus depictas in canalibus posuit, ad quos oues bibendi causa ducebantur, vt dũ oues

Aug. Columbri de variis equorum coloribus sententia.

cum arietibus coirẽt, variatos fœtus cõciperent, vt re vera accidit: nõ per imaginãdi vires, sed per diuinã virtutẽ, vt mysteriis correspõderet, factũ esse reor; sicut ex capite immediatè sequenti clarè habetur, vbi inter alia sic legitur, cap. 31. Abstulit Deus gregẽ patris vestri, & dedit mihi; & nisi fuisset Deus patris mei, vacuum remisisset me. Non igitur imaginationi sed Deo gregem acceptum refert: ibíque interpretes aiunt, quòd Deus furatur impiis, vt tribuat iustis: neque solùm spiritualia illis largitur bona, sed & temporalia. Si quidem si naturæ via actum id fuisset, hodie quoque fieri quis vetaret? & tamen quàm plurimos illud tentasse audiui, & quid simile nunquam contigisse. Nec obstat, quod August. lib. 12. de Ciuit. Dei inquit, Anima sic vel sic affecta prægnantis, valet aliquibus velut induere qualitatibus fœtum, sicut de virgis variatis fecit Iacob, vt pecora diuersicolora gignerentur. Ibi enim aliorum de hac re opiniones refert; & ideo non ex sua sententia loquitur; paulóque inferius se declarare incipit, quando ait, Quęlibet desideria motúsve animæ matris valent aliquid lineamentorum aut colorum aspergere teneris, mollibúsque conceptibus: quæ sic, vel in suo genere afficiantur, non facit nisi summus Deus. Quòd autem ad fœtuum colorem variãdum, potus & cibi varietas conferat, non dubito; quia cùm causa omnium accidentium, & colorum in prole sit ipsum semen in quo latent, & semẽ ex sanguine fiat, qui quidem sanguis ex cibo augetur, & iuxta cibi ac potus naturam sanguis alteratur. Si cibus & potus variantur, fœtuũ colores, ob seminis naturam alteratam, variari oportet. Aristot. in lib. de Historia animaliũ ait, quòd in terra Assiride agri Chalcidici Thraciæ amnis est frigidissimus,

Varia prolificatio gregis Iacob vnde.

Deus furatur impiis vt tribuat iustis.

August. locus.

Alimenia ad colorũ varietatem confert.

Arist. historia de amnibus varios colores inducentibus.

cuius aquam si oues biberint, moxque à potu coierint, nigros agnos generant. Ibidem in Antandria duos fluuios esse asserit, quorum vnius aquæ, candorem, alterius nigredinem pecori inducunt. Scamandrus insuper amnis, flauas oues reddere, eodem loco perhibetur. Strabo de Crantide flumine fines Italiæ Tarentum versus præterlabente affirmat, quòd homines in eo lotos cæsarie candidos, & flauos efficiat. Plinius etiam arietum ora introspici scribit; quia cuius coloris sub lingua habuerint venas, eius & lanitium erit in fœtu, variúmque si plures fuere, & mutatio aquarum potúsque variat. Virgilius quoque hac de causa in arietibus linguam spectandam esse monet, Georg. 3.

Plinius de lanitij colore.

Virg. de electione arietũ.

Illum autem, quamuis aries sit candidus ipse,
Nigra subest vdo tantùm cui lingua palato,
Reijce, ne maculis infuscet vellera pullis
Nascentum, plenóque alium circumspice campo.

Quòd si imaginatio ad fœtuum cum parentibus similitudinem nihil confert, neque ad sexus procreationem conferre poterit. Stratonicus Philosophus fœminam ex fœminę, marem ex maris semine inualescente procreari dixit: at quia id repugnat, quòd sæpenumero accidit vt fœminæ patri, mares matri quàm simillimi nascantur: ideo non absolutè ex seminis prædominio, sed ex diuersarum partiũ præeminentia procreari marem vel fœminã alij dixerunt. Galen. verò ex effectricium qualitatum temperie id venire dicit; ex caliditatis scilicet, vel frigiditatis virtute pręcellẽte. Verùm quia omniũ effectuum Deus est præcipua causa, virilis quoque sexus procreatio ab eo præcipuè dependet, cuius rei in Sacris litteris cla-

Stratonicus de prolis similitudine.

A Deo pendet viri procreatio.

ra exempla habemus. Quòd autem circa genialem lectum vt elegantes imagines habeant, mulieribus præcipitur, nihil refert. adeo enim in vulgi opinione recepta est de imaginatione confidentia, vt circa generationem quam maximè valere censeatur. Illud verò quod fertur de laruato qui dæmonem procreauit, fabulosum censeo. Nec mirum mihi videtur quod Plutarchus narrat, ex candido homine Æthiopem genitum: id etenim non ideo accidit, quia mulier in tabella Æthiopem pictum viderit, sed quòd semen vitiatum erat, & maiorem procliuitatem ad nigrum, quàm ad album hominem procreãdum habebat, cholerico humore in semine vehementer præcellente, ac dominante. Quod inde persuaderi potest: nam quandoque canem ex muliere procreatum audiuimus; & nihilominus nulla vnquam mulier canem procreandi voluntatem habuisse creditur, cùm vnusquisque sibi simile procreare studeat, vt Arist. non semel fatetur. Cùm itaque canis ex humano sanguine generatur, non ad imaginantem refertur, sed ad semen duntaxat. nam canis ex eo generari non potuit, nisi vitiato & corrupto. Quod semen corruptum, vt diximus, sicut ad hominem generandum ineptum, ita ad canem idoneum erat. Quo fit vt si canem ad hominem, vnde semen decidit, referas, monstrum dicitur: si autem ad seminis vitium canis referatur, per se genitus nuncupatur. Eodem quoque pacto dicendum est, cùm ex albo homine Æthiops procreatur, quia ad seminis proprietatem, & non ad imaginantem referendum est. Ex eo enim non modò supradicta, verum etiam podagra, comitialis morbus, atq; innumeræ aliæ ęgritudines hęreditariæ vocatæ, fœtibus

Quisque sibi simile procreare studet.

Ex seminis vitio monstrosi partus oriũtur.

Corporis ægritudines ex semine propagantur.

communicantur. nam cùm ſemen ex præcipuis partibus defluat, omniúmque membrorum in ſe naturam viréſque complectatur: fit vt quæ vitia vlli parti inhæſerint, ea hæreditario iure proles ſortiatur. Et quoniam maternus ſanguis præcipuum fit fœtus alimentum, quãdoque accidit, vt plus labis ex matre cõtrahat, ſiue corporis habitum, ſiue animi mores ſpectes. Quæ fatuum eſſet dicere, ſi ad imaginantem referrentur. Nec prætereũdum cenſeo, duplex accidens in homine reperiri: quorum vnum ex forma, alterum ex materia oritur: quod ex forma originem trahit, cum omnibus ſingularibus ſub ſpecie contentis communicatur; quod autem à materia emanat, non omnibus, ſed nunc vni, nunc alij innaſcitur: & hinc fit, vt ratione materiæ accidentia, quæ in parentum corporibus reperiuntur, in filiis quoque videri contingat; vt Iuſtinus Hiſtoricus lib. 16. de Seleuco Antiochi filio refert, in cui⁹ femore quia anchorę figura nata erat, in eius quoque filiis, ac nepotibus, veluti generis naturalis nota anchoræ in femore innata viſa fuit. Illud de gallinis, riſu potiùs quàm cõfutatione dignũ eſt, quoniam gallinarum, & aliarum volucrum calor, ouis quæ fouẽt, formam non tribuit: cùm quotidie experiamur ſub gallinis, pauonum, anſerum, & cæterorum animalium oua ſubiici, & ob illarum calorem pullos, quorum oua erant, gigni. Nihil profectò gallinarum calor efficere poteſt. præter quàm inſitum ouorũ calorem excitare: quòd ſi gallina oua fouens, aliud quàm calorem excitandi vim conferre poteſt, non certè anſerem, non anatem, nõ pauonem ipſa procreare poſſet, vt fieri videmus: quia ſpecie à gallina differunt, quin eadem oua, fimi & ignis calore gallinarum calori conuenienti excludi videmus, & pullos

Accidẽs duplex in homine.

Iuſtini hiſtoria de anchora in femore Antiochi.

Gallinæ incubitus pullis excludendis non variãdis prodeſt.

pullos eius ſpeciei cuius oua fouebantur, in lucem edi. Cùm itaque pullorum forma, & accidentia in ouis lateant: fruſtrà gallinis, tempore quo ouis incubant, res variis coloribus depictas obiiciunt: cùm imaginandi virtus ad oua non pertingat. Pro illius dubij enodatione, in quo notas filiis impreſſas ex grauidarum matrum alicuius cibi deſiderio accidiſſe obiiciebatur; notandum eſt, quòd ſpiritus animæ appetitui deſeruiunt. ídque tũc fit, cùm imaginationis poteſtas appetitum excitat. Omnis enim anima ſuis ſpiritibus veluti inſtrumentis vtitur: quos quidem ſpiritus in corpore, quod viuificat, procreat: ijdémque extra eiuſmodi corpus, nihil agere poſſunt; quinimo ſi tales ſpiritus vehementi actione aliqua, puta exercitatione, calore aut frigore exagitati fuerint: nullo modo ipſi animæ, à qua originem habẽt, obedient, nec quidquam efficere poterunt: atque hoc inde clarum eſſe poteſt, quia nihil habent, quod eos dirigere poſſit: & ſimul atque in aerem emittuntur, diſperguntur, ac diſſoluuntur: vt in animalis corpore fieri ſolet, quando illius repentinus interitus accidit. Nec embryo quaſi alienum corpus à matre cenſendus eſt; ſi quidem eodem ſanguine, quo matris corpus, ſuſtentatur ac nutritur: iidem ſpiritus per venas, & arterias illi communicantur. Et cùm illa carnis maſſa cæteris matris membris tenerior ſit, facillimè pati poteſt, ac ſpirituum motiones ſentire apta, & idonea eſt, & præſertim dum virtus formatiua, partes ac membra procreat; & aptat. quo quidem tempore ſi in ſpiritibus matris motus vehementiores fiant, ad fœtum abſque dubio penetrabunt. Vnde ſæpius filij repentini motus ac timoris ſignis notantur, quàm rerum, quarum deſiderio ma-

Animæ ſpiritus appetitui deſeruiunt.

Pragnantis deſideriũ an fœtũ macula aſpergere poſſit.

N

tres afficiebãtur, signa trahant. Si namq; ex intensa imaginatione talia signa orirentur, alienos fœtus potiùs quã suos concupitarum rerũ notis matres signatos esse vellent. Nulla enim matrũ, natum suum fœda insignitum nota, extra vterum exire desiderat. Non igitur desiderij, sed perterrefactionis, & timoris, ac repentini motus, huiusmodi signa esse existimo. quia tenellus embryo ex subita perturbatione, cùm materia spirituũ impressiones recipientium plena sit, qualibet figura, ac nota, absque læsione facillimè signatur. fieri namque in corpore consueuit, vt ex intenso desiderio spiritus inordinatè moueantur, humores perturbentur, quibus cõcitatis, & perturbatis, varia signa tenello puero imprimuntur. quæ cõcitatio si paulò violentior est, abortum mulieres facere solent, vt sæpius accidit. Quandoque parentes dæmonibus adstricti sunt, quorũ dæmonum opera tales spiritus commouentur, vt filij signati oriantur, quò eisdẽ dæmonibus cõsecrentur, & hæreditariam dęmonũ amicitiam consequãtur. Nec equidem ignoramus prægnantes mulieres multarũ rerũ desideriis teneri. Sæpè carbones, sæpè cineres appetũt: vidimúsq; morsum ceruicis cuiusdã à prægnante appetitũ, quæ correpta magnis doloribus abortum fecisset, ni momordisset, exanimato penè iuuene in quẽ dentes auidos infixerat. De his tam absurdis appetentiis ciborũ, medici quidem plurima, Philosophi quoque nonnulla scribunt, velut Aristot. in libris de Animal. Fieri autẽ hoc dicunt, ex humore in stomacho vitioso, qui si viris quoq; contingat, nõ dissimilia expetẽt. Non itaque imaginatio ad similitudinem sexúmve, nec ad natorum signa nec ad aliquid huiusmodi conferre quidquam potest: vt de fascino tractantes, obganniunt.

Ob repentinos animi motus fœtus notatur.

Dæmonũ opera filioli quãdoque signãtur.

Prægnantis cuiusdã mirus appetitus.

Varij prægnantiũ appetitus unde.

Ego certè malo veris Philosophiæ principiis adhærens errare, quàm cum eiusmodi hominibus, qui tam absurdam doctrinam seminant, bene sentire.

Cætera de imaginatrice vi confutantur, atque per eã nullo modo fascinum iaculari posse concluditur.

Cap. VIII.

IN omniũ Philosophorum ore celebris est illa propositio, Quæcunque agunt, quibuscum agunt esse contraria; quandoque formaliter, vt sunt illa inter quæ mutua est actio; aliquando vnũ saltem virtualiter, veluti lumen, & frigiditas; lumen etenim frigiditati virtute tantùm contrariũ est, cùm ad calorem producendũ idoneũ sit; & nõ formaliter, quia frigiditas in lucẽ, è contrà agere non potest. At inter species quæ in imaginatione reperiuntur, & inter ea, quæ exterius à speciebus inficienda sunt, nulla contrarietas inuenitur: non formalis, quia non communicant in materia, cùm illæ simplices, & illa composita sint; nec virtualis, quia nulla virtus excogitari potest, quæ species ad externa tangenda adiuuet, cùm specierum naturis omnino repugnet: igitur species externa inficere, ac fascinare asserendum non est. Rursus agens in id magis agere solet, quod sibi est propinquius, quàm in remotius. Sed species in imaginatione receptæ, ipsi homini cuius imaginatio est, propinquiores sunt, quàm rebus externis: & hominem illum species fascinare nequeunt, igitur multò minus alia ab ipso inficere possunt. Quod ea ratione roboratur, quoniam omne agens cùm potestatem terminatam habeat, non nisi per terminatum spatium, & vsque ad certum terminum

Contrarietas duplex.

Species externa non fascinant.

Agẽs agit in propinquius.

Actio omnis terminata.

agere poteſt.quinimo nec in ſpatio illo toto vniformem actionem efficit, ſed eam debiliorem in partibus à ſe remotioribus producit. Igitur faſcinandi & res deſtruendi, imaginationi non eſt aſſignanda cauſa: ſed potius dæmonibus, & maleficis, vt dicemus. Inſuper actio & paſſio, vt Ariſtot. docet,non ſunt per agentis in paſſum penetrationem, nec per partium agentis in meatus paſſi ingreſſum; ſed per contactum dũtaxat: verùm quia ſpecies in imaginatione receptæ, externa obiecta tangere nunquam poſſunt;minimè faſcinare eadem,idonea exiſtunt. Præterea huiuſmodi ſpecies cõceptæ,vel communem materiam cum re effaſcinanda habent, vel non: ſi non,nullo modo faſcinare queunt: quia agens in materia cum paſſo communicare debet:ſi eandem materiam habent,reciprocam paſſionẽ ſuſcipiunt,& ita ſpecies inuicem patiuntur ab externis obiectis, & ab ipſis faſcinãtur: quod contra faſcinantis intentionẽ eſt, & ab experientia abhorret,ideo ſpecies nullã faſcinandi vim habere,fateri debemus.Et eo magis,ſi quidẽ actio ex victoria actiuæ alicuius virtutis ſuper alterius reſiſtẽtiam oritur: ſed in eiuſmodi ſpeciebus reſpectu externarum rerũ, nõ modò victoria aliqua, ſed ne leuis quidẽ contactus eſſe poteſt;ergo agere omnino nihil poſſunt. Item nihil agere quiſquam poteſt,niſi vel in actu formali, vel eminentiæ,vel virtuali exiſtat; hic enim triplex actuum modus reperitur,vt ignis reſpectu rei calefaciendæ:Sol reſpectu horum ſublunarium; tertiò, vt ſemen quatenus rẽ procreandam reſpicit.Si quis enim aliquid cùm non eſſet in actu ageret,ſecundum id quod non habet,ageret, quod fieri non poſſet, cùm nemo det quod non habet. Sed ſpecies imaginantis vt in externas res agant, nullum

Actio & paſſio fiunt per contactum.

Agens cum paſſo in materia communicat.

Triplex actuũ modus.

Nemo dat quod non habet.

actum habent: non formalem, quia actus formalis qualitatem sibi similem in passum iaculatur, quod species imaginatę non efficere possunt, cùm nullam aliam vim, quàm se imaginanti offerẽdi habeant: non actum eminentiæ, nam eiusmodi actus est longè sublimior eo, cuius respectu actus dicitur; modò species cõceptæ, rebus natura constantibus nobiliores nõ sunt: nec actum virtualem, quoniam omni virtute carent, nisi quòd imaginanti sese offerre possunt, quod hoc pacto ostendi potest. In agẽtibus duplex virtutis species reperitur, remota vna, quam alteratiuam seu actuatiuam aliqui dicunt; qua illud agens præditũ est, quod nihil alterat, nisi priùs ab ipso alteratione afficiatur; veluti vinũ, piper, & pharmaca, quæ nisi priùs à naturali calore alterentur, non calefaciunt. Altera propinqua, & est illa, quæ alterata alterat. Vtramque virtutem propinquam & remotam, species solùm respectu corporis imaginãtis habent, quæ vt diximus commouere illud queunt, non autem respectu rerum externarum, cùm omni trãseunti actione careãt: cuius ratio est, quia cùm duobus modis actio consideretur, vt rem corrumpit, & vt eandem perficit, & actio corruptiua ad qualitates primas pertineat, & species iam dictæ huiusmodi qualitatum sint expertes, illas ad perfectiuam actionem, & nõ corruptiuam spectare dicendum est; cùm re vera rectè imaginãtem perficiant, & ad externa nõ exeant. Quòd autem omni motu extra corpus species illæ careant, hoc pacto probatur. ex Aristot. 5. de Physic. aud. habemus omnem motum vel ex accidẽte fieri: vt cùm aliquis ędificator est musicus, dicimus musicum ædificare: vel secũdum partem, vt cùm homo mouet librum, quia manus solùm mouet: vel secũdum

Agentibus duplex virtutis species inest.

Actio corruptiua et perfectiua.

Motus triplex ex Aristot.

totum, vt cùm lapis cadit. Sed nullo horum modorum species extra quidquã mouere possunt; non primo, quia species in imaginatione semper manent, quæ quidem imaginatio extra imaginãtem sua natura exire non potest, nisi per sui destructionẽ: non secundo, quia species cùm sint simplicissimæ non habent partes: non tertio, quia, vt dicebamus, immanentẽ, & nõ transeuntẽ, actionem habent: & fac transeuntẽ actionem habere, si foris pellerentur, quis eas regeret? nónne euanescerent? non enim secus anima, spiritibus & speciebus vtitur, quàm faber malleo: & veluti malleus, fabro recedẽte, artẽ exercere nequit; cùm omnis virtutis expers sit; sic species ab anima egressæ nullã faciendi quidpiã vim habent. Nec ignoramus artem imaginatione fortiorem esse, ac certiorem: quia imaginatio sæpè incerta vagatur, at ars nihil absque instrumentis agere potest; imò neque cælestia corpora, & ipsorum animæ, quæ nostris nobiliores sunt, absque instrumentis, motu videlicet & lumine, quidquã agere possunt: ergo nec imaginatio, quæ quia omni instrumento caret, nihil prorsus extra corpus inficere potest. Quòd si posset, citiùs in eo in quo est, quàm in externo perficeret, quia ei est propinquior: & ideò si per vim imaginãdi, aliquam rem, panem, vel aurum, vel quid eiusmodi fieri vellet, priùs imaginantis corpus, panis, vel aurum, vel quid simile fieret: quod quia falsum est, nec quisquam id vnquam expertus fuit, falsi & mendaces sunt, qui talia confinxerunt. Ad illud verò de acrium rerum cõceptu, quibus dentes obstupescere aiũt, Aristotel. 7. sectione Problematum, problem. 8. respondet; vbi quæstionem quoque mouet, cur horrorem, sonantia quædam incutiant, vt quando serra exacuitur, &

Anima quo pacto speciebus vtatur.

Ars imaginatione certior.

Cur stupor & horror dentibus incutiatur ex externo stridore.

cur plerique cùm alios ſuſpendi aut ſtrangulari vident, deficiunt: quorum omnium cauſam non in imaginantem retulit. Non enim ex aſpectu vel cogitatione rerum acrium dentes ſemper obſtupeſcunt; ſed cùm in alicuius dentibus propinqua diſpoſitio ex humiditate aliqua reperitur, aut ex aliqua occulta cauſa oritur, vel quia calor imbecillus leui de cauſa quatitur. Admiſſus per aërē ſonus mouet aërem qui intus eſt, iis proxima quæque, illis alia ſuis ſedibus conuelluntur. Sic etiam nec ex rubrarum rerum aſpectu, nec cuiuis ſanguis è naribus effluit, ſed cùm homo in ſanguine diſpoſitionem quandam habet, vt facilè quacunque occaſione oblata id accidat, ídque de reliquis reſponderi poteſt. Illud autem de ægroto cuius opinio concepta de Medico ſibi ſalutem affert, ad imaginatricem vim referri nō debet, quoniam rectæ valetudinis imaginatio, nō eſt morbo contraria, vt eum expellere poſſit, ſed in eodē ſubiecto repeniuntur ſimul. Ideò ſpes quā ægrotus de Medico habet, ſalutē per ſe non affert, ſed tantùm ex accidēti, quatenus ille qui de Medico optimam ſpem concipit, exhibita remedia faciliùs capit. Poteſt & alia ratio reddi, nā ex valetudinis ſpe quā ægrotus cōcipit, ſpiritus tū vitalis, tum animalis agitatur ac cōmouetur, humores excitātur: vnde vapores, ventoſitates, humiditates & alia nociua expelli ſolēt, quæ ſalus ſubſequitur, quia virtus cōtra morbum & morbi cauſam roboratur. Quo fit vt appetitus ad ſalutē, quē delectatio ſequitur, alterato & exhilarato ægroto optimā valetudinem afferat, & non imaginatio ipſa ex ſua natura. Sic etiā illud de frigore intelligendū eſt, quia cū frigoris imaginatio non ſit frigiditatis forma, ſed tātùm illius ſimilitudo, nec imaginatio frigoris,

Spes de medico quo pacto ægroto ſalutaris eſt.

esse reale sed intentionale habeat, frigescere non potest: quia species intentionalis, accidens reale cuius est species producere nequit: sicut enim sonitus, aut coloris species sonitum & colorem efficere nequeunt: ita nec species caloris & frigiditatis, calorem & frigiditatẽ procreant: quòd si id efficere valerent, in sentiendi profectò organo, huiusmodi qualitates gignerẽt: quod experientiæ repugnat, nam tunc sensus non sentiret, quia vt Aristoteles testis est, sensus debet esse ab eo quod percipit, omnino denudatus: vt si percipit colorẽ, non debet esse coloratus, & sic de singulis. Cùm itaq; species & imago frigiditatis, nec sensum, nec externa organa frigefaciat, cùm illis primò occurrat, & sic primò aërem, deinde oculos alterare debeat, non imaginationi frigiditas adscribẽda est, sed potius gaudio vel timori, in quę ex imaginatione incurrimus: quorũ vnum caliditatis, alterum frigiditatis causa esse solet. Denique vt ad institutum redeamus, valetudinem, ægritudinem, amorem, odium, ac singula alia quæ imaginationi nonnulli adscribunt, dæmonum actioni, vt inferius dicemus, adscribenda esse duco, qui tacitum vel expressum pactum cum maleficis habere solent: & ideò ad primum fascini modum, quæ de imaginatrice vi, vltra suam naturam dicuntur, reducenda sunt.

Specierum intentionalium vis.

Sensus ab eo quod percipit omnino denudatus est.

Gaudium & timor calorẽ & frigus incutiunt.

Fascinum

Fascinum per visum iaculari confutatur: atque singulorum quæ ab oculorum radiis fieri censentur, vera causa redditur. CAP. IX.

SI quis oculorum naturam, ac munus rectè contemplatus fuerit, non fascinandi, sed videndi duntaxat potestatem illis à natura tributam reperiet. Petrus Apponensis oculum ad videndum factum esse ostendens, ita diffinit: Oculus est instrumentum videndi, complexione aqueum cum quadam anteriori planitie, rotundum, in suprema anteriore capitis parte locatum, ex septem tunicis, & tribus humidis constitutum, sex musculis motum, & vno vel duobus seu tribus fultum. Munus autem oculorũ, quæ visio est, diffinitur, Quod est medij luce mediante per pupillã speciei coloris susceptio. Et Arist. de gen. anim. 5. inquit, Visio est oculi motus, secũdum quod Diaphanus, & Alex. Aphr. Visio eò fit, inquit, quòd sensorium colores excipit, & sese quodammodo coloribus simile præbet. Arist. de Sensu & Sensato, visum ad multas rerũ differentias ostendendas procreatũ affirmat. Ex quibus verbis, & ex aliis quę Aristot. in lib. de histor. anim. & de Anima, ac cæteri Philosophi dixerũt, non fascinare, sed videre oculos posse colligimus. Et quãuis Democritus, Empedocles & Plato in modo videndi ab Arist. discrepauerint, nunquam tamẽ ob alium finem visum homini datum esse dixerunt: quod si quis negaret, dignus esset cui oculi eruerentur. Vnde natura de tam præstantissima oculorum actione sollicita, nõ vnum animali, sed binos singulis largita est; vt perfecta cognitio esset, & vt vno deficiente, non protinus tanto priuaremur dono.

Oculi diffinitio ex Petro Apponensi.

Visionis seu muneris oculorum diffinitiones.

Oculorum vnio.

Et quamuis duobus oculis præditi ſimus, vnionem tamen oculi habent inter ſe: neruus enim opticus à cerebro duplici diſcrimine ſectus oritur, qui paulò poſt cõiungitur, & vnus fit, poſtea in duos diuiditur, ac quiſque in ſuum oculũ proficiſcitur. In hoc neruo ſpiritus viſiui ſunt, per quos vis à cerebro ad oculos defertur, & per eoſdem rerũ viſarum ſpecies ad ſenſus interiores aſcendũt: quod ſi ita eſt, vt certè eſt, quî fieri poteſt, vt ſpiritus viſiui immediatè à corde egrediãtur, & pro cordis qualitate inficiãt ac faſcinẽt? Profectò qui hoc pacto loquũtur, corporis humani ſectionem nec viderũt, nec ab aliis deſcriptã legerũt. Nã etſi inter Philoſophos maxima eſt difficultas, vbi vidẽdi vis conſiſtat, & hanc quidã in humore cryſtallino ſtatuãt, alij in tunica retina, nõnulli in aranea, quidã in humore vitreo, quidã in neruorũ opticorũ cõiũctione, reliqui in humore cryſtallino, quãtum ad initium: in neruo & ſpiritu, quantũ ad progreſſum: in ſenſu exteriori, quantum ad perfectionẽ, locent: nihilominus aliud quàm vidẽdi officium in illis non collocarunt: & omni ex parte viſum ad videndũ, non autem ad nocendũ, videri poteſt eſſe formatũ, ſiue ipſius tẽperiem animaduertas, ſiue poſitionis opportunitatẽ, ſiue coloris fulgorẽ, ſiue operimentorũ vim, ſiue oculorũ motũ: quoniã tegmẽ leue & lucidum, eſt ad ſpeculi ſimilitudinem: quod autẽ huic proximum eſt, venoſum, molle, nigrum ac perforatum eſt. Venoſum quidẽ, quò corneam abũdè alat: molle verò, ne ſuo contactu cryſtallinũ humorẽ lædat: nigrũ, vt ſplendorem vniat, & ad pupillam tranſmittat: perforatũ, vt quem tranſmittit ſplendorem foras mittat. Tegmen tenue, albũ ac durum: tenue & album, vt nitores celeriter tranſmittat, durũ, vt tutò cõſer-

Nerui optici munus.

Philoſophorũ variæ ſententiæ de virtutis viſiuæ ſitu

Oculorũ deſcriptio.

uet:atque ne læderetur,palpebris,ciliis,oſſibus,ac etiam cute circũdedit & muniuit,vt omne quod à frõte,atque adeò à capite fluit,antequã in oculos incidat, auertatur: ſic arenã,puluerẽ,parua animalia volantia intrò in oculos cadere, aut quidquã demùm ipſos cõturbare prohibeãt. Vt Cic.inquit,Oculorũ motus quatuor ſunt, vnus quo intrò,naſum verſus vertuntur: alius,quo extrà,paruum angulum verſus abducuntur: tertius, quo ſurſum, verſus ſupercilia attolluntur:quartus,quo deorſum,malas verſus trahuntur:ex quibus non ad lædendũ,& faſcinandum oculos factos diſcimus, ſed potius ad ea quæ opifex condidit optimè intuendũ & contemplandũ eſſe formatos animaduertimus. Et hac de cauſa Ariſt. principem locum oculis datũ eſſe aſſerit, à cuius ſentẽtia Io. Dam.in 2.li.de fide,cap.18.non diſcedit, & Plat.quoque in Tim. idẽ affirmãs, oculis philoſophiã acceptã refert. Siquidẽ Philoſophi cęli altitudinẽ ſuſpicientes,& aſtrorum nitorẽ,ornatiſſimámque mundi machinã mirãtes, tanti operis cauſam inueſtigare cœperunt,vt ipſe ait. At ſi homini viſum ad effaſcinandũ natura dediſſet,profectò non bene hominũ vtilitati proſpexiſſet, vt fuſius dicemus. Verùm vt mota dubitatio omni ex parte enodetur,prænotandum eſt, quòd ad vidẽdum duo præcipuè ſunt neceſſaria,videndi poteſtas, & ipſum obiectum viſui idoneum. Ex neutro horum faſcinum originem ducere demonſtrabimus; atque ab vltimo incipiamus. Videndi obiectũ viſibile eſſe Ariſt. in lib.de anima,docet: res viſibiles cernendi virtutem perficientes, color, diaphanũ,lumen,& viſibile innominatũ dicuntur. Colorũ quidã ſunt meteorologici, vt illi qui in nubibus,Iride & aquis ob variã ipſius lucis cõmiſtionẽ cernũtur,alij verò

Oculorũ motus quatuor ex Cic.

Philoſophiæ cognitio oculis debetur.

Ad vidẽdum duo præcipuè ſunt neceſſaria.

Colorũ ſpecies

ſunt colores, qui ſuæ generationis principia, quatuor qualitates habent, ex quarum cōmixtione colores ſimplices, vt album & nigrum naſcuntur; & alij qui miſti dicūtur, vt viridis, rubeus, croceus, ac reliqui. Quilibet color duobus modis conſiderari poteſt, vt poteſtate tantùm eſt, quando lumen abeſt; tunc enim poteſtate quadam tantùm in tenebris eſt, & actu (vt Alexander longo ſermone optimè demōſtrat) quando lumine illuſtratus eſt. In quolibet colore duo ſunt, materia ſcilicet & forma. Coloris materia perſpicuitas eſt, quæ licet vniuerſis corporibus largita ſit, & cōmunicata, nihilominus non æquè; vt idem Alexāder, inter Græcos præcipuus oſtendit; quoniam quædā maximè perſpicua ſunt, quæ imam & intimam partem tranſparentem habent, vt aër, aqua, ignis, cęlum: alia ſolùm in extrema ſuperficie perſpicuitatem còntinent, vt lapis, aurum, & cætera corpora denſa. Coloris verò actus & forma, lumen eſt. Vnde lumen in perſpicuo color dicitur, vt Alexander, & cæteri Ariſtotelis Græci & Latini interpretes aiunt. At ſi in intima perſpicui parte lumen receptum conſideretur, non propriè color eſt, ſed lumen appellatur: vt quando lumen, aërem, aquam, & alia huiuſmodi penetrat. Color autem tunc propriè nuncupatur, cùm extrema perſpicui ſuperficies lumine illuſtratur. Illa enim illuminatio verè color eſt; & quæ magis perſpicua ſunt, colorem habēt, lumini magis conformē, & coloratiora ea Alexander vocat: luminis autē diffuſiones quatuor apud Philoſophos reperiūtur, recta, reflexa, fracta; & refracta. Quando ſine impedimēto lumen diffunditur, recta proceſſio dicitur: ſi quid obſtat, quominus iuxta ſuā naturam via recta fluat, tunc in ſe multiplicatur, quæ reciproca in ſe reuerſio, re-

Color dupliciter conſideratur.

Coloris materia & forma.

Luminis diffuſio quadruplex.

flexio vocatur. Vt autẽ à medio dẽſo in mediũ rarius deſilit, luminis fractio dicitur. At ſi à raro in denſum coanguſtatũ lumen ſeſe colligit, vt quãdo ab aere deſiliens in aquam ſe transfundit, refractio appellatur. Quocunque dictorum modorum viſionis obiectũ ſumatur, & quæcunque luminis diffuſio intelligatur, fieri nullo modo poteſt, vt per ea faſcinum iaculetur. Si quidem omnis coloris natura eſt, vt luce irradiata actu diaphanum moueat: quia cùm videre ſit quoddam pati; vt ait Philoſophus, & color ſemper à ſenſu diſtet, medium aliquod intercedere neceſſe eſt, per quod color in ſenſum agat; quod quidem medium diaphanum ipſum eſt: nam vt idem Ariſt. in 7. de phyſico auditu docet, agens, & patiens oportet eſſe ſimul; quare color diaphanum mouet, qui color ſpeciem ſuam in eiuſmodi medio lumine affecto ſpiritualiter multiplicat. Diaphanum autem coloris ſpeciem ad oculos, quos mouet, defert; & ita videndi actio abſoluitur: vnde ſi ex parte obiecti quidquã incommodi, vel læſionis oriretur, nulli niſi oculis ipſis noceret, vt fieri videmus, quando excellens obiectum illis offertur, quod ſenſum corrumpit: vt cùm oculos ſolis radiis obiicimus. Non ergo ratione obiecti per oculos quiſquam faſcinare poteſt. Nec etiam ratione poteſtatis; quę ſiue paſſiua ſit, vt Ariſt. ait, ſentire eſt quoddam pati, quantùm ad organum, vt interpretes exponunt; ſiue actiua, quatenus ſpecies ſuſcipit, vt Themiſtius, Simplicius, & D. Thomas intelligunt: per viſum faſcinum fieri non poteſt. Non vt actiua, quia Ariſt. in lib. diuinorum, actiuam poteſtatem principium mutandi aliud quatenus aliud, eſſe dixit; ſed viſus non modò nihil tranſmutat, quin potius à re viſa, vt dicebamus, alteratur, & mu-

Videre eſt pati quoddam.

Agens & patiens ſimul ſunt.

Viſus poteſtas ſiue actiua ſiue paſſiua ſit, faſcinare non poteſt.

tatur: quoniam, teste Arist. sensus non à se ipso sed à re sensui apta in actu fit; quod si ita est, passionem aliis inferre non potest, sed ipse ab aliis patitur. Nec quatenus passiua, quia vt Philosophus in primo de generat. ait, sensatio speciem recipiendo fit: & dum à re obiecta speciem recipit, in alios fascinum iaculari non potest. Species enim visibiles ab obiecto diffusæ, & in sentiendi parte receptæ, sentiendi actũ absoluunt: qui quidem sensus si patitur, clarum est, quòd fascinare non potest. Si verò agit, nihil amplius efficere, nisi species comprehendere potest; ergo non fascinare. Et hoc D. Aug. intellexit, cùm dixit, ab obiecto, & potestate notitia paritur. Igitur à visu nihil aliud quàm notitia gigni potest. quinimo si visus species quas recipit in alios iaculari posset, etiam tunc fascinare non posset: si quidem species, vt diximus, non est res, sed rei vestigium, & simulacrum, quod omnis actionis est expers, vt Themistius & Alexander inquiunt, & tantùm visum ad videndum excitat. Quod inde roboratur, quia visus immanens, & non transiens actio appellatur: per transeuntem enim actionem semper aliquid fit, quod actione absoluta, manet; vt domus ædificatione perfecta, domus ædificata relinquitur, vt in Ethicis Arist. asserit. sed desistente visione, nihil superest, vt Alexander & Arist. fatentur; ergo immanens actio est, vt idem in lib. diuinorum fatetur, & ad externa obiecta nihil iaculari potest. Nec sensum agentem, vt Ioannes de Gandauo opinatus est, fingere possumus, qui transeuntem actionem efficiat: namque cùm lux, actu colores reddat; calidum exhalans, odores: localis motus aerem verberans, sonos: humor penetrans neruum gustatiuum, &

Sensatio speciem referendo fit.

Notitia ab obiecto & potestate gignitur.

Visus actio immanẽs est.

linguam, ſapores; qualitates tangibiles, tactum moueant; eiuſmodi ſenſus agens abundat, & ab omnibus Peripateticis exploditur. nō igitur ab oculis quidquam exire quod noceat, poteſt. Et quamuis Plato dixerit, per emicantem ab oculis lucem, viſionem fieri, quæ quidem lux rerum ſimulacra inueniens in viſum inuehat, nihilominus Ariſt. hoc non admittit. Verùm lumen oculis vernaculum nouit, nec profectò vt egrederetur, & externo luminis occurſu maiores vires ſumeret, quinimo ſi exiret, innatum oculorum lumen ob extraneum debilitaretur. Sed eò hoc lumen in oculis eſt, vt lumen externum, quod vehemens eſt, temperetur, & oculi rerum ſenſibilium formæ modum accipiant. Rationes enim non deſunt, quibus eiuſmodi radiorum ex oculis egreſſus impugnatur. Nam ſi luminis radij ex oculis exirent, non ſecus in luce, ac in tenebris videremus; miniméque medio, vt externa luce, neque oculorum tunicis indigeremus; atque horum aliquo destructo viſus non impediretur, quia internum lumen ſufficeret. Nec permagni referret an cominus, vel eminus aſpiceremus, quoniam eodem modo, & ſub eiſdem dimenſionibus & figuris vicina & remota viderentur; quia inſitum lumen ad vtraque eſſet idoneum. Præterea tempore ventoſo, emiſſum lumen foras agitaretur, & pyramidale, & triangulare præſertim: & ita ſi per luminis emiſsionem, viſio compleretur, quandoque non videre contingeret, & eo maximè quia radij non tantæ magnitudinis ſunt, vt adeo dilatari poſsint, quòd tot, ac tantas rerum differentias ambiant, & temporis momento comprehendant. Quia cùm omnis actio, & paſsio per contactum fiat, radij viſuales viſibilia remotiſsima,

Senſus agens exploditur.

Radij ex oculis non exeunt.

Actio & paſsio fiunt per contactū.

vt cœlum, & astra pertingere nõ possent. Reliquis quoque sensibus eiusmodi sentiendi modus repugnaret, quippe qui species suscipiendo, & non aliquid à se foras emittendo, actionem exercent. Quod quidem si ita fieret, ob tantum radiorum exitum, videndi actio debilitaretur: quia cùm sentiendi virtus in calore seruetur, si vtique tot radij ex oculis egrederentur, vidẽdi potestas frigida euaderet, & sic videndi vires amitteret; veluti Alexander, contra Platonem, Aristotelem exponens ostendit. Cæterùm fac radios ex oculis egredi, quis eos ad rem visam comitabitur? num rationis participes sunt? & si ad rem visam pertingunt, quî visas species ad oculos referre possunt? quæ quidem colorum species externæ lucis auxilio satis se diffundere, omni alio adminiculo remoto, possunt. Illud etiam quod Alexandro Magno adscribunt, qui noctu, non secus atque interdiu videbat, falsum esse arbitror: Nam mihi quoque sæpissimè accidit, vt nocte in lectulo cubans, & toto corpore, atque etiam capite linteaminibus cooperto, omnibus sensibilibus & visibilibus remotis, colores cæruleos, virides, rubros, albos, nigros, & quoscunque alios videre visus sim; quę profectò visio externis sensibus adscribi nõ potest, & propterea hanc visionem fictam, & imaginariam dicerem, vt ex Alex. in pri. de anima habemus. Illi enim veri colores, & splendores nõ sunt, sed hæc imaginationis actio est, vt in 3. de anima Philoponus quoque sentire videtur; cuius rei ratio reddi potest; si quidem imaginatio simul à vehementi sensibili acta cum externo sensu species in rei absentia seruat: quæ species, ac simulachra efficiunt, vt nos veluti postquam in nimiũ quempiam fulgorem diutius obtutum fiximus, varios quosdam

Visio per tenebras qualis sit.

dam colores in tenebris videamus, ſicut Ariſt. in lib. de ſomno, & vigilia innuit. nec de coloribus tantùm id verum eſt, ſed de innumeris propè rebus: nam cùm interdiu aliquid accuratè agimus, ſerióque tractamus, earum rerum ſpecies, ac ſpectra noctu animo obuerſantur; vocéſque clamoſas, ac turbulentas extorquent. Quòd ſi quis rogitet, quare hanc imaginariam colorum viſionem non ſemper habeamus, ſed ſolùm quando diutius aliquid ſplendidum, & viride, aut rubeum, aut quid ſimile aſpeximus, dicimus, Quoniam id temporis duntaxat à ſenſibili obiecto vehementiſſima impreſſio fit, ideo ſpecies quas imaginatio excepit, ſimul atque à ſenſibili obiecto nos ſubduximus, imaginatricem vim vehementer mouent, adeo vt omnia viridia, vel rubea, aut alio quouis colore affecta, & qualia viſus ſpectauit, occluſis oculis videre videamur. qua ratione imaginatio ſenſui ſimilis ab Ariſt. eſſe traditur; quippe quæ colorũ apparentias illis ſimiles faciat, quas ſenſus exhibet. Nec externo ſenſui aliam notitiam, quàm intuitiuam adſcribimus; ſi enim abſente ſenſibili viſus videre poſſet, abſtractiuam profectò notitiã ei adſcribi opórteret; quod ab omnium Peripateticorum ſententia & experientia ipſa abhorret. Miniméque de Alexandro poſſumus dicere, vt Plinius de noctiluca, fungis, & lignis putridis, & piſce lucerna ait, quibus cœleſtem naturam ineſſe Soſigenes Alexãdri Aphrodiſæi præceptor dicebat, vt Themiſtius in lib. de anima refert. hæc nocte lucentia cárere nomine, Ariſt. in lib. de anima fatetur, in quibus per putrefactionem & ſuperficiem corrupti corporis, humidũ extractum eſt: in quo quidẽ humido debilis ignis retentus ſeruatur, qui paruulum fulgorem emittit; veluti car-

Imaginatio cuilibet ſenſui ſimilis.

Senſus externus intuitiuã tantùm notitiam habet.

Soſigenis ſententia de noctu lucẽtibus.

bones igniti ad eoſdem admoti albicant. Ille igitur ignis ibi retentus collapſam vim habet, vt Cicindela, cui cùm ſanguis non ſit, in locum digeſtionis igneæ partes congregãtur, & ſpirituum repercuſſio ad ſuccinctorium indigeſtionis locum fit; ideo fulgent. Vnde ſicut huiuſmodi animalia diuerſam lucendi rationem à putridis lignis habent, ita & homo à reliquis oculos habentibus, & nocte videntibus, vt fele, ac reliquis differt; nec ex proprietatibus brutis inditis, hominis proprietatẽ indagare debemus, cùm ab eorum natura maximè diſtet, & maior differentia, quàm cõuenientia in ipſis reperiatur. Verùm quod de baſiliſco circumfertur, ridiculũ eſſe cenſeo, vt virulentis radiis ex oculis emiſſis quoſcunque intuetur, interficiat; & primùm tale animal non reperiri, & iuxta vulgi opinionẽ Philoſophos de eo locutos arbitror; deinde ſi reperiatur, non per ſpiritus, ſed per venenoſos halitus nocere poteſt, per ſibilum fortaſſe virulentam expirationẽ efflans. Quòd autem aiunt, ſi ſe ipſum in aqua vel ſpeculo intueatur, illico emori, nullo pacto verũ eſſe poteſt; tum quia ex oculis ſpiritus exire nõ poſſunt, tum etiã quia ſi id admitteremus, exitioſi baſiliſco non forẽt, cùm ei venenũ cõgenitum continere familiare eſſe dicatur. Nec quia ſacræ hiſtoriæ de baſiliſco mentionem faciũt, illum reperiri inferendũ eſt. ex communi enim loquentiũ modo ſacræ litteræ quod intendũt, confirmare conſueuerunt. & quia iã ab omnibus receptũ eſt, animal quoddã baſiliſcum vocatũ reperiri: ideo ipſum pro Dæmone ſacri Doctores accipiunt. Dæmon autẽ, quia aſſidua nocẽdi intentione, quæ eius oculus eſt, multos æternæ mortis laqueo tradit, eadémque intentione ſe ipſum, diuina gratia priuando interemit, cum ſuis meritis, & nõ

Baſiliſcus an reperiatur.

Baſiliſcus ſi ſeipſum in ſpeculo intueatur, non moritur.

Baſiliſcus in ſacris literis pro Diabolo capiendus.

diuino fauore illam ſibi largiendam fore putauit: ob id baſiliſcus oculorum radiis quoſcunque intuetur interficere dicitur: ſeque ſi in ſpeculo intueatur ad necem perducere; quia naturalia ſua dona contemplatus in quibus tanquã in ſpeculo omnium rerũ ſpecies relucent, ſuperbia inflatus ſe ipſum interemit. Baſiliſci verò ortum nõnulli ſic fingunt, quòd vbi gallus decrepitus eſſe incipit, quod ſeptimo, aut nono, vel ad ſummũ decimoquarto anno euenit, pro virium robore vel imbecillitate ouum edit æſtiuis menſibus, ex putrefacto ſeminis excremẽto, aut humorum colluuie conflatum, ex quo quidem ouo baſiliſcum oriri cenſent: & hoc creditu admodũ difficile videtur, cùm eiuſmodi animal à nemine vnquam viſum legatur. Ad illud de gallis, qui per oculos leonibus dolorem incutiunt, vt Lucretius ait, dicimus quòd inter bruta animalia cõſenſum, & diſſenſum eſſe non ignoramus; vt de muſtella, quæ miro eiulatu in bufonis os ſe deuorandam inuehit, vt ego ſæpe vidi; ſed ex his hominis proprietatem longè diuerſam arguere non poſſumus, cùm maior diſsimilitudo inter hæc, quàm ſimilitudo inueniatur. Id verò de lupis voce priuantibus, quem viderint, ni ipſi antea videantur, fabuloſum eſſe duco, & quia in vulgi opinione ita receptum eſt, Virgilium quoque vulgi opinionem ſectantem locutum arbitror, cùm dixit; - *lupi Mœrin videre priores.* Vel fieri poteſt, vt lupum ex improuiſo aſpicientibus, ob micantium & terribilium illius oculorum aſpectum maximus timor incutiatur: & quia ex timore frigus oritur, & ex frigore artuum impedimentũ, & totius ferè corporis immutatio naſcitur; hinc fieri poteſt, vt vocis quoq; emiſsio impediatur. Aliis dicere viſũ eſt, lupos adeo ſeſe ingurgitare,

Baſiliſci ortus gallis attributus.

Lupi quo pacto voce à ſe cõſpectos priuare dicãtur.

ac putridis cibis ventrem implere, vt nunquam non ex illorum naribus, ac ore, perniciosus halitus egrediatur; qui quidē halitus aerem paulatim, gradatímque inficit, quousque homines lupum aspicientes contingat: & hoc modo eis vocē eripit. quæ opinio multis de causis, quas breuitatis causa prætermitto, mihi non arridet. Nec testudo oculis oua fouet, sed illa custodiendi studio spectat, vt ab eis nociua remoueat. & hac ratione ea fouere dicitur, non quòd per oculos calorem eis communicet: ad fœtus namque excutiendos terræ calor sufficit, veluti de lacertis, ac cæteris ouiparis animalibus patet, & de piscibus præcipuè, quorum oua in aqua fouentur, & excluduntur. Id autē quod de menstruatis mulieribus fertur, nos mouere nō debet; quòd leuigata specula si aspiciant, ex oculis emissis sanguinea nube aspergant: visionem si quidē non spirituū emissione fieri, sed specierum receptione diximus. Si verò spiritus ex oculis exire concederemus, quo pacto tanta spirituū copia elabi posset? Insuper si cū aliquid intētè aspicimus, tot spiritus emitterētur, animalia parū viuerent, cùm sine spiritibus anima in corpore permanere nequeat. Nō igitur specula ex spiritibus ab oculis emisis tingūtur, sed potius à vaporibus ab ore, & naribus exeūtibus maculæ in speculis fiunt, vt cuilibet periculū facere volenti notum esse potest. si quis verò spiritus ex oculis exire defendere vellet, hac via intelligi posset; quoniam in caluariæ concauitate duo foramina sunt, vnum oculi centro directè oppositum, per quod neruus opticus procedit: alterum ad alterius latus, & inde procedit neruus motiuus à secundo cōiugio neruorū tractus, & per hoc foramen ex cerebro lacrymæ emanant, ac fluunt; quæ per exteriores oculi partes, & cir-

Testudo oculis oua non fouet.

Lacertarum oua quo calore foueantur.

cumferentiam inter tunicam candidam, & palpebras stillant. Ex quibus inferimus, non per spiritus ex oculorum substantia exeuntes specula infici, sed per humores ex eorundem oculorum circumferentia effluentes. Et hoc modo Aristotel. locutum hac de re arbitror. Nec lippitudinem ex oculis lippis, in alterius oculum eiaculari posse negamus, ac consimilem infectionem inferre; sed eam visionem nō esse, sed vitium in oculo dicimus. Ad mutuum autem amātium aspectum respondemus, quòd si quis amoris causam rectè rimatus fuerit, eā non ad intuitum referendam esse facilè iudicabit. Non enim amātis animum rei amatæ aspectus inficit, sed proprius amor, ne dicam insania; cùm vnusquisque suæ ægritudinis & erroris causa sit. Amans namque non illius amorē quā amat, sed formæ tantùm imaginem, & simulacrum accipit, & in imaginatrice vi seruat; & hanc imaginem sæpe reuoluens, omnibus aliis pulchriorem & venustiorem iudicat. Et ideò non quia amans ab amata videtur, afficitur; sed quia ipse videt, & rem visam pluris quàm debet æstimat. Quæ tabes postquàm ab imaginatione, vniuersi corporis partes inuaserit, non ita facilè vitatur, nisi priùs animi vitium expellatur, vt Lucretius rectè inquit,

Lippitudo an alienis oculis incutiatur.

Amoris causa amantium intuitus non est.

Nam vitare, plagas in amoris ne iaciamur,
Non ita difficile est, quàm captum retibus ipsis
Exire, & validos Veneris perrumpere nodos.

Lucr. versus de amore & animi vitio expellendo.

Et paulò inferiùs, aliis versibus animi vitium, & peruersam rei amatæ persuasionem amouēdam suadet, vt huiusmodi remedium adhibeatur.

Et tamen implicitus quoque possis inque peditus
Effugere infestum, nisi tute tibi obuius obstes,

Et prætermittas animi vitia omnia primùm:
Tum quæ corporis ſunt eius, quàm perpetis, ac vis.

Amor nõ ad intuitum, ſed ad animi turpitudinẽ referendus.

Quòd autem non amãtis intuitus, ſed animi libido, quæ maximum vitium eſt, amãtem in varias inſanias rapiat; hinc clarius fit; quia quamplurimi ſunt, qui ſeu videant, ſeu videantur, nunquã tali veſania afficiuntur. At ſi ſpiritus ab amatæ oculis exeũtes quempiam afficiendi vim haberent, in cunctis hominibus eũdem effectum parerent. Verùm quia permultos inhoneſtos amantes eandem mulierem inſpicere videmus, à qua & ipſi vidẽtur, & nihilominus in ſe amoris nihil ob eiuſmodi aſpectũ recipiunt; hinc eſt quòd ad animi turpitudinem, & non ad intuitum, amorem referimus. Non igitur per oculorum ſpiritus, amor communicatur; ſed potius amans, cùm rem amatam intuetur, illius pulchritudinis imaginem in imaginãdi virtute recipit; ex qua ob continuum imaginandi actum, concupiſcendi vis afficitur: vnde totius corporis alteratio, & commotio naſcitur. Non enim oculorum faſcino, ſed effrenatæ libidini adſcribendum puto id, quod Zorobabel ab Apame Rapſacis Theneaſini filia concubina ſua ſibi fieri patiebatur: ab ipſa namque alapis cædebatur, nec hoc tantùm ferebat, ſed vt ſibi detractum diadema, capiti illa ſuo imponeret: rideret cum ridente, & illa irata fleret, & adulatoriè ſe ad illius affectus humiliter ſatisfaciens accommodaret, ſi quid eam offenſam animaduerteret, vt Ioſephus de Antiquitatibus refert. Sic Dauid cùm in domus Regiæ ſolario deambularet, & Bethſabeæ Vriæ vxoris amore caperetur, vt Regum 2. capit. XI. legitur, non faſcino, ſed praua libidine exarſit. Idem de Ammon Dauid filio aſſerendum eſt, qui cùm ſororem ſuam ſpe-

Zorobabel quid ab Apame ſua concubina ſit paſſus.

Dauid Bethſabeæ amore captus.

Ammonis amor in ſororem.

ciosissimam, Thamar nomine, adamaret, ægrotare cœpit, eámque vi oppressit, vt eiusdem libr. cap. 13. habetur; quam postea adeò exosam habuit, vt maius odium esset, quo eam prosequebatur, amore quo antea æstuabat. Quid dicam de Salomone? qui tanto mulierum amore ardebat, vt illarum idola ac falsos deos veneraretur, vt eis obsequeretur; veluti 3. Regum, ca. XI. narrat historia. Eodem pacto de omnibus aliis sentiendum est, qui sese totos penitus mulieribus tradunt; non oculorum scilicet fascino, sed praua libidine infici atque corrumpi. Id quoque quod de aue Ictero, seu Galgulo nuncupata dicitur, fabulosum esse reor; nõ enim adeò credulus sum, vt quidquid de occulta rerum vi dicitur, ac scriptum reperitur, credendum existimem. Vtcunque ex brutorum animalium proprietate hominum vires expendere non debemus: cùm inter se distẽt maximè, vt sæpissimè meminimus. Mulierculis verò ac senibus imprimis hæc fascinandi per oculos vis adscribi non potest: illis etenim cornea tunica adeò rugosa fit, vt alij quidẽ prorsus nihil, alij verò malè, aut vix videãt. Multa enim incõmoda illos circũueniunt, rugę non paruæ, tunicę duplicatæ, quę crassitiem contrahunt. Spiritus præterea supernè ad pupillam parcior adfluẽs, quibus atque aliis ne videãt impediuntur. Quòd si senes parum vident, & exiles spiritus ab oculis emittãt, fieri nõ potest, vt maxima fascinandi vis in senũ oculis vigeat: nec in iis qui tristes ac macilẽti sunt. Siquidẽ esto spiritus huiuscemodi virtutẽ habere, tamẽ quia siccæ naturæ sunt, ob spiritus è cerebro effluentis inopiam, fascinare non possunt. Nec quia nonnulli oculos cæsios, aut glaucos, aut virides, aut diuersicolores habent, aut duas pupillas, in iisque modò equi,

Salomon mulierum amator.

Galguli fabulosa est proprietas.

Aniculis & senibus fascinum falsò adscribitur.

Cæsij & pupillam geminam habẽtes quomodo fascinent.

modò alterius rei speciem gestent, fascinare dicuntur: hæc enim colorum in oculis varietas, ex humoris vincentis, vel caloris, siue amborum (vt ait Galenus) cōmistione in cornea tunica oritur: quæ, vt Aristot. inquit, in hominibus tantùm reperitur. Si quos autem interdum solo intuitu mala inferre putamus, vnde equi macrescant & emoriantur, segetes exhauriantur, arbores arescant, pecudes lacte destituantur; ac denique alia malorum genera infligantur, non oculorum naturæ, sed dæmonum virtuti adscribendum est. Qui profectò dęmones, virulentam qualitatem, & contrariam illi rei quam pessundare volūt, iaculantur; quę qualitas odore solùm, aut rerum adhibitarum vapore humores corrumpit, & in carne & neruis, ac toto denique corpore eos morbos gignit, quos postea nulla Medicorum vis cognoscere, nedum sanare potis est. Quòd verò id naturæ via effici nequeat, hinc clarū esse potest; quia natura magno temporis spatio, non puncto actionē perficit: nec quod hominibus nocet, segetibus, arboribus, ac brutis animalibus officere solet: & nihilominus, qui per visum inficere putātur, eodem intuitu, & nulla interposita mora, quæcunque volunt, perimunt. Hic igitur fascinandi modus ad primum & secundum, in secundo capite positum reducendus videtur; quia hæc, vt Isidorus ait, & D. Thomas multis in locis fatetur; ex dæmonū actione, & maleficorum prauitate accidunt, atque omnes autoritates, quibus per oculos fascinum exerceri demonstratur, hoc pacto intelligendæ sunt. Verùm quia non omnes, tali virtute dæmones præditos esse nouerunt, ideò eiusmodi causam, oculorum naturæ adscripserunt. Interdum accidere consueuit, vt pueri & homines imbecillæ naturæ,

Fascinatio segetum & pecudum dæmonibus attribuenda.

Morbos per dæmones illatos medici non expellūt.

Natura tempore actionem exercet.

Autoritates de effascinantibus oculis quo pacto intelligendæ.

turæ, quos facilè infectio penetrat, visu & exhalatione inficiantur: ex sordidis enim & putridis ac malè affectis corporibus vapores tetri & insuaues, tanquam ex palude quadam limosa exhalare solent; qui veneni naturam obtinent: quod accidit cùm quis lepra, peste, aut alio cōtagioso morbo affectus, alios inficit, ídque nō fascinum sed contagium dicēdum est. Tales enim putridi & corrupti spiritus corporis virtuti non obediūt, nec certum, determinatúmque potius hominem, quàm quemlibet obuium sine discrimine lædunt: si enim corporis virtuti halitus patêrent, eósque natura regere posset, in corruptionem abire nunquam pateretur. Nec rationi consentaneum videtur, vtilem & bonum humorem, quem natura liberare à putredine non potuit, corruptum iam, & exitialem gubernare, & quorsumlibet porrigere posse. Profectò, si halitus seipsos ad præfinitum locum conferendi, & res imperatas faciendi vim haberent: nemo esset qui rationis participes eos non arbitraretur: & si animati forent, talia per spiritus fieri concedere possem; sed cùm animæ expertes sint, & sui itineris ducem nullum habeant, ad præfinitam rem lędendam deferri nequeūt: quod si fiat, dęmonibus, vt dictum est, adscribitur. Quādoque fieri solet, vt ex tetris ac fœdis irati hominis, aut aniculæ oculis, tenelli paruuli, & ad morbum parati, ex eiusmodi intuitu perterrefacti, in varios morbos & ægritudines incidant; in quas fortasse ob aliā causam paulo pòst incidissent: quæ quidem via, etsi fascini nomen non meretur, tamen quia vulgus sic censet, sextum fascini modum hac de causa assignauimus.

Fascinum à contagio differt.

Pueri fœdis irati hominis oculis quandoque læduntur.

Per tactum fieri fascinum non posse demonstratur, ac singulorum contrarium asserentium exemplis & rationibus satisfit. CAP. X.

Tactus diffinitio.

ALEXANDER Aphrodisiensis Græcorum Aristotelis interpretum facilè princeps, tactum diffiniens ait, Quòd est rerũ tactilium susceptio atque deprehensio, qui tunc fit, cùm quod contrectandi potestatem habet, ad rei tactilis similitudinem immutatur. Hunc sensum omnibus animalibus necessarium esse non semel Aristot. docuit. Illas siquidem res ex quibus omne animal componitur, animal ipsum cognoscere necesse est. At quoniã debita primarũ qualitatũ calidi, frigidi, humidi & sicci proportio cuilibet animali inest, cùm ex illis cõstet: hinc fit vt cùm sensus tactus ad huiusmodi differẽtias cognoscendas dirigatur, vniuersis animalibus pernecessarius sit: & quia tactus vitę animalis principiũ est, finẽ quoque vitæ in illo Arist. collocat: namq; ipso superstite, vita etiã salua est; eodem sublato, omnis vita tollitur. Reliquę autẽ omnes tangibiles cõtrarietates ac differentiæ, vt asperũ, lene, ac singulæ ad enumeratas redigi posse, tanquã ad principes vidẽtur, vt in li. de gen. & corrup. Philosophus ostendit. Cæterùm quæcunque res illi offeruntur, præsentes eas esse necesse est: absentes etenim tactus nõ percipit. Si itaque animalium tactus prænarratũ officium, ac munus est, & ad animalis salutem, & non perniciem à natura compositus, non bene eos sentire existimo, qui fascinandi potestate tactum præditum esse dixerunt. Quòd si homo per tactũ fascinare posset, profectò eiusmodi fascinandi vis, aut ei per tangendi potestatẽ ines-

Tactus vitæ animalis principium & finis.

Tactus præsentes res percipit.

Tactus munus.

ſet, aut à particularibus corporis inſtrumentis illam haberet, vel à cibis quibus veſcitur illi acquireretur. Horũ modorum nullo hominem ad effaſcinãdum idoneum eſſe, luce clarius demõſtrabimus: & vt à primo exordiamur, Tactus ſiue vnus ſit, ſiue plures: ſi plures, an tot ſint quot tangibiles cõtrarietates habẽtur, nunquã per eiuſmodi ſenſum faſcinũ iaculari, perſuaderi poteſt. Eodem quoque pacto, ſiue caro tangibiles qualitates excipere nata ſit, & in ſe tãgendi poteſtatẽ habeat, ſiue internum quidpiã aliud ſit, quod illas excipiat: ſiue carnẽ eſſe ſenſorium auribus, oculis & naribus ſimile cõcedamus, intus verò aliud corpus haberi, quod ſentiendi facultate fungatur, ſitq́ue inſenſibilibus omnibus idẽ ſubiecto, ſiue tactui duo ſenſoria adſcribãtur, vt cor & cerebrũ, cor tanquã principium, cerebrũ autẽ vt cõplementũ, ſicuti Algazel ſentire videtur, fieri minimè poteſt, vt per eiuſmodi media faſcinatio cõpleatur. Quoniã ſi tactus multiplex eſt, diſpoſitionũ quoque multiplicitatẽ, & in quibuſdã partibus ſingularitatẽ etiam habet, quibus tot cõtrarietates percipere natus eſt, vt in 2. lib. de Anima, Philoponus ait. Multiplices diſpoſitiones ſunt, quę vniuerſo corpori inſunt, ſeu calidi, frigidi, humidi, ſicci, doloris & lætitiæ. Particulares verò non toti corpori, ſed partibus cohærent, vt diſpoſitio linguæ ad ſapores, diſpoſitio ad alimenta percipienda, diſpoſitio per quam in genitalibus delectatio percipitur. At ſi tactus ſpecie vnus, & rationis multiplicis ſit, ſicut anima, quæ natura ſimplex, & iuxta vires multiplex eſt, vt verè cum Ariſtotele tenemus, aliud facere nihil poteſt, quàm huiuſmodi differentias percipere. De ſenſorio autem dicimus, quòd cùm ſagax & prouida natura animaduertiſſet,

Corporis diſpoſitiones quæ

Varia de tactus ſenſorio ſententia.

animalia omnia quàm citiſſimè ad tangendum parata eſſe oportere,& ad vtilia ac contraria ſentiendum; nam ſi lentum ſenſorium habuiſſent,non parua ei detrimenta contigiſſent,quæ per citiſſimum tactum fugiunt: idcirco tangendi etiam medium ipſi animali datum eſt, ſiue caro,ſiue quid aliud ſit,verùm ſi cor tactus ſenſoriũ eſt, ab ipſo nerui per totum corpus diffunduntur; quibus quidem animal nihil aliud facit niſi quòd tangibilia tangit: ſi verò cerebrum eiuſmodi ſenſus ſenſorium exiſtit,ſpiritus animales impartit, per quos omnes corporis partes de tangibilibus iudicant. Quòd ſi tactus,ſiue vnus,ſiue multiplex ſit; & ſenſorij præterea quodcũque illud ſit,tale munus atque actio eſt, ſicuti ab eiſdem emanare diximus,quî fieri poteſt, vt per tangendi poteſtatem,homo faſcinare queat? Sed vt hoc melius intelligatur,non eſt ignorandũ,quòd res omnis quæ nobis tãgenda offertur, ab anima,vel vt grata,vel vt moleſta accipitur:ſi vt grata,dilatatio:ſi verò vt moleſta,cõtractio oritur. Grati enim & iucundi ſpecie recepta, corpus & anima gaudent,ex quo dilatatio fit;at iniucundi & moleſti ſpecie admiſſa, corpus & anima mœrẽt, ac dolore quodã afficiuntur,inde cõtractio oritur: Primùm quia penitiores & magis internæ partes omnes illud bonum accipiũt, non enim vniuerſum corpus ſe bene haberet, niſi ſingulę eius partes eiuſmodi bono fruerẽtur:Secundũ verò,quia tactus in minima parte, & quãuis minimã moleſtiã fugere,ſeq; à nocente retrahere ſtudet:vnde vt nocẽs,ſecundũ minimũ, quo poteſt, tãgatur, cõſtrictio fieri reperitur;& quoniam minimũ illud quod tãgit,diu ferre nõ poteſt,mox dilatatio naſcitur: quẽ quidẽ motũ alternatis vicibus facit;ſiquidẽ ſi anima ſemper perferre

Tactus obiectum omne vel gratum, vel moleſtũ.

Tactus cõſtrictio & dilatatio vnde.

vellet, ſuccumberet. Quæ conſtrictionis & laxationis bèneficia naturæ optimè nota exiſtimantur:namque ad priorem dilatationem noui aeris attractio ſequitur, à quo cor refrigeratur; ad cōſtrictionem autem noui eiuſdem aeris calefacti eiectio ſubſequitur. quæ quidem calefacti aeris eiectio faſcinare nullo modo poteſt: ſi quidem in proiicientis hominis corpore, putrefactionem eſſe oporteret, vnde enim infectio tranſit, putrefactum eſſe neceſſe eſt. Putrefactio autem eſt diſſolutio quędam miſtionis calido innato, atque humido euaporante. Sed in illo, qui aerem per eiectionem emittit, nulla putrefactio, nulláque calidi innati, & humidi diſſolutio reperitur; ergo nullam infectionem iaculari idoneus eſt. Quæ profectò ſolo contactu afficere videntur, ea ſunt, quæ marceſcere conſueuerunt, vt fructus aliquis, ſi fructui adhæreat. Sic namque aliena caliditas, atque humiditas, quæ euaporationis principia ſunt, commiſcentur. quod de hominibus dici non poteſt, quippe qui ab huiuſmodi accidentibus alieni ſunt. Huc accedit, quòd mala, quæ per infectionem communicantur, multiplicia ſunt: quoniam aliud & arboribus, & ſatis nocet, & animalium nulli obeſt: contrà, quoddam animalia infeſtat, & ſatis, & arboribus parcit; & inter animalia, hoc hominem, illud boues, aut equos, vel alia carpit; quin & in eadem ſpecie, quod ſenibus nocet, pueris & iuuenibus non obeſt, & ſic è contrà. nec quod mares, ſemper mulieres tangit: alij certas peſtes ſenſere, alij non: alij inter peſtilentes illæſi verſantur. Inter membra etiam ſua infectio eſt: nam lippitudo nō niſi oculis nocet; at cùm per faſcinantis tactum omnia, quæ corruptioni obnoxia ſunt inficiantur; eiuſmodi infectionis cauſam ad alium

Putrefactio quid.

Mala per infectionē quæ lædant.

quàm ad hominem,ad dæmonem videlicet referendam censeo, vt fusius dicemus:per tangendi itaque potestatẽ fascinum fieri non posse,clarum esse puto. quòd autem per nulla corporis instrumenta id perfici queat;enodandum est: & primò de cute, quæ omnibus aliis magis ad tangendum necessaria videtur. Omnium animantium homo maximè tẽperatus, ex communi Philosophorum sententia iudicatur: atque in toto animantium genere mediã temperiem tenere existimatur, reliquæ autẽ species non item:nam lepus siccus dicitur, formica lepore siccior; leo calidus,lupus melãcholicus, & sic de singulis animalium speciebus.Cæterùm si tanta temperie homo præditus est, fieri minimè potest, vt spiritus ex eius corporis membris,& præsertim cute,tam exitialem qualitatem eiicere possint. hominis profectò cutis inter omnia extrema media est; & ea præcipuè, quæ in manu est. Hæc autem cunctarum rerum, quæ sensu percipiuntur, veluti regula homini animantium prudentissimo futura erat. qua de causa ab omnibus extremis, calido, frigido, ac reliquis, æquali mensura distare oportuit. Si igitur cutis, quæ hominis manibus superinducitur,præcellentis qualitatis est expers;& omnium,tum rerum,tum animantium regulam, ac normam, tanquam medium homo temperatissimus tenet; adduci nullo possum modo, vt per cutis instrumentum hominem fascinare posse credam. Quinetiam cutis quæ non omnibus hominis partibus duntaxat, sed vniuersa, quæ ortui, & interitui subiecta est substantia, temperatior est, vt Galenus ait: quo cutis genere, tactum maximè perfectum esse arbitratur: cùm qualitatum excessum non contineat. quod quidem si verum est, vt credimus, vnde per tactum fa-

Homo omniũ animantium temperatissimus.

Hominis cutis veluti regula.

ſcinum? Non à pilis qui ſicci ſunt, non à neruis, quippe qui humiditatis, & ſiccitatis mediam naturam, vt cutis, habent. non per os, & cartilagines, quæ frigida, & ſicca ſunt, & corruptioni contraria. idem eſt de membranis, arteriis, & venis, quæ exangues & frigidæ comperiuntur. Non per carnem, & ſanguinem: nam temperatam caliditatem habent. non per cerebrum, à quo animales ſpiritus per totum corpus diffunduntur: & cuius cauſa caput procreatum creditur, cui omnes ſenſus, veluti ſerui quidam ac miniſtri, & Regis ſtipatores dati ſunt. Non per cor, quod ſanguinis, ac vitæ origo, & principium ab Ariſt. nuncupatur. At ſi cor vitæ cauſa eſt, quî mortem, ac faſcinum iniicere poteſt? Fieri enim non poteſt, vt eadem res ſua natura eodem modo ſe habens, contrariorum effectuum ſimul cauſa exiſtat. Profectò, ſi naturæ artem contemplemur, eam mirabilem, ac diuinam iudicare cogimur; quia tam varia inſtrumenta pro animalium ſalute, & non ad eorum exitium fabricat. Alia namque idoneum cuique particulæ nutrimentum alterando impartiuntur, alia excrementa ſeparant, alia tranſmittunt, alia ſuſcipiunt, alia expellunt; idem quoque de foraminibus, quæ corpori inſunt, dicendum eſt. Nam aliud quo cibo, & potui, ac aeri nobis circumfuſo eſſet ingreſſus, nobis datum fuit: aliud, quà humida, & ſicca excrementa exirent; ex ſuperiori parte ſpiritui per nares eſt ingreſſus: in inferiori verò ſemini pro exitu deſeruit, excernendorum excrementorũ cauſa nonnulli meatus ſurſum ad cerebum perueniunt: alibi verò corpus perforatũ inuenias veſicæ aluóque exonerandæ. Si igitur in horũ omnium diſpoſitione, ac menſura, naturæ ſolertiam & laudamus,

Pili ſicci ſũt.

Nerui & cartilagines quam qualitatẽ habeant.

Animales ſpiritus vnde.

Cor ſanguinis & vitæ principium.

Corporis inſtrumentorũ vſus multiplex.

Corporis foraminum vſus.

bones igniti ad eoſdem admoti albicant. Ille igitur ignis ibi retentus collapſam vim habet, vt Cicindela, cui cùm ſanguis non ſit, in locum digeſtionis igneæ partes congregâtur, & ſpirituum repercuſſio ad ſuccinctorium indigeſtionis locum fit; ideo fulgent. Vnde ſicut huiuſmodi animalia diuerſam lucendi rationem à putridis lignis habent, ita & homo à reliquis oculos habentibus, & nocte videntibus, vt fele, ac reliquis differt: nec ex proprietatibus brutis inditis, hominis proprietatẽ indagare debemus, cùm ab eorum natura maximè diſtet, & maior differentia, quàm cõuenientia in ipſis reperiatur. Verùm quod de baſiliſco circumfertur, ridiculũ eſſe cenſeo, vt virulentis radiis ex oculis emiſſis quoſcunque intuetur, interficiat; & primùm tale animal non reperiri, & iuxta vulgi opinionẽ Philoſophos de eo locutos arbitror; deinde ſi reperiatur, non per ſpiritus, ſed per venenoſos halitus nocere poteſt, per ſibilum fortaſſe virulentam expirationẽ efflans. Quòd autem aiunt, ſi ſe ipſum in aqua vel ſpeculo intueatur, illico emori, nullo pacto verũ eſſe poteſt; tum quia ex oculis ſpiritus exire nõ poſſunt, tum etiã quia ſi id admitteremus, exitioſi baſiliſco non forẽt, cùm ei venenũ cõgenitum continere familiare eſſe dicatur. Nec quia ſacræ hiſtoriæ de baſiliſco mentionem faciũt, illum reperiri inferendũ eſt. ex communi enim loquentiũ modo ſacræ litteræ quod intendũt, confirmare conſueuerunt. & quia iã ab omnibus receptũ eſt, animal quoddã baſiliſcum vocatũ reperiri: ideo ipſum pro Dæmone ſacri Doctores accipiunt. Dæmon autẽ, quia aſſidua nocẽdi intentione, quæ eius oculus eſt, multos æternæ mortis laqueo tradit, eadémque intentione ſe ipſum, diuina gratia priuando interemit, cum ſuis meritis, & nõ

Baſiliſcus an reperiatur.

Baſiliſcus ſi ſeipſum in ſpeculo intueatur, non moritur.

Baſiliſcus in ſacris literis pro Diabolo capiendus.

diuino fauore illam ſibi largiendam fore putauit: ob id baſiliſcus oculorum radiis quoſcunque intuetur interficere dicitur: ſeque ſi in ſpeculo intueatur ad necem perducere; quia naturalia ſua dona contemplatus in quibus tanquã in ſpeculo omnium rerũ ſpecies relucent, ſuperbia inflatus ſe ipſum interemit. Baſiliſci verò ortum nõnulli ſic fingunt, quòd vbi gallus decrepitus eſſe incipit, quod ſeptimo, aut nono, vel ad ſummũ decimoquarto anno euenit, pro virium robore vel imbecillitate ouum edit æſtiuis menſibus, ex putrefacto ſeminis excremẽto, aut humorum colluuie conflatum, ex quo quidem ouo baſiliſcum oriri cenſent: & hoc creditu admodũ difficile videtur, cùm eiuſmodi animal à nemine vnquam viſum legatur. Ad illud de gallis, qui per oculos leonibus dolorem incutiunt, vt Lucretius ait, dicimus quòd inter bruta animalia cõſenſum, & diſſenſum eſſe non ignoramus; vt de muſtella, quæ miro eiulatu in bufonis os ſe deuorandam inuehit, vt ego ſæpe vidi; ſed ex his hominis proprietatem longè diuerſam arguere non poſſumus, cùm maior diſsimilitudo inter hæc, quàm ſimilitudo inueniatur. Id verò de lupis voce priuantibus, quem viderint, ni ipſi antea videantur, fabuloſum eſſe duco, & quia in vulgi opinione ita receptum eſt, Virgilium quoque vulgi opinionem ſectantem locutum arbitror, cùm dixit; - *lupi Mœrin videre priores.* Vel fieri poteſt, vt lupum ex improuiſo aſpicientibus, ob micantium & terribilium illius oculorum aſpectum maximus timor incutiatur: & quia ex timore frigus oritur, & ex frigore artuum impedimentũ, & totius ferè corporis immutatio naſcitur; hinc fieri poteſt, vt vocis quoq; emiſsio impediatur. Aliis dicere viſũ eſt, lupos adeo ſeſe ingurgitare,

Baſiliſci ortus gallis attributus.

Lupi quo pacto voce à ſe cõſpectos priuare dicãtur.

ac putridis cibis ventrem implere, vt nunquam non ex illorum naribus, ac ore, perniciosus halitus egrediatur; qui quidē halitus aerem paulatim, gradatímque inficit, quousque homines lupum aspicientes contingat: & hoc modo eis vocē eripit. quæ opinio multis de causis, quas breuitatis causa prætermitto, mihi non arridet. Nec testudo oculis oua fouet, sed illa custodiendi studio spectat, vt ab eis nociua remoueat. & hac ratione ea fouere dicitur, non quòd per oculos calorem eis communicet: ad fœtus namque excutiendos terræ calor sufficit, veluti de lacertis, ac cæteris ouiparis animalibus patet, & de piscibus præcipuè, quorum oua in aqua fouentur, & excluduntur. Id autē quod de menstruatis mulieribus fertur, nos mouere nō debet; quòd leuigata specula si aspiciant, ex oculis emissis sanguinea nube aspergant: visionem si quidē non spirituū emissione fieri, sed specierum receptione diximus. Si verò spiritus ex oculis exire concederemus, quo pacto tanta spirituū copia elabi posset? Insuper si cū aliquid intētè aspicimus, tot spiritus emitterētur, animalia parū viuerent, cùm sine spiritibus anima in corpore permanere nequeat. Nō igitur specula ex spiritibus ab oculis emisis tingūtur, sed potius à vaporibus ab ore, & naribus exeūtibus maculæ in speculis fiunt, vt cuilibet periculū facere volenti notum esse potest. si quis verò spiritus ex oculis exire defendere vellet, hac via intelligi posset; quoniam in caluariæ concauitate duo foramina sunt, vnum oculi centro directè oppositum, per quod neruus opticus procedit: alterum ad alterius latus, & inde procedit neruus motiuus à secundo cōiugio neruorū tractus, & per hoc foramen ex cerebro lacrymæ emanant, ac fluunt: quæ per exteriores oculi partes, & cir-

Testudo oculis oua non fouet.

Lacertarum oua quo calore foueantur.

cumferentiam inter tunicam candidam, & palpebras ſtillant. Ex quibus inferimus, non per ſpiritus ex oculorum ſubſtantia exeuntes ſpecula infici, ſed per humores ex eorundem oculorum circumferentia effluentes. Et hoc modo Ariſtotel. locutum hac de re arbitror. Nec lippitudinem ex oculis lippis, in alterius oculum eiaculari poſſe negamus, ac conſimilem infectionem inferre; ſed eam viſionem nō eſſe, ſed vitium in oculo dicimus. Ad mutuum autem amātium aſpectum reſpondemus, quòd ſi quis amoris cauſam rectè rimatus fuerit, eā non ad intuitum referendam eſſe facilè iudicabit. Non enim amātis animum rei amatæ aſpectus inficit, ſed proprius amor, ne dicam inſania; cùm vnuſquiſque ſuæ ægritudinis & erroris cauſa ſit. Amans namque non illius amorē quā amat, ſed formæ tantùm imaginem, & ſimulacrum accipit, & in imaginatrice vi ſeruat; & hanc imaginem ſæpe reuoluens, omnibus aliis pulchriorem & venuſtiorem iudicat. Et ideò non quia amans ab amata videtur, afficitur; ſed quia ipſe videt, & rem viſam pluris quàm debet æſtimat. Quæ tabes poſtquàm ab imaginatione, vniuerſi corporis partes inuaſerit, non ita facilè vitatur, niſi priùs animi vitium expellatur, vt Lucretius rectè inquit,

Lippitudo an alienis oculis incutiatur.

Amoris cauſa amantium intuitus non eſt.

Nam vitare, plagas in amoris ne iaciamur,
Non ita difficile eſt, quàm captum retibus ipſis
Exire, & validos Veneris perrumpere nodos.

Lucr. verſus de amore & animi vitio expellendo.

Et paulò inferiùs, aliis verſibus animi vitium, & peruerſam rei amatæ perſuaſionem amouēdam ſuadet, vt huiuſmodi remedium adhibeatur.

Et tamen implicitus quoque poſſis inque peditus
Effugere infeſtum, niſi tute tibi obuius obſtes,

Et prætermittas animi vitia omnia primùm:
Tum quæ corporis sunt eius, quàm perpetis, ac vis.

Amor nõ ad intuitum, sed ad animi turpitudinẽ referendus.

Quòd autem non amãtis intuitus, sed animi libido, quæ maximum vitium est, amãtem in varias insãnias rapiat; hinc clarius fit; quia quamplurimi sunt, qui seu videant, seu videantur, nunquã tali vesania afficiuntur. At si spiritus ab amatæ oculis exeũtes quempiam afficiendi vim haberent, in cunctis hominibus eũdem effectum parerent. Verùm quia permultos inhonestos amantes eandem mulierem inspicere videmus, à qua & ipsi vidẽtur, & nihilominus in se amoris nihil ob eiusmodi aspectũ recipiunt; hinc est quòd ad animi turpitudinem, & non ad intuitum, amorem referimus. Non igitur per oculorum spiritus, amor communicatur; sed potius amans, cùm rem amatam intuetur, illius pulchritudinis imaginem in imaginãdi virtute recipit; ex qua ob continuum imaginandi actum, concupiscendi vis afficitur: vnde totius corporis alteratio, & commotio nascitur. Non enim oculorum fascino, sed effrenatæ libidini adscribendum puto id, quod Zorobabel ab Apame Rapsacis Theneasini filia concubina sua sibi fieri patiebatur: ab ipsa namque alapis cædebatur, nec hoc tantùm ferebat, sed vt sibi detractum diadema, capiti illa suo imponeret: rideret cum ridente, & illa irata fleret, & adulatoriè se ad illius affectus humiliter satisfaciens accommodaret, si quid eam offensam animaduerteret, vt Iosephus de Antiquitatibus refert. Sic Dauid cùm in domus Regiæ solario deambularet, & Bethsabeæ Vriæ vxoris amore caperetur, vt Regum 2. capit. XI. legitur, non fascino, sed praua libidine exarsit. Idem de Ammon Dauid filio asserendum est, qui cùm sororem suam spe-

Zorobabel quid ab Apame sua concubina sit passus.

Dauid Bethsabeæ amore captus.

Ammonis amor in sororem.

ciosissimam, Thamar nomine, adamaret, ægrotare cœpit, eámque vi oppressit, vt eiusdem libr. cap. 13. habetur; quam postea adeò exosam habuit, vt maius odium esset, quo eam prosequebatur, amore quo antea æstuabat. Quid dicam de Salomone? qui tanto mulierum amore ardebat, vt illarum idola ac falsos deos veneraretur, vt eis obsequeretur; veluti 3. Regum, ca. XI. narrat historia. Eodem pacto de omnibus aliis sentiendum est, qui sese totos penitus mulieribus tradunt; non oculorum scilicet fascino, sed praua libidine infici atque corrumpi. Id quoque quod de aue Ictero, seu Galgulo nuncupata dicitur, fabulosum esse reor; nõ enim adeò credulus sum, vt quidquid de occulta rerum vi dicitur, ac scriptum reperitur, credendum existimem. Vtcunque ex brutorum animalium proprietate hominum vires expendere non debemus: cùm inter se distẽt maximè, vt sæpissimè meminimus. Mulierculis verò ac senibus imprimis hæc fascinandi per oculos vis adscribi non potest: illis etenim cornea tunica adeò rugosa fit, vt alij quidẽ prorsus nihil, alij verò malè, aut vix videãt. Multa enim incõmoda illos circũueniunt, rugę non paruæ, tunicę duplicatæ, quę crassitiem contrahunt. Spiritus præterea supernè ad pupillam parcior adfluẽs, quibus atque aliis ne videãt impediuntur. Quòd si senes parum vident, & exiles spiritus ab oculis emittãt, fieri nõ potest, vt maxima fascinandi vis in senũ oculis vigeat: nec in iis qui tristes ac macilẽti sunt. Siquidẽ esto spiritus huiuscemodi virtutẽ habere, tamẽ quia siccæ naturæ sunt, ob spiritus è cerebro effluentis inopiam, fascinare non possunt. Nec quia nonnulli oculos cæsios, aut glaucos, aut virides, aut diuersicolores habent, aut duas pupillas, in iísque modò equi-

Salomon mulierum amator.

Galguli fabulosa est proprietas.

Aniculis & senibus fascinum falsò adscribitur.

Cæsij & pupillam geminam habẽtes quomodo fascinent.

modò alterius rei ſpeciem geſtent, faſcinare dicuntur: hæc enim colorum in oculis varietas, ex humoris vincentis, vel caloris, ſiue amborum (vt ait Galenus) cōmiſtione in cornea tunica oritur: quæ, vt Ariſtot. inquit, in hominibus tantùm reperitur. Si quos autem interdum ſolo intuitu mala inferre putamus, vnde equi macreſcant & emoriantur, ſegetes exhauriantur, arbores areſcant, pecudes lacte deſtituantur; ac denique alia malorum genera infligantur, non oculorum naturæ, ſed dæmonum virtuti adſcribendum eſt. Qui profectò dęmones, virulentam qualitatem, & contrariam illi rei quam peſſundare volūt, iaculantur; quę qualitas odore ſolùm, aut rerum adhibitarum vapore humores corrumpit, & in carne & neruis, ac toto denique corpore eos morbos gignit, quos poſtea nulla Medicorum vis cognoſcere, nedum ſanare potis eſt. Quòd verò id naturæ via effici nequeat, hinc clarū eſſe poteſt; quia natura magno temporis ſpatio, non puncto actionē perficit: nec quod hominibus nocet, ſegetibus, arboribus, ac brutis animalibus officere ſolet: & nihilominus, qui per viſum inficere putātur, eodem intuitu, & nulla interpoſita mora, quæcunque volunt, perimunt. Hic igitur faſcinandi modus ad primum & ſecundum, in ſecundo capite poſitum reducendus videtur; quia hæc, vt Iſidorus ait, & D. Thomas multis in locis fatetur; ex dæmonū actione, & maleficorum prauitate accidunt, atque omnes autoritates, quibus per oculos faſcinum exerceri demonſtratur, hoc pacto intelligendæ ſunt. Verùm quia non omnes, tali virtute dæmones præditos eſſe nouerunt, ideò eiuſmodi cauſam, oculorum naturæ adſcripſerunt. Interdum accidere conſueuit, vt pueri & homines imbecillæ naturæ,

Faſcinatio ſegetum & pecudum dæmonibus attribuenda.

Morbos per dæmones illatos medici non expellūt.

Natura tempore actionem exercet.

Autoritates de eff aſcinantibus oculis quo pacto intelligendæ.

turæ, quos facilè infectio penetrat, visu & exhalatione inficiantur: ex sordidis enim & putridis ac malè affectis corporibus vapores tetri & insuaues, tanquam ex palude quadam limosa exhalare solent; qui veneni naturam obtinent: quod accidit cùm quis lepra, peste, aut alio cõtagioso morbo affectus, alios inficit, ídque nõ fascinum sed contagium dicẽdum est. Tales enim putridi & corrupti spiritus corporis virtuti non obediũt, nec certum, determinatúmque potius hominem, quàm quemlibet obuium sine discrimine lædunt: si enim corporis virtuti halitus patêrent, eósque natura regere posset, in corruptionem abire nunquam pateretur. Nec rationi consentaneum videtur, vtilem & bonum humorem, quem natura liberare à putredine non potuit, corruptum iam, & exitialem gubernare, & quorsumlibet porrigere posse. Profectò, si halitus seipsos ad præfinitum locum conferendi, & res imperatas faciendi vim haberent: nemo esset qui rationis participes eos non arbitraretur: & si animati forent, talia per spiritus fieri concedere possem; sed cùm animæ expertes sint, & sui itineris ducem nullum habeant, ad præfinitam rem lędendam deferri nequeũt: quod si fiat, dęmonibus, vt dictum est, adscribitur. Quãdoque fieri solet, vt ex tetris ac fœdis irati hominis, aut aniculæ oculis, tenelli paruuli, & ad morbum parati, ex eiusmodi intuitu perterrefacti, in varios morbos & ægritudines incidant; in quas fortasse ob aliã causam paulo pòst incidissent: quæ quidem via, etsi fascini nomen non meretur, tamen quia vulgus sic censet, sextum fascini modum hac de causa assignauimus.

Fascinum à contagio differt.

Pueri fœdis irati hominis oculis quandoque læduntur.

Per tactum fieri fascinum non posse demonstratur, ac singulorum contrarium asserentium exemplis & rationibus satisfit. CAP. X.

Tactus diffinitio.

ALEXANDER Aphrodisiensis Græcorum Aristotelis interpretum facilè princeps, tactum diffiniens ait, Quòd est rerũ tactilium susceptio atque deprehensio, qui tunc fit, cùm quod contrectandi potestatem habet, ad rei tactilis similitudinem immutatur. Hunc sensum omnibus animalibus necessarium esse non semel Aristot. docuit. Illas siquidem res ex quibus omne animal componitur, animal ipsum cognoscere necesse est. At quoniã debita primarũ qualitatũ calidi, frigidi, humidi & sicci proportio cuilibet animali inest, cùm ex illis cõstet: hinc fit vt cùm sensus tactus ad huiusmodi differẽtias cognoscendas dirigatur, vniuersis animalibus pernecessarius sit: & quia tactus vitę animalis principiũ est, finẽ quoque vitæ in illo Arist. collocat: namq; ipso superstite, vita etiã salua est; eodem sublato, omnis vita tollitur. Reliquę autẽ omnes tangibiles cõtrarietates ac differentiæ, vt asperũ, lene, ac singulæ ad enumeratas redigi posse, tanquã ad principes vidẽtur, vt in li. de gen. & corrup. Philosophus ostendit. Cæterùm quæcunque res illi offeruntur, præsentes eas esse necesse est: absentes etenim tactus nõ percipit. Si itaque animalium tactus prænarratũ officium, ac munus est, & ad animalis salutem, & non perniciem à natura compositus, non bene eos sentire existimo, qui fascinandi potestate tactum præditum esse dixerunt. Quòd si homo per tactũ fascinare posset, profectò eiusmodi fascinandi vis, aut ei per tangendi potestatẽ ines-

Tactus vitæ animalis principium & finis.

Tactus præsentes res percipit.

Tactus munus.

ſet, aut à particularibus corporis inſtrumentis illam haberet, vel à cibis quibus veſcitur illi acquireretur. Horũ modorum nullo hominem ad effaſcinãdum idoneum eſſe, luce clarius demõſtrabimus: & vt à primo exordiamur, Tactus ſiue vnus ſit, ſiue plures: ſi plures, an tot ſint quot tangibiles cõtrarietates habẽtur, nunquã per eiuſmodi ſenſum faſcinũ iaculari, perſuaderi poteſt. Eodem quoque pacto, ſiue caro tangibiles qualitates excipere nata ſit, & in ſe tãgendi poteſtatẽ habeat, ſiue internum quidpiã aliud ſit, quod illas excipiat: ſiue carnẽ eſſe ſenſorium auribus, oculis & naribus ſimile cõcedamus, intus verò aliud corpus haberi, quod ſentiendi facultate fungatur, ſitq́ue inſenſibilibus omnibus idẽ ſubiecto, ſiue tactui duo ſenſoria adſcribãtur, vt cor & cerebrũ, cor tanquã principium, cerebrũ autẽ vt cõplementũ, ſicuti Algazel ſentire videtur, fieri minimè poteſt, vt per eiuſmodi media faſcinatio cõpleatur. Quoniã ſi tactus multiplex eſt, diſpoſitionũ quoque multiplicitatẽ, & in quibuſdã partibus ſingularitatẽ etiam habet, quibus tot cõtrarietates percipere natus eſt, vt in 2. lib. de Anima, Philoponus ait. Multiplices diſpoſitiones ſunt, quę vniuerſo corpori inſunt, ſeu calidi, frigidi, humidi, ſicci, doloris & lætitiæ. Particulares verò non toti corpori, ſed partibus cohærent, vt diſpoſitio linguæ ad ſapores, diſpoſitio ad alimenta percipienda, diſpoſitio per quam in genitalibus delectatio percipitur. At ſi tactus ſpecie vnus, & rationis multiplicis ſit, ſicut anima, quæ natura ſimplex, & iuxta vires multiplex eſt, vt verè cum Ariſtotele tenemus, aliud facere nihil poteſt, quàm huiuſmodi differentias percipere. De ſenſorio autem dicimus, quòd cùm ſagax & prouida natura animaduertiſſet,

Corporis diſpoſitiones quæ

Varia de tactus ſenſorio ſententia.

animalia omnia quàm citissimè ad tangendum parata esse oportere, & ad vtilia ac contraria sentiendum; nam si lentum sensorium habuissent, non parua ei detrimenta contigissent, quæ per citissimum tactum fugiunt: idcirco tangendi etiam medium ipsi animali datum est, siue caro, siue quid aliud sit, verùm si cor tactus sensoriũ est, ab ipso nerui per totum corpus diffunduntur; quibus quidem animal nihil aliud facit nisi quòd tangibilia tangit: si verò cerebrum eiusmodi sensus sensorium existit, spiritus animales impartit, per quos omnes corporis partes de tangibilibus iudicant. Quòd si tactus, siue vnus, siue multiplex sit; & sensorij præterea quodcũque illud sit, tale munus atque actio est, sicuti ab eisdem emanare diximus, quî fieri potest, vt per tangendi potestatem, homo fascinare queat? Sed vt hoc melius intelligatur, non est ignorandũ, quòd res omnis quæ nobis tãgenda offertur, ab anima, vel vt grata, vel vt molesta accipitur: si vt grata, dilatatio: si verò vt molesta, cõtractio oritur. Grati enim & iucundi specie recepta, corpus & anima gaudent, ex quo dilatatio fit; at iniucundi & molesti specie admissa, corpus & anima mœrẽt, ac dolore quodã afficiuntur, inde cõtractio oritur: Primùm quia penitiores & magis internæ partes omnes illud bonum accipiũt, non enim vniuersum corpus se bene haberet, nisi singulę eius partes eiusmodi bono fruerẽtur: Secundũ verò, quia tactus in minima parte, & quãuis minimã molestiã fugere, séq; à nocente retrahere studet: vnde vt nocẽs, secundũ minimũ, quo potest, tãgatur, cõstrictio fieri reperitur; & quoniam minimũ illud quod tãgit, diu ferre nõ potest, mox dilatatio nascitur: quẽ quidẽ motũ alternatis vicibus facit; siquidẽ si anima semper perferre

Tactus obiectum omne vel gratum, vel molestũ.

Tactus cõstrictio & dilatatio vnde.

vellet, ſuccumberet. Quæ conſtrictionis & laxationis beneficia naturæ optimè nota exiſtimantur:namque ad priorem dilatationem noui aeris attractio ſequitur, à quo cor refrigeratur; ad cõſtrictionem autem noui eiuſdem aeris calefacti eiectio ſubſequitur. quæ quidem calefacti aeris eiectio faſcinare nullo modo poteſt: ſi quidem in proiicientis hominis corpore, putrefactionem eſſe oporteret, vnde enim infectio tranſit, putrefactum eſſe neceſſe eſt. Putrefactio autem eſt diſſolutio quędam miſtionis calido innato, atque humido euaporante. Sed in illo, qui aerem per eiectionem emittit, nulla putrefactio, nulláque calidi innati, & humidi diſſolutio reperitur; ergo nullam infectionem iaculari idoneus eſt. Quæ profectò ſolo contactu afficere videntur, ea ſunt, quæ marceſcere conſueuerunt, vt fructus aliquis, ſi fructui adhæreat. Sic namque aliena caliditas, atque humiditas, quæ euaporationis principia ſunt, commiſcentur. quod de hominibus dici non poteſt, quippe qui ab huiuſmodi accidentibus alieni ſunt. Huc accedit, quòd mala, quæ per infectionem communicantur, multiplicia ſunt: quoniam aliud & arboribus, & ſatis nocet, & animalium nulli obeſt: contrà, quoddam animalia infeſtat, & ſatis, & arboribus parcit; & inter animalia, hoc hominem, illud boues, aut equos, vel alia carpit; quin & in eadem ſpecie, quod ſenibus nocet, pueris & iuuenibus non obeſt, & ſicè contrà. nec quod mares, ſemper mulieres tangit: alij certas peſtes ſenſere, alij non: alij inter peſtilentes illæſi verſantur. Inter membra etiam ſua infectio eſt: nam lippitudo nõ niſi oculis nocet; at cùm per faſcinantis tactum omnia, quæ corruptioni obnoxia ſunt inficiantur; eiuſmodi infectionis cauſam ad alium

Putrefactio quid.

Mala per infectionẽ quæ lædant.

ſcinum? Non à pilis qui ſicci ſunt, non à neruis, quippe qui humiditatis, & ſiccitatis mediam naturam, vt cutis, habent. non per os, & cartilagines, quæ frigida, & ſicca ſunt, & corruptioni contraria. idem eſt de membranis, arteriis, & venis, quæ exangues & frigidæ comperiuntur. Non per carnem, & ſanguinem: nam temperatam caliditatem habent. non per cerebrum, à quo animales ſpiritus per totum corpus diffunduntur: & cuius cauſa caput procreatum creditur, cui omnes ſenſus, veluti ſerui quidam ac miniſtri, & Regis ſtipatores dati ſunt. Non per cor, quod ſanguinis, ac vitæ origo, & principium ab Ariſt. nuncupatur. At ſi cor vitæ cauſa eſt, quî mortem, ac faſcinum iniicere poteſt? Fieri enim non poteſt, vt eadem res ſua natura eodem modo ſe habens, contrariorum effectuum ſimul cauſa exiſtat. Profectò, ſi naturæ artem contemplemur, eam mirabilem, ac diuinam iudicare cogimur; quia tam varia inſtrumenta pro animalium ſalute, & non ad eorum exitium fabricat. Alia namque idoneum cuíque particulæ nutrimentum alterando impartiuntur, alia excrementa ſeparant, alia tranſmittunt, alia ſuſcipiunt, alia expellunt; idem quoque de foraminibus, quæ corpori inſunt, dicendum eſt. Nam aliud quo cibo, & potui, ac aeri nobis circumfuſo eſſet ingreſſus, nobis datum fuit: aliud, quà humida, & ſicca excrementa exirent; ex ſuperiori parte ſpiritui per nares eſt ingreſſus: in inferiori verò ſemini pro exitu deſeruit; excernendorum excrementorũ cauſa nonnulli meatus ſurſum ad cerebum perueniunt: alibi verò corpus perforatũ inuenias veſicæ aluóque exonerandæ. Si igitur in horũ omnium diſpoſitione, ac menſura, naturæ ſolertiam & laudamus,

Pili ſicci sũt.

Nerui & cartilagines quam qualitatẽ habeant.

Animales ſpiritus vnde.

Cor ſanguinis & vitæ principium.

Corporis inſtrumentorũ vſus multiplex.

Corporis foraminum vſus.

& miramur, quæ pro animantium, & præsertim pro hominis omnium domini beneficio, tot, tantáque instrumenta confinxerit: fieri non potest vt fascinandi vim per eiusmodi organa exerceri existimemus. Miniméque ex hominis halitu fascinum oriri fingere possumus: quoniã respirationis, & pulsuum vsus finísque vnus est; caloris videlicet in quacunque parte custodia. Nam quamuis Asclepiades respirationem ob animę generationem esse dixerit, Praxagoras ob corroborationem; Philistion, & Diocles propter innati caloris ventilationem: Hippocrates ob nutritionem, & refrigerationem; Erasistratus arteriarum expletionis gratia, Arist. ob cordis calorem refrigerandum, & conseruandum; omnes tamen ad corporis vtilitatem respiciebant, nec vnquam effascinãdorum hominum causa, halitum ex ore emitti quisquam somniauit. Insuper ex brutis animantibus nõnulla sunt, quę torporem, quædam grauiorem soporem, alia exitialem qualitatem, alia frigiditatem, alia putrefactionem, alia aliud quoddam tetrum malum respirando incutiũt: at hominis naturæ nihil eiusmodi inesse videmus, ne mortuo quidem, & putrefacto. Quæ ergo insania est, vt à viuo talia fieri dicamus, quando in corpore humores pacati, & tranquilli sunt? ne dum si ad rebellionem tendere inceperint. At, si per tactum eiusmodi mala fieri possent, in iis maximè hæc facultas reperiretur, qui sub æstiuo sole diu versati sunt, totúmque corpus siccum, arefactum, squallidúmque habent, humorésque ad summam discordiam redactos: qui nihilominus ab eiusmodi actione quàm maximè alieni sunt. & si homo, ob intemperatam qualitatem, ac naturam tactu intermedio inficere posset, id maximè efficeret simul atque ex vtero in

Halitus hominis nõ fascinat.

Variæ Philosophorũ sententiæ de respirationis fine.

Bruta quædã mala incutiunt, sed non homo.

in lucem editur. Nam cùm eius prima compositio ex calidis & humidis rebus constet; quibus crescere incipientibus omnia pueri mēbra, omnésque partes perficiūtur, eísque perfectis quæ superfluunt, foras emittuntur, tantáque in eo corpusculo excrementorū copia cōspicitur, vt nō secus ac ceram mucosam carnē nutrices forment, ac tractent; ea ætas magis apposita esse videtur fascino inferendo: & nihilominus ex mollium infantiū tactu adeo intemperato, nec nutrices, nec tangentes inficiūtur, aut minimam labē contrahunt. Quòd si tunc non accidit, neque etiam accidere potest illorū ætate florescente. At, si excrementorū naturā propiùs perscrutari velimus, nec in senio quidē hominem id facere posse videbimus: nam etsi ea ętate oculi lacrymis suffundantur, nares mucosa distillatione manēt, in ore saliuæ, & excreatus copia abundet: omnes articuli quodā modo mucosi appareāt; internè denique & externè pituitoso humore, & mucoso totum corpus scateat; quæ senum incommoda sunt: tamen hanc excrementorū humiditatem nemini vnquam fascinum intulisse comperimus. Si ergo senes, frigidi, nigri, liuidi, & superfluitatibus perfluentes hæc non iaculātur mala, cùm cōcoctionem, digestionem, sensum, motum, ac denique oblæsa & vitiata omnia habeāt, totúmque corpus veluti tabes existat, nec pueri ex ciborū cruditate vomentes, deiectiones putridas, & asperas, ac nutritioni contrarias proiicientes: in nulla ætate id fieri ab homine potest; eóque tēpore minus, cùm ad florentem ætatem peruenit. Tunc enim intellectum, sensum, omnes denique corporis partes, atque actiones ad summam perfectionem, bonitatémque natura perduxit. Non itaque ex corporis instrumentis fascinandi potestas homi-

Nec infans nec senex fascinat.

Senectutis accidentia.

nibus inest. Nec ex cibis, quibus homines vescuntur: quia, si ex ipsis fascinandi vis oriretur, in omnibus corporibus iisdem cibis vtentibus eandem fascinandi proprietatem ingenerarent; quod fieri non videmus. Quòd si cibi virulenta præditi sunt virtute, vt illi fuerunt, quibus quędam puella nutrita fuit, cuius amplexu Regi cuidam mors parata fuit; id fieri non potest, nisi magno têporis spatio, nec postea per simplicem côtactum nisi per sudoris admistionem obesse potest, at quia aniculæ, & mulierculæ quædam in hac diabolica prauitate edoctæ, & exercitatæ, leuissimo contactu exitialem, ac lethalem effectum in illis, quæ attingunt, efficiunt: ideo non nisi dæmonibus, eiusmodi effectus, & non tangentibus adscribendi sunt. omne enim animal cibo sibi idoneo alitur, is verò cuique cibus côueniens, & idoneus est, quem in suam quisque naturam vertit; contrarium namque respuit. At si natura debilis est, & segregatrix, & expultrix facultas suo munere fungi in expellendis nociuis nô potest, si calida excrementa sunt, vel frigida, aut cuiuscûque proprietatis, graues morbos in corpore generant, vt in lib. de atra bile Galen. inquit: qui quidem morbi, si tangentibus obesse debent, priùs corpus eiusmodi ægritudine affectum reddent, quàm aliis noceant. Sturno enim Cicuta cibus est, homini autem lethale venenum, Lucretio poeta auctore. ita quoque veratrû coturnicem nutrit, hominem statim interficit: quia coturnicû temperies sibi simile veratrum reddere potest, quod hominû proprietas non potest. Verùm si quis ex hominibus veratrû edere tentaret, tantum abest vt suo côtactu quempiam inficere posset, vt sibi ipsi mortem statim pararet. Sed fac in hominum corporibus, atque instrumentis

Argumentû de puella veneno nutrita resoluitur.

Dæmonibus fascinatio ascribenda.

Morborum origo ex Gal.

Cicuta sturno, veratrum coturnici cibus est.

summum calorem, aut frigus, aut quamuis excessiuam aliam qualitatem reperiri: nunquã per ipsam quemquã fascinare posse inueniemus; quin priùs proprium corpus eiusmodi qualitate inficiat, quo casu non fascinum, sed potius contagium appellandum erit; & in quinto modo à nobis in 2. Cap. assignato collocari debet. Ad similitudinem autem quæ de marina torpedine, serpente, Hyæna, Vipera, ac reliquis adducitur, dicimus eam roboris nihil prorsus habere: quia, cùm homines & bruta specie differant, proprietatibus quoque omnino diuersis præditi sunt. In alimento quoque, vt diximus, differunt, & in generandi modo, neque in iisdem locis degunt: non enim in limo, in colluuie, in paludibus, in plantis; fructibúsque putribus, in visceribus terræ homo nascitur, ac victitat, vt animalia venenosa. Eiusdem farinæ est exemplum de Echeneide Remora dicta: quæ, vt eiusmodi proprietate nauem sistendi prædita sit, quid tum commune cum homine habet? Quo pacto ex piscis natura, hominum virtutem ac proprietatem metiri possumus? hic profectò demonstrationis modus ab Aristotele in libris Posteriorum exploditur: ac scire per causam propter quam res est, nos oportere docuit, & non per generalissima, & remotissima ac disparata, & penitus diuersa principia: quæ cùm re scita aut paruam, aut nullam cognationem habeant, sicuti in re nostra nunc accidit, cùm ex Echeneide pisce hominum proprietatem inferre volumus, quem piscem, non causam, sed signum potius illius retentionis esse quidam arbitrantur, vt illic, vbi nauigia sistuntur, Magnetis montes subesse ostendat; ex quibus montibus species ferri clauos, quibus nauigia adstricta sunt, pe-

Argumenta ab animalibus inficientibus sumpta resoluuntur.

Scire est per causam propriam, & nõ communem.

Echeneis nauim minimè remoratur.

tunt, ferrúmque adeo tenaciter ac vehemẽter tenent, vt vix inde extrahi nauigia queãt, ídq; inde roborari aiũt: nam quibuſdam in partibus nautæ verentes ne nauigia vel retardentur, vel ex illis ferrei claui ob magnetis montium copiam extrahantur, clauis ligneis in contabulandis nauigiis vtuntur. ex quibus concludũt, Echeneidem circa magnetis ſcopulos vel montes victitare, nauiúmque retentionem oſtendere, & non efficere. Non enim veriſimile eſt, tam paruulum piſciculum ſua natura ea virtute præditum eſſe, vt tam vaſta nauigia remoretur, ac tantas vires, tantóſque ventorum impetus compeſcat. aliam ergo cauſam eſſe oportet, quàm paruulum illum piſciculum, quæ tantorum effectuum cauſa exiſtat: ſed, vt verum fatear, nauis retentionem, neque tam minuto piſciculo, neque magnetis montibus adſcriberem; ſed potiùs id ad aliquod ignotum, & ex accidenti obiectum impedimentum referendum putarem: tum quia raró illud eueniſſe legitur, & vt Ariſt. in 2. de Phyſ. auditu docet, quæ raró fiunt, ad caſum ſpectant; tum etiam quia eiuſmodi magnetis montes nauigia impedientes nullibi, nec leguntur, nec timentur, nec videntur, & nihilominus omnia ferè maria à nautis ſulcantur. Quod autem dicitur, laminam ferream altera ex parte magnete attritam ac in æquilibrio ſuſpenſam, ad oras ſeptentrionales conuerti, vi ipſius magnetis attractam, cuius maxima moles in ipſis locis reperiri fertur: mihi veriſimilius videtur, non ex magnetis, & ferri montibus, vſque ad illud ferramentum magnete temperatum ſpecies diſtendi, ac porrigi: tum quia alibi effoditur, & tamen ferrum eo illitum non ad fodinam, ſed ad ſeptemtrionis polũ dirigitur, tum etiã quia

Ferrum magnete attritũ cur ad ſeptẽtrionẽ ſpectet.

omnem actionem in debita, & non in difformi distantia fieri oportet, Aristotele teste: non enim credibile est, species in tam immensa distantia, ab illis montibus eò vsque pertingere posse; sed potius id fieri ob occultum consensum, ac propensionem, quam magnes, qua lamina illa attrita est, ad partes illas habet: idque clarius & manifestius fiet, si modum quo magnes ferrum trahat, ostendamus. Alexander Aphrodisiensis cùm causam redderet, quare Herculeus lapis ferrũ trahat, reprehendit Empedoclem, qui dicebat, quòd ex defluxibus, qui ex vtroque fluunt, & ex meatibus lapidis, qui cum meatibus ferri commensurati sunt, ferrum ad lapidem trahitur: quia lapidis defluxus aërem, qui est in meatibus, ipsos operientem propellunt & mouent: hoc autem separato defluxu, toto simul fluente, ferrũ sequitur. Cùm autem feruntur ab ipso defluxus ad lapidis meatus, quia sunt ei commensurati, & cõueniunt, ferrum ipsum cum defluxibus sequitur, & fertur, & huius opinionis Poëta Lucretius fuisse videtur, vt in calce 7. cap. lib. 1. diximus. Democritus quoque reprehenditur, asserens defluxus fieri, & similia ad similia ferri, ac ferrũ ex similibus atomis constare, tenuioribus autem atomis lapidem esse conflatum, & esse rariorem, ac pluribus vacuitatibus patentem, & ob id mobiliorem ad ferrum citius deferri. Diogenes etiam Apolloniates arguitur, ductilia omnia dicẽs nata esse aliquid emittere, à seipsis nata esse humiditatem quãdam trahere ab extrinseco: & quia lapis est ferro rarior, ideò plus humidi à circumfuso aëre trahit, quàm emittat. Quod verò sibi cognatum & simile est, recipit: quod autem non est sibi simile, respuit. Verùm quoniam ferrum est sibi cognatum ob cõgregationem

Actio omnis in debita distantia fit.

Philosophorũ variæ sententiæ de magnetis vi.

humidi in ipſo reperti, hinc eſt quòd magnes ferrũ trahit. Ferrum verò non è contra lapidem trahit, eò quia ferrum non adeò rarum eſt, vt congregatam ab ipſo humiditatem recipiat, harum opinionum confutationes breuitatis cauſa prætermittimus. Sed plures attrahendi modi ab Alexandro enumerantur, quò ille inueniatur, cuius cauſa lapis ferrum trahat. Vnde dicit, quòd quædam vi & actu trahunt, & hæc cùm mouentur mouent: quo quidem modo Herculeus lapis, qui immobilis eſt, non mouet, quia nec ferrum tangit, nec medium aërem trahit, aut aquam, ſed ipſum per ipſa trahit: nec vt cucurbitula caliditate intermedia aërem intermedium; in illa enim ignis motus & exiens proximum humidum trahit. Si hoc modo lapis traheret, omnia quæ in aëre ſunt leuiora ferro, ad lapidẽ priùs quàm ferrum traherentur. Matrix præterea viri ſemen, & venæ nutrimentum trahere videtur: lapis autem non ſic ferrum trahit, cuius ratio eſt, quia horum quæcunque trahunt, inde habent, eo quòd aërem & humidũ prius mediũ trahũt; ad quorum motum alia trahuntur, & ſic per accidens, & non per ſe trahi videntur. Sol inſuper aquam trahit, quia cùm à ſolis caliditate terra & aqua in vapores mutãtur, ad locum ſibi naturalẽ ſurſum feruntur, nec ita lapis ferrũ trahere poteſt, non enim ferrũ mutat. Nutrimentũ etiã animal trahit, & omne cõcupiſcibile & appetibile, cõcupiſcentem & appetentẽ trahit, non faciendo id quod inter appetentẽ eſt, ſibiipſi ſimile: nõ enim fit nutrimentũ, ipſum intermediũ, nec hoc trahitur: ſed motũ intermediũ appetibile ei ſpeciẽ præbet, quod mouetur, vt in viſione fit. Sic & ferrũ ad lapidem fertur, non trahentẽ ipſum vi ad ſe, ſed eius deſiderio, quo ipſe indiget. Non enim quæ

Varij attrahendi modi ex Alex.

Ferrum ad lapidem fertur eius deſiderio.

ſenſum tantùm habēt,& animata ſunt, tantū deſiderāt, quod eis naturale eſt,ſed inanimatorū multa hoc pacto ſe habēt. Quæ Alex.opinio ſi rectè perpendatur,ab aliis enumeratis, & præſertim à Democriti opinione nō diſcedit:is enim à ſimilibus ſimilia trahi aſſerit,quia omne ſimile ſibi ſimile appetit,vt Ariſt.eſt in Peripatetica ſchola ventilata ſentētia. Et ſic etiā Alex.ait, quòd lapis ferrū trahit, ſicut appetibile & cōcupiſcibile appetentē & cōcupiſcentē trahere conſpiciūtur: modò appetētis & cōcupiſcētis attractio non niſi à ſimili ſit. Quòd autē ſimile ad ſibi ſimile moueatur,clarū eſt, ídque in elemētis,& in aliis manifeſtū eſt. In aqua quidē inter bullas illas quę fiunt,vnā ad aliā accedere videmus,cóque velocius quo proximiores fiūt. In igne quoq; ſæpius videre eſt, paruā flammā à maiori mira celeritate trahi. Quid?cibus & potus ab eſuriētibus & ſitientibus quàm velociſſimè abſumitur, ob ſimilitudinē quæ inter vtroſque reperitur? Sicut igitur in elementis,ſimile ad ſimile trahitur, ita in omnibus eſt, eadémq; in omnibus ratio & finis trahendi eſt. Sed interdū illud quod trahēdi principiū eſt,validiſſimū reperitur, interdū debile, veluti forma à qua emanat,exiſtit. Hinc eſt, vt idem magnetis fruſtū attractionis diuerſitatem faciat,& ex vna parte velocius, ex altera tardius ferrum trahat: nec propterea ex hoc exemplo à magnete ſumpto faſcinū per tactùm fieri inferendum eſt,cùm,vt ſępius diximus,ſimilitudo nulla ſit. Fac enim à magnete ferrum trahi,aut narratis modis,aut ex aſtrorum decurſu,quo ad boreales partes dirigatur,aut ex diuina virtute mouente,vt ait Plato;aut ex totius ſubſtantiæ vi,formáq; ſpecifica,nunquā per eam faſcinū arguemus. Illud verò de tauro ficui alligato veriſimile nō eſt.

Simile à ſimili trahitur

Quòd autem è cepe & allio lacrymæ nobis eliciantur, mirum non est,& sic è pipere sternutamentum, exhalāt nimirum ex omnibus his,ac circumquaque insensibilia corpora feruntur, quorum diuersæ sunt actiones & vires,nósque alterare sua vi possunt.Id verò quod dicitur, quorundam contactus tabem aliquibus inferre,venena tollere,lienosis mederi,ad rem nō facit, cùm per id probari fascinum nequeat: nihilominus longiori sermone de his & similibus inferius agemus.Nec ex confosso cadauere ad inimici conspectum, sanguinem emittente, hominis viui proprietatem inferre debemus,quia æquiuocè & non vniuocè, vt in antepredicamentis Aristotelis dicitur, homo mortuus ad viuū se habet: & fac cadauer ad interfectoris præsentiam sanguinem emittere, quid postea? num ex hoc fascinādi vim colligere possumus?non sanè.Siquidem cadauer lōgè diuersam à priori est sortitum naturam,& per occultum dissensum,cum interfectore ad sanguinem ebulliēdum moueri potest, qui quidem latens dissensus, cùm cognitu difficilis sit, eius completam rationem reddere, (si id modò verum sit)non possumus.Ad id namque asserendum nonnulli moti esse possunt,ob sanguinem in interfectoris cōspectu àcadauere casu fluētem,quod certè interfectori non bene adscribitur:quia quæ casu fiunt, non ab vna, sed à multiplici causa depēdent:& hæc causa incerta est,ideò ab huiuscemodi effectu penitus remoueri debet:& inter alia fieri potest,vt moto,agitatóque corpore sanguis qui in venis delitescit, erumpat, cùm venarum ora per motum reserentur,nec id ad interfectoris conspectum magis, quàm coram quocunque alio. Ab vnisono autem alterum, aut plures vnisonos moueri nihil refert: quia chordæ

Vulnera interfecti an sanguinē corā interfectore emittant.

Fides vnisona cur vnisonā impellat.

chordæ eodem tenſæ ſunt modo, conſimiles aëris vndationes & facere & recipere aptæ ſunt: quæ verò diſſimiliter tenſæ ſunt, non eodem modo moueri queunt: miniméque mirum eſt, chordas agninas lupinis eſſe contrarias, quia contrariæ ſpecies ex vtriſque emittuntur. Ruta verò braſſicæ contraria non eſt: quòd ſi altera iuxta alteram ſata areſcit, inde accidit, quia vtraque calida eſt, & ob humiditatis inopiam ambas areſieri contingit. Non igitur ex tangendi virtute, non ex corporis inſtrumentis, non ex cibis quibus homines veſcuntur, nec alio quouis modo faſcinum eiaculari poteſt.

Ruta apud braßicam ſata cur areſcat.

Vox ſua natura faſcinadi vi caret, atque nomina, verba, characteres, & numeri nihil efficere amplius poſſunt, quàm id præ ſe ferre, ad quod ſignificandum inſtituta fuerunt. CAP. XI.

RES omnes quarum cognitio & cõtemplatio ad homines ſpectat, dum ab hominum intellectu percipiuntur; ab illis ſimulacra quædam & ſimilitudines abſtrahuntur atque formantur, quæ paſſim mentis affectus ſeu animi ſenſus, cogitationeſve appellantur. Verùm quia huiuſmodi cogitationes occultiſſimæ ſunt, ac veluti in penitiori loco latentes & penitus ignotæ, ideò vocibus tanquam ſignis quibuſdam ad eas ſignificandas & exprimendas, & cum aliis communicandas vtimur. Cùm autem hæ voces, nec permanentes, nec omnes vnitæ, nec omnibus præſentes eſſe poſſint, nam ſimul atque ab ore emittuntur, euaneſcũt: ſcripta inuenta ſunt, vt D. Auguſtinus ait, quæ omnia hæc optimè præſtare poſſunt. Et hinc Ariſtoteles inquit, Sunt igitur ea quæ ſunt in voce, earum quę ſunt in

Res per ſimulacra cognoſcuntur.

Vox cur nobis data ſit.

Scripta cur inuenta fuerint.

animæ passionum notæ, & ea quæ scribuntur, earũ quæ dicuntur. Quia sicut scripta voces perpetuas ac manifestas reddunt, ita voces internos sensus perinde explicãt, ac pictura eius rei imaginẽ refert, à qua extracta est: huiusmodi autem vocum, ac nominum cunctorum significatus non natura, sed ex hominum consensu & libito est. Nam licet illorum materia spiritus sit, qui à natura est, nihilominus quia forma est determinata articulatio, quæ ab organis animali insitis non secus in spiritum à pulmone, & aspera arteria ascendentem imprimitur, atque simulacrum animo, mentéque excogitatum, in externam materiam pingitur ac formatur; factum est, vt omnia nomina arte, & non natura esse dicãtur: est enim forma rei potior ac nobilior pars, à qua, & nomen, & agendi vim res quælibet sumit, vt Aristoteles sæpissimè fatetur. Domum etenim (vt hoc exemplo vtar) quæ ex lapidibus qui natura sunt componitur, non à natura, sed ab arte denominamus. Eodem quoque pacto de nominibus dicendum est. Et sicut illa operimentum ab æstu, frigore, pluuia, atque aliis nos tegens, artis opus vocatur, ita hæc instrumenta & signa arte conflata dicuntur, quibus animi affectus aliis notos facimus. Si enim aliquid certi sua natura nomina & verba significarent, vnus & communis significatus esset, sicut apud omnes communis, & eadem est natura, qua ad edendũ, bibendum, dormiendum, & ad reliquas actiones naturæ proprias impellimur, ad quas exercendas doctore non indigemus, quia nobis natura insunt, etsi luxus adeò mortaliũ corda peruertit, vt exquirendis & condiendis dapibus exercitatiores magistros præficiant, nulliq; sumptui parcãt, vt suam voluptatem expleant. At verba non eadẽ apud

Vocis ac picturæ comparatio.

Forma cuiusque rei potior pars.

Verba arte et non natura parata sunt.

omnes reperiũtur, verùm illorum varietas maxima est: quo fit vt nō modò diuersis nominibus & verbis diuersæ nationes vtantur, sed eadē verba apud diuersas gētes, res maximè diuersas significent. Huc accedit, quòd qui natura surdi sunt, loqui scirēt, quamuis neminē loquentem audiuissent, si verba, & sermones natura nobis inessent: & hinc falsum illud esse Psammetichi, teste Herod. lib. 2. cōprobatur, qui cũ haud aliter deprehēdere posse diceret, in qua mũdi parte prima hominũ origo fuerit: duos pueros recēs natos inter pecora educãdos pastori tradidit, iubēs neminē coram eis vocē edere, ne alicuius sermonē perdiscerēt, vt qualis esset prima vox, quæ erũperet, intelligeretur. Quos pueros biēnio pòst, aperta ianua (intus enim à capris nutriebantur) ambos porrectis pastori manibus, Becas clamitasse ait, quo verbo Phrygæ panem appellant. Nã si panem nunquã viderant, quî appellare poterant? verisimilius esset, si lac eos clamitasse dixisset, quo nutriti erãt, quod etiã impossibile est: sicut enim ego lapidē in terræ visceribus genitũ, & nunquã visum nominare nescio; ita pueros illos, quo ad panē attinet, loqui nesciuisse existimo, & eo magis, quia illi omniũ nominũ notitiæ expertes erant. Prętetea si nomina à natura essent, illis ea imponere non possemus, vt bene Alexander Aphrodis. ait. Nam quemadmodum nos habentes vim percipiendi scientias natura, scientiis tamen ipsis natura caremus, alioqui enim scientiarum capaces non essemus; sed illas haberemus & possideremus, quia potentia & actus simul esse non possunt: ita & vis nominum impositiua à natura est, non tamen nomina ipsa, alioqui ipsorum impositionis domini non essemus. Rursus si nomina à natura

Psammetichi opinio de primo hominum idiomate refellitur.

Argumenta, nomina à natura non esse, probantia.

Potentia & actus simul esse non possunt.

essent, elemẽta & syllabas, quibus conflantur, natura esse oporteret: at quoniã huiusmodi elementa & syllabæ ab hominum volũtate sunt, & illorũ inter omnes nationes differentia maxima est, ideò & nomina ipsa ab arte esse asserendum est, & non à natura. Quòd si à natura essent, summus mundi opifex Deus vniuersis rebus perfectis, animalia ad Adam primũ omnium parentẽ non adduxisset, vt eis nomina imponeret: qui, cũ eius filiis omnibus rebus, quibus iam tũ vti cœperat, nomina imposuit, vt Ioseph. testis est in 1. Ant. & Eus. de præp. Euang. quæ quidẽ sine nomine internosci minimè potuissent. Nec linguas turrim ędificantiũ diuisisset, vt per multas, absonásque voces intelligẽtia inter se carerent, quia propter peccatum gratiam & non naturam tollit, vt in Angelis qui ab ipso desciuerũt, clarum est. Vnde si nomina à natura essent, & ea sustulisset, naturã sustulisse videretur. Si igitur nomina ab arte formantur, vt probauimus, & nostrarum intentionum signa tantùm sunt, per ipsa nihil amplius efficere possumus, quàm ea quæ mente concepimus, aliis notificare: ergo fascinandi, interficiendi, & alia innumera mala inferendi vim eis adscribere nõ debemus. Omnia siquidem quæ oratione exprimere possumus, vel Deus, vel perfectiones ad Deum spectantes, vel Angeli, vel cæli, vel tempus, vel elementa, vel mundi partes, vel animalia, vel plantæ, aut ea quę in terræ visceribus generãtur, sunt, vel quid aliud quod homines cogitare & inuestigare possunt: sed nec Deus, nec eius perfectiones, aut Angeli ad huiusmodi scelera perpetrãda concurrũt, vt clarum est: nec cæli, quia cùm vniuersales causæ sint, omnibus eandẽ efficiendi vim instillant, nec in rem artificialẽ aliquid immittere possunt: nec tẽpus,

Deus propter peccata gratiam & non naturã tollit.

Argumenta verba fascinare non posse asserentia.

cùm motus causa tantùm sit, vt Arist. in lib. de Physico auditu inquit. Nec mundi partes, Asia enim ab Asia Orientali Regina, Africa ab Affer, vno de composteris Noe, Europa, ab Agenoris Regis filia nomina sumpsisse dicuntur: Non animalia, vel plantæ, vel in terræ visceribus genita, quoniam, vel à manifesta illorum proprietate, vel ab inuentore, aut à loco, vel similitudine aliqua, aut ab alia causa nomen traxerunt: ideo fascinandi virtute omnino carent: quinetiam si re ipsa commisceantur, efficere quidquam nequeant, vt credi, aut existimari possit, nominata, & pronuntiata tot tantáque efficere posse: nec ex genitura eiusmodi potestas homini inesse potest, quia tunc omnibus inesset, quod falsum esse videmus. Et quamuis aliqui ex familia Diui Pauli, vel Diuæ Catharinæ se esse simulent, serpentis, & Rotæ signa in aliqua corporis parte impressa ostendentes, eáque à natura sibi indita iactitent; tamen falsum esse, sibíque ea impressisse signa comprobatū est. quia qui à Diuo Paulo genus iactitant, venena, & serpentes attrectare non audent, nisi priùs validissimis remediis se muniant, aut serpentibus dentes euellant. Qui autem Diuæ Catharinæ agnationi sese inserunt, & viuos carbones manu paruo temporis spatio tenent, in feruentem oleum, aut aquam manum immittūt, in ignitum furnum ingrediuntur, hoc vt populum in admirationem, & ad sibi credendum adducant faciunt, quia iam expertum est, quòd sibi illa signa imprimunt, séque maluæ, mercurialis, aut aliarum herbarū succis vngunt, quibus ab igne aliquo temporis interuallo se defendunt. Vnde accidit, vt quodam homine salutatore: (sic enim illi dicuntur) furnum ignitum ingresso, furnus clausus fuerit, & salutator perierit.

D. Pauli & D. Catharinæ gentiles sunt impostores.

Salutatorium impostura.

Nec ex ſingulari animæ poteſtate ea vis habetur, nam per imaginationem, vt diximus, ea fieri nequeunt: & nihilominus imaginatio tot, tantáque incredibilia efficere poſſe exiſtimatur. Quòd ſi ipſi non ineſt; cui maximè ineſſe videtur, fieri non poteſt, vt aliis animæ potentiis inſit, quibus minus veriſimile eſt eam ineſſe. Nec ex ſpe, vel perſuaſione, vel ex fide verba faſcinandi poteſtatem habere poſſunt; quia hæc omni tranſeunte actione carent, & nihil penitus in rem externam agere queunt; ſed homines qui hac inſania agitantur, in varia duntaxat deliramenta, & inſanias rapiunt. namque talium rerum ſpes, perſuaſio, ac fides quæ eſt ingenita quædam credulitas, non niſi in ſuperſtitioſis quibuſdam reperitur, extra quorum corpora nil agere poſſunt. Non igitur voces, aut verba vim aliam habere poſſunt, quàm illam quam primi Anteceſſores noſtri eis impoſuerunt & attribuerunt, vt ſcilicet notæ tantùm, & ſigna eſſent, quibus alter alteri quidquid animo concepiſſet, manifeſtaret. Oratio enim quantitas quædam eſt, quæ agendi principium eſſe non poteſt. Inſuper actio naturalis inter illa eſſe non poteſt, quorum materia non eſt communis, & eiuſdem rationis, vel vniocè, vel analogicè: calor enim igni inhærens, contrarius non eſt frigori, quod animo concipitur; illi tamen aduerſatur, quod in aqua reperitur. ſed verba, & characteres cum rebus externis nihil omnino cõmune habẽt, propter quod illa agere, & hæ pati queant: ergo quæ de ipſis dicuntur mendacia ſunt. Huc accedit, quòd actio quæ à natura eſt, vt aliàs diximus, effici non poteſt, niſi agens corpore, vel virtute, & qualitate aliqua rem quam afficere vult, tãgat, prout cœlũ hæc inferiora, lumine, &

Vera vocis & verborũ vis.

Actio naturalis eſt inter ea quæ habẽt communem materiam.

motu, per attritum aerem calefacit: at verba res, & præsertim absentes nullo pacto tangere possunt, cùm ad res non deferantur, quemadmodũ ab arcu sagitta cũ excutitur: Ergo. Præterea, si quæ vis verbis inesset, aut ex forma, aut ex materia illã haberent; sed neq; ex forma, quia artificialis est, & illis tantùm nota, qui eã formarunt, & nihilominus superstitiosi, quasdam barbaras voces assumunt, quas nõ illi tantũ, sed nec vlli hominũ intelligere possunt. Vnde sequitur, vt Dæmonũ illusiones eiusmodi characteres, & verba existãt, vt dicemus. Nec ex materia, quia cũ spiritus sit, & ex pectore per asperã arteriam in larynge effingatur, vim aliã habere non potest, quàm reliqui nostri corporis halitus, qui simul atq; extra corpus emissi sunt, dispergũtur: nullã ergo vim habẽt. Quòd si expirationis materia peculiarẽ vim haberet, eandẽ sub quacunq; artificiali materia possideret: ideo quibus verbis vterẽtur non referret, quin ne verbis quidẽ opus foret, sola enim efflatio satis esset: quæ tanto maiores vires haberet, quanto vberius effunderetur. Superstitiosi autẽ in selectis solùm, & exquisitis verbis vim esse contendunt. Et licet sua virtute verba res remotas attingere diceremus, quod falsum est; eis tamen miram efficiendi virtutem adscribere non possumus. Nec per se quatenus verba sunt, nec vt indeterminata materia reperiuntur. Non primum, quia cùm per se præsupponat de omni, vt Arist. in lib. posterior. ait, omnia verba eandem potestatem habere oportet. Non secundum, quia singulis horæ momentis pro humoris, & sanguinis qualitate materia est longè diuersa, quia affectus, & spiritus circa cor nunquam iidem sunt; sed pro ciborum, & diuersarum qualitatum varietate, ac motu variantur.

Nec ex materia nec ex forma verba vim habent.

Adde etiam quòd si verba aliam quàm sensus animi exprimendi vim haberent, Arist. non dixisset, Rem, nec veram, nec falsam esse propter affirmationem, vel negationem nostram: sed tunc oratio nostra est vera, cùm rebus est cōformis, vnde non sermoni rem, sed sermonem rei conformem reddere conamur. At cùm verba causæ non sint, & plures ipsis prolatis effectus sequi videamus, vt pueros ægrotare, alios macie confici, viros ab vxorio concubitu arceri, abortum fieri, equos, & tauros concidere, ac propè innumera alia huiusmodi; fateri oportet, aut signa illorum effectuum esse, aut accidens quoddam; veluti cùm aliquis ambulat, lapis è tecto cadit. Signa quę à natura sunt, esse nequeunt; omne enim naturale rei signum, aut illiusmet rei causa, aut effectus, ab eadē causa emanat, à qua, id quod significat, fit. Quòd causæ esse non posiint, demonstratum est: quòd nec effectus, ex se liquidò constat. Quòd verò vtrumque ab vna causa non fiat, clarum est, rubedo namque serotina, vt hoc exemplo, quod dico clarius fiat, serenitatis signum esse consueuit, & ab eadem causa oritur, à qua serenitas ipsa, ad quam quidem serenitatem rubedo nihil confert. Quòd si sunt signa ex mutuo consensu, artificialia non naturalia esse necesse est, veluti tympana, & alia instrumenta quibus vtimur in præliis. Non enim legimus, Deū promisisse certis & determinatis verbis, aut characteribus talia in admirationem ducentia se facturum. Si namque Deus vellet, miracula vnà cum verbis efficere posset: quæ verba ad miraculorum actionem nihil conferrent: veluti Numerorum lib. 5. Cap. scriptum legimus de cæremoniis, quæ ob adulterij suspicionem fiebant, in quibus inter alia, verba quædam in libello descripta aqua in fictili vase

Res nec vera nec falsa propter affirmationem vel negationem nostram.

Rubedinis serotinæ exemplum.

Cæremoniæ Iudæorum ob suspicionem adulterij.

vaſe delebant; qua aqua epota, mira quædam in muliere accidere conſpiciebantur, nec inter homines ſimile pactum reperitur, quo alter alteri ad obtemperandum per hæc aut illa verba, & characteres aſtringatur. Sed pro clariori huius materiæ intelligentia, non eſt ignorandum, verba, aut ad homines, aut ad Deum referri: quocunque modo ſint, duobus modis conſiderari poſſunt: aut cum intentione ſignificandi, & efficiendi ſimul: & tunc ſi verba ad homines inter homines referantur, efficere extra ſe poſſunt, vt res vnius in alterius poteſtatem transferatur, dicendo, vel per contractum, vel per ſimplicem rei aſſignationem, hoc eſt tuum, & illud meum, & ſimilia: illico enim res tranſit in alienum dominium, quoniam dominus de re ſua ſic facere conſtituerat, & poſtea idem verbis expreſſit. Si autem verba ad Deum ſpectent, & à Sacerdote ritè, & debitè proferantur, mutant panem, & vinum in corpus & ſanguinem Chriſti, ac cætera ſacramenta efficiūt; accedit namque verbum ad elementum, & fit ſacramentum. Deus Opt. Max. mundum, & vniuerſas in eo contentas ſpecies ex nihilo creauit: dixit, & omnia facta ſunt, non verba proferendo, ſed voluntate imperando. Sic Dominus Ieſus Chriſtus dum in terris viueret, corporum morbos, quanuis atroces, & inueteratos ſermone pellebat, & mortuos ad vitam excitabat. Nō enim erat ſermo magicus, ſed omnipotens ſermo Patris omnipotentis. Idem ſermo profligat animorum morbos cùm ait, Fili remittuntur tibi peccata tua. quod quia ſolius Dei eſt, meritò in Græcorū adagiis dictū eſt, animi laborantis medicum eſſe ſermonem. qui quidē diuinus ſermo ſi per ſinceram fidē charitate informatam ſemel ab homine proferatur, omnes

Verba duobus modis cōſiderantur.

Tranſſubſtātiatio.

Diuini verbi vis.

Animo laborāti ſermo medicus.

animorum morbos aufert. Sicut in illis verbis (vt tetigimus) videre eſt , quæ in ſacramentorum confectione dicuntur. Nam quemadmodum amici medici ſi quando ægrotis ſemper adeſſe nõ licet, pharmacum aliquod relinquere ſolent, quò ſibi qui laborant medici eſſe poſſint, ſi ita res poſtulet: ita Dominus Ieſus in cœlum reuerſurus, nobis per Apoſtolos ſuos diuinum ſermonem, hoc eſt Euangelij pharmacum reliquit, facile quidem, & cuiuis expoſitum, ſed efficax: quod ſi quis opportunè ſumpſerit, illico ab animi morbis liberatur . nec id guſtaſſe ſatis eſt, ſed in viſcera quoque admittendum eſt; vt corde receptum per omnes ſenſus illius vis diffundatur. & tunc demum priſtinæ vitæ odio totum hominem concutere incipiat, quam quidem perturbationem magna animi tranquillitas ſequitur . Vis audire diuinum ſermonem, id eſt, reubarbarum Euangelicũ? pœnitentiã agite: & mortificate membra veſtra: ac mox, exſpoliãtes vos veterem hominẽ cum actibus ſuis: & rurſus, Induite vos ſicut Sancti Dei electi viſcera miſericordiæ, benignitatem, humilitatẽ, modeſtiam, patiẽtiam, ſuper omnia autem charitatem habete. quæ virtus non modò diuino ſermoni inerat, ſed Ieſu Chriſti ſaliuæ, & omnibus rebus ad eum ſpectantibus, vt de veſtimẽtis patet, quorum fimbriam mulier, quæ ſanguinis profluuio duodecim annos laborauerat, tetigit, & ſtatim conualuit: vt Matth. 9. cap. legitur. Quid? quòd Petri quoque vmbra omnes ægritudines auferebat, vt in 5. Actuum Apoſt. videre eſt. adeo diuinus ſermo, ac virtus potentiſſima, & validiſſima omnem humanam intelligentiam ſuperat. Dei igitur verbum actiuum, & operatoriũ eſt, vt Diuus Ambroſ. ait, & ei omnia obtemperant, ita inquiens, Si

Euangelici verbi vis.

Pharmacum ſaluberrimũ ſermo Dei.

Verbo Dei omnia parent ex D. Ambroſ.

tanta vis in ſermone Domini Ieſu, vt inciperet eſſe quod non erat, quantò magis operatorius eſt, vt ſint quæ erant, & in aliud commutentur? nec propria virtute, ſed inſtrumentali diuinitus recepta id verba efficiunt. Si verò cum intentione ſignificandi tãtùm verba ſumantur, omnibus verbis, orationibus, & enunciationibus id cõmune eſſe dicimus, vt probauimus; nec aliud efficere poſſunt, quàm intentũ noſtrũ exprimere. Quid quòd verba, & characteres ad res vita carentes, quãdoq; applicantur? Anne ea percipiũt? annon luce meridiana clarius eſt, ea dæmonũ pacta, ſigna, & cõuenta eſſe? & ex hominũ credulitate dæmonibꝰ prędocẽtibus, & ſuggerẽtibus inuẽta eſſe? idq; quàm fatuũ ſit, etiã gentiles non ignorarũt. Ouid. enim de Marſis ſerpẽtes incantantibus ita inquit,

Verba & characteres Dæmonũ pacta ſunt.

Nec mediæ Marſis finduntur cantibus angues,
Nec redit in fontes vnda ſupina ſuos.

Athenis quoque lege cautũ fuiſſe legimus, ne quis verbis mederetur. Vnde cùm in Achaia quandam mulierem eſſe Athenienſ. cognouiſſent; quæ verbis medebatur, eã lapidibus obruendã dederunt: aſſerẽtes non verbis, ſed lapidibus, herbis, & animalibus Deos immortales ſanãdi vim dediſſe. Verũ quid numeri efficere queãt, enodandũ eſt. Pythagoras Deum, animas noſtras, & quæ in rerum vniuerſitate ſunt, cuncta numeris conſtare aſſeruit, & ex illorum concentu, & harmonia, vniuerſa progigni credidit. quos quidem numeros poſtea Plato ab Italicis Philoſophis, qui Pythagoreæ diſciplinæ præceptorum ſectatores erãt, edoctus, & clariores, & apertiores reddidit. tametſi nõ ita aperuit quin à maxima eorũ parte lectorẽ excludat. Vnde illud de re obſcura apud Ciceronẽ ad Atticum ſcribentẽ, Numeri Platonis. Omnes itaq;

Athenienſiũ lex verborũ medelã prohibens.

Numeri an faſcinent.

Pythag. numeris quantũ tribuerit.

Numeri Platonis.

numerorum myſteria tam myſterioſè tradiderunt, vt etiam profeſſores ipſos, ne dum profanum vulgus, atque idiotas voluiſſe celare videantur. Cicero de ſeptenario numero ita dicit, Qui numerus rerum omnium ferè nodus eſt, & in eodem Scipionis ſomnio ſeptenarium, & octonarium numerum plenum vocat. cuius rei Macrobius rationem reddit, & imparem numerum marem, & parem fœminam dicit; ſicut Arithmetici imparem patris, & parem matris appellatione venerantur. Nõnulli verò Pythagoræ ſectatores, numeris, characteribus, & figuris maximam vim tribuebant, quod ſibi inde perſuadebant, quoniam numeri & lineæ omnes ad mathematicum ſpectant, mathematicus autem res abſtractiores, ac formaliores, quàm naturalis Philoſophus contemplatur; & cùm virtus formam ſequatur, per numeros, veluti per efficaciorem virtutem omnia fieri exiſtimabant, eóque magis, quia quæ minus ab aliis dependent, vt ſunt intelligentiæ ſeparatæ, quas Angelos vocamus, in ſuis quoque actionibus minus depẽdent, & virtute pollentiores ſunt. hinc eſt, quòd vim efficiendi maiorem habere dicebantur, quàm res, quæ natura ſunt. Accedit etiam, quòd elemẽta, quæ ſunt mundi partes, ex quibus omnia fieri videmus, quaternario numero definita ſunt, planetæ ſeptenario, & Zodiaci ſigna duodenario; & quia illis rerum viciſſitudines adſcribuntur, ideo numeris tantam vim tribuebant; à qua ſentẽtia medici, qui ſeptimeſtrẽ partum viuere, & octimeſtrẽ mori dicunt, non omnino abhorrẽt; aſſerentes inſuper, annorum numeros ſemper aliquid mutationis afferre conſueuiſſe: cuius inſtabilitatis omnes qui per ſeptem & nouem conſurgunt, decretorij dicuntur.

Numerus impar, mas; par verò fœmina eſt.

Mathematicus res abſtractiores quã naturalis philoſophus contemplatur.

Quæcunque in orbe continẽtur, numeris conſtant.

Anni Climacterici vir.

in quibus vel grauissimis morbis, vel domesticæ rei iactura, aut calumniis magnam mutationem homines subeunt. Vnde Cæsar Augustus, Liuio teste, sibi gratulatus fuit, sexagesimo tertio ętatis suæ anno incolumi peracto, qui annorum numerus septimi & noni multiplicatam summam continet. Horum etiam sententia Albertus Magnus fuit, qui figuris & sigillis incredibiles virtutes inesse credidit: at Arist. in lib. diuinorum, prænarratis vim nullam inesse, demonstratiuis & efficacissimis rationibus probat. Nos verò Pythagoricorum rationes contra ipsos vertere possumus. nam licet mathematicus res maximè abstractas contempletur, illa tamen abstractio & forma per intellectus actionem fit, ideò artificialis appellatur: ars autem naturalem vim non habet, & virtus naturalem & non artificialem formam sequitur. Nec verum est, quòd quæ mathematicus considerat, ita separata sint vt intelligentiæ: nam mathematici abstractio ab intellectu & non natura fit. Elementa verò, planetæ, & Zodiaci signa non ideò agunt, quia tali numero præfinita sunt, sed quia qualitate & efficiendi vi prædita reperiuntur. Aliud verò de septimestri partu sic diluunt, prætermissa Astrologorum de planetarum dominio responsione: nempe quòd humani seminis genera duo sunt, quorum alterum septimo, alterum nono mẽse partum edit. Vnde ob imperfectum semẽ octimestris partus non viuit, quia non datur semen quod ad illud tempus fœtũ procreare valeat, sicut in genere tritici quoddam est, quod tribus mensibus gignitur, quoddã quod mensibus nouem, ideò non ratione numeri ille viuit, & hic moritur. Ad aliud vulgò responderi solet, quòd humana corpora certis annorum terminis magnam hu-

Octimestris partus cur nõ vitalis.

morum congeriē congesserant, quorū agitatione ægritudines excitātur: natura enim cùm ad nimiā redūdantiam peruenit, in morbum erumpat necesse est. Sed melius dicendum reor, quòd cùm Deus Opt. Max. ægritudinis & valetudinis, mortis & vitæ, secundarū & aduersarum rerū auctor sit, hasce rerū vicissitudines tūc mortalibus immittit cùm suæ diuinæ prouidentiæ libet. Et si quis annorū cursum rectè contemplatus fuerit, hominum longè plures in mortē, aut in aliud graue malū incidisse inueniet, in aliis ætatis vniuscuiusq; annis, quàm climacterico qui ex nono & septimo cōsurgit. Ad illud Alberti dicimus, eum aliorum opinionē recēsere, qui id asserebāt, & non assertiuè locutū. Numeri igitur & figuræ per se nullā penitus vim habent, at respectu rerū, quibus numeri & figuræ adscribuntur, vires illis inesse affirmare non veremur: namque sex mācipia, fortiora sunt quàm duo. Imago regis Philippi, & Gregorij XIII. magis efficax est, quàm villici. Nemo enim dubitat, nomen Regis & summi Pōtificis maiorē vim ac dignitatē apud omnes, quàm nomē priuatę alicuius personę habere: nō quatenus nomē, sed ratione rei quæ per nomē significatur. Scriptores nostrę pietatis Græci & Latini, sacramēta in numeris esse permulta existimarunt. Hieronymus inter omnes plurimū numerorū religioni tribuit; qui etiā nōnullos progenitores esse ex genesi Christi ab Euāgelista prætermissos ait, vt ad numerū omnia cōgruerent. Idem in Ezechielē senarium numerū sacramentū creaturarū continere scribit. Et D. Aug. de Ciuit. Dei, inquit, Per senariū numerū est operū significata perfectio, subdens, Nec frustra in laudibus Dei dictū est, omnia in numero, pondere, & mensura disposuisti. Vnde idē ait, Ra-

Quando numeris vis insit.

Numeri permulta habēt sacramenta.

Numeris qui multum tribuerunt.

tio numeri contemnenda non est, quæ in multis sanctarũ scripturarũ locis, quàm magni æstimãda est, & elucet diligenter intuentibus. Numerũ septenariũ magnæ religionis, mysteriiq; fuisse ostendũt Iudæi, qui propter diẽ sabbati multùm eũ venerabantur, vt D. Hieron. in Esaiã dicit. In Christiana etiã religione magna sunt mysteria, in septenario numero cõclusa, quẽ Macrobius A. Gellij æmulus, eadẽ ratione qua D. Aug. laudat & cõmendat. Septenarius enim numerus septies repetitus, quinquagenariũ vno minorẽ efficit, qui numerus quinquagenarius gratiã, indulgentiã, libertatẽ & lætitiam præsignat. Quo exẽplo Romana ecclesia quinquagesimo quoque anno Iubilæi fores aperiebat, Clemẽte VI. iubẽte. Id quod Xystus IIII. Pont. Max. ob humanæ vitæ breuitatẽ, ad vicesimumquintũ annũ redegit. Quadragenarius verò numerus vitiorũ animi & corporis purgationi attributus fuit: sicut anni quadraginta habitationis in deserto filiorũ Israël post exitũ ex Ægypto testãtur, & pluuia quadraginta dierũ & noctiũ diluuij tẽpore. Eundẽ quadragenarium numerũ in cibi & potus abstinentia Saluator noster sanctificauit, quẽ sancta Romana ecclesia imitatur, vt in orationibus corã Gregorio XIII. habitis fusius diximus. Nullus tamẽ ex piis scriptoribus per huiusmodi numeros quidquã flagitij & prauitatis vnquã fieri posse asseruit, sicut superstitiosi quidã, qui tot tantáq; mirabilia per ipsos fieri affirmãt. Numeri verò ex quibus musica constat, non mirũ est si tot varios effectus in anima generent: non etenim quatenus numeri sunt, id efficiũt, sed quatenus per ipsos modi sonorũ, hoc est symphoniæ, adinueniũtur: nãq; omne ordinatũ & distinctũ, vt Arist. in Prob. ait, delectat: ideò sonus vniformis molestus est,

Quinquagenarium Iubilæum.

Vicenũ quinarium Iubilæum.

Numerus quadragenarius.

quia anima per ipſum nihil addiſcit. Si verò ſoni obſtreperi, rauci, diſcordes ac incõgrui ſint, vt moleſti recipiũtur, eorúmque perceptio animæ incommoda eſt, & auditus mẽbrana veluti icta offenditur, vnde repentè contrahitur, vnáque cum ea neruuli quidam vſque ad dentium radices, in quem locum ſubitò nouus aër incidẽs, horrorem quendam circa dentes facit, & ſic ſonus vehemens plus æquo, plus aëris mouet, quàm ſenſorium ferat. Conſtat igitur, animam nõ numeris gaudere, vt numeri ſunt, nec quia ex eis anima cõpoſita ſit. Plato enim non ideò per numerum eam diffinit, quaſi ex eo cõfletur, ſed quia ex maximis rerum perfectionibus anima conſtat. Nec tantùm humana anima ſonoris numeris delectatur, verùm clitellaria iumenta in labore, itineréque cantu ſimul ac ſibilo leuantur ac reficiuntur: nã aſſiduo vſu compertum eſt, mulos tintinabulorum ſonitu valdè delectari; quapropter muliones diuerſa tintinabula illorum collis ſuſpendere ſolent, quò faciliùs ſarcinarum onus perferant. Reliqua autem quæ de muſicæ effectibus legũtur, partim vera, partim fabuloſa eſſe exiſtimo. Fieri enim potuit, vt Ægiſthus Clytemnęſtra non priùs potitus fuerit, quàm citharœdus, qui illi cuſtos relictus erat, vt probarum mulierum laudes caneret, interfectus eſſet: & Damõ muſicus tibicinæ iuſſerit, quæ adoleſcentibus quibuſdam temulentis inſana quædã agentibus Phrygium canebat, vt mutaret modum in Doricũ, eóque facto illi à temerario impetu deſtiterint, atque phalangij morſus ſono curatus fuerit, vt indies in Apulia videre eſt, & Amatus Luſitanus teſtis eſt: prout infantes quoque ad cunarum agitationem, & nutricum cantum à vagitu deſinunt, & dormiunt. Verùm quòd Terpander

Bruta ſonoris gaudent numeris.

Muſica vis.

pander ſeditionem inter Lacedæmonios cantu ſopiuerit, & Thales Creteñſem peſtem ſuſtulerit, veriſimile non eſt. Ferunt Platonem cantum, cùm Lydium, tum Phrygium adimendum adoleſcentibus conſuluiſſe: quòd alter luctu & mœrore animum affligit, alter ad libidinem irritat; quod à veritate minimè abhorret. Si verò nõnulla verbis intermediis fieri videamus, quæ à verborũ natura abhorreãt, vt cùm tauri furibundi illicò mites fiũt, canes feroces à latratu deſiſtant, pollutio cum mulieribus in ſomnis procuratur, ſerpentes non modò ſiſtere, ſed rumpi coguntur, iuxta illud,

Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis:

Dæmones verbis intermediis mira efficiunt.

ægritudines per characteres & barbara verba tollũtur, hæc & alia huiuſmodi per dæmones fieri dicimus: ij ſiquidem quàm maximè conantur, vt nobis impoſturam faciant: & ideò verba effingunt, quibus quaſi pactionis ſigno quædam hominibus euenire ſtudent. Qui autem huiuſmodi verbis ad ea conſequenda vtuntur, tacitũ vel expreſſum cũ dęmonibus pactum habẽt. Et aliqui licet tale pactum ignorent, & verbis illis vtãtur, tamen nihil refert, quoniam is cui primo dæmon ea verba dictauit, ea lege habuiſſe exiſtimatur, vt quicunque illis vteretur, tacitè dæmonem inuocare intelligeretur. Atque in grauius crimen incidit, qui ſacris, quàm qui profanis verbis vtitur: quippe cùm illa nobis à Deo data ſint, vt ad eius nos cognitionẽ ducant, noſtræq; ſaluti inſeruiant, non vt ad diaboli cultum ipſis abuteremur; vt ille impoſtor innumeris propè modis nobis perſuadere ſtudet, tum quia diuina inſtituta imitari vult, diuini honoris cupidus, tum vt Deum iniuria afficiat, nóſque ad æternos cruciatus, noſtræ ſaluti & fœlicitati inuidens præcipitet.

Grauius peccant qui ſacris quàm qui profanis verbis abutũtur.

Qui igitur hæc faciunt, veluti sacramentis quibusdã dæmonibus se obstringunt, quanuis imprudenter id agãt, nec ea intentione exequãtur. Et ab illis verbis præcipuè cauendũ puto, quæ à Mauris, Turcis, & à quibuslibet infidelibus traduntur, qui quia à dæmonibus possidentur, eiusmodi verba, vt dæmonum pacta iure cẽseri debent, quibus si vtamur, dæmonib. assentire cogimur. Et quoniã nulla est corporis ægritudo, quæ à dæmonibus Deo permittẽte inferri nequeat, etiã cum vsus rationis impedimento, & internorũ sensuum vexatione, & interitu, vt per sacras historias patet. Hinc est, quòd tunc dæmones sanare dicũtur, cùm à malo inferẽdo desistunt: nõ quòd ipsi salutẽ afferre queãt, nisi naturaliũ rerum qualitates, quæ eos non latent, adhibendo. Quandoque mala quæ à dæmonibus inferuntur, non modò permittẽte, sed iubente Deo ab illis fiunt, sicut gl. super illud Psal. Immissiones per angelos malos, ait, Deus punit per malos angelos, veluti populũ Israeliticũ sæpè puniuit variis languoribus, & tunc nullũ naturale remediũ prodesse potest. Ad illud de parentũ execratione in filios, ita responderi potest, quòd cùm pueri adeò parentes excãdescere, & atroces execrationes in sese congeri vident, obstupescunt, trepidãt, perturbãtur, ac terrore, metúq; concussi, aut in spasmũ incidunt, aut furore ac rabie corripiũtur, mentéq; atq; animo alienãtur, tantáq; fit in huiusmodi corporibus spirituũ, humorúmq; concursus, agitatio, & intẽperies, vt sensuum instrumẽta conuelli contingat, omnésq; animi facultates inuerti: vnde non modò ætas tenera, sed etiã adultior, quæ reuerentia ac pudore erga parẽtes ducitur, repẽtino terrore, subitáq; animi cõsternatione, tanquã fulmine cõcussa, magnã rationis men-

Maurorũ & Turcarũ verbis præcipuè cauendũ.

Deus per dæmones mala quandoque infligit.

Parentũm in filios execratio quid faciat.

tísq; iacturã patiatur, nec minorẽ in corpore cladẽ percipiat: & hęc quidẽ mala Deus improbis & ingratis filiis infligere consueuit, ob eorundẽ filiorũ irreuerentiã erga parentes, quibus quotiescunq; aliquis ex filiis maledixerit, mortẽ ei Dominus minatur: iuxta illud, Qui maledixerit patri aut matri, morte moriatur. Et Eccle. 3. legitur, Benedictio patris firmat domos filiorũ, maledictio autẽ matris eradicat fundamẽta. At qui cum verborũ prolatione vaccas & oues lacte priuãt, dæmones per eiusmodi verba ad id peragendũ inuocant; quod si ex alicuius herbæ pastu accidere solet, non mirũ si à dęmonibus facilè procuretur. Eodẽ quoq; pacto fulmina, grandines, pluuiæ, & aliæ aëris perturbationes, verbis, veluti dęmonũ pactis, prolatis concitantur: ad hæc enim procurãda sola dæmonũ virtus naturalis est satis, quia vaporum ex aqua & terra resolutorũ motu fieri possunt. Quòd autẽ faustis verbis sternutãtes salutabãt, nõ ideò fiebat, quasi sternutantibus per verba aliquid afferre possent, sed potius quia cùm sternutamentũ eãdẽ agatur parte, qua flatus eruptio est, augurale signũ, & vnum ex spirituũ generibus sanctũ & sacrũ existimatũ fuit. Hinc mos initium sumpsit, vt sternutatio veluti bonæ valetudinis index sacra habita sit, & sternutãtes passim salutẽtur: prætermisso eo quod pestilẽtiæ tempore accidisse fertur, quòd simul atq; aliquis sternutabat, illicò mortuus cõcidebat. Simili etiã pacto oscitãtes ex religione quadã sibi timere constat, quòd oscitatio ex somno vel tædio sequi cõspiciatur: inde fit vt oscitantes illicò signo crucis os muniamus. Quãdo autẽ, vt suprà tetigimus, numeri, characteres & verba ad animalia diriguntur, ad dæmones dirigi cẽsendum est. Non enim pecudes verba intelligere

Fulmina & pluuias dæmonum vis excitat.

Sternutantes cur salutẽtur.

Oscitãtes cur cruce os muniamus.

Verba quando ad dæmones dirigũtur

possunt, nec quidquam eis persuaderi potest, veluti oratores hominibus persuadent: nam opinio est fides, vt in 3. de Anima, Arist. ait: fides autem persuasione concipitur: in quibus ergo opinio & fides non est, nec persuasio reperitur. Et ratio est, quia hæc tria ad rationalē partem pertinent, qua bruta animantia omnino carent, etsi per similitudinem quandam eis ratio adscribi potest: vt de apum & formicarum prudentia, vulpium astu, canum fidelitate, & aliis innumeris patet, quæ micantis rationis scintillæ videntur: eásque Albertus Magnus qualitatum temperamento, variæ dispositioni, aut spiritui vitali, vel sensuum perfectioni, cælesti influxui, aut denique appetitui & naturæ impulsui adscripsit. Quo quidē sensu Arist. in lib. de hist. anim. apes & grues ciuilia animalia appellat; quia ducē habent, quem sequuntur. Ad serpentes autem præcipuè dæmones verba dirigi gaudent, quia in huiusmodi animaliū specie primos parentes deceperunt, & modò candē fallendi artem prosequuntur, cùm hinc à mundi exordio regnandi principium sumpserint. Ad illud verò Psal. 57. in quo aspide aures obturare dicit, ne incantantis verba audiat, dicimus cum Nicolao de Lyra, quòd pro aspide peccatores obdurati intelliguntur, qui nolunt audire vnde reuocētur à suo errore, vt erat Saul, & eius familiares. Sacra namque scriptura, vt sæpius diximus, non semper de re, quæ verè est, loqui consueuit, sed loquendi modis in vulgi opinione receptis vtitur: atque inter alia, quę vulgus opinatur, est, quòd aspis serpēs, quando incantatorem suis carminibus ipsam euocare de latebra volentem, & sibi soporem immittere præuidet, vt carbunculū arripiat, quē in frōte gerere creditur: illa nolēs exire, aurem vnā fixā in terra

Bruta nōnulla quid rationis habent.

Dæmones cur verba ad serpentes dirigi velint.

ponit, alterā cauda obturat, ne magicas incantationis voces audiat. Per quā quidem similitudinē, obduratā contra Christum Iudæorum perfidiam Propheta ostendere vult: quia ipsi ne eius & Apostolorum verba audirent, aspidis more suas obturabāt aures, vnam terra, quia eos nil aliud cōtra Christum mouit, nisi terra, hoc est rerum caducarum, quæ terræ sunt, cupiditas, ne eas amitterēt; alteram cauda, per quam falsa simulatio notatur. Sicut enim animantis cauda eius turpitudinem, & posteriora operit; ita Iudæi falsa verborum simulatione malitiam contra Christum tegebant. Nomen verò incantationis hîc positum pro eo, qui verbi artem exercet, accipitur: Incantator enim, quasi intus in corde cantator, sonat. Vnde quando verborum arte quis alium ad bonum inducere conatur, bonus incantator appellatur: quando ad malum, malus. Et licet hic in bonam partem accipiatur; quia per incantatorem Christus cum suis Apostolis intelligitur, qui diuino sermone audientes ad Deum cōuertebant, semper tamen in malam partem accipi consueuit. Veneficus quoque sic accipitur. dicitur enim faciens, aut componens venenum, quod sanguini contrarium est; & sic à vena tanquam contrarium venæ, quæ sanguinem continet. Quid ergo venenum nisi frigidam pœnitentiam notat? quæ carni, & sanguini contraria est. Ergo Christus, & Apostoli venefici erant, qui tale venenū concionando conficiebant, pœnitentiæ asperitatem docendo. Vtque de Venefico in bonam partem sumpto intelligeretur, inquit, Venefici incantantis sapienter. At si verba sacra, & piæ orationes ad fugandos vermes, locustas, & alia nociua animantia, cū deuoto animi affectu dicantur, non ad animantia, quæ non intelligunt, sed ad

Sensus Psalmi: sicut aspidis surda, & cætera.

Incantator, & eius etymon.

Veneficius unde.

Christus & Apostoli venefici.

dæmones per modũ compulſionis, & ad Deũ per modũ ſupplicationis referuntur, qui quidē Dæmones fortaſſe eiuſmodi luis Deo permittente cauſa fuerunt, Deúſque illis verbis rogatur, vt talia animalia dæmonum fraude in hominũ perniciem congregata deſtruat. quod etiam in pleriſque locis, pluuiarum, ventorum, tonitruorũ, & fulminum tempore eadē de cauſa fieri conſueuit: & tũc ad adiurandos dæmones eiuſmodi verba concipiuntur, per ſquillas quoque tanquã per cõſecratas tubas arceantur, & vt populus tintinabulis excitatus, Deum contra tempeſtates inuocet. Cæterùm animaduertendũ eſt, in huiuſcemodi orationibus triplicē errorem contingere poſſe, in materia, in forma, & in modo. In materia error eſt, vel cũ petitur quod iuſtũ non eſt, vt ſunt amatoriæ preces, vel quæ ad proximi perniciē dicuntur, vel cùm in literarum characteribus, & figuris ſpes ponitur, & nõ in orationis ſenſu. Qua de re D. Ioannes Chryſoſt. ſuper Matth. ſic ait. Quidã aliquam partē Euangelij circa collũ portant, ſed nónne quotidie Euangelium in Eccleſia legitur, vt audiatur ab omnibus? Cui ergo non proſunt in auribus poſita Euãgelia; quomodo poſſunt circa collum ſuſpenſa ſaluare? & ſubdit, Vbi eſt virtus Euangelij? in figuris litterarum, an in intellectu ſenſuum? ſi in figuris, bene circa collum ſuſpendis; ſi in intellectu, ergo melius in corde. In forma, cùm verba vana, aut barbara, vel non intelligibilia ponuntur: velut Quintus Serenus ait, verbum Abracadabra ſubinde littera minus ſcriptũ, donec in a deſinat, pyramidalem formã conficiens, collo ſuſpenſum Hemitritæũ depellere. In modo deniq; error eſt, cùm ſuperſtitione quadã ad res vita carētes diriguntur; vt faciunt illi, qui herbas colligunt, pſalmos, & alias

Dæmones per ſquillas arcentur.

In oratione triplex error contingit.

D. Chryſoſt. ſententia de his qui verba ad collum ſuſpendunt.

preces dicentes, quę si ad herbas dirigantur, cùm non intelligant, frustrà dicuntur: si verò ad intelligentiã aliquã, quæ vel Deus est, vel Angelus, vel Dæmon. Si Deus est; ergo Deum rogant, vt naturalibus rebus maiores vires largiatur, quàm ab exordio dederit, & sic vt in hoc miracula absque necessitate faciat, quod ęquũ non est, quia Deum tentare non licet, sicut Pharisæi tentandi studio à saluatore miracula petebant. Si Angelus, non exaudiet, quoniam Deus dũtaxat vim rebus maiorem donare potest. Si verò dæmon, impium & illicitum est: ipse enim omnia agit, vt rudes decipiat, superstitiosos illaqueet, & à recto cultu omnes diuertat. at si quis ob pium animi affectum, vt Deus honoretur, in colligendis herbis symbolum Apostolorum, aut orationem Dominicam dixerit, piè, & non superstitiosè illum agere puto. abusus verò ille vituperandus videtur, qui in nonnullis partibus inoleuit; vbi si quando locustas, & alia perniciosa animalia è campis expellere volunt, aliquem adiuratorem in iudicem eligunt, coram quo duo procuratores constituuntur; ex populi parte vnus, ex brutorum animalium alter. Populi procurator contra locustas, vel similia animantia iustitiam petit, ad ea exigenda; cui ex aduerso respondet alter, non esse abigenda: tandem seruatis seruandis, nisi infra certum tempus abeant, contra locustas excommunicationis sententia fertur. qui quidem modus superstitione refertus est: tum quia lis contra animalia ratione carentia agitari non potest, & cùm ex terræ putredine genita sint, culpa carent; tum etiam in blasphemiæ peccatum inciditur, dum Ecclesiæ excommunicationi illuditur. perinde etenim est, bruta excõmunicationi velle

In colligendis herbis an verba proferre liceat.

Symbolum in herbis colligendis dicere, pium est.

An excõmunicationis sententia in bruta sit ferẽda.

ſubiicere, ac ſi quis canem, aut lapidē baptizaret. Quòd autem Beroſus Anianus refert, falſum eſt: in Sacra namque hiſtoria non reperitur quòd Cham, quando Noe patris virilia aperuit, magicum carmen, vel quid ſimile dixerit, cuius rei gratia caſtratus effectus ſit.

Beroſus refellitur.

Non in veram, ſed in apparentem, aut imaginatam brutorum, aut aliarum rerum formam, ac figuram dæmonum deceptione, & non verborum virtute (vt quidam putant) mutatos fuiſſe nonnullos quos legimus.

Cap. XII.

ARISTOTELES in lib. Diuinorum, naturalium formarum generationem perſcrutans, eas à formis ſimplicibus procreari expreſſè negat. Sed cùm illarum cauſam aperire vellet, à formis, quæ in materia ſunt, ipſas gigni docet. Quo in loco Auer. etiam materiam ad formam ab intelligentiis, & ſimplicibus ſubſtantiis trãſmutari non poſſe oſtendit. Cuius quidem rei in Diuinor. xj. idem Ariſt. rationem reddit, ſi quidem, bonum Vniuerſi eſt bonum ordinis, nec quidquam reperitur, quod huic ordini non ſubiiciatur. Deus autem à quo omnia emanant, quíque hũc ordinem ſuæ diuinæ ſapientiæ inſtituit conformem, extra eiuſmodi ordinem eſt, atque incredibili arte illi præeſt. Hic ordo ac rerum omnium in mundo diſpoſitio, quanuis in cunctis rebus conſpiciatur, in actionibus tamen, & motibus præcipuè lucet. Namque inter agens, & patiens adeo proportio ſeruatur, vt hæc inferiora à ſuperis cauſis non moueantur, niſi per intermedia: atque res, quę per generationem procreãtur, non niſi per contractam, & particularem cauſam, ad ſupernarum

Ariſt. opinio de formarum generatione.

Ordo eſt bonũ Vniuerſi.

Inferiora à ſuperis cauſis non mouẽtur niſi per intermedia.

narum cauſarum virtutem accipiendam idonea ſunt. Cùm igitur dæmones, iuxta naturæ ordinem ipſis ſupremis cauſis, cœleſtibus ſcilicet corporibus ſuperiores ſint, quæ quidem cœleſtia corpora ad nutum rem ab vna ad aliam formam mutare nequeunt, clarum relinquitur, quòd ſua virtute dæmones inferiora corpora formaliter tranſmutare non poſſunt, alioquin mundi ordo deſtrueretur. Nonnulla tamen agunt, quæ tranſmutationi ſimilia videntur, nec ſine actiuorum & paſſiuorum cõmiſtione: nam quædam ſemina, effectibus, quos moliuntur, proportionata ex diuerſis orbis partibus præparare, illiſque admouere poſſunt: ſicque opera naturæ cõformia agere queunt: non ſecus atque agricolæ, qui tritici grana cum ſubacta terra miſcent: etſi agricolis multò celerius fructum emittere, & effectum videre faciant. tanta enim celeritate res efficiunt, vt quæ per ipſos fiunt, quia humanum captum excedunt, miracula exiſtimentur, ídq; tribus modis fieri poteſt: Primo, quia naturaliũ cauſarũ vires magis dæmones, quàm homines cognoſcunt. Secundo, quia velocius quàm homines eas congregare poſſunt. Tertio, quia cauſæ naturales, quæ vt inſtrumenta à dæmonibus aſſumuntur, ad maiores, & plures effectus ab eis, quàm ab hominibus extendi poſſunt. Præterea notatu dignum, duplicẽ poteſtatem, tum in materia, tum in cunctis rebus inueniri; naturalem vnam, obedientiæ alteram. Naturalis poteſtas nihil aliud eſſe videtur, quàm diuina actio, qua Deus à mundi exordio, ex materia certo modo miſta, & ab agente determinato, per motum in tempore factum, certum, ac determinatum effectum procreari voluit. Obedientiæ autem poteſtas illa nuncupatur, qua Dei voluntati, abſq; aliqua

Dæmones formaliter corpora nõ trãſmutant.

Poteſtas duplex in cũctis rebus.

Obedientiæ poteſtas quæ.

determinatione, ac repugnantia, vniuersa, sicut vniuersorum dominæ, obtemperant. quam quidem obedientiæ potestatem non modò Deus immediatè, & nulla penitus re adhibita exercet, verùm nunc per Sanctos viros, & per bonos Angelos, sæpe etiam per dæmones illam administrat, vt quando aliqua, quæ naturæ vires superant, facienda iubet; in quibus tanquam diuinæ virtutis instrumento Deus illis personis vtitur. Quocirca si Loth vxor per malos angelos in salis statuam conuersa fuit, vt Genes. 10. legitur, & aliqui tenent, non sua vi conuersionem illam, sed veluti ministri diuinæ voluntatis executores dæmones fecerunt. Eodem quoque pacto D. August. in lib. de Trinit. illud Exodi cap. 7. intelligendum putat, vbi Magos suas virgas in serpentes trāsformasse legitur: diuina enim virtute magis assistente, veros serpentes procreatos esse censet; qua subtracta, nihil amplius potuerunt. Deus namque per falsos prophetas quandoque suos tentare consueuit, vt quàm stabiles, ac firmi sint, appareat. & ni fallor, puto citatam Exodi auctoritatem etiam iuxta communem vulgi opinionem, ac loquendi modum intelligi posse. Nam eadem scriptura Samuelem è morte ad vitam excitatum à Pythonissa dicit: cùm certum, indubitatúmque sit, præter vmbram Prophetæ effigiem mentientem nihil prodiisse. Nullus enim magus, aut dæmon mortuum verè vnquam excitauit: quanuis aliquando spectra mortuorum hominum vitam ementientia dæmones cum magis euocarint. Talis vmbra Sauli apparuit, quæ quidem à Scriptura Samuel vocatur, quia tam Saul quàm Pythonissa Samuelem esse opinabantur. Ita serpentes, & ranæ à magis factæ dici possunt, cùm harum rerum si-

Loth vxor in salis statuam conuersa.

Virgarū magicarum in serpentes conuersio.

Pythonissæ præstigiæ in excitando Samuele.

mulacra quædam dæmones fingerent, & astantium oculos, vt veras ranas, serpentésque putarent, perstringerent, iuxta illud August. 18. de Ciuit. Dei, Nec sanè Dæmones naturas creant, si aliquid tale faciunt, de quo hæc vertitur quæstio: sed specie tenus, quæ à Deo sunt creata commutant, vt videantur esse quod non sunt. Cuius rei signum esse potest, quia Moysis draconem magorum dracones deuorasse legimus, hoc est, veros serpentes non esse demonstrasse. Sic ranas à Deo effectas in aceruum collectas, in putredinē versas scimus: quod de magorum ranis non legimus. Sic & aquam à Moyse in sanguinem versam graueolentem, & potui ineptam redactam fuisse narratur: adeo vt pisces in ea interirent: de illa verò, quam magi vertisse perhibentur, nihil simile scriptura refert. Demum sapientiæ Cap. 17. hæc verba leguntur: Aderant autem magicæ artis ludibria, & contumeliosa exprobratio eius arrogantiæ, qua ob prudentiam vsi fuerant. Si igitur vera fuissent, quæ illis vera videbantur, magicæ artis ludibria, & contumeliosam exprobrationem auctor non appellasset. & in hanc sententiam plures ex sacris Doctoribus eunt. Diuus autem Thomas cum quibusdam aliis, magorum ranas per aptam, & idoneam agentium, & patientium applicationem factas esse censet. Sic etiam Aug. Diomedis socios in aues conuersos, per actiua enim cū passiuis aues formatas affirmat. Nihil ergo Dæmones verè efficere queunt, quod per naturæ ordinem ac viam generari non possit, nisi, vt dictum est, per diuinam virtutem, ídque adscribendum illis non est, sed Deo tantùm. Si verò aliqua naturæ ordini repugnantia effecisse legitur: quale est illud quod de Vlyssis sociis à Circe

Dæmones naturas non creant.

Aqua in sanguinē a Moyse conuersa.

D. Thomas de ranis magicis.

Circes aliorúmque magorum imposturæ.

magica arte in bestias mutatos narrant; & illud quod de Arcadibus fertur, qui cùm stagnum quoddam transnatarent, in lupos mutabantur, & de stabulariis illis mulieribus in iumenta homines vertentibus, hæc, & si quæ sunt his similia, fabulosa esse duco, vel secundum phantasticam apparentiam, & non re ipsa contigisse. Nec vno duntaxat modo, sed innumeris propè viis id effici potuisse ostendemus. Prima, sensuum vires obnubilando, ne ad rem, quæ sensuum obiectum est, pertingat, in quo sensu August. in lib. LXXXIII. quæst. ait, Dæmon quibusdam nebulis implet omnes meatus intelligentiæ, per quos aperire lumen rationis radius mentis solet. hic fallendi modus dæmonibus adeo est familiaris, ac facilis, vt nobis sæpissimè, nec quid simile cogitantibus idem vltro contingat: quod fit cùm in aliquo pariete, agro, lapide, ligno, vel panno, à longè seu languidè fixis oculis intuemur, in quibus equidem rebus lineaméta, figuras, & imagines videre videmur, quæ aliquos nobis notos ad viuum exprimere videntur: at si postea propius, & attentius idem respicias, nihil tale reperies. Quòd si sensus, cùm non viuidi sunt, & multo interuallo distantes ab obiectis, falluntur, atque nobis multorum errorum causa sunt; quantò magis dæmones, qui callidissimi sunt, nos eodem ferè modo decipere, & rem vnam, quæ aliam referat, ostendere possunt? Secunda, obiectum ipsum occultando, & eius loco rem aliam ostendendo, & sic pro homine nonnulla nobis obiiciunt, quæ bruti formam referant. Tertia, oculorum vim impediendo, vt cuidam ægrè videnti accidit, cui semper Idolum suum obambulás ante se præcedere videre videbatur. quod inde fiebat,

Oculi sæpe falluntur.

quia visus in ipsum refrangebatur, adeò enim debilis ac tenuis erat, vt aërem impellere ac diuidere nequiret. Sic Alexandro Aphrodisiensi teste per aërem spissum factum radij emissi pertransire non possunt, sed refranguntur. Extant præstigiæ seu maleficia Helsingorum, vt Olaus Magnus testis est, quorũ princeps Vitolfus fuit, qui quos volui, ita videndi officio spoliauit, vt propinquas ædes, nec prospectu capere, nec certis vestigiis indagare possent, adeò luminum visum nubila quadã caligine obtũdere callebat. In eãdem deceptionis arte Bothnici Septentrionis homines exercitatissimi erant, qui per summam ludificãdorum oculorum peritiam, suos, alienósque vultus variis rerum imaginibus adumbrare callebant, fallacibúsque formis varios obscurare cõspectus. Quarta, aërem intermediũ inter nos & rem, quam nobis occultare volunt, cõdensãdo, illíque rei similem reddendo. Quinta, nubem ad alicuius rei similitudinem redactã lineamentis fingendo, quæ res illa nobis videatur, quam ostendere cupiunt, cum alteratione quoque quadam in nostris sensibus facta. Et hoc duobus modis fieri posse existimo; vel cùm dæmones ex otio in negotium & actionem nos coniiciunt; quod tunc fit, cùm rei præsentia, quę sensu percipi potest, adest: qua via de non videntibus, videntes; & de non audientibus, audiẽtes fimus. Sonos enim humanis vocibus similes effingere possunt, in quibus quidvis exprimunt. Nam etsi dentibus, lingua, & pulmone carent, quibus vox formatur; hæc tamen arte facta ostẽdere possunt, quibus tanquam per quosdam sonos, vocum quandam similitudinẽ fingunt, & per aërem non respiratum, sed in corpore inclusum, quem percutientes ad aërem externum vsque ad

Helsingorum & Bothnicorũ præstigiæ.

audientium aures articulatè omittunt. Vel cùm de vero iudicio nos dimouere, & in errorem inducere volũt, veluti in præstigiosis aspectibus fieri consueuit, vt cùm à gallo festucam trahẽte, & ab homine baculum manibus tenente, longã trabẽ omnes trahi arbitrantur. Vterque modus dæmonibus facilis est: primus, quia ad sentiẽdi actum, rei sensu perceptibilis præsentia requiritur, quæ res vt sensib. offeratur, dæmones præstare possunt, cùm modus eos non lateat. Secundus eadẽ facilitate ab ipsis perfici potest: nam ad indebitam dispositionẽ sentiendi organum alteratione aliqua afficere valent, & sic à vero iudicio in fallaciam, fraudem, ac deceptionẽ inducere, perinde ac cùm febricitantiũ palatus malè affectus est, amaras dapes, vinum ac singula iudicat. Nihil namque dæmones fugit, quominus per indebitam dispositionẽ alicuius innaturalis humoris immissi actione circa oculos, aut in aliis sensibus inconsueta & mira nobis nonnulla appareant. Sexta, rerum quarum simulacra in hominum imaginatione recepta sunt, immutationes dæmones faciunt, non secus ac somniorum apparitiones fiunt, quorum in lib. de Som. & Vig. Aristot. causam reddens inquit, Animali dormiente, & ad sentiẽdi principiũ plurimo sanguine descendente, impressiones ex sensibilium motionibus factæ descendunt, & perinde ac si ab ipsis externis rebus phantasia immutaretur, apparitiones fiunt, humorumque dictorum tanta cõmotio atq; agitatio cum spirituũ eleuatione esse potest, vt huiusmodi apparitiones etiã vigilantibus appareant, ídque quo pacto fieri queat, in phrenesi laborãtibus animaduertere possumus. Et veluti per humorũ agitationẽ hoc vsuvenire cõtingit, ita per dæmonũ vim

Arist. vbi de somniis.

cui omnis corporea materia obtẽperat, effici posse non dubitamus: & siue hoc siue alio imperceptibili nobis modo, Nabuchodonozor diuino iussu accidisse, vt Dan. 4. legitur, clarũ est: nã simul atq; vox de cælo audita est, sic dicens, Fœnum quasi bos comedes, demens, furens, ac rabidus effectus, iuxta suæ imaginationis potestatem in brutum se mutatum existimauit, & per syluas & arua errans herbas vt bos comedebat. Quo quidẽ modo dæmonum arte parato, illud quod Solin. 20. cap. de Neuris populis asserit, intelligendũ puto: qui populi, deũ Martẽ numen colunt, & simulacrorũ loco enses venerantur. Ij æstatis tẽpore in lupos mutãtur, deinde fatali hoc tempore exacto, in pristinã faciem ac formã reuerti sibi vidẽtur. Sic illud Plinij intelligi potest lib. 8. cap. 22. Refert enim, quod Euãthes inter Gręciæ auctores nõ spretus, tradit, Arcades scribere, ex gente Antæi vnũ hominem sorte electũ ad stagnum quoddã regionis eius duci, vestitúque in quercu suspenso tranare, & in deserta abire, atque in lupum mutari, & per annos nouem cum cęteris eiusdem generis animãtibus congregari: quo in tẽpore si ab hominum carne abstinuerit, ad idem stagnũ reuerti, & cùm tranauerit, pristinam formam, nouem annorũ senio addito recipere. Quocirca Agriopas qui Olympiacas scripsit, narrat, Demænetũ Parrhasium in sacrificio quod Arcades Ioui Lycæo humana etiã hostia tum faciebant, immolati pueri exta degustasse, & in lupum conuersum fuisse: eundem decimo anno restitutum in athleticæ pugilatu certasse, victorémq; euasisse. Quibus verò superstitionib. malefici ad hoc efficiendũ vterẽtur, siue vnguentorũ vi, siue verborum prolatione, nõ clarè habetur, Ouid. tamẽ de Circe, quæ Picum regẽ in auem

Nabuchodonosor quo pacto in brutũ conuersus.

Plin. de cuiusdam metamorphosi.

Agriopæ historia de Demæneto trãsformato.

sui nominis mutauit, hæc affert, lib. 14. Metamor.

Ouid. de Circe.

Tum bis ad Oceanum, bis se conuertit ad Ortum,
Ter iuuenem baculo tetigit, tria carmina dixit.

Ego quidem quoties hominũ artem & agilitatem animaduerto, qui dæmonibus inferiores natura lõge sunt, non miror prænarrata à simplicibus illis mentibus fieri. Hisce namq; oculis præstigiatorẽ quendam me vidisse memini, qui mira manuũ celeritate multa faciebat, quibus mortales in nõ mediocrẽ admirationẽ inducebat, & inter alia vini cyathum seruo bibendũ prębebat, deinde terebella serui frontem se perforare simulabat, & tota quanta erat terebella in serui caput ingredi videbatur: postea illam se extrahere simulabat, ac tantum vini ex illius serui fronte in cyathum profluere conspiciebatur, quantum seruus biberat. Quòd si manuum & aliorum membrorum dexteritate, celerique actione rem vnã pro alia nobis homines demonstrant; quid de dæmonibus censendum est? quibus ad nutũ corporea materia omnis obedit? Septima, ex terra, aqua, vel aëre quæuis corpora fingunt, & quibuslibet rebus similia reddunt. Atque aliquo ex dictis modis id fieri potuit, quod illustrissimus dominus meus Cardinalis Granuellanus narrauit. Nam in Burgundiæ Comitatu in oppido Polinico accidisse fertur, quendam venatorẽ dum venandi studio per syluam, saltúsque peragraret, lupum vidisse, quẽ cùm idem venator sagitta transfixisset, sanguinis signa fugientis lupi quandam casam ingredientia obseruauit: in quam ingrediẽs venator hominem vulneratum cum quadam muliercula inuenit, quæ viri vulneri in eadem corporis parte illato, qua lupus vulneratus fuerat, medebatur. At venator oppidi Prætorem protinus adiit: qui re intelle-

Præstigiatoris cuiusdã miranda.

Portentum quoddam de homine lupi formam induente.

cta,

ۀa, hominem illum vulneratum capi iussit, captúmque tormentorum vi verum fateri coëgit: hoc est, se vnctione quadam dæmonum arte confecta lupi formam induisse. Cuius rei in eodem oppido iuxta fores templi fratrum sancti Dominici, monumentum in charta pergamena descriptum hodie extat. Eâdem fieri potuit via, illud quod de Protheo Homerus scribit; quem introducit,

Omnia vertentem sese in miracula rerum,
Ignémque, horribilémque feram, fluuiúmque liquantem.

Prothei mutabilitas.

Et de Acheloo Ouid. lib. 9. Metam.

Inferior virtute meas diuertor ad artes,
Elabórque viro longum formatus in anguem.

Et de Periclymeno,

Mira Periclymeni mors est, cui posse figuras,
Neptunus dederat.

Et de Protheo ac Metra Erisichthonis filia,

Nunc aqua, nunc ales, modò bos, modò ceruus abibat.

Nec quisquam dæmonũ, quia maris aut fœminæ figuram sumit, sua natura mas aut fœmina verè est. Huiusmodi enim passiones, nõ simplices sed compositas substantias consequuntur: Corpora quoque in quę mutantur, flexu facilia sunt, ad omnem configurationem idonea; & sic modò tanquam vir apparent, modò vt fœmina, nonnunquam leonis more fremunt, saltant vt caprea, vt canes latrant, ac denique quarumlibet rerum, & animalium imaginem suo arbitratu facillimè induere omnes possunt. Et hinc est, Olao teste, vt Hagberta Vagusti gigantis filia, insolito suæ proceritatis aspectu, nũc cõtractioris, nunc exilis, nunc defluentis substãtiæ, modò corrugata, modò explicati corporis situm arbitraria

De corporibus à dæmonibus assumptis.

Olai histor. de Hagberta.

mutatione transformare solita sit: atque nunc proceritate cælis inuecta, nūc in hominem angustioris habitus composita cælum deponere, terram suspendere, fontes duros reddere, montes diluere, naues sublimes tollere, sidera è cælis deripere posse crederetur. Præterea si illusiones quas dęmones D. Antonio fecerūt, in memoriam adducemus, de illorum deceptione ac fraude mirari desinemus. Athanasius namque Alexandrinus Episcopus de S. Antonio refert, Quòd dęmones aliquando vt draco teterrimus, vt puer horridus & niger illi apparebant: sępè serpentiū formas induentes, omnē protinus locum repleuêre phantasiis leonum, taurorū, luporū, aspidum, serpentiū, scorpionū, necnon & pardorū atq; vrsorum: quæ singula secundū suam naturâm fremebant, multáque contra D. Antonium minātes suis dentibus fremebant, quod nullus eorū tentationes sequeretur effectus, quinimò ipsi frustrati ac ludificati essent. Illæ verò quas Poëtæ in suis fabulis inserūt, vt de Saturno in equū, Tereo in vpupam, Philomela in lusciniam, Io in iuuēcam, Daphne in laurum, Cyparisso in cupressum, Clytia in heliotropium, Arethusa in fontem, Batto in lapidē indicem, ac reliquæ, quarum narratio apud Ouid. præcipuè fit, esse possunt, vt Laberius de Pythagorica metamorphosi scribit, sicut in Nonianis libris inuenimus:

Athanasij verba de illusionibus D. Antonij.

Metamorphoses fabulosæ.

Et audio mala multa etiam ex bonis
Par illud, vt nos olim mutant Philosophi,
Et nunc de mulo hominem, de muliere Colubrum
Faciant, & ex diuersis, diuersa alia.

Aut vt Plotinus de animi metamorphosi sentit, qui sic ait: Quicunque humanā proprietatem seruarūt, iterum & ipsi homines renascūtur. Qui autē ad sensum defece-

Plotini verba de animi metamorphosi.

runt, bruta quidem ac ſtolida animantia redeunt, ſed ita tamen, vt qui & iram adiecerint, fera exiſtant, & pro ipſa inter ſe differentia diſſentiant: qui in libidine, & in voluptatibus vitam egerint, ſalacia voluptuaria animalia reuertantur. Quòd ſi nec ſenſu ipſo, nec ſenſus parte vſi fuerint, hi vtique omnes plantæ reſurgunt, quoniam in his vel animus tantùm vegetalis fuerit, neque aliud egerint, quàm vt in plantas verterentur. Qui autem muſicis modulis affecti ac deliniti vixerunt, ſi in cæteris non degenerarunt, animalia muſica renaſcuntur: qui ſine ratione ciuitates & imperia rexerunt, aquilæ fiunt, niſi alia prauitate ſint infecti. Qui abſque ſapientia ſublimia improbius tractarunt, cælúmque inſpexerunt, in alites euaſerunt. Qui virtutem ciuilem aſſequutus eſt, homo reuerſus dicitur; qui eam minimè adeptus eſt, in ciuile aliquod animal trãsformatus ſimulatur. Sed egerint, ac ſimulauerint Philoſophi illi huiuſmodi metamorphoſes, qua intentione ipſis collibuit, clarum eſt quòd niſi meræ nugæ ac fabulæ ſunt, vel ob animi ſenſus celandos, & aliqua myſteria tegenda inuentæ fuerunt: veluti in Ægyptiis eadem de cauſa literas Hieroglyphicas excogitaſſe perhibẽt. Clemens namque Alexandrinus refert, Ægyptios nõ quibuſlibet myſteria cõmiſiſſe, nec rerũ diuinarum cognitionẽ ad prophanos deferre ſolitos. Extat Lyſidis Pythagorei epiſtola, in qua Hipparchum reprehendit, quòd publicè contrà ac magiſter inſtituit, philoſopharetur. Nec enim fas eſſe ea omnibus porrigere, quæ paucis & iis quidem diſertis communicanda ſunt. Nec à Lyſide duntaxat, Hipparchus reprehenſus eſt, ſed etiam accuſatus à diſcipulis aliis, & expulſus ſchola, & propter ipſum, tanquam

Ægyptiorũ myſteria.

Hipparchus reprehenſus quòd myſteria vulgarit.

Platonis religio in celãdis mysteriis.

propter mortuum facta columna est. Plato etiam Dionysio de quibusdam sacris mysteriis scribens, monet vt epistolam è vestigio decerpat, ne in indigni vulgi manus perueniat. Tantæ olim priscis illis philosophis curæ fuit, disciplinarum mysteria à contemptu & prophano abusu defendere. Sicut Cæsar quoque de bello Gallico, li.6. de Druidarũ institutis dicit: & ex plerisque Hebræorum doctorum, ac ex nostris Hilario & Origene idem colligitur. At si ob animi intentiones celandas, huiuscemodi transmutationes inuestigatæ non sunt, sed dæmonum arte procuratæ, asserẽdum est, vt D. Aug. 18. de Ciu. Dei inquit, quòd transmutationes hominũ in animalia bruta, quæ dicuntur arte dæmonum factæ, non fuerunt secundum veritatẽ, sed solùm secundum apparentiam, vt enucleauimus: & in Anquirensi concilio his verbis sancitum est; Quisquis credit posse fieri, aliquam creaturã aut in melius aut deterius immutari, aut transformari in aliam speciem, vel in aliã similitudinẽ, nisi ab ipso Creatore qui omnia fecit, & per quẽ omnia facta sunt, proculdubio infidelis est, & pagano deterior. Quòd autem per verborũ vires fieri nequiuerint, probatione non indigere existimo. Satis enim supérque à nobis demonstratum est, verba nihil amplius efficere posse, quàm ea præ se ferre, ad quæ exprimenda ac significanda instituta fuerunt. Miniméque ob aërem à corde respiratũ, nec ex spe & persuasione, aut ex verborum commistione, ex siderum virtute, ex hominũ genituris, vel ex animi potestate aliam vim quàm animum exprimendi, verba habere possunt, vt suo loco latissimè diximus.

Anquirensis concilij sanctio contra credẽtes creaturam trãsformari posse.

Corpora de loco ad locum mira celeritate dæmonum, & non verborum vi, transferri possunt.
Cap. XIII.

PRÆCIPVA huius mundi pulchritudo in ordine ac sua dispositione cernitur, in qua mira Dei sapientia manifestatur, quæ à mũdi exordio, vt D. Aug. in 3. de Trinit. ait, Corpora omnia simplicibus substantiis obedire iussit, quò per huiusmodi abstractas mentes, motibus intermediis vniuersa corpora gubernarẽtur. Et quanuis per alios motus, aliquid quod rei intimum sit, varietur: vt quantitas, qualitas, forma substantialis, puta per motum qui est ad mixti formam, & per eum qui generationem efficit, & alios; nihilominus per localem motum corpora secundum aliquid externum duntaxat mutantur, qui quidem localis motus, immediatius, vt ita dicam, aliis motibus mouet: alij namque motus non nisi hoc locali intermedio à simplici substantia oriuntur. At inter hos motus maxima differentia est; si quidem mutatio per motum localem à substãtia simplici immediatè fieri potest, quasi ab externo, & remoto agente; quod de aliis motibus dici non potest. Cuius rei eiusmodi ratio reddi potest: Nam variatio per motum localem, etsi ratione mobilis perfectissima sit, vt Arist. 8. de Physico auditu probat, respectu tamen sui debilis actio censetur, quæ à remoto quoque agente fieri potest. Cuius quidem imperfectæ ac debilis mutationis ex imperfectorum & è putri materia nascẽtium animalium ortu exemplum afferre possumus, quæ animalia imperfecta, per solam cœlestiũ corporũ virtutem, vt à sua causa externa, & remota absque

Ordo huius mundi pars præcipua.

Motuum differentia & variatio.

Animalium imperfectorũ ortus.

ſemine oriuntur, & procreantur. verùm præſtantiores & nobiliores effectus cauſam proximam poſtulant; vt ſunt cæterorum motuum actiones, & præcipuè perfectorum animantium ortus. Cùm ergo ſubſtantiæ ſimplices, quæ corpora cœleſtia mouent, ſua natura ipſis cœleſtibus corporibus præſtantiores, ac digniores ſint, necnon Dæmones communem, & eandem naturam cum illis ſimplicibus mentibus, quos Angelos appellamus, habeant; apertum, & manifeſtum relinquitur, dæmonibus, quantùm ad motum localem vniuerſa corpora obedire: ídque ea ratione fieri cenſeo; nam dæmonum actio per virtutis contactum fit: qui contactus per applicationem cognitionis rei agendæ, & ipſius actionis, atque per efficacem agendi voluntatem perficitur, vt quando dæmon de loco ad locum corpus aliquod transferre vult; vehemēti deſiderio conſiderat locum à quo, & ad quem, & etiā corpus transferendum, & actionem, quā efficaci voluntate comprehendens perficere cupit: & illico actio abſoluitur, corpúſque dæmonis volūtati, niſi Deus ſecus iubeat, obtemperat. Quam ſententiam per rationem à D. Aug. 3. de Trinit. ſumptam corroborare poſſumus, quia idē eſt motus totius & partis, vt Ariſt. 3. de Phyſico auditu fatetur; ſed dæmones ex diuerſis mundi partibus quædam ſemina colligunt, & transferunt, quæ ad certos, & determinatos effectus perficiendos adhibent: igitur huiuſcemodi effectus, qui vel corpora, vel corporis partes ſunt, ab vno ad alium locum portare poſſunt. Et quoniam hac de re, maxima inter Doctores controuerſia eſt: nonnulli enim ex legum peritis id à dæmonibus præſtari poſſe negant: inter quos Ioannes Franciſcus Ponzinibius, & plures

Dæmonibus quoad motum localē omnia corpora obediunt.

Motus totius & partis idē eſt.

alij, qui maleficarum imaginationem à dæmonibus moueri & agitari putant, non quidem nouam formam in organa imprimendo, sed formas in sensuum organis receptas localiter, ad vim apprehensiuam transmutando, vt inde tales apparitiones ac visa in somnis fiãt, quales ab illis desiderantur, & à dæmonibus inferuntur. Theologiæ professores in contrariam abeunt sententiam, non modò hominum, sed quarumlibet rerum corpora, ad quam remotissima loca, breui temporis spatio à dæmonibus ferri posse defendentes: hac de causa; vt huius perplexæ dubitationis veritas habeatur, & nulla prorsus dubitandi ansa posthac relinquatur, duorum temporum discrimine dæmones cum maleficis considero: Primò respectu potestatis, qua ante Iesus Christi Saluatoris nostri aduentum fungebantur, & tunc clarum est, quòd non tantùm corpora transferre, verùm multò maiora efficere poterant. & quo sibi diuinum cultum vsurparent, hominésque ita deceptos tenerent, humanum sanguinem sibi immolari faciebãt. Dionysius enim Halicarnasseus in primo Antiquitatum refert, Iouem, & Apollinem, quoniam decima hominum pars non fuisset sibi immolata, magnas Italis calamitates induxisse, vsque adeo vt nulli fructus ad maturitatem vsque permanerent, sed immaturi defluerent: fontiũ alij bibi non possent, alij deficerent: mulieres abortũ facerent: homines & pecora variis morbis passim interirẽt, donec decima reddita esset. Diodorus quoq; testis est, Carthaginẽses Saturno humanas hostias immolari solitos. Quos quidẽ dæmones, lemures, faunos, satyros, laruas, manes, penates, nymphas, semideos, musas, & multis aliis nominibus antiquitas appellabat.

Ponzinibij de Dæmonũ potestate sententia.

Dæmonũ potestas dupliciter consideratur.

Halicarnasseus de sacris Ioui & Apollini praestitis.

Dæmonũ nomina varia.

Tantáque hominum cum dæmonibus erat familiaritas, vt binos vnicuique deputatos arbitrarētur; quos genios appellabant, à quibus bona & mala contingere ipsis putabant, & quandoque nec consultantibus, nec cogitantibus hominibus, sed ex improuiso multa secunda & aduersa ab ipsis geniis, iis nuntiata fuisse creditum est. Quod quidem Marco Bruto Platonis assedarū studioso, ipsiúsque sectatori Plutarchus euenisse narrat, asserens, quòd Brutus cùm ex Asia traiecturus esset exercitum, noctis conticinio, luna non admodum lucente, totus exercitus silentio tenebatur, ipse verò animo quiddã reuoluens, visus est quempiam ingredientem audire; respiciénsque ad ianuam spectrũ cernit immane, & prodigiosum, vasti & horrendi corporis ad se accedere, sibíque tacitum assistere. Quod protinus rogare cœpit, Quisnam (inquiens) aut hominum, aut Deorum es? aut qua de causa ad nos venisti? Ad hæc spectrum, Tuus sum, inquit, Brute malus Genius, in Philippis me videbis. quæ verba rei euentus comprobauit; nam cùm Brutus in Philippis esset, antequam eius exercitus à C. Octauio vinceretur; & ipse sibi, ne viuus in hostium manus veniret, mortem consciscceret, rursus ei Genius apparuit. Idẽ de Dione Platonis discipulo, ac familiarissimo Plutarchus refert: si quidem dum Syracusis coniuratio contra Dionem pararetur, & ipse vesperi cogitabundus in porticu domi sederet, ibi strepitu repentè facto, respiciens clara adhuc luce, in alteram porticus partem, quãdam mulierem, cultu & facie nihil à tragica abhorrentem furia conspexit, quæ scopis domum verrebat; & eadem nocte, eius filius ferè adultus ob nescio quem animi dolorem, & iram leui de caussa susceptam, è fastigio domus

Bonus & malus genius.

Plutarchi historia de Bruti visione.

Dionis visio ex Plut.

domus se præcipitem dedit, & interiit. Paucis pòst diebus Dion ipse à coniuratis interfectus est. Simile spectrũ per quietem specie toruæ mulieris à Caramando Regulo visum est, cùm Massiliam vrbem obsideret, à quo exterritus, vt Iustinus Historicus lib. 43. ait, vltrò pacem cum Massiliens. fecit. qui Caramandus vrbem ingressus cùm in arcem Mineruæ venisset, conspecto in porticibus simulacro Deæ, quam per quietem viderat, repentè exclamauit, illam esse, quæ se nocte exterruisset, illam quæ recedere ab obsidione iussisset. Quid dicam de Socrate, circa quem, vt Lactantius affirmat, assiduè dæmõ loquebatur? Idem Apuleius confirmat, qui hac de causa librum cõposuit, quem de Deo Socratis, inscripsit. Idem in lib. de morte Socratis Xenophon refert, qui eum sic loquẽtem, ab Atheniens. condemnatum inducit: Enimvero iam bis mihi defensionem paranti dæmõ aduersatur. Quocirca per Genium iurare maximum apud veteres iuramentum extitit. Et à Caligula multi supplicio affecti leguntur, qui per suum Genium peierauerant. Illo inquam tempore, quia dæmones totum mundum deceptum habebant, laxásque potestatis habenas eis Deus reliquerat, nõ secus atque equi alati, homines ad longissima loca per aerem portasse leguntur, vt de Pasete, Exagono Oblogenum legato, Circe, Medea, Canidia, Tyridate, Apuscoro, Tarato, Marmaridio, Hippoco, Arnuphi Ægyptio, & innumeris aliis scriptũ inuenimus, qui veluti volucres dæmonũ ope aduolasse perhibentur. Secũdò post Saluatoris nostri aduentũ dæmonũ potestas considerãda est, quæ hoc tẽpore multò minor fuit, quia post eius aduentum, vetustatis tenebrę ceciderunt. Nam dum in Ægypto cum Ioseph, & matre fuit, eo temporis

Caramandi Reguli visio.

Socratis Genius.

Iuramentum per Genium apud veteres solenne.

A Dæmonib⁹ per aera vecti.

Christo aduẽtu vetustatis tenebræ ceciderunt.

ſpatio ſimulacra Deorũ, quos gens ſtulta, & omniũ errorum mater coluit, ſua ſponte cecidiſſe dicuntur. Quod Porphyrius (vti Euſebius dicit) Chriſtiani nominis hoſtis, in libro, quem aduerſus religionem noſtram ſcripſit, hoc modo teſtatur. Nunc verò mirantur, inquit, ſi tã multa peſte Ciuitas vexatur, cùm & Æſculapius, & alij dij longè abſint ab ea. Poſtea enim quàm Ieſus colitur, nihil vtilitatis à diis conſequi poſſumus. Dæmones namque ante Chriſti cruciatum, duplicem manum habere dicebantur, attrahentem vnam, impellentem alteram. Manus attrahẽs, viros Deo charos ad limbum trahendi poteſtas erat: Impellens autem erat facultas, quæ homines per innumeros fallendi modos præcipites dabat, & inter alios ille præcipuè vigebat, quo dæmones diuinum cultum ſibi vſurpabant: quod vt aſſequerentur, hominibus ſibi iuramento, aut alio fœdere, ac lege deuinctis, ad nutum omnia concedebant. Quæ verò aut ſuas vires excedebant, aut Deus agere non ſinebat, in iis homines illuſionibus fallebant, vt illi id ſe aſſecutos eſſe putarent, quod dæmones ſpoponderant, aut mortales concupiuerant. Et ideo de Medæa apud Ouid. in Epiſtolis ſic legitur.

Porphyrij teſtimonium de Idolorũ caſu.

Ante Chriſtũ paſſum Dæmones duplicem manum habebant.

Illa reluctantem, curſu deducere lunam
Nititur, & tenebris addere ſolis equos.
Illa refrenat aquas: obliquáque flumina ſiſtit.
Illa loco ſyluas, viuáque ſaxa mouet.

Primæ manui ob fortitudinem qua prædita erat, nemo reſiſtere poterat. & hæc à Domino noſtro penitus amputata fuit, quia per eius cruciatum Adæ peccatũ deletum eſt, cœlorúmque portæ patefactæ ſunt, & ille locus qui limbus dicebatur, deſtructus eſt. Et ideo Apocalyp.

Adæ peccatũ per Chriſti patibulũ deletum eſt.

20. cap. D. Ioannes ait, Vidi Angelum, id est Christum, descendētem de Cœlo, habentem clauē abyssi, & cathenam magnā in manu sua; & apprehēdit draconem serpentem antiquum, qui est diabolus, & ligauit eū. Et Saluator noster apud Ioannē cap. 12. inquit, Nūc Princeps huius mundi eiicietur foras. Manum verò impellentem ita strenuam habebat, vt ei quisquā vix resistere posset. & hęc à Domino nostro non penitus sublata est, cùm sic expedierit, verùm eneruata, ac debilitata fuit. & propterea dæmonū potestas, post Christi cruciatum, quantū ad homines per aerem ferendos, duobus modis considerari potest: Primo cùm improborum confusio, Dei gloria, Ecclesiæ vtilitas augetur, ac fides in fidelium animis largiores radices mittit, & sic homines, tum à bonis, tum à malis Angelis per aerem sublatos esse legimus; & nunc si Christi fidelium hominū vtilitati conduceret, ferrentur. Quantùm verò ad malos Angelos spectat, ex D. Maximo Episcopo Taurinense, ex Hieronymo, Arnobio, Damaso & ex sancto Lino Simonē Magum, per aerem sublatum habemus, his verbis: Cùm Simon Magus se Christū diceret, & tanquā filium ad patrem assereret volando posse conscendere: atq; elatus subitò magicis artibus volare cœpisset; tum sanctus Petrus fixis genibus precatus est Dominum; & precatione sancta vicit magicam leuitatem. Tunc igitur Petrus velut vinctum illum de sublimi aere deposuit: & quodam præcipitio in saxo elidens, eius crura confregit: & hoc in opprobrio facti illius, vt qui paulo antè, volare tentauerat, subitò ambulare non posset, & qui pennas assumpserat, plantas amitteret. Sed ne fortè hoc mirum videatur, quòd Magus ille pręsente Apostolo per aerem aliquādo volitaue-

Ad improborum confusionem corpora per aerem sublata sunt.

Simonis Magi per aerem sublatio.

rit, hoc patientia Petri fecit. Permisit enim illum in sublime ascendere, vt ex altiori loco euerteretur. Voluit eũ in excelsum leuari ad conspectum omnium, vt ruentem illum de excelso, oculi omnium peruiderent. Ecce quomodo ex volatu huius perfidi malefici à dæmone euecti illius confusio, opprobrium, & pœna secuta est, Dei verò gloria in Sanctis viris manifestata est. ex quo fides in animis credentium corroborata est, in cæteris verò adhuc infidelibus altas radices egit, cũ magna fidelium hominum lætitia, videntium quæ ab ipsis crederentur, miraculis confirmari. Huic exemplo non admodum dissimile est illud, quod Vinc. in speculo histor. lib. 25. Cap. 26. asserit, Anglicanam scilicet fœminam arte magica illusam à dæmonibus post dira tormenta ad aera cum clamoribus horrendis fuisse raptam. Prætermitto recentiora multorum maleficorum lemurum & strigum exempla, quæ tum à Paulo Grillando, tum ab aliis afferuntur. qui omnes à dæmonibus per aerem viros ac fœminas in longissimas partes translatas sibi constare fatentur. Illud autem, quod Olaus Magnus refert, non prætermittam. Oddo Danicus, inquit, pirata maximus, adeò magica arte doctus extitit, vt absque carina altum pererrans, hostilia sæpe nauigia, concitatis carmine procellis euerteret. Idẽ de Othino maiore atq; seniore inter magos refert, qui Hadirigũ quendã Daniæ Regem magicis præstigiis turpiter illusum, atque lõgius à suis familiaribus auulsum, cum equo per vasta maris spatia ad propria reduxit. Sic de Hollero mago affirmat: qui adeo in magica arte clarus euasit, vt ad traiicienda maria osse, quod diris carminibus obsignasset, nauigij loco vteretur, nec segnius eo, quàm celerrimo velo-

Vincentij histo. de Anglica fœmina à Dæmon. trãslata.

Oddo Danicus insignis pirata & magus.

Othini illusio.

Holleri magica ars.

rum ventorúmque vsu proiecta aquarum obstacula superaret. Quinimò & Christus ipse à dæmone à quo tentatus fuit, se supra templi fastigium, ac sublimem montem portandum permisit, vt D. Gregor. in Matth. 4. cap. inquit. De sanctis quoque quibusdã viris legitur, quod ipsi per dæmones, veluti per alatos equos, diuini oraculi lumine afflati, à longissimis orbis partibus sese ferendos curarunt, sicut de S. Antidio Archiepiscopo Bisuntino scriptum inuenimus, qui non multarum horarum spatio à dęmone, quasi per mulum alatum ac volucrem, Spiritus sancti iussu se Romam deferendum mandauit. Quod verò cùm sic expediat, etiam per bonos Angelos corpora per aërem sublata legantur, de beatæ virginis Domini nostri Iesu Christi æde exemplum manifestum habemus, quam à Nazareth vsque ad Illyricum, & illinc vsque ad cuiusdam mulieris nemus quæ Loreta appellabatur, transtulerunt. Quid? quod postquàm Eunuchus Reginæ Æthiopum à Philippo Apostolo salutarẽ baptismum accepit, Angelus Domini rapuit Philippum, atque in Azotũ transtulit? Validissimo quoque suo impetu; Angelus diuinum Prophetam Ezechielem assumpsit, vt Ezechiel ipse fatetur: Et aspexi, inquit, & ecce similitudo viri à labiis suis, & inferius ignis, & à labiis eius & superius tanquam visio electri: & accepit me à vertice in spiritu suo in medio cæli & terræ; & deduxit me in Ierusalem. Idẽ de Abacuch Propheta legimus, quem Angelus sui spiritus impetu à Iudæa in Babylonem cũ alimento portauit, ipsúmque in lacum leonum, non solutis illinc signaculis, intulit, & Domini seruus Daniel comedit: rursúsque idem Angelus nulla interposita mora, in locum suum Abacuch restituit, nihil ei impedimenti

Christi in montem euectio.

Maria virginis ædis trãslatio.

Philippi Apostoli in Azotum translatio.

Ezechielis mira translatio.

Abacuch translatio.

afferens quominus eâdem hora rediret, eodémque cibo messores suos copiosè aleret. Prætermitto cælestia illa, lucidáq; ac perspicua corpora, quæ cùm vastissimæ molis sint, agitatione tamen adeò rapida feruntur, vt vigintiquatuor horarum spatio virtute Angelorum quotidie orbem suum cõficiant, quos quidem angelos Arist. per naturæ lumen simplices mentes orbibus assistentes appellauit. Quòd ni huiusmodi vtilitas cum improborum hominum infamia ac pœna, ex maleficorum per aërem volatu subsequatur, nullo pacto dæmones id attentaturos affirmare auderem: cùm Deus Opt. Max. nunq dæmones suo arbitratu quidquid velint, agere non patiatur: sed potius crederem, vnguentorum vi, dæmonum arte factorum, maleficos oblinitos, aut per alia signa & verba ludificatos vehementi somno consopiri, in quo per dæmones simulacris, imaginibus, ac phantasmatibus subministratis, & accommodatis ea re ipsa agere putant, quæ vigilantibus in animo erant. Et hanc nostram sententiam Ancyranum concilium confirmauit, in quo hæc verba per decem & octo Episcopos sancita reperiuntur; quòd scelerată quædam mulieres dæmonum illusionibus seductæ nocturnis horis cum Diana Paganorum dea, & innumera multitudine mulierum credunt se equitare super quasdam bestias, & multa terrarum spatia pertransire: quæ falsa opinione deceptæ, hæc vera esse credunt, & credendo à recta fide deuiant: ideò sacerdotes per Ecclesias sibi commissas populo prædicare debent, hæc omnino esse falsa, & à maligno spiritu talia phantasmata mentibus fidelium irrogari. Siquidem Satanas transfigurat se in Angelum lucis, & cùm mentem cuiusque mulierculæ cœperit, & hanc

Corporũ cælestium celerrimus cursus.

Dæmonum illusio qua corpora trãsferri persuadent.

Ancyrani concilij sanctio contra credentes corporum translationem.

ſibi per infidelitatem ſubiugauerit, illicò transformat ſe in diuerſarum perſonarum ſpecies, atque ſimilitudines, & mentem quam captiuam tenet, in ſomnis deludens, modò læta, modò triſtia, modò cognitas, modò incognitas perſonas oſtendens, per deuia quæque deducit. Valdè itaque familiare, & conſuetum dæmonibus eſt, vt ea quæ in vigilia mortales cupiunt, in ſomnis ipſis obiiciant, & ita clarè atque apertè, vt ſeſe non dormire, ſed vigilare opinentur. Quod quidem malum per totum orbem terrarum repſit, & vſque ad Occidentales Indias peruenit. Idque ex Monardo medico Hiſpalenſi ſcriptum inuenimus, qui in tractatu ſecundæ partis, in qua de rebus agit, quæ ex Occidentalibus Indiis ad nos tranſportantur, cuiuſdam herbæ vim recenſens, quam Thabaccum vocant, nos verò herbam ſanctæ Crucis appellamus, ſic ait, Cùm inter Indos de re aliqua graui, & maximi momenti ageretur, de qua Magnatibus & Principibus conſulto opus erat, ad ſacerdotem ibant, cui rem exponebant: ſacerdos autem in eorum conſpectu ſtatim frondem, aut ſurculum illius herbæ capiebat, qua prunis impoſita, per os & nares cannulo quodam fumum attrahebat: quo facto extemplò vt mortuus in terram ſacerdos cadebat: deinde fumi operatione conſumpta (cuius gratia in ſomniis varias illuſiones & ſimulacra viderat) provt dæmones illi ſuggeſſerant, ambiguas reſponſiones dabat, vt quidquid ex re accideret, illud fuiſſe dicerent, quod à ſacerdote prædictum erat, & ſic populos dæmones deceptos tenebant: ídque etiam animi cauſa alij Indi factitabant, quia magnopere phantaſmatibus, figuris & imaginibus in ſomnis delectabantur, quod de herba Solano

Monardi hiſtoria de Indorum ſuperſtitione.

S. Crucis herbæ vis.

furioso dicta scriptores etiam tradunt. Plin. quoque lib. 24. cap. 17. Aglaophotin herbam memorat, quæ hominum admiratione propter eximiū colorem nomen accepit: quam in marmoribus nasci Arabię Persico latere, & ea de causa Mamaritin quoque vocari, Magósque ea vti, cùm deos euocari velint. Ibidem Archemeniden colore electri, sine folio nasci in Tardactilis Indiæ inquit: cuius radix in pastillos digesta, deinde vino propinata noxiis, ab ipsis confessionem criminum perpetratorum in somnis, magis quàm quilibet alius cruciatus extorquet. Clarum igitur est, quòd nōnullis medicaminibus, dæmones maleficis ac strigibus somno consopitis, apparere faciunt, quidquid vigilantes desiderant, nihílque verba ad illos per aërem ferēdos facere possunt, sed tantummodò signa esse quibus dæmones ad id præstādum inuocantur: cùm ad significandum tantùm, & non ad aliquid efficiendum verba inuenta sint, vt sæpius diximus.

Aglaophotis herba vis.

Archemenidis vis.

Cœli obseruatione, fascinare nemo potest.
CAP. XIIII.

CÆLVM ac sidera corporum omnium natura constantium commune esse principium, nemo est qui ambigat: & quoniam corpori, quod à naturæ principiis originē trahit, duo inesse videmus; motum scilicet, & qualitatem quandam sensu perceptibilem, quam lucem appellamus: hinc fit, vt cælo omnium corporum primo, ac præstantissimo, omnium motuum perfectissimus, omniúmque qualitatum nobilissima lux adscribatur. Siquidem id quod primum in vnoquoque genere reperitur, reliquorum

Cælum corporum omnium principium.

Cælū omniū corporū præstantißimū.

quæ ſub eodem genere collocantur, cauſam eſſe Ariſtoteles aſſerit. Quo fit vt quod primo motu mouetur, cætera moueat, atque eo quieſcente, cuncta quieſcant: veluti in homine, qui paruus mundus dicitur, accidere videmus, in quo ſi cordis motus deſiſtat, cæteras hominis partes quieſcere & interire oportet. Qua ratione Philoſophus adductus, primi cæli motum in lib. de Phyſico auditu, vitã omnibus eſſe affirmare auſus eſt. Plato etiam in Timæo vitam nobis corpoream à ſtellis infundi aſſeruit: lux enim cæleſtis vitali quadam vi prædita eſt, non quòd aut ipſa viuat, aut vitam conferat, ſed corpora vitæ capacia ad vitam diſponat. Namque lucem calor concomitatur, qui mira quadam efficacitate omnia penetrat, omnia fouet ac moderatur. Quòd autem in hæc inferiora, luce & motu cælum agat, Auerroes in 2. de Ortu, hiſce verbis declarat. Propter diuerſitatem cauſæ agentis in vltimo, fit diuerſitas rerum hîc: & diuerſitas operationis Solis, propter congregationem & ſegregationem planetarum cum eo. Et Ariſtotel. in 2. Cæli, cauſam reddente, quare corpus cæleſte pluribus motibus moueatur, inquit Auerroes: Vult hîc loqui de cauſa finali, qua cælum habet plures motus, & vult dare cauſam ex eis quæ hîc apparent. Apparet enim quòd proportio eorum quæ ſunt hîc ad corpora cæleſtia, eſt ſicut proportio facti ad faciens. Id verò quod factum eſt, reſpectu actionum facientis finis rationem habet, vt ſunt ea quæ in hoc inferiori mundo fiunt. Idem Ariſtoteles in 12. Diuinorum corroborat. Vbi Auerroes com. 44. ita inquit, Diſpoſitio in iuuamento corporum cæleſtium adinuicem in creãdo etiam quæ ſunt hîc, & conſeruando ea, eſt ſicut diſpoſitio bonorum Regentium,

Primi cæli motus omnibus vita eſt.

Cælum luce & motu in hæc inferiora agit.

qui iuuant se adinuicem in regendo bonam ciuitatem, idem Arist. in lib. de Proprietatib. element. & de Mũdo, repetit. Demùm li. 1. Meteor. sic ait, Oportet hunc mundum inferiorẽ superioribus nationibus esse contiguum, vt omnis virtus eius inde gubernetur. Qua de re loquẽs Aug. in 3. de Trin. ita sentit, Deus regit inferiora corpora per superiora. Ex prætactis igitur clarũ ac manifestũ esse constat, cælũ ac sidera in hæc inferiora corpora motu ac lumine cõcomitato calore agere, quæ quidẽ actio, regimen & gubernatio appellatur, Dei volũtate sic imperante atq̃ue ordinante, vt scilicet suæ diuinæ virtutis cælum esset vniuersale instrumẽtum. Ex quibus falsum esse cõuincitur, quod in 6. cap. lib. 1. ad superstitiosorum mentem dicebamus, hominis affectus vnicuique planetæ adscribendo, vt libidinem Veneri, tristitiã Saturno, & sic de reliquis. Nec Zodiaci signa particularibus humanorum corporũ partibus dominari queunt, vt Aries capiti, Taurus collo, & ita de singulis, ac successiuè per cælum ac planetas fascinum iaculari non posse asserẽdum est. Quoniam multis in locis Arist. fatetur, tum mentes mouentes, tum cælestia corpora mota, ac influxus ab eis descendentes eorũ effectuũ qui hîc fiunt, non particulares, sed cõmunes causas esse; illámq; virtutẽ, quã Aries & Sol capiti instillare dicitur, nõ potest nõ singulis corporis membris, & omnibus denique rebus cõmunicare: id enim communis causæ munus est; vt æqua ratione ad omnia se diffundat. Et licet cælestium corporũ motus & configurationes hominem ad aliqua propensiorem & inclinatiorem reddere possint, nõ tamen ad turpitudinem, ac prauas & diabolicas actiones, sed ad virtutes, sanctissimos mores, ac sanctissima tantùm desi-

Deus regit inferiora corpora per superiora.

Cælum diuinæ virtutis vniuersale instrumentũ.

Zodiaci signa particularib. corporis mẽbris dominãtur.

Celi configurationes ad aliqua, nõ tamen ad turpitudines propensos homines reddunt.

deria nos propenſos, inclinatóſque cæleſtes virtutes, & cæleſtium luminum in nos deſcẽdentes influxus faciũt, tantum abeſt, vt ab eiſdem ad malum, & ad vitium aliquod, ad noxias, vanáſque & pernicioſas cupiditates, homines ſollicitentur & adigantur, ac tandem per eoſdem faſcinum procuretur. Quid enim mali ab illis præclariſſimis naturæ, & Dei Opt. Max. corporibus? quid inquã, damni ab ipſo vniuerſæ naturæ auctore, per hæc auguſtiſſima corpora? ſiue per ſuos, tanto támq; admirabili ordine digeſtiſſimos, regulatiſſimóſque motus, ſiue per ſua fulgẽtiſſima, ſaluberrimáq; ac vitę mortalium omnium accõmodatiſſima lumina? quid, inquã, damni, quid exitij, quid cõtumeliæ nobis per Solẽ & Lunã, per errantia, aut fixa, fulgentiſſimáq; ſidera contingere vnquam poteſt? Firmamentũ, dicebat Ariſt. in 8. de Phyſ. aud. eſt cor vniuerſi orbis. In 12. diuinor. Omnium quæ cernuntur firmamentum eſt maximè diuinum. In lib. 1. de Cælo, Cælum eſt locus & habitatio deorum. Si igitur firmamentum eſt orbis vniuerſi præſtantiſſima pars, ſi cor eſt, ſi quid diuinũ, ſi deorũ habitatio; nónne quemadmodum cor in animali fons illius virtutis eſt, qua animalis integritas, ordo, & mixturæ nexus ſeruatur, morbórũmq; inuadentiũ iniuria propulſatur, ita exiſtimandum erit, firmamentũ hoc & cæleſtia corpora, ac ſtellas, quæ in ipſis cæleſtibus corporibus ſunt, eorum quæ intra ipſius cæli amplitudinẽ continentur, integritatem conſeruare: propulſare autẽ ea, quæ orbis totius integritati, & eius partiũ, hoc eſt rerũ in ipſo cõtentarũ incolumitati aduerſantur? Quòd ſi ſecus fieret, nec quid diuinũ, nec deorũ habitationẽ, nec cor cæleſtibus corporib. Philoſophi adſcripſiſſent. At ſi cęleſtia corpora hęc infe-

Cælum cor vniuerſi orbis, ex Ariſt.

Cælum Dei habitatio.

riora,vt Arist.loquentē citauimus,gubernant;atque gubernare idem est, ac dirigere, statuere & ordinare; quî fieri potest, vt inficere, vitiare, euertere, ac fascinare queant?Hinc Origenes 4.tractat. super Matth.eos acriter damnat,qui stellas maleficas affirmāt:quia nulla stella est à Deo facta quę malefaciat.Iamblichus lib.de mysteriis,vires omnes ab illis bonas descendere ait . Plotin. libr.de Fato, ita inquit, Iam verò prauitas morum,quomodo à cælestibus,qui dij sunt, hominibus dari potest? Pierius lib. 3.Hieroglyph. vbi de tauro sermonē habet, Platonem cōmendat, quòd à cælesti corpore,nihil nobis posse demitti mali crediderit.Et à Io.Pico Mirandulano longo processu, libr.4.aduersus Astrologos ostensum,probatúmq; fuit,à cælestibus corporibus non bella,non vitia,nō morbos,non mortē,non denique quidquam mali contingere posse . Quæ igitur insania est, vt nonnulli per ea fascinū iaculari posse garriant? Prætermitto quæ D.Cyp[illegible]. Ioan.Chrysost. D.Aug.Hieron. Gregorius, Ambrosius, Lactantius,Seuerianus,Cassiodorus, D. Thomas de cælestibus corporibus affirmant. Cùm D.Basil. Magnus in Hexamerωn lib. scribat, ridiculum esse Astrologis contradicere,cùm omnia eorum dicta sint ignorātiæ & impietatis plena.D.quoq; Bonauentura in Cētiloquij prima parte,ea quæ per astra procurantur,dęmonum illusionem & deceptionē appellat, quam obseruationē à Deo maledictā, & ab Ecclesia interdictā affirmat:velut illam inter alias existimo,qua lunam ingentibus sonitibus iuuari arbitrabātur, quominus ab ea incantantium voces exaudiri possent, vnde varia instrumentorum genera pulsabant, quò lunæ laboranti opem ferrent,sicut Propertius meminit,

Origenes arguit, stellas maleficas appellantes.

Plotinus morum prauitatem à cælo nobis dari negat

D.Bas. cum aliis Theologis astrologos arguit.

Cantus & è curru lunam deducere tentant,
Et facerent, si non æra repulsa sonent.

Iure ergo, ob huiuscemodi errores, ac deceptiones vitandas in Toletana Synodo, ac demum in regulis ex Tridentini Concilij decretis promulgatis, astrologicæ obseruationes prohibitæ ac damnatæ sunt. Quòd verò superstitiosi quidam tenent, cœlum sentiendi vi præditum esse, atque incantantium vota & preces audire, falsum esse affirmamus: lucidissimus namque Themistius in hoc sensu sic ait: Constat animantem naturam, vtraque sui parte extrema, sine sensu exigere. per extremam autem partem cœli naturam, & plantas intellexit. Sed alia ratione cœlo, alia plantis sensum natura non tribuit: Plantis, quia viles & crassæ sunt, ideo dignæ non fuerunt, nec eum capere potuerunt, nec etiam eis necessarius erat. Cœlo, quia eminentioris censetur ordinis, quàm vt ad sensuum vsum descendere debeat, & neutrum passione foras accersita ad inquirendum indigebat. Plantæ, quia obuiam, & proximum alimentum sortirentur: Cœlum, quia pasci & cibari non necesse haberet. In huiusmodi autem ardeliones secus asserentes, Damascenus lib. 2. ita clamat, Nullus animatos cœlos vel luminaria existimet: inanimati enim sunt, & insensibiles. & D. Aug. de Ciuit. Dei ait, Non est credendum, quod Plato dicit, globos istos luminum, siue orbiculos, luce corporea super terram, seu die, seu nocte fulgentes, suis quidem propriis animabus viuere. Ad ambas verò rationes cœlo sensum inesse probantes vno verbo respondetur: quia licet cœli motus secundum partes sit nouus, non tamen secundum totum: sic enim æternus est: nec particularem, aut vniuersalem motum efficere

Toletana Synodus astrologicas obseruationes damnat.

Cœlum sensu caret.

Plantis cur sensus non attributi.

intendit, sed motum absolutè. Nec illis hæc fuga suffragari potest, si dicant, quòd cœlo tantùm cognoscendi gratia sensus attributi sunt, & non propter salutem, vt caducis animalibus, quia tunc dictorũ sensuum organa cœlo natura dedisset, vt bene Arist. cõtra antiquos idẽ tenẽtes probat. Illud verò de metallicis laminis cũ characteribus insculptis, dicimus impiũ, & execratione dignum esse censendum, quia laminæ illæ nullam penitus præcipuam virtutẽ à cœlo habere possunt. Si quidẽ cœlũ, vt probauimus, cõmunis causa est, communémque vim omnibus largitur, & non particularem, ac proinde particulares vires, quibus res inter se differunt, nõ à cœlo, rebus inseruntur, sed omnibus pro sua cuiusq; natura insunt. Cùm enim vnã, & candem omnibus qualitatem cœlum imprimat, & hac res singulas cõfirmet, & tanquã ex somno excitet, vt pro naturæ suæ quæque viribus actiones exerceat: quas quidẽ singularum rerum naturas cœlum non det, sed tantùm cõmuni quadam qualitate gubernet; vnusquisque iudex esse potest, cœlũ imaginibus nihil proprium dare posse, sed illud duntaxat in materiam imprimere, quod in res omnes quouis tempore imprimit. Quis namque Philosophiæ principiis vel leuiter imbutus est, qui actionẽ & passionẽ in illis tantùm reperiri nesciat, quæ ad idem genus pertinent? At naturalia, & artificialia, non proximis modò, sed totis generibus distinguuntur. Si quidẽ naturalia motus, & quietis in se principiũ habẽt; quo quidẽ interno principio, quæ ab arte sunt, carẽt. hac de causa naturalia corpora in artificialia (quatenus artificialia sunt) agere nequeunt. nõ enim cœlum in vestem aliquã agere quidquam potest, quatenus hanc vel illam formam ab artifice accepit: sed

Cœlum nec vniuersalem nec particularem motum intendit.

Metallica lamina damnantur.

Actio & passio inter quæ est.

Corpora naturalia quo pacto in artificialia agãt.

ideo à cœleſtibus viribus veſtem corrodi, tineis conſumi experimur, quia ex lana, aut lino, vel pellibus, vel alia materia confecta eſt, & non quia hac, vel illa forma conflata ſit. Cùm itaque laminæ, & imagines, nihil prorſus à cœlo virium accipere poſſint, quàm ſi earum materia eo modo nunquam formata fuiſſet, clarum eſt, diabolicum eſſe illud, quod de huiuſmodi faſcino obſtrepunt. Quod inde clarius fiet; nam ſi in ſuccino Arietis, aut Scorpionis, aut cuiuſcunque ſigni vel planetæ figuram inſculpas, non magis ſuccinum erit, quā priùs, nec vehementius paleam trahet, quàm antea, quia quæ naturam eandem habent, quam priùs habebant, eodem modo à cœlo mouentur. Præterea ab arte imaginibus tribui nihil aliud poteſt, quàm ordo, compoſitio ac figura: quæ agendi principia eſſe non poſſunt, vt bene in Philoſophia exercitati nōrunt. Rurſus ars naturæ imitatrix appellatur, quia in externis tantùm partibus naturæ ſimilia facit, interna autem nō contingit. Quòd ſi partes in profundo ſitas attingeret, non ars imitatrix, ſed inuentrix natura diceretur. Superficies verò actionis omnis eſt expers. Ideo cùm in imaginibus, & figuris, & characteribus tātùm ſuperficies mutetur, per eos agi nihil prorſus poteſt. Verùm fac, plumbum, aut alias æris ſpecies, per fuſionem liquefieri, & laminam cum his, aut illis imaginibus formari, quid tum? Annon liquidò conſtat, ea quæ ab arte ſunt, naturæ motibus nullo pacto eſſe ſubiecta, & ita à Cœli actione nihil recipere? ſed fac, laminis cœleſtem fluxum inſtillari, quod nullo pacto admittitur; num eiuſmodi influxus perniciosus, exitialis, & faſcinandi vi præditus erit? minimè. nam tum ad Platonis, tum ad Ariſtotelis, & omnium

Ars naturæ imitatrix.

Superficies actionis expers.

philoſophorum mētem probauimus, cœlum diuinum eſſe, diuinarum mentium ſedem ac locum appellari, & veluti cor virtutes in animalis partes diffundit, ita ſalutares influxus, ac vires in hæc inferiora cœlum immittit. Quando verò per eiuſmodi laminas & imagines tot ſcelera committi, & tot mira fieri contingit, non laminis, & imaginibus, ſed dæmonibus, qui talia perpetrarunt, adſcribēda ſunt. Nec laminæ & imagines quidquam efficere potuerunt, quàm ſigna maleficorum, ac dæmonum pacta, & fœdera oſtendentia præſtare. Miniméque verum eſt, hominum vota volatilia reddi poſſe, vt ſuprà monuimus: neque ex hominum volũtate comatorum ſiderum generatio pendet, vt aduerſarij defendunt: Si quidem eiuſmodi comatorum ſiderum ortus nihil aliud eſt, quàm calida & ſicca impreſſio in tertia aeris regione genita prope ſphæram ignis, ex calido & ſicco vapore ſolis virtute eleuata, globus verò illius vaporis ſic vnitus, ſtellæ corpus videtur. partes autem illius vaporis diſcontinuatæ circa globum illum, & in longum protenſæ in ſuis extremitatibus illi globo coniunctæ, quaſi eius comæ ſunt. At ſi ſolis virtute comatum ſidus procreatur, fatuum eſt dicere, ab hominum voluntate eiuſmodi pendere. Et ſi Regum obitum ſignificare aliquando reperitur, non illius ſideris natura, ſed diuino iuſſu fieri poteſt. Si autem natura fiat, caſu & ex accidenti, ita Regum ſicut ruſticorum interitum portendet. Deus namque immortalis, cùm aliquid diri, vel aduerſi, ob mortalium ſcelera punienda, in mundum eſt immiſſurus, id portentis, & prodigiis futurum oſtendere, venturáſque calamitates ſignis, miniſque cœleſtibus præmonſtrare conſueuit, vt qui legendis hiſtoriis,

Laminarum actio Dæmon. aſcribitur.

Siderum comatorum vis & ortus.

Deus vẽturas calamitates ſignis præmõſtrat.

nis, vel mediocriter exercitatus ſit, iudicare poteſt. Hinc Dauid, Dediſti metuentibus te ſignificationē, vt fugiāt à facie arcus. & D. Cyprianus, Hortamur planè quantum poſſumus, vt quoniam prouidentia Domini monentis inſtruimur, appropinquare iam certaminis & agonis noſtri diem, ieiuniis, vigiliis, orationibus, inſiſtere cum omni plebe non deſinamus, incumbamus gemitibus aſſiduis, & deprecationibus crebris. hæc ſunt enim nobis arma cœleſtia, quæ ſtare, & perſeuerare fortiter faciunt. In Regnis Hiſpaniæ, in Oppido Vililla nūcupato Cæſarauguſtanæ diœceſis campana quædam eſt, quam miraculorum appellant; hæc per aliquot menſes antequam aliquid aduerſi in Chriſtiana Republica contingat, ex ſe ipſa, nemine impellente, pulſatur. Cuius rei teſtimonium per publicos tabelliones, teſtibus plurimis adhibitis hiſce oculis egomet legi, præter fidem, quam de eadem re illius Regni Proreges ſuis litteris faciebant. Quid dicam de cœnobio ſancti Mauritij, quod in confinibus Burgundiæ prope fluuium Rhodanum ſitum eſt? in eo enim viuarium eſt, in quo iuxta numerum monachorum piſces ponuntur. ex quibus monachis cùm aliquis ægrotauerit, piſciculus quoque ſemiuiuus ſupernatare in viuario cernitur: quòd ſi monachus è vita migraturus ſit, paucis antè diebus piſcis moritur. & hoc tum à Cardinale meo, tum ab aliis teſtibus fide dignis accepi. Vnde non immeritò Diuus Cyprianus ait, Nos quod fidei & charitati, & ſolicitudini congruebat, quæ erant in conſcientia noſtra protulimus, diem certaminis appropinquaſſe, hoſtem violentum contra nos exurgere, pugnam non talis qualis fuit, ſed grauiorem multò, & acriorem venire, hoc no-

Cypriani verba de calamitatibus præuiſis auertendis.

D. Mauritij cœnobium.

bis diuinitus frequenter oſtenditur, de hoc nos prouidentia & miſericordia Domini ſæpius admonere dignatur. hæc ille. Et quoniam ex Regum interitu regnorum perturbationes oriri ſolent, & ex eo plurium vtilitates vel detrimenta accidere poſſunt, atque Deus præcipuam Regum curam gerit: hinc fit vt de illis Angeli magis quàm de reliquis ſolliciti ſint, eorúmque miniſterio, comata ſidera Dei iuſſu aliquando gigni piè credere poſſumus; quò de venturis calamitatibus, ac perturbationibus præmoneantur. Nonnulli verò aiunt, quòd vehemens & inordinata ſiccitas & caliditas comati ſideris ortum comitari conſueuit; & quia vt plurimum Reges, Principes, diuites, ac magnates calidis & ſiccis cibis aluntur, nihil niſi cum pipere, zingibere, croco, cinnamomo, & aliis aromatum ſpeciebus veſcendo, hinc vſuvenire ſolet, vt plurimi ex illis eo tempore intereant. Ariſt. autem in lib. meteor. ventos validiſſimos, ac terræ motus futuros ex comati ſideris ortu præmonſtrari aſſerit. Cuius rei ratio reddi poteſt, nam cùm eiuſmodi comatum ſidus generatur, accidit vt aliqua illius exhalationis pars, in interiori terræ parte commota obductis poris terræ ob internũ frigus concludatur, & intercipiatur, & ex ea incluſa materia, & ex vi ſua in multitudinem redacta, per antiperiſtaſin terræ motus fiat. Eadem ratione maris inundationem prænuntiat: at ſi interdum fructuum egeſtatem, legum mutationes, Regnorum tranſlationes, lites, rixas, iurgia, & contentiones comata ſidera prænuntiare ſolent, vel fieri poteſt, quia ob ſiccarum & calidarum exhalationum eleuationem, homines furioſi, & non ſanæ mentis à cholerico humore prædo-

Comata ſidera quo pacto mortis ſigna ſint.

minantur, vel quia dæmones, Deo ſic permittente, ad maleficorum preces, ac vota, ob hominum peccata punienda, eiuſmodi agere ac procurare conſueuerunt. Ariſt. autem præſagitionem per Cometas prætermiſit, quia admodum incerta eſt, nec illi fortaſſe perſuaſa. Cuius ſententiæ libentiſſimè adhæreo, cùm nil ſine cauſa, & efficaci ratione, neque dixerit, neque tacuerit. Illud quod de fulminum ortu blatterant, execratione potius, quàm confutatione dignum videtur: ſi quidem vt ex Ariſt. didicimus, natura, & non arte fulmina fiunt, ex exhalatione ſcilicet ſicca, ſed in humida, ſeu in his quæ ex humida conſtant, intercepta, & incluſa, ac vi quadam ab eis erumpente: ſpiritúſque ex quo fulmen conflatur, magna vi è nubibus exilire nititur: cúmque nubis denſitate prohibeatur, vis eius perpetuò augetur, itaque tandem maximo impetu, ex illa exprimitur, quemadmodum globi qui è tormentis æneis maxima celeritate excutiuntur, in qua violenta expreſsione fulmen accenditur, aut certè plurimum incaleſcit, & feruidus redditur: quanquam & antequam extrudatur, hinc atque illinc ad latera nubis commeans, nec exire valens, mobilitate ſua, & attritu incaleſcere poteſt, & ardorem quendam concipere, qui poſtea extruſione augeatur. Quin & dum longo ſpatio per aerem ſpiritus ille celerrimè defertur, & illa motione agitatur, atque ad aerem caliginoſum, & denſum alliditur, magis magíſque accenditur, & calet; non ſecus ac ſagittarum plumbum aeris attritu, & motus velocitate incaleſcit, vt ſæpè liquefieri contingat. Quocirca duo fulminum genera

Fulminum ortus.

Fulminũ duo genera, secundũ Arist.

Arist. commemorat, ſpiritus tenuitate, & craſſitie inter ſe differentia. Vnum ſpiritus admodum tenuis, alterum craſſioris: ob quam tenuitatis & craſſitiei differentiam efficitur, vt quod tenui ſpiritu conſtat, præ nimia illa tenuitate non incendat, & eò magis ſi materia in quam incidit non reluctatur, ſed cedit: & hinc fit vt æs interdum liquefiat, crumena verò illæſa remaneat; dolij ligna diſſoluantur; vinum exiccatum ob exhalationis illius ſiccæ admiſtionem, denſum & veluti concretum reddatur. Vnde dolium reluctando exuſtum relinquitur, vinum autem cedendo ſeruatur. Etſi Seneca tria fulminum genera diſtinxit: quod terebrat vnum, aliud quod diſcutit, vltimum quod vrit. Quod terebrat ait ſubtile eſſe, & flammeum, cui ob puram flammæ tenuitatem, per anguſtiſſima ſit fuga. Quod diſſipat, conglobatum eſſe, & ſpiritus procelloſi commiſtam vim habere, & per foramen, per quod ingreſſus eſt, redire, & euadere, ictúque rumpere, & non perforare. Quod vrit, multum terrei habere, & igneum magis, quàm flammeum, & ideo magnas ignium notas relinquere, quæ percuſsis adhærent. Ad illud verò de Ioue, dicimus, quòd Lucretius ridet veteres, quaſi Iouem fulmina verè mittere crediderint. Quid, vt Seneca teſtis eſt, tam imperitum eſt, quàm credere fulmina ab Ioue è nubibus mitti? Sed non tam hebetes illos fuiſſe exiſtimo, vt ea quæ de his ab eis tradita ſunt, crediderint. Quin potiùs, ob imperitorum hominum animos coercendos ſapientiſsimos viros hac de re locutos cenſeo, vt aliquid ſupra nos eſſe oſtenderent, quod timeremus. In tanta namque ſcelerum audacia non parum fuit vtile, aliquid eſſe do-

Fulminũ tria genera ex Sen.

Fulmina ab Ioue mitti cõfutatur.

cere, ad quod euitandum nemo ſibi idoneus videretur. Id verò quod de M. Herennio Decurione fertur, & in Catilinianis prodigiis legitur, fabuloſum eſſe credo. non enim fieri potuit, vt ſereno die fulmine ictus fuerit: in maxima namque tempeſtate, & tetra nimborum caligine mitti fulmina, & experimur, & ex Ariſtot. didicimus. hinc Lucretius:

M. Herenniũ ſereno die ful mine ictum refellitur.

Fulmina gignier è craßis, altéque putandum eſt
Nubibus extructis: nam cœlo nulla ſereno,
Nec leuiter denſis mittuntur nubibus vnquam.

Si enim ſereno die fulmina mitti contingeret, non bene eorum conſtitutio tradita eſſet, quando dictum eſt, fulmẽ multum & tenuem ſpiritum eſſe à nube expreſſum. Vnde à fulgure differre aiunt, ſpiritus expreſſi multitudine, quoniã fulgur non è multo ſpiritu, & illo quidem ſparſo, & per interualla exeunte excitatur. In fulmine autem multus eſt, & ſimul extruſus, quod à cæteris ſpiritibus à nubibus extruſis tenuitate, & ſubtilitate differt, quia ſi materiam inuenit, quæ illi tranſitum præbeat, illam non ferit; ſi reſiſtentem aut reluctãtem, percutit aut adurit, quod quidem de aliis non legitur, nec creditur. Hinc etiam experientia comprobatum eſt, Autumno & Vere fulmina maximè mitti, quia exhalatio è qua oriũtur, hyeme, frigore rigẽte extinguitur, nec ſurſum aſcendit. Æſtate verò præ nimio calore diſſipatur, nubéſque tam denſæ non fiunt. Et ego cum Peripateticis quędam quæ à fulmine nõ feriantur, non admitterẽ, vt de aquila, vitulo marino & Lauro ferunt: non enim voluntario ſed violento motu mouetur, & abſque cognitione. Et ego laurum à fide dignis de cælo tactam audiui. Cæterum, ſi quæ venenoſa fulmine icta, venenum amittunt,

Fulguris & fulminis differentia.

Fulmine omnia feriuntur.

Laurus fulmine percuſſa.

& quæ non ſint, venenoſa fiant, inde contingere poteſt, quod fulmen, ſpiritus & ſicca exhalatio eſt, ex cuius admiſtione quæ ſulphurea & amara eſt, quæ veneno carebant, venenoſa fiunt, reliqua autem venenoſa, venenum amittunt, eiuſmodi exhalatione illorum venenum extinguente & expellente. Ratio autem, cur arborum rami fulmine tacti ſeſe ſurſum tollant, & homo quoque faciem erigat, hæc eſſe poteſt: quia fulminis exhalatione rami ſicciores fiant, quocirca in alteram partem inclinati, poſtea vi ac ſuæ naturæ relicti ſeſe erigunt, vt contra fulmen ſtare exiſtimentur. At homo faciem erigit, nam veluti attonitus à fulmine redactus ita ſupinus iacet, quaſi aduerſus fulmen pugnare videatur, illíque reſiſtere velle iudicetur. Lapis verò, qui interdum ex fulmine cadit, ſiue metalli quoduis genus ſit, ex eadem materia intra nubem, è qua in terræ viſceribus generatur, nempe ex humidæ & ſiccæ exhalationis admiſtione, quæ quidem exhalatio, quemadmodum fuerit, maiorémque huius aut illius partem in ſe habuerit, ita lapidem aut metallum efficit. Nec à ratione & natura alienum eſt, poſſe illas exhalationes, in nube, vt in terra miſceri, atque concreſcere, atque inſolubili quodam nexu adeò duras fieri, vt in lapidem, aut metallum creſcant. De ingenti tamen metalli magnitudine in tam paruo temporis ſpatio, an ea in nubibus genita ſit, vt Auicenna memorat, affirmare non auderem; Corpora, inquit, & ærea, & ſimilia ſagittis hamatis in Perſia, cùm coruſcat, decidunt; quæ in fornacibus non liqueſcunt, ſed eorum aqua in fumum reſoluitur, terra autem fit cinis. Decidit quoque ferri maſſa quinquaginta librarum, quę prę duritie frangi non potuit. Cuius pars ad regem Torati eſt

Homo fulmine ictus ſupinus iacet.

Lapidis ex fulmine cadentis materia quæ.

Monſtroſa ferri maſſa quæ ex fulmine, ſecundũ Auicennam cecidit, negatur.

missa, is verò vt enses inde cuderentur, iussit; sed illa, nec frangi, nec cudi potuit. Arabes autem dicunt enses Alamanicos, qui optimi sunt, ex eiusmodi ferro fieri. Hæc ille. Quæ ego creditu difficilia, & mercatorum cōmenta esse existimo, vt suos enses carius vēdant. Nec minus à ratione alienum cēseo hoc, quàm quod alibi Auicenna affirmat, se scilicet vitulum è fulmine cadentem vidisse. Nam quamuis animalia minus perfecta, vt ranæ in aëre, ex materia præparata procreari possint, perfectū tamen non nisi ex semine in femellæ vtero gigni potest; quo fit vt Auicenna, aut vitulū illum cadentem somniauerit, aut aliis narrantibus nimis leuiter crediderit. Aut si ipse aut alius fide dignus viderit; turbine aliquo vitulus alio in loco sublatus fuit, deinde in terrā vbi Auicēna aut alius erat, demissus, vt è nubibus cadere videretur: nā lapides & animalia in sublime subduci per turbinē possunt. Cuius turbinis ortus nō ab hominū voluntate, sed natura fiūt, vt Arist. docet. Ventus namq; in circuli speciem excitatur, cùm spiritus qui è nube excernitur, alteram in nubē incurrit, atque ab ea ob illius densitatē repercutitur, ac ne rectà feratur, prohibetur; perinde atque in terra euenire solet in locis angustis, in quæ ex amplo & patulo loco vētus coactus est; in quibus locis turbo & vertigo fieri contingit: ídque hac de causa, nam ipsius spiritus fluentis prima pars repellitur; quia corpora in quæ incurrit, non cedunt, sed renituntur; aut ob locorum angustiam, aut quòd alius flatus contrà spiret. Illa igitur flatus prima pars repulsa, & ab eo quod obstat, ne progrediatur impedita, cùm etiam retrocedere ob flatum qui sequitur, & à tergo impellit, non valeat; in obliquum necessariò fertur, qua nimirum

Ensis Alamanici materia quæ.

Animalia perfecta in aere minimè generantur.

Turbinis ortus.

parte non prohibetur, ita verò vt quod deinceps sequitur, in obliquum vnà cum eo semper deferatur, donec eiusmodi pars prima reflexa, cum eo quod à tergo impellit, cõiungatur, & orbis vnus efficiatur: cúmque vnus motus sit, alia quàm orbis figura fieri nequit, & veluti narrato modo in terra, ob dictum flatum ne rectà feratur impeditum, ventorum vertigines efficiuntur: ita in nubibus fit, si is qui excernitur spiritus in nubem incurrat, quæ rectum illius exitum impediat, vt diximus. Qui profectò turbines è nubibus ex aëre in mare incidentes, ea quæ in primo libro dicta sunt, & multò plura efficere possunt. Miniméque pluuiæ ex lacte, sanguine, carne, ferro, & aliis huiusmodi hominum volũtati adscribendæ sunt, cùm naturæ ordine ex vaporibus caloris virtute ex multis terrę differentiis in aërem delatis eis similes fiãt. Terræ enim aliæ macræ sunt, aliæ pingues, aliæ mediocres, aliæ raræ, aliæ densæ; sunt item molles, duræ, leues, asperæ ac cęruleæ, cinereæ, fuscæ: præterea dulcęs, pingues, acres, suaues, astringentes. Vnde fit, vt pro vaporum exhalationúmq; diuersitate naturam, colorem, saporem & odorem pluuiæ induant. Quibus terræ differentiis id accidere arbitror, quod Eustathius Homeri interpres ait, in Armenia scilicet rubentes niues conspici, illa etenim loca minio scatent, cuius colore exhalationes, ex quibus niues fiunt, tinguntur. Et licet Aristoteles nullibi lapides in nubibus gigni dicat, & qui in flumen Ægos decidit, vi ventorum sublatum asserat, tamen non ex hoc infertur, quòd in nubibus non gignantur, vt suprà tetigimus: cùm illuc halitus siccus humido admistus, quæ lapidum materia est, euehatur. Verùm si interdum fulmina, grandines, pluuias, ventos, turbines,

Pluuiæ lactis & sanguinis an fiant.

Terrarũ differentia varia.

Niues rubentes in Armenia quare.

& alias aëris perturbationes, pro hominum voluntate fieri conſpiciamus, huiuſcemodi non hominibus, ſed dæmonibus adſcribenda cenſeo; quorum innata virtus ad huiuſmodi efficiēda ſola ſufficit, cùm materia ex qua fiunt, dæmonibus obtemperet. Quæ omnia inde manifeſtiora eſſe poſſunt; nam vt Olaus Magnus refert, Haquinus Nouergiæ Princeps contra Danos pugnaturus, orti imbris maleficio ita hoſtiū vertices inuſitatis grandinis ictibus conuerberauit; vt eorum oculi veluti quibuſdam nimborum ſpiculis laceſſiti, proſpiciendíque penitus facultate priuati, grauiorem ab elementis pugnam, quàm ab hoſtibus ſuſtinerent. Biarmenſes quoque, eodem Olao referente, polo Arctico viciniores, in Septentrione cōtra potentiſſimum Regem Regnerum pugnaturi, carminibus aggreſſi cælum, ſolicitatas nubes ad ſummam vſque nimborum violentiam impulerunt. De ventis autē idem aſſerit, quòd Henricus Suetiæ Rex, in magica arte nulli ſuo tempore ſecūdus, tam familiaris malis dæmonibus erat, vt quocunque ſuum pileum verteret, confeſtim inde optatus ventus ſpiraret, quo euentu inditum illi nomen fuit, vt ventoſus pileus diceretur. Finni præterea, vt idem teſtatur, negotiatoribus in eorum littoribus contraria ventorum tempeſtate impeditis, ventum venalem exhibere ſolebant; mercedéque oblata, tres nodos magicos non caſſioticos loro conſtrictos eiſdem reddebant; eo ſeruato moderamine, vt vbi primum diſſoluiſſent, ventos haberent placidos; vbi ſecundum, vehementiores: at vbi tertium laxauiſſent, ita ſæuas tempeſtates paterētur, vt nec oculo extra proram in euitādis ſcopulis, nec pede in naui ad vela deprimenda, aut in puppi pro clauo dirigendo, integris viribus

Aeris perturbationes dæmonib. quādoque adſcribuntur.

Olai hiſtoria de quodam qui grandinis ictibus cōtra hoſtes pugnauit.

Henrico regi Suetiæ quo pacto venti obediant.

Finni venalē ventum exhibent.

Xerxis præfecti quo pacto secundos ventos habuerint

potirentur. Quòd asseritur vendi ventos, Herodotus libro 7. de Præfectis Xerxis testatur, quòd in triduana tempestate quadringentas naues amisêre: donec quarto die Magi incisiones faciendo, & veneficiis incantando ventum, Thetyi & Nereidibus sacrificando tempestatem compescuerunt. Et quoniam dæmones humani generis capitales hostes, & honoris cupidi hominum mentes obcæcatas tenebant, atque illius temporis mortales veri Dei cognitionem ignorabant, hinc est, vt cùm dæmones suo arbitratu ad hominum preces talia efficerent, pro diis haberentur; sibíque sacerdotes inter cætera pro fulminibus procurandis expiandísque constitui voluerint, vt in decemuiralibus legibus habetur. Qui quidem sacerdotes à Marco Catone, vt diximus, fulguratores appellantur. At nobis qui longè herclè fœliciore ætate geniti sumus, propterea quòd verum Deum quotidie intuemur, contemplamur, atque veneramur, nullísque amplius dæmonum præstigiis & imposturis illudimur, ecquid turpius magísve pudĕdum est, quàm nugas terere? & fonte veritatis amisso, fabularum ac deceptionum riuulos sectari? cùm præsertim ita natura cōparatum sit, vt nullus animo suauior cibus sit, quàm veri cognitio. Qua veritate motus ad vanam cæli obseruationem refellendam, & ad cæteras nugas confutandas, quorum causa fascinum iaculari creditur, consultò veni.

Sacerdotes fulguratores.

Veri cognitio, cibus animo suauissimus.

Propria fascini diffinitio traditur. CAP. XV.

EXAMINATIS & discussis partibus, quibus fascinum, ex Philosophorum sentētia diffinitum fuit, reliquū est, vt ad Theologorum aures, vera-

eiusdē diffinitio aſſignetur. Quam hāc eſſe ſtatuo: Faſcinum eſt pernicioſa qualitas, dęmonū arte illata, ob tacitū vel expreſſum hominū pactū cum eiſdē dæmonibus firmatū. In qua quidē diffinitione, res diffinita eſt Faſcinū, reliquæ verò partes diffinientes ſunt; ex quibus pernicioſa qualitas generis vicem gerit, reliquæ autem, differentię locum tenent. Et meritò tacitum vel expreſſum cum dæmonibus pactū ponitur: maxima namque differentia eſt inter eos qui tacitè, & eos qui expreſſè dæmones inuocant, vt 1. cap. ſequentis lib. fuſius dicemus, & cap. XI. præſentis lib. tetigimus: vterque tamen modus eò ſpectare videtur, vt dæmonibus honor & cultus quidam exhibeatur, dum rebus aut verbis ab illis inſtitutis tanquam ſacramentis, ad turpes affectus ſuperſtitioſi vtuntur. O infœlicis deceptionis errorem, tale numē colere, quod hominibus quotidie imponit, eorúmque ſempiterno interitu gaudet. Cuius vaniſſimæ credulitatis laqueis, vniuerſum ferè terrarū orbem reſperſum videmus. Cæterùm præſtat, vt ad reliqua ventilanda deſcendamus, quod in ſequenti tractatu exequemur.

Faſcini propria diffinitio.

Qui diabolū colunt, miſerrimi ſunt.

LEONARDI VAIRI

SANCTÆ SOPHIÆ BENEVENTANÆ, ORDINIS SANCTI BENEDICTI, Canonici Regularis, & eiusdem Abbatiæ Prioris, ac Sacræ Theologiæ Doctoris,

DE FASCINO, LIBER III.

Auctoritatum fascinum esse loquentium vera expositio ac sensus. CAPVT PRIMVM.

NEMINI mirum visurum arbitror, si in præcedēti libro, non à primo huius materiæ capite examinando, verùm à secundo orsi sumus. Siquidem maiorem lucem atque intelligētiam ex definitionis examine, dicēdis afferri posse existimauimus, quàm si ab ipso SI EST, initiū sumptū fuisset. Quod quidem pertractandi præceptum ab Auerroe in libr. de Physico auditu mutuati sumus; vbi non rei naturam tantùm, sed omnes difficultates de re incidentes ex diffinitionis cognitione, dilucidari docet. Accedit etiam, quod in lectorum odium, ac maleuolentiam incidissem, si in ipso operis limine fascinum in hominum, ac vulgi opinione receptum in dubium vocare voluissem: ars enim, sicut natura, repentinos motus abhorret: ideò paulatim veri-

Diffinitionis cognitio omnes difficultates elucidat.

Ars & natura repentinos motus abhorrent.

ratis viam fascini causas rimando, & discutiẽdo examinari oportuit, quò falsitatis, ac deceptionis origo, & fundamentum cognosceretur, & cognitum radicitùs auferretur. Confutandi prætcrea modus similis est resolutioni, quæ compositioni est admodum contraria: componentes enim à principiis, resoluentes à mediis, ac postremis exordimur. Cùm itaque primo lib. tradita confutaturi essemus, dissimili ordine à compositione incipiendum fuit, vt Boetius non semel monet. Verùm vt à nobis dicenda clarius intelligantur, notatu dignum existimo, duobus præcipuis modis apud Veteres fascini nomẽ vsurpari solitum; primo pro Priapi pene, vt Aug. lib. 6. de Ciuit. Dei Cap. 9. refert, quo quidem modo Ouid. vsus est, *Fascini nomẽ duobus modis sumptũ apud veteres.*

Soles sacrum reuinctum pampino caput,
Ruber sedere cum rubente fascino.

Super ipsum namque noua nupta more honestissimo, & religiosissimo matronarum sedere iubebatur. Horatius quoque rem eandem fascinum nominat in Epo. ita inquiens: *Minúsve languet fascinum.* Causam Porphyrius adducit, quòd fascinãdis rebus hæc membri deformitas adderetur. Alij potius ab auertendo fascino, dictum esse censent: quòd in sacris Dionysij ritè propitiato Priapo, & imposita illi corona à matrona honestissima, fascinum à frugibus auerteretur, vt Aug. lib. 7. de Ciuit. Dei, ex Varrone meminit; & ad fascinũ amoliendum super id sedere iubebatur: nam Pompeius Festus versus Fescenninos, qui in nuptiis dicebantur, etiam inde videri dictos posse scribit, quòd fascinum arcere existimarentur. atque illi etiam qui fascinum pellere credebantur, Fesnoæ, vel Fescennini dicebantur. Et sicut in *Fescennini versus vnde dicti.*

agris, ita & in nuptiis Priapus seminum Deus, ne fœcunditas fascinatione impediretur, colebatur. nisi potius sit, quod Lactantius lib. pri. ait, Mutinum esse deum, in cuius sinu pudendo nubentes primùm sederent, vt illam pudicitiam prior Deus delibasse videretur: qui fascini modus, cùm nullam penitus rationem præ se ferat, omníque turpitudinis genere refertus sit, cófutatione non indiget. nam vt prim. Ethic. ab Arist. dicitur, non quæuis opiniones refellendæ sunt, sed quæ probabilitatem aliquam habent & rationes aliquas, quibus nitantur. Secundò fascinum sumptum reperio sicut pri. lib. à nobis definitum est, quod satis supérque præcedenti tractatu examinantes cófutauimus: & illius erroris, ac deceptionis origo, præter ea quæ diximus, inde ortũ habere potuit, quòd dæmones omniũ artium ac fraudũ quas hominibus tendere potuerunt, nihil intentatũ reliquerunt, quò illorũ mentem à veritatis via ac scopo abstraherẽt, atq; diuerterent: scientes quòd vbi deceptio vel leuiter semel humanũ intellectũ inuaserit, adeo cęcos homines reddit, vt ad omniũ scelerum perpetrationẽ eos flectat, ac penè præcipitet. Illos namq; cómunes omniũ hostes non latet, quòd veluti nemo est tã fatuus, vt sponte sese præcipitẽ det, sic postquã semel ipsis adhæserit, etsi maxima præditus sit sapientia, vi sua ab eius retibus ac laqueis fugere nullo pacto potest. Quocirca per nõnullas imposturas, veluti per quædã oblectamenta humanum genus fallere cœperũt. Mortuísq; iis quibuscum expressum fœdus inierunt, per vsum veneficiorum, collyriorũ, vnguẽtorum, potionum, alligationũ, suspensionum, annulorum, imaginum, characterũ, laminarum, certorum numerorum, sonorũ, sacrificiorum, solitudinũ, imagi-

Quæ opiniones refellẽdæ.

Dæmones quo pacto fascini causa sint.

Fœderis expressi cum Dæmon. vsus.

nationũ,incantationũ,adiurationum,consecrationum, ieiuniorum,somniorum,orationũ,cæremoniarum,cœlestium cõiunctionum,&aliorũ huiusmodi,posteri succedebant, ad quos dæmonum familiaritas & amicitia, velut hæreditario iure per innumeras superstitiones, & inter alias per matris & filij cõcubitum, iuxta Persarum superstitionem proueniebat, vt Catullus ait;

Fascinandi virtutis hæredes.

Nascatur magus ex Gelli matrísque nefando
Concubitu, & discat Persicum haruspicium.
Nam magus ex matre & gnato nascatur oportet,
Si vera est Persarum impia relligio:
Natus vt accepto veneretur carmine diuos,
Omentum in flamma pingue liquefaciens.

Magi natiuitas ex Catullo.

quorum posterorum alij expressum,nonnulli tacitũ pactum superstitiosis quibusdam signis adhibitis cũ dæmonibus seruabant: sibi persuadentes eiusmodi signa causas illorum effectuum esse, quos perficere intendebant. Dæmones autẽ,qui per notiones sibi inditas, maximam rerum omnium scientiã habent(virtutes namq; cœlorum,stellarum,volucrum,piscium, arborũ, herbarum,metallorum,lapidũ,elementorum optimè callent, & quid homini prodesse aut obesse possit,non ignorãt: quid morbos,mortem,cruciatus, aut alia quæuis nocumenta afferre queat,bene norunt) secretò venena adhibebant, aut in vestem,aut in potum,aut in cibum,aut in stomachũ immittendo:eis etenim corpora omnia obediunt,vt sæpius diximus:Vnde per naturæ venena dæmones ea faciebãt,quæ fascinatores per oculos, aut alia instrumenta se efficere putabant. nã venena fascinantes ignorabãt,nec illis rebus quas perdere volebãt, ea adhiberi cernebant:eáq; flagitia non omniũ,sed illorũ tantũ

Dæmonum scientia.

gratia præstabantur, qui eiusmodi tacitum, vel expressum pactum cum dæmonibus habebant. interdum autem in vna familia admodum pauci reperiebantur, qui id facerent, sæpè tota familia huius criminis hæres erat, aliquando etiam totus vnius Vrbis populus hac pestilentia contaminatus erat: quæ labes per dæmonum astum, ac malitiam deinde diffusa, totum terrarum orbem inuadere cœpit, tantásque in hominum animis radices egit, vt si Iesus Christus Saluator noster in hunc mundum ad humanum genus redimendum & illuminandum dæmonúmque fraudes destruendum non venisset, adhuc in tantorum errorum tenebris iaceremus. Quemadmodum veteres iacuisse legimus, & inter alios Isigonum, ex cuius sententia Plinius lib. 7. cap. 2. refert, in Triballis, & Illyriis homines reperiri, qui vi su effascinent, interimántque quos iratis præcipuè oculis diutius intueātur; & ex Nymphodoro in Africa, familias quasdam effascinātes tradit, quarum oratione laudata quæque intereant, arbores arescant, infantes emoriantur. Et ex Apollonide huius generis familias in Scythia esse prodit, quæ Bythiæ vocantur, ac denique in Ponto Thibiorum genus, multósque alios eiusdem naturæ ex Philarcho narrat. Eodem quoque pacto illud Arist. Alexādri, Solini, Heliodori, Plutarchi, Pomponatij, Auicennæ, Algazelis, omniúmque hac de re loquētium intelligendum est, ac denique omnes auctoritates, & rationes à nobis ad fascinum esse probandum adductas eodem sensu intelligendas, & exponendas duco, hoc est non propria vi, sed dæmonum arte eiusmodi mala homines intulisse. & vbi Arist. de fascino in problematibus locutus est, sectione 7. problemate 7. ibi non de sua, sed de aliorum

Mala per Dæm. perpetrantes qui.

Christus fraudes Dæmonū destruxit.

Populi fascinantes, non propria vi sed Dæmonū arte fascinabant.

aliorum mente respondet, vt fecit quando lumen esse corpus dixit, quia sic Anaxagoras & Democritus sentiebant, atque Arist. satis est, nunc ad huius nunc ad illius placitum problemata soluere. Cúmque magis magísque innumera propè mala à scelestis hominibus passim perpetrarētur, opus fuit apud veteres (vt in Decemviralibus tabulis notatum citauimus) omnes capitis obnoxios iudicari, qui eiusmodi scelera perpetrassent, segetes excantassent, aut vllis veneficiis & carminibus pellicere ausi essent. Ad illud verò de Agricola, qui in iudicium vocatus fuit, quòd omnes segetes, ac vineas suo prædio vicinas fascino arefecerit, & sua sata opima reddiderit; dicimus, terrā cū animalibus, & plantis proportione ac similitudine quadā, quædam principia habere; nam & stirpibus & animalibus, eorúmque partibus status ille validus & vigens, ac senectus cernitur, & huiusmodi à frigore & calore ortum habent. quos equidem status in terra inueniri, & ab eisdem causis proficisci, cū Arist. in pri. Meteororū asserimus. Sed hoc interest, quia animalia non per partes iuuenescunt, aut senescunt, sed tota simul corpora, terra verò nō tota simul, sed per partes, vt quibusdā in locis iuuenescat, vigeátque, in aliis senescat. & sicut animalia, & stirpes, tū cùm vigore prædita sunt, humore abundant, quo cū senescunt, destituuntur; ita & partes terræ vigentes ac firma ætate præditæ, humidæ sunt, & ad aliquod vsque tempus in eo statu perseuerare possunt; senescentes autem arescunt, & effœtæ fiunt: quæ permutatio in aliquibus partibus terræ reperitur. In siccitate namque & frigiditate, senectus est posita. In senectute stirpium & animalium, humor ille natiuus, quo viridior ætas pollebat, quíque caloris natu-

Agrorum & stirpium iuuentus & senectus est.

Senectus in siccitate & frigiditate posita est.

ralis ſedes eſt & alimentum, imminuitur quouſque ad extremam ſiccitatem redacta ſua ſpōte intereant. Cùm itaque per naturæ principia terra pinguis ad ſterilitatem deflectere queat, quæ principia dæmonibus nota ad nutum eis obtemperāt, clarum eſt ac manifeſtum, dæmonum ope, ab agricola id effici potuiſſe. quemadmodum illud accidiſſe reor, quod Plinius de Oliueto viam publicam tranſgreſſo, & de prædiis in contrarias ſedes profectis narrat, ac Virgilius de ſatis meſſibus aliò traductis in Bucolicis affirmat. quæ omnia ex Diui Aug. ſententia lib. 8. de Ciuit. Dei cap. 19. dæmonum miniſterio fieri potuerunt: & nunc ſi Deus ſineret, ab illis ſimilia fieri poſſent. Sicut enim humanus animus, ad corpus ſibi vnitum mouendum ſe habet: ita ſpiritus illi tanquam eleuationes ad omnia inferiora corpora mouenda ſe habent, vt Aug. ac cæteri Eccleſiæ Doctores ſentiunt: niſi quòd totam terram mouere, aut à ſuis locis elementa extrahere non poſſunt, cùm naturæ ordinem deſtruere nequeant: at domum, montem, turrim, Syluam facillimè mouere poſſunt. mira namque celeritate, & tempore incomprehenſibili ab Oriente in Occidentem, à terra ad cœlum, & è conuerſo, etiam continuo motu, non tranſeundo per media, mouere queunt: veluti noſtra imaginatio iuxta ſanctum Thomam mouetur. Quòd ſi terræ pars, de vno ad alium locum per naturæ cauſas trāsferri poteſt, pariterque à dæmonibus ſedibus ſuis dimoueri, mirū videri non debet, ſi eiſdem de cauſis mare in terras irrūpere, aut eas deſerere interdū accidat, mariſq; & terræ mutatio fiat. Cuius rei nō vna, ſed plures cauſæ eſſe ſolent: vt terræ motus, vis vētorum, ſtellarum virtus, aggerum quibus continetur effra-

Ager naturaliter ſterileſcere poteſt.

Dæmones naturæ ordinem deſtruere nequeunt.

ctio, & incendia quæ postrema ratio in causa superioribus annis fuit, vt Puteolis aliquot miliarium interuallo mare à terra recesserit. Memoriæ preterea proditū est, in Ambraciæ Portu decem milliū passuum interuallo mare recessisse. Item Athenis quinque millium, & supra Memphim vsq; ad Æthiopū montes: & Ephesi, ac circa Ilium. Pindarus quoq; maris recessu Rhodū apparuisse inquit. de Ammonis regione, & de eius circa templum exsiccatione Strabo ex Eratosthene meminit lib. pri. vbi ad tria millia stadiorum, quod est spatium viæ, qua ad illud itur, permultam ostreorum effusionem esse tradit; per multa quoq; salis semina, ac prope etiam ipsum, maritimarum quàm plura nauium fragmēta ostentari, quæ hiantibus terris apparuerunt. Hinc Xanthum Lydium, & Stratonem Physicum existimasse, loca illa mare aliquando fuisse. Vnde illud Plinij ita intelligitur, quando ait, terras multas nasci non solùm fluminum inuectu, sed etiam maris recessu. Mare insuper in terras irrupisse, multáque loca sicca & habitata, inundasse legimus. qua ratione multæ insulæ factæ sunt, quæ priùs iunctæ erant. Sicut Sicilia à Calabria auulsa fertur, Cyprus à Syria, Eubœa à Bœotia. Anaxagoras maris inundationem in multa loca sensisse fertur: qui interrogatus, an aliquando futurum esset vt Lampascus aqua tegeretur, respondisse dicitur, nisi tempus finem recipiat. In multis denique locis hæc terræ & maris vicissitudo, ob vestigia quędā relicta spectatur: vt etiam sint qui putent, totū Mediterraneum mare per columnas & Gaditanum fretum intra terras irrupisse, totámque eam, quæ nunc tegitur, aquis partem inundasse.

Mare à terra multis in locis recessit.

Rhodus apparuit ex maris recessu.

Mediterraneū mare excursu Oceani factū est.

Particulare diluuium natura fieri potest.

& ita particulare diluuium natura fieri potest; non autẽ vniuersale, quale à Poetis Deucalionis tẽpore fingitur, vt aliàs innuimus, quo totum genus humanum præter ipsum Deucalionem & Pyrrham interiisse perhibent. Vnde Seneca ait, Berosum ea sententia fuisse, vt putarit totius terræ inundationem fore, cùm sidera omnia errantia in Capricornum conuenerint, sic sub eodẽ posita vestigio, vt recta linea per eorum orbes possit exire. At quoniã illius signi virtus in omnes terræ partes diffundi non potest, siue specialem influxum illi adscribamus, siue luminis & caloris priuationem, ob tales effectus, ideo cùm in Septentrionalibus partibus duntaxat eiusmodi dominiũ habẽt, ob eam causam ibi solùm tale diluuium accidere posset. Natura etenim ita rerum omnium causas ordinauit, vt ad vniuersi conseruationem, & non ad destructionem pertinerẽt: quò fit vt maris ac terræ mutationis vicissitudo, non vbique terrarum, sed quibusdam tantùm in partibus per dæmones sicut per naturæ causas fieri queat, quemadmodum de eiusdẽ terræ partis translatione de vno loco ad alium diximus. Deus enim totum elementum à suo loco dimoueri non patitur, ne mundi ordo destruatur. Illud verò quod sub historiæ nomine à Philostrato de Apollonio Thyaneo scriptum legitur, à scripturis sanctis, quæ à populis idololatris corruptæ fuerunt, veluti nonnullas poetarum fabulas, & gentilium scripta originem duxisse, cum Paulo Orosio arbitrari quis posset. Sicut Deucalionis & Pyrrhæ diluuium, à vero diluuio Noe: Phaetontis à Cœlo casus, à miraculoso die, qui tot horis tempore Iosue auctus fuit; bellum Gigantum qui montes cumulabant, vt cum Ioue pugnarent, à Babelis turris

Berosi opinio de futuro diluuio.

Elementũ totum à suo loco dimoueri non potest.

Ethnici scriptores scripturam sacrã profanarunt.

decorum ambrosia à manna, quam in deserto Israëlitis pluit: pestis Romana, ab illa quæ in deserto fuit: Æsculapij serpens ab Epidauro veniens, ab illo æneo Moysis: sic Apollonij Thyanei præstigiæ, à veris Saluatoris nostri Iesu Christi miraculis occasionem sumpserunt: quem Apollonium, cùm Philostratus tot mira de Saluatore nostro audiuerit, illo argumento vtens extollere voluit, vt scribēdi materiam haberet, vti nonnulli censent. D. verò August. de Ciuit. Dei, cap. 19. lib. 8. illum Magum fuisse affirmat, Romanísq; legibus apud Domitianum Cæsarem de magia postulatum fuisse, sicut Apuleium apud Claudium Maximum Africæ præfectum. Ad auctoritates verò D. Thomę, Hieron. Isidori, & omnium piorum scriptorum fascinum asserētium respondemus, quòd si bene inspicientur, omnes de malo per dęmones illato loquūtur, quod verius veneficium quàm fascinum diceretur. Sed quoniam vulgaris hominum sermo fascinum appellat, nos quoque ita nuncupauimus. At in illis verbis Psal. Qui timent te, videbunt me: interpretes de aue Ictero atque de reliquis non assertiuè, sed aliorum opiniones recensendo loquuntur. Verbum autem ad Galat. D. Pauli, interprete Hieronymo, fascinauit, pro inuidere sumitur: quia cùm Galatæ in Christo quasi modò geniti infantes fœliciter crescerent, à falsis Apostolis inuadentibus quasi à fascinantibus læsi sunt, & ad legis inopiam ac miseriam tabescentes, veluti fascinati reducti fuerunt: nā quemadmodum fascinator diros in infante oculos figit, donec horribili intuitu, aut dæmonum ope illi noceat; ita peruersus ac pestilens doctor oculum suum improbum, hoc est, impiam doctrinam in simplices animas, instillando figit,

Christi miracula Thyaneo Philostratus attribuit.

Apol. Thyaneus à diuo Aug. Magus habitus.

D. Pauli locus interpretatus.

quousque meram & germanam intelligentiam diabolico suasu corrumpat: & quis vos fascinauit? id est, more magorum ludificauit, atque decepit, vel more oculos inficientiũ veneno falsitatis immutauit? Quocirca beatus Hieronymus, ex vulgari sermone & vulgi opinione Apostolum locutum censet. Sicut nonnulla ex Gentilium scriptis in diuinis litteris assumi videntur; quæ à Poëtarum fabulis causam & originem habent, vt Vallis Titanorum 2. Reg. 23. Sirenæ & Onocentauri, Esa. 34. Arcturus, Orion, Pleiades, Iob 9. cap. Eodem quoque modo illud Sapientiæ, pro inuidia interpretes exponũt. Nam sicut sacris scriptoribus consuetum ac familiare est, fascinare pro inuidere vti; ita è contrà profani inuidere pro fascinare assumunt, cùm fascinandi libido ab inuidia oriri soleat. Vnde Catullus,

Multa ex Gentilium scriptis in diuinis literis vsurpantur.

Catul. de Inuidia.

Conturbabimus illa, ne sciamus,
Aut ne quis malus inuidere possit.

Quòd autem inuidere pro fascinare Poëta intellexerit, ex alterius epigrammatis [illegible]bus in eodem sensu compositis colligimus, vbi sic ait:

Quæ nec pernumerare cu[illegible] si
Possint, nec mala fascinare lingua.

Eis enim rebus fascinatio nocere non posse credebatur, quarum numerus ignoraretur: sicut nostræ tempestatis mulierculæ, in superstitiosis rebus exercitatæ non ignorant. Dionysius Carthusianus citata Sapientiæ verba 4. cap. Fascinatio malignitatis obscurat bona, exponens ait; Inuidus non solùm sibi ipsi, sed etiam his nocet, in quib. aliqua bona esse incipiũt. Et quia, vt Cic. in 3. Tusc. inquit, Inuidentia est animi ægritudo, quæ propter alterius res secundas suscipitur, nomen verò inuidiæ ambi-

Inuidentia quid ex Cic.

guum est, quæ in vtrumque cadit, & in eum qui inuidet, & in eũ cui inuidetur: adeò Carthusianus fascinationem suprà citatam, vt nominis ambiguitatem fugeret, non pro inuidia, sed pro inuidentia exposuit: quæ est vera ratio & causa, qua quis ad inuidendum, fascinandum, & malum machinandum mouetur. At Nicolaus de Lyra, in eorundem Sapientiæ verborum expositione, inquit: Fascinatio est propriè sensuum illusio, sed tractum est hoc nomen ad significandum omnem deceptionem: & loco malignitatis, legit ipse nugacitatis, id est, verbositatis ornatæ, vt exponit, obscurat bona quia fequenter facit ea apparere mala. Qui exponendi modus, etsi parum diuersus, contrarius tamen sensui, quem D. Pauli verbis dedimus, non est, vbi loco, fascinauit, textus Græcus habet ἐβάσκανε, quod verbum pro inuidere sumptum reperio, vt diximus. Inde Bascania apud veteres quædam ridicularia dicebantur, quę Fabri ferrarij ante fornaculam appendere soliti erant, inuidiæ auertendæ gratia, vt Ludouicus Cælius Lectionum antiq. lib. 20. cap. 30. ait: ex cuius relatu ille qui oculorum acie ob inuidiam conceptam pernecare & corrumpere visa putabatur, Bascanius appellabatur.

Inuidia nomē ambiguū.

Sap. locus explanatus.

Bascania apud veteres quæ.

Quale fascinum sit, ex Theologorum sententia.

CAPVT II.

VNIVERSAM & communem affectionem quæ fascino inest, nemo est qui nesciat: quippe quæ tantam calamitatem, adeóque pestilentem perniciem rebus afferre solet, vt virulenta atque lethalis existimanda sit. Particularem verò, ac specificam fascini proprietatem.

Fascini vis lethalis.

nosse, admodum difficile est, cùm dæmones aperire nemini consueuerint, quibus rebus fascinantium gratia, mala inferant. Quapropter re expertum est, ne medicos quidem specificam fascini affectionem vnquam potuisse coniecturâ consequi; tantum abest vt eius cognitio omnibus nota sit. Si enim particularem fascinantis virtutis qualitatem medici scire possent; remedia quoque eiusmodi pestilentem vim destruentia non ignorarent: quod equidem fieri non videmus, cùm nullū auxilium nisi diuinum, eiusmodi morbo laborantibus prodesse, quotidie experiamur. Adeò namque dæmones tum insita vi, tum occulta externarum rerum adhibitione naturas inuertunt, elementa conturbant, qualitates commiscent, humores alterant, ac denique omnes corporis partes inficiunt, vt nulla interposita mora exitium interitúsq; appareat, qualitas autem qua id paratum est, penitus ignoretur: sicut multa quæ in sacris litteris leguntur, & indies accidunt, testantur. Quæ verò in 7. primi libri capite, de hac affectione adduximus, perinde intelligenda sunt, acsi fascinandi vis, natura hominibus inesset. Quod quàm à ratione abhorreat, inferius disseremus.

Medici fascinatis mederi nequeunt.

Dæmonū vis cūcta inficit.

Propter quid fascinum sit, iuxta veram Theologorum sententiam. CAP. III.

Causarum duo genera.

CAVSARVM duo esse genera Aristoteles in libris de Phys. audit. non semel protulit: efficiens vnum, instrumentale alterum. Vtriusque causæ natura in fascino reperitur. Rursus effectiua causa duplex est: vna remota, & est homo ipse, qui vulgò proxima causa falsò creditur; altera verò propinqua,

Fascini causa effectiua duplex.

pinqua,& eſt dæmon.Cauſa autem quæ inſtrumenti vicem gerit,ſunt res , quas vel dæmon perdẽdis rebus adhibet , vel homo faſcinandi actum exercens , collocat. Quando propter quid faſcinum ſit,quæritur,nõ inſtrumenti , ſed agentis gratia eiuſmodi inueſtigatio fit: non enim ſua,ſed efficientis virtute inſtrumẽtum agit,quod quidem agens,cùm remotum vnum, vt innuimus,proximum alterum de faſcino dicatur ; de vtroque propter quid ſit ſtatuendum eſt , iuxta doctrinam Philoſophi in lib. Poſter. hominem non propinquam , ſed remotam faſcini cauſam eſſe;in 6.cap.clarius fiet ; cùm faſcinandi vim natura homini nullam ineſſe oſtẽdemus. At ipſum vt tacitè vel expreſſè dæmones inuocantẽ , communem eſſe cauſam facilè intelligemus; ſi aduerterimus quanta ſit , poſt peccati lapſum humanæ naturæ imbecillitas, quàm lubricę carnis conditio,quàm facilis ad decipiendum,quàm fragilis ad reſiſtendum, quàm ad malũ prona,quàm ad bonum inepta,quàm ad caduca bona procliuis , quàm ad cæleſtia tarda atque difficilis, quàm ſui amans , quàm Dei rerúmque diuinarum negligens , ac demùm quàm multis ac variis cupiditatibus & affectibus obnoxia , & dæmonum deceptionibus expoſita. Cúmque dæmonum conatus ad hoc tendant, vt homines à Deo auocent,atque à virtutis, pietatis & charitatis ſtudio deterreant,primùm omnium homines hominibus infenſos & inimicos reddere ſtudent;quo fit vt nũc ob odium & maleuolentiam , ſæpè ob inuidiam & ſuperbiam,aliquãdo ob auaritiam,interdum ob luxuriam ad faſcinum iaculandum homines impellãtur. Quo faſcino intermedio , vel mortem faſcinatis afferant , vel eoſdem diuerſis morborum generibus , aut calamitati-

Natura humana poſt peccati lapſũ quibus malis expoſita eſt.

Dæmonum conatus.

Homines quare ad faſcinãdum impellantur.

Ee

bus & grauibus iacturis afficiant: & veluti Rhetores affirmant, ſummam artis in dicendo eſſe, ne ars eſſe videatur: ita ſummus dæmonum aſtus eſt, ne eorum aſtus cognoſcatur, néve faſcinandi & inficiendi vis ab ipſis oriri ac proficiſci intelligatur; ſed homines ſibiipſis eandem perdendi vim ineſſe putent & credant. Propter quid verò dæmones faſcinum & iaculentur & machinentur, haud multis verbis ad explicandum eſt opus: quoniam cùm dæmones à cæleſti domicilio, in quo fuerant creati, in horrendum chaos, propter eorum ſuperbiæ ſcelus præcipitati fuerint, eorúmque ſedes dilectis hominibus qui in terra geniti ſunt, dominus inſtaurare conſtituerit; partim odio aduerſus Deum incenſi, partim inuidia humanæ dignitatis affecti, cùm Deo obeſſe nequeant, totam furoris rabiem contra homines conuertunt; iuxta id quod in Apoc. 12. cap. legitur, Væ terræ & mari, quia deſcendit diabolus ad vos, habens iram magnam. Quocirca vt improbam nocendi voluntatem & cupiditatem celent, ſub recti ſpecie nos decipere ſemper nituntur. Cùm enim hominum voluntas naturæ quadam propẽſione in bonum feratur (etiam Ariſt. teſte ingeniis noſtris ſunt ſemina innata virtutum) neque quidquam niſi ſub ratione boni amplecti poſſit, virtutis autem & honeſtatis bonum, principem inter omnia bona locum teneat; hac ipſa honeſtatis ſpecie laqueos tegunt, vt his artibus vel technis parum proſpiciẽtes homines decipiãt. Et quia vnicuique bonum videtur, vt ſuam expleat voluntatem, hinc eſt, vt D. Bernardus in Sermonibus ait, quòd dæmones omnium diſcutiunt conſuetudines, vẽtilant curas; ſcrutantur affectus, & ibi cauſas quærunt nocendi, vbi nos ſtudioſius viderint occupari. Vtquo

Aſtutia dæmonum.

Voluntas noſtra ad bonũ natura propenſa.

Dæmones qua in re fallere nos quærunt.

quod hominum libidini arridet, facilè perfici posset, fascinum dæmones inuenerunt; quo quibuscunque homines vellent, quodlibet mali genus inferre possent. Ob inuidiam igitur qua dæmones hominum genus prosequuntur, & ob rabiem & furorem quo in Deum frustrà incitantur, fascinum perficiunt ac iaciunt.

De veris fascini speciebus. CAP. IIII.

SI speciei nomine naturàm quandam communem Philosophi intelligunt, sicut certè est, quæ pro suæ naturæ ratione de multis sub se singularibus potestate quadam verè & reipsa cum sui supremi generis participatione dicitur; profectò non duæ aut tres, sed plures fascini species erunt. Et eò magis si à rebus nostræ voluntati oblatis species interdum nomen mutuari contingat; vt nunc in re nostra accidit, cùm non pauca nobis offerantur, quæ fascini naturam habent, ac de multis infra se contentis dicuntur. Et quanuis amor in vnione & cõiunctione quadam, odium verò in repugnantia reperiatur, atque omnia quæ nostræ voluntati offeruntur amplecti videãtur, tamen plura sunt quæ amoris & odij nonnihil sapiunt, naturam verò ab eis longè diuersam habere videntur; & ideò nõ amor & odium fascini species solùm dicuntur, vt in 1. lib. dictum est. Et ne sermonem de hac re longius protraham, sed paucis difficultatem hanc absoluam, notatu dignum existimo, fascinum esse speciem subalternã, quæ sub magia tanquã sub suo supremo genere cõtinetur. Et quia species subalterna, genus quoq; dicitur, quod per aliquã differentiam internã diuiditur, hinc est, vt per qualitatẽ perniciosam veluti per suã diffe-

Amor & odium omnia nostræ voluntatis obiecta non complectuntur.

Fascinum per quam differentiam diuidatur.

rentiam fascinum diuidatur; ex qua quidem diuisione cæteræ fascini species, per accessionem rei oblatæ constituantur & componãtur. Siquidem fascini species non perinde se habent, ac species quæ à natura ortum habẽt, quarum differentiæ specierum singularibus de quibus species ipsæ dicuntur, innascuntur, verùm nunc à fine, nunc à re oblata differentiam sumunt. A fine quidem fascinum speciem adipiscitur, dum à fascinatore concipitur, antequàm in actum exeat: ab oblatis verò rebus, quando fascinum in aliquam rem eiaculatum est, quo fit vt alia fascini species sit illa, quæ ob inuidiam iacitur, alia quæ luxuriæ gratia exercetur: alia quæ ob adulterium; alia quæ ob stuprum, aut auaritiam infligitur: sic diuersa fascini species cõtrahitur, si furti causa fit, quàm si ob odium & maleuolentiam iaciatur. Præterea affirmare non vereor, si ob multiplices fines fascinum fieri vsu veniat, multarum quoque specierum rationem & naturam vnum atque idem fascinum habere posse. Vt exempli causa, si quis fascinum iaculetur, vt mulieris matrimonio copulatæ amorem sibi alliciat, eámque deinde neci tradat, non vnius, sed duarum specierum naturam fascinum habebit. Insuper non à fine, aut à re oblata duntaxat, sed à loco & à fascinatore, fascinum speciem assumere assero. Non enim ad eandem speciem fascinum pertinet, si à viro sacris initiato, aut à prophano, in templo aut in foro iaculetur. Et inde fit vt fascinum simplex, duplex, triplex, & multiplex interdum appelletur, pro finium multiplicitate, aut rei oblatæ, aut personæ, aut loci qualitate & natura. Qua de causa ignorãdum non est, quòd à deformiori effectu, siue potius defectu, fascinum nomen & speciem mutuatur: at-

Fascini species multa.

Fascinum idẽ multarũ specierum naturam habet.

que huc illud Arist. 5. Eth. respicit quando ait, Qui furto operam dat, vt adulterium committat, magis est adulter quàm fur, etsi vtrumque amplectatur, & in se claudat; adulterium tamen grauius, & turpius crimen quàm furtum censetur.

Quo pacto nonnulli sese fascinare queant.
CAP. V.

QVOTIESCVNQVE aliquid præter naturæ ordinem fieri contingit, cùm nihil absque causa euenire certum sit; illico eius rei causam rimari, & vndique perscrutari placet: ídque sine alicuius scientiæ principiis nos assecuturos fore non speramus. Hinc est, vt cùm nonnulli sese fascinasse legantur, non mediocrem omnibus admirationem afferat: cuius rei rationem cùm à naturæ principiis habere nequeamus, (tum quia naturæ ipsi repugnat, tum etiam quia Deum naturæ auctorem fascinantem potestatem alicui indidisse dedecuisset, vt in sequenti cap. patebit) ipse in hac sicut in cæteris dubitationibus ad Theologiæ auxilium confugiendum duxi, in qua tanquam in vberrimo, perennissimo, & clarissimo fonte omnium difficultatum sitis extinguitur. Ex hac igitur omnium scientiarum Regina habemus; quòd quemadmodum vbi olim, ob inobedientiæ crimen, spiritus Domini Saulem reliquit, confestim spiritus malus eum inuasit: ita cùm quis in lethale crimen lapsus est, extemplo à spiritu Dei relinquitur, & à Dæmonibus inuaditur: Qui dæmones non alio funguntur officio, non alij curę aliíve negotio intẽti sunt, nulli operi dies noctésque peruigiles incum-

Causas sine scientiæ principiis nõ assequimur.

Theologia scientiarum Regina.

bunt; nisi vt diuersa cupiditatum malarum irritamenta hominibus parent, quibus ipsos laqueis, retibúsque suis implicent. Non enim capitales humani generis hostes latet, quòd sicut concupiscendi appetitus, propter primorum parentum peccatum, praui desiderij vulnere sauciatus fuit; sic rationalis voluntas cæcitatis tenebras contraxit. Quæ seruitutis lex lethalium criminum accessione grauior fit, ac durior. Quam enim seruitutem originis peccatum peperit: actuale lactat, nutrit, & roborat. Huiusmodi enim peccatis non modò cœlestia, atque gratuita bona amittuntur: sed naturalia etiam, nempe ratio, & arbitrij libertas grauiter, vt diximus, sauciantur. Vt enim peccatum mentem & rationem obscurat, quanuis non extinguat: ita voluntatis libertatem minuit, licet non penitus adimat, quibus peccati vinculis, si praua peccandi consuetudo accedat, seruitutem auget, & veram libertatem minuit; hominésque à vero Dei cultu, ad dæmones colendos trahit, & ad corruptibilia, & infructuosa bona concupiscenda cogit. At vera religione, & pietate ita extincta, non fascinum duntaxat in homine reperitur; sed omnium flagitiorum genera in eo abundare existimo, vt enim Sapiens ait, Infandorum idolorum cultura, totius mali causa est, & initium, & finis. Extincta namque veri numinis cognitione, mens humana cæcis quibusdam tenebris obfunditur, paulatímque dignitatis suæ obliuiscitur: ita vt nihil aliud cernat, nihil amet, nihil expetat, nisi quod ad corporis vsum, & voluptatem referatur. Corporis itaque cupiditati addicta, illi tantùm ministrat, illi seruit: & omnia vitæ consilia ad illius obsequium conferenda putat. Verũ cùm religio scelere suscepta, scelus augeat

Primorũ parentum lapsu ratio hebetata fuit.

Originale peccatum ab actuali nutritur.

Peccatum voluntatis libertatẽ minuit.

Pietate contẽpta, mala omnia regnant.

& amplificet, necesse est tandem pudorem exterminari, leges, atque iura perfringi, humanitatem sepeliri, rationem obscurari, omnia tenebris circumfundi, solámque in terris tetram & impuram libidinem, cum omnium rerum humanarum vastitate dominari. Quo facto, animus hominis, tot tantísque monstris obsessus, quid mirum est, si totum hominē ipsum fascinat, curis tristissimis intabescere, & miseram vitam in cruciatibus consumere facit, & tandem in sempiternū exitium pręcipitat? hinc alij vlulant, canúmque more latrant; alij sibilant, ac dentibus strident, nonnulli clamores edunt horrendos, atque intētius vociferantur: non desunt qui prorsus obmutescant, cerebro oppleto densis humoribus, occlusisque respirandi fistulis. Hac igitur via, quicunque sese fascinasse leguntur, fieri potuit vt fascini labem contraxerint, non ex reciproca in se ipsos fascinatione, aut ex opinione, aut ex mala corporis qualitate: nec aliam huiusce fascini causam inuenire, aut excogitare potui. Quicunque igitur sese fascinasse leguntur, hoc pacto id facere potuisse reor.

Nemo ad fascinandum idoneus natura nascitur, sed Dæmonum ope huiusmodi vis hominibus inest.

CAP. VI.

QVAMQVAM in vniuersis animantibus, miram ac propè incredibilem naturæ solertiā & videmus, & contemplamur: tamen in hominis compagine mirabiliorem, atque incredibiliorē eam perspicimus. Namq; nulli animantiū prȩterquā homini ad sui corporis defensionē aliqua pro armis instrumēta largita natura nō est; taurū enim cornib⁹ muniuit, aprū dētibus,

damam, & ceruum cursus velocitate, veneno serpentem armauit: at homini, qui diuinus est, nihil horum, sed rationem ad omnia sibi necessaria parãda dedit: cum qua internos & externos sensus vniuersa cognoscentes copulauit. Quo fit vt sicut is non cornibus, vt taurus, non dentibus, vt aper, non cursu, vt dama, & ceruus insignitus est: ita non venenum, vt serpens à natura habeat. Et quemadmodum si in manibus cornua, aut quid simile ei natura concreasset, ipsis ad sibi necessaria paranda vti non posset; sic si venenum vel fascinandi vim ei natura tribuisset, consuetudinem, familiaritatem, comitatem, ac leuitatem cum cæteris hominibus habere nequiret; & perinde homini eueniret, atque viperis, quæ quia innatum venenum reliquis animantibus contrarium, & lethale habent, cum illis conuenire, ac viuere non possunt. Præterea, sicuti natura superfluũ duxit, hominem armis munire, vt pote cui ingenium rationémque inseuit ea excogitandi, parandi, ac tractandi; ita pariter frustratorium censuit, homini venenum indere, vt cui alienis omnibus venenis vtendi potestas sit. Natura autem nihil frustrà, otiosúmve vnquam agere visa est, quippe quæ non minus sollicita est, ne qua in re deficiat, quàm ne superfluum aliquid efficiat: quòd si virulentam proprietatem homini indidisset, cùm ipse omnibus venenorum generibus vti possit, ociosè natura id egisse videretur. Accedit etiam, quòd omnia pro vniuscuiusque speciei natura affectionem quandam habẽt, quæ in singulis eius indiuiduis reperitur, verùm in singulis quibusque humanæ speciei indiuiduis fascinandi affectio non est, vt clarè experimur: non ergo natura homini eiusmodi inficiendi potestas inest. Vsu etenim venire solet,

Homini soli ratio data.

Homo veneno caret.

Natura nil frustra agit.

ſolet, vt alicuius naturæ affectio efficacior in vno, quã in alio eiuſdem naturæ indiuiduo inueniatur: Veluti diſciplinæ habilitas ad humanã naturam ſe habet, cuius naturæ ſuppoſitum nullum extat, in quo eiuſmodi affectionis aliquæ ſcintillæ non reluceant: quod quidem de faſcinandi vi aſſerere non poſſumus: cùm maior hominum pars, tantum abeſt vt per faſcinum quæpiam efficere queat, vt ne faſcinationi quidem habendam eſſe fidem arbitretur; id vulgarium hominum, aut impoſtorum meras nugas cenſendo. Nam quanuis pro regionis temperie, genere ac educatione homines ſolertiores, agreſtiores, & mitiores eſſe ſoleant, proprietatem tamen naturam conſequentem omnes eandem habẽt, alius alio ex accidente promptiorem & viuaciorem: quod quidem de omnibus hominibus ratione faſcini dicere non poſſumus. Miniméq; in illorũ Philoſophorũ ſententiam diſcedendum vnquã putaui, qui naturã brutorum animaliũ matrem, hominis verò nouercam eſſe dixerunt; quoniã cætera animalia veſtita, & cooperta, hęc pilis & pellibus, illa plumis naſcantur: hominem verò, quaſi rẽ vilem, nudum, flentem, omniúmque rerũ egentem ſimul pepererit, & expoſuerit. Illa, natura duce herbas ac reliqua ſaluti neceſſaria cognoſcunt: hic ignarus, ac ſimplex, tanquam tabula raſa, in qua nihil ſit depictum, vt Ariſt. ait, per tot annos omnis actionis eſt expers. Illa, nũquam aut rarò ægrotant: hic verò ſalutem integram nũquam habet, & à minima quauis re offenditur, ac interimitur: vt Poeta Anacreon, qui vuæ paſſæ grano, & Fabius Senator ac Prætor, qui pilo in lacte abſorpto vitam cum morte commutauit, vt Plin. lib. 7. cap. 7. refert. Si quidẽ Deus hominem immortalem ad ſuam

Hominis ingenium ex patria & educatione cẽſeri.

Natura homini non eſt nouerca.

Fabij & Anacreõtis prodigioſus interitus.

imaginem, & ſimilitudinem finxit, eúmque omnis mali, ac miſeriarum expertem incredibili ſapientia ornauit, in loco omnium deliciarum pleno collocauit, omnium animantium dominũ conſtituit, ad Deum contemplãdum habilem, & idoneum fecit. quapropter ad ipſius Dei clementiam, ſapientiam, & iuſtitiam pertinebat, vt is qui ad ſui ipſius archetypum effingeretur, cæteris animantibus multò præſtaret. à ſumma namque clemẽtia, ſapiẽtia & iuſtitia, ſumma pulchritudo oriri debet. Quocirca D. Aug. lib. 14. de Ciuit. Dei cap. 26. inquit, Viuebat itaque homo in paradiſo ſicut volebat, quandiu hoc volebat, quod Deus iuſſerat, bonus viuebat fruens Deo, ex quo bono, bonus erat, viuebat ſine vlla egeſtate, ita ſemper viuere in poteſtate habens, cibus aderat ne eſuriret, potus ne ſitiret, lignum vitæ, ne illum ſenecta diſſolueret, nihil corruptionis in corpore, nihil ex corpore vllas moleſtias vllis eius ſenſibus ingerebat, nullus internus morbus, nullus ictus metuebatur externus. Non itaque Deus, ſed homo ipſe ſui interitus & calamitatum cauſa fuit; vt Sapientiæ primo legitur: Deus mortem non fecit, ſed impij manibus & verbis accerſierunt illam. non enim eo modo Deus homines, ſicut Angelos condidit, vt etiamſi peccaſſent, mori omnino non poſſent. Vnde natura humana actu tantùm immortalis erat, nam poteſtate quadam in mortem cadere poterat, ſicut cecidit, quod ex ipſius Dei verbis in Geneſi expreſſis colligimus: Quacunque die comederis ex eo, morte morieris; id eſt morti adſtrictus eris, vel, moriendi neceſſitatem incurres: quaſi Deus diceret, etſi nunc te immortalitatis actu donaui, tamen ſi à me per inobedientiam deſciueris, poteſtas quam ad mortem in manu tua

Homo ad Dei imaginẽ creatus eſt.

Hominis fœlicitas ante lapſum.

Homo ſui ipſius interitus cauſa.

Geneſeos locus explanatus.

habes, necessitas fiet. Cui sententiæ illud Aug. de Ciuit. Dei lib. 12. cap. 21. non aduersatur, ita dicentis, Homo cuius naturam quodammodo mediam inter Angelos, bestiásque condebat, si creatori suo, tamquã vero domino subditus, præceptum eius pia obedientia custodiret, in consortiũ transiret Angelicũ sine morte media, beatam immortalitatem sine vllo termino consecuturus. Si autem dominum Deum suum libera voluntate superbè atque inobedienter vsus offenderet, morti addictus bestialiter viueret, libidinis seruus, æterno post mortẽ supplicio destinatus. Quapropter inter Christicolas, verè Catholicam fidem tenentes, constat, miserias in quibus nunc homo est, atque ipsam nobis corporis mortem nõ naturę lege, qua nullam mortem Deus homini fecit: sed merito inflictã esse peccati; nam Deus peccatũ puniens, homini, in quo tunc omnes tanquam in radice eramus, dixit, Terra es, & in terram ibis. Ex quo quidẽ peccato tantus rerum futilium & exitialium amor emanauit, tot mordaces curæ, tot perturbationes, mœrores, formidines, insana gaudia, discordiæ, lites, bella, insidiæ, iræ, inimicitiæ, fallaciæ, adulatio, fraus, furtum, rapina, perfidia, superbia, inuidentia, homicidia, crudelitas, sæuitia, luxuria, petulantia, impudentia, hæreses, periuria, falsa testimonia, iniqua iudicia; denique quidquid eiusmodi malorum humanam naturam aggreditur, ab illa erroris, & insani amoris radice egreditur. At si non peccasset, sed Deo paruisset, vnicuique ab omni malorum genere immuni, viuendi tempus super terram statutum fuisset, quo absoluto, vitæque ligno gustato, natura confirmata fuisset, ac post longum tandem æuum omnes in Cœlo immortalitate donati essemus.

D. August. de homine recens creato.

Mors pœna peccati.

Mala omnia ex originis peccato fluxerũt.

Quales liberi, si homo non peccasset, nati fuissent.

Quales verò liberi, si primi parentes mali nihil commisissent, in lucem ederentur, D. Aug. de Ciuit. Dei lib. 13. cap. 3. & de baptismo paruulorum, dubium mouet, sed non absoluit: nonnulli verò paruulos in lucem editos iri censent, non hac totius corporis imbecillitate, sed robustos statim futuros, & (sicut agnos, & pullos gallinaceos videmus confestim ingressuros, secuturósque matrem, nec cōfestim, sed temporis successu) ad perfectam ætatem peruenturos. Quamobrem ab animis Christiana religione imbutis opinio illa penitus remouenda est, qua bruta, ob nonnullas corporis dotes, homine meliora esse existimantur. Nam post Mercurium Trismegistū, D. Aug. lib. 10. de Ciuit. Dei cap. 12. hominem naturæ miraculum appellat. & Plin. Hominis, inquit, causa cuncta videtur genuisse natura. & Arist. eum omnium finem vocat. Et in Psal. Gloria & honore coronasti eū, & cōstituisti eum super opera manuum tuarum, omnia subiecisti sub pedibus eius: ac demum idem qui suprà Philosophus nobilissimum, & altissimū animal hominē esse ait. quippe cui eam Deus animam dedit, qua per rationem, atque intelligentiam omnibus animantibus esset præstantior. Et sicut his omnibus ratiocinando & intelligendo nobiliores sumus, ita bene atque honestè viuendo meliores esse debemus. Ob id enim diuina prouidentia eis, quibus nos constat esse potiores, quædam munera data sunt potiora: vt nos doceret, illud quo eis antecellimus, longè maiore cura nobis excolendum esse, quàm corpus: ipsámque corporeā excellentiā, quā bruta habere nosceremus, pro vitæ bonitate, qua illis anteponimur, cōtemnere disceremus; habituri & nos corporum immortalitatē, non quam suppliciorū

Homo naturæ miraculum.

Præmia bene honestéque viuentium.

æternitas torqueat, ſed quam animorũ puritas per Dei gratiam poſſideat. In ipſo etiam corpore, quod nobis per peccatum cum belluis mortalitate commune eſt, multíſque earum debilius reperitur, quãta Dei bonitas, quanta prouidentia apparet? Nónne ita ſunt in eo ſenſus ac cætera membra diſpoſita, ſpeciéſque ipſa ac figura ita ordinata, vt ad animæ rationalis miniſteriũ omnia eſſe facta exiſtimes? Non enim, vt animalia rationis expertia in terram prona videmus, ita factus eſt homo; ſed erecta in cælum corporis forma admonet, eum nõ huic mundo corruptioni obnoxio, ſed cæleſti patriæ ac gloriæ eſſe deſtinatum. Et dum in hac vita cum brutis homo degit, qua ſubtilitate ſapientiam haurit? virtutibus imbuitur? quibus aduerſus errores armatus, omnia vitia ſuperat, omnes deformitates ac turpitudines, cæleſtis & ſummi boni deſiderio vincit. Solus enim ipſe, inter reliqua omnia animalia, poſt oblatam ſibi imaginationem de re aliqua, tanquam agenda, poteſt quærere de ipſa, aſſentiríne rei debeat, annon. Cætera verò animalia, oblatis ſibi rebus, neceſſitate quadam impulſa aſſentiuntur, vt bene Alexander in 2. de Anima, cap. 46. diſertiſſimè oſtendit. Et ſicut aëreæ volucres nobis qui terreſtres ſumus, non modò non præferuntur; verumetiam ob animæ rationalis dignitatem, quę nobis ineſt, ſubiiciuntur: ita bruta quanuis corporum perfectionibus præcellant, longè nobis deteriora ſunt; quia veluti natura ſentiendi vi prædita, etiamſi dolore crucietur, melior, ac præſtantior eſt, quàm lapis, qui nullo modo dolere poteſt: ita homo etiam in miſeriis & calamitatibus ac in Dei odio conſtitutus, præclarior eſt, quàm illa natura quę rationis eſt expers. Nec quia æquales eſſe non poſſumus aquilis

Diſcrimina inter homines & belluas.

Hominis præſtantia.

videndo, canibus odorando, ceruis currendo, elephantis portando, leonibus certando, serpentibus diu viuendo, qui deposita tunica, senectutem deponere & reiuuenescere perhibentur; idcirco ab illis naturę nobilitate ac dignitate nos superari asserendum est; quoniam licet homo homini (vt in prouerbio est) lupus sit, & plures ex hominibus hominum impetu, quàm omni reliqua calamitate deleantur; cætera verò animantia vnaquæque suo generi non sint infesta, cæteris inimica leonum feritas inter se non dimicet, serpentum morsus serpentes non petat, ne maris quidem belluæ, ac pisces nisi in diuersa genera sæuiant; nihilominus ob vnicam tantùm rationalis animæ scintillam, nullum animalium cũ ipso homine quantumuis imperito & improbo comparandum est. Sed ne susceptam prouinciam excedere, & lumen lumini addere videamur, eò vnde nostra discessit oratio, redeamus. Nam postquàm per corporis sensus, vt suprà ostendimus, fascinum iaculari nemo potest, ridiculum est asserere, fascinandi vim hominibus innasci. Siquidem id nobis innascitur, sine quo aliquid eorum quæ nobis insunt, esse non potest, vt videre sine oculis, & ideò cùm visus sit natura, ipsi quoque oculi natura erunt, & demùm omnia sensoria natura insunt, quia eorum actiones nobis innascuntur; sed fascinum destruit naturam, igitur naturâ non est, quoniam natura in ea re intenta semper videtur esse, vt vnumquodque sibi simile conseruet ac procreet; quò saltem in ipsis singularibus atque indiuiduis specierum perpetuitas propagetur. At si homini fascinãdi vis à natura tributa esset, non eius conseruationi sed destructioni prospexisset; quod de homine omnium animalium præstantissimo cre-

Serpẽtes quomodo repubescant.

Homo homini lupus.

Fascinum naturâ non est.

dendum non est. Non igitur ex natura ortæ, sed ab homine, auctore diabolo, fascinationes superstitiosæ sunt: *Diabolus auctor fascini.* quas quia verus Philosophus irridet, & Catholicus Theologus damnat, è medio funditus tollendas assero. Et quanuis homines reperiantur, qui neminem ament; quod in gustu etiam accidit, in quo temperamenta quædam inueniuntur, quibus edulia ferè omnia stomachum mouent, & sicut in his praua quædam constitutio est linguæ, & stomachi longè diuersa ab ea, quæ vt plurimum fieri à natura solet, ita inter homines censendum est: in quibusdam alienissimam ab eo, quod vt plurimum est, constitutionem esse humorum, per quos aliquos odio habent; tamen ab omni naturæ lege abhorret, vt per eiusdem odij vires nulla re alia adhibita, quenquam interficere queant. Et cum Hugone de sancto Victore, in libr. de Sacramentis, tres humanæ naturæ status designare possumus. *Natura humanæ status triplex.* Primus est naturæ à Deo in illa prima bonitate ac tranquillitate procreatæ: Secundus est naturæ in vltima fœlicitate collocatæ, à quibus certè etsi diuersa ratione, omnis tamen mali suspicio remouenda est: Tertius status humanæ naturæ in peccatum lapsæ adscribitur; in quo licet nulli hominum, vt ostensum est, fascinandi vis innascatur: tamen ob propensionem, quam ad peccatum habet, & ob diaboli deceptionem, vt sæpè diximus, ea dæmonum ope perficere homo potest, quæ omnes, quia eorum causas ignorant, per fascinum perpetrata esse existimant. Quando autem contra hoc obiicitur, de Psyllis (Plinio teste) & de multis aliis, quorum corporibus virus serpentibus exitiale ingenitum fuit, & sic de

multis aliis proprietatibus homines concomitari solitis; dicimus huiusmodi affectiones, nullo pacto à natura hominibus innasci, sed aut diuina virtute communicari, aut humana industria acquiri; vel dæmonum auxilio exerceri. Quòd verò asseritur, Regi Galliæ hæreditariam inesse virtutem, vt quoscunque strumis laborantes tetigerit, sanos reddat, non eo intelligendum est modo, vt vulgò existimãt, quasi naturæ proprietate, & non singulari Dei munere salubrem illam gratiam Rex habeat; & hoc inde conspicitur, quia antequàm ad ęgrotos tangẽdos accedat, ieiuniis, vigiliis, eleemosynis, & piis precibus se munit.

Regis Galliæ virtus in strumas unde.

De veris fascinantium qualitatibus & cautionibus.
CAP. VII.

IN omnium Philosophorum ore sententia illa est, quòd qui claris & manifestis rebus fidem non habet, sensu caret; qui de dubiis repentè iudicat, temeritatis labem incurrit; qui dubitandi gratia de iis quæ nota sunt, dubia mouet, illorum in numero collocãdus est, qui non scientiis sed dubitationibus & sophisticis delectatur, qui ob dubiorum obscuritatem, & ingenij hebetudinem, non modò de apertis & perspicuis dubitat, sed ea confutare & reiicere audet, rationis est expers. Ne igitur in huiuscemodi vitiorum notam inciderẽ; diu anceps animus meus fuit, an fascinantium cautiones huc afferre deberem: tãdem ardens meum benefaciendi desiderium, omnem carpentium ac maledicentium suspicionem superauit, atque ad huius rei narrationem me impulit. Verùm quia dæmones & homines, vt diximus, ad fascinandum conueniunt,

Qui claris rebus fidẽ non habet sensu caret.

ueniunt, vtrorumque cautiones recenſendas duxi: & primùm de dæmonibus, deinde verò de hominibus paucis expediam.

De communibus dæmonum faſcinantium cautionibus.

CONTRA puritati ac ſanctitati inſeruientes, vniuerſam dæmonum aciem in plures ordines ad aggrediendum diſtribuunt. *Dæmonum vafrities in faſcinando, eorúmque cautiones.*

Contra homines baptiſmate initiatos, & mundanis rebus procliues vnicuique vnum vel plures dæmones ad ſeducendum deſtinant.

Contra medio modo ſe gerentes, viſa opportunitate illorum affectum ſcrutãtur, & pro vniuſcuiuſque animi propenſione, eos ad ſcelera alliciunt.

Contra impios & ſceleſtos dæmonibus ab ortu ſubiectos nihil laboris aſſumunt, ſed eos quaſi vinculis ligatos tenent, ac pro mercede, eorum voluntati faſcinandi & malè agendi poteſtatem ſubminiſtrant.

Contra Dei rebelles, qui ſpretis ſacramentis à fide diſcedentes dæmonibus ſeſe dediderũt, nihil moliuntur, ſed veluti faſcinatos in erroribus, & cæcitatis tenebris illos habere videntur, eíſque ad malefaciendum & nocendum ad nutum obtemperant.

Contra vulgares ac rudes homines fidem ex eorũ cordibus extirpare nituntur, ſingulis dæmonem aut dæmones deputantes.

Contra charitate incenſos & inflãmatos, proximi odiũ & contemptum ſuadent.

Contra Dei honorem & amorem, illius dedecus & infamiam proponunt.

Contra Eccleſiam communem omnium matrem Chri-

ſtum eius ſponſum penitus tollere, vel contumeliis afficere docent.

Cõtra viros probos pro improbis deprecãtes, illos floccifaciendos, nullámq; fidẽ eis adhibendã inculcant.

Contra Dei verbũ exponẽtes immane odiũ cõcitant, & probris, contumeliíſq; afficiendos illos ſtimulant.

Contra concionem ipſam, diuerſis curis & conſcientiæ ſtimulis homines diſtrahendo, illam vt nihili faciant ſatagunt.

Contra paupertatem profitentes aut patiẽtes, ad impatientiam & deſperationem inducunt, vel ingentes diuitias, modò ſibi obſequantur, promittunt.

Contra diuina ſacra facientes, non Deo ſed ſibi ea offerenda eſſe ſuadent.

Contra ſacramenta ſuſcipientes, vel miniſtrantes, variæ ſuperſtitione, aut præpoſterè, aut aliarum rerum permiſtione miniſtrare oſtendunt, nec à Deo ſed ab illis virtutem habere tenendum eſſe iubent.

Contra Eccleſię ceremonias, contemptum proponunt.

Contra verum Deum vniuerſarum rerum Dominũ, capitale odium habendum & iurandũ curant, ſibíque præcipua munera ac dona tanquam legitimis dominis offerenda eſſe ſuggerunt.

Et tandem contra caſtitatem virginalem, maritalem, & vidualem omnes luxurię turpes & nefandos modos, licitè exerceri poſſe aſſeuerant.

Quibus cautionibus dæmonum ſuaſu ab hominibus completis, alias dæmones addunt, ſcilicet:

PRo homine faſcinando atque ad interitum vel ad morbum pertrahẽdo, innatam vim dæmones exer-

cent, aut res perniciosas eiusmodi exitio idoneas adhibent, vbi eorũ insita vis ad id se extendere nequit.

Pro pueris fascinandis, virulentam quandam aurã duntaxat ex loco in quo cubant, excitãt, eámque in pueros immittunt, & ita eos macrescere, languere, cibum euomere & perire faciunt.

Pro pecoribus lacte priuãdis noxias herbas seu frutices comedere faciunt, aut innatas vires depromunt, quibus non lac solùm, sed vitam quoque eis adimunt.

Pro vini & messium penuria, humorẽ vtilem remouent, cuius indigẽtia ad debitam maturitatem sata & vuæ peruenire non possunt.

Pro fascinandis hominibus, vt verũ non intelligant, sed in errore, vt hęretici, persistant, voluntatẽ non per se, sed ex accidenti & indirectè mouendo, & persuasionibus incitando, & passiones concitãdo, immutant.

Pro concitãdo homine ad iram & vindictam per spirituum motum, in quibus sunt phantasmata, in imaginatricẽ vim aliqua visa reducere possunt, eáq; irascibilẽ potestatẽ vehemẽtissimè internè mouẽdo, irarũ, odij atq; vindictę stimulis excandescentibus lineata, ad quoduis scelus homines disponunt, ac ferè præcipitant, quo fit vt intellectum ad iudicandũ, & nolentem ad volendum per hasce alterationes adigant.

Pro concitatione ad libidinem, res externas Venerẽ excitantes vnicuique mira vafritie latẽter adhibere norunt, veluti etiam cõcupiscendi potestatẽ inflammare solent, aut humores commouẽdo, aut illius simulacrum ad imaginandi actum semper reuocantes, & quasi ob oculos obuersari facientes, cuius amore homines teneri dæmones non ignorant.

Pro vxoris & mariti odio cõmouendo, imaginandi vim turbant, vt mulier exoſa reddatur, vel ipſa maritum exoſum & moleſtum habeat.

Pro generandi vi impediẽda, membri rigorem tollunt, ſicut motum localem vniuſcuiuſque organi impediunt, aut ſpirituum emiſſiones ad membra prohibent, in quibus eſt vis motrix; & ideò quaſi ſeminis vias intercludunt, ne ad generationis vaſa deſcendat, néve emittatur.

Pro ſerpentibus, tauris, equis, aut quibuſcunque animalibus ſiſtendis, vel in terram deiiciendis, parum aut nihil laborãt, quia eis omnia corpora obediunt; quocirca dæmones in eiuſmodi animalia ingreſſi pro voluntate de eis determinant, niſi diuina virtus contra eos ſe opponat.

Pro muribus, locuſtis, & aliis nociuis animalib. ab agris pellendis, aut iiſdem in eos immittendis ſola dæmonũ vis ſufficit; primùm, quia huiuſcemodi animalia dęmonibus non repugnãt: ſecundò, quia actiua cum paſſiuis commiſcendo, ea procreare poſſunt.

Pro pluuia, grandine, niue, fulgure efficiẽdo, eadẽ indita dæmonum vis ſatis eſt: vapores enim ad id neceſſarios admiſcere & ſciunt & poſſunt.

Pro aſpectabili præſentia vniuſcuiuſq; aut abſentis aut vita functi, ex vaporibus aqueis, terreis, aut ex aëre corpora fingunt, & quibuſvis ſimilia reddunt in quæ dæmones ingreſſi, viuentium actiones fingunt.

Qualitates hominum faſcino patrãdo apta.

Hominum verò qualitates, quibus habiles ad faſcinandum redduntur, duobus modis conſiderari poſſunt. Siquidẽ faſcinandi vim, aut ipſimet à dæmonibus habuerũt, aut veluti hæreditario iure à ſuis maioribus traditã

acceperunt. Si primùm solennes ceremoniæ adhibitæ fuerunt, vt fidei Christianæ abdicatio, nostri quoq; Saluatoris Iesu Christi, eiúsq; beatę Virginis matris, atq; Ecclesiæ Catholicæ, omniúmq; sanctorum odiū, & præcipuus contemptus, cum cōditione ac lege ipsis litandi, sacrum faciendi, munera offerēdi, & verorū dominorum loco ipsos habendi, aliásque superstitiones committēt, quas dæmonum asseclæ non ignorant. At si filij & nepotes, & quicunque ab illis progeniti eandem vim habere comperiūtur, tacitè vel expressè iuramento, ac fœderi per maiores dæmonibus præstito consenserunt, vel matres, nascentes infantes ea intentione dęmonibus cōsecrarunt. Quòd si per nefandum matris cum filio concubitum infantes nati sunt, parum aut nihil dæmones sollicitantur, an aliæ ceremoniæ interponantur. Et hinc est, vt per dæmonum ministerium pro initi fœderis signo, nonnulli fascinatores binas pupillas in oculis innatas, quidam in vno oculo geminam pupillam, in altero equi effigiem habebant, vt Dydimus inquit, Plinio referente. Dæmones enim tenelli embryonis carnem his & similibus lineamētis, & signis fingere & effigiare, vt diximus, possunt. Vt autem dæmonum pactis ac promissis sese stare demonstrent, quotiescunque fascinare, aut quid simile patrare volunt, opus est vt dæmones tacitè vel expressè inuocent, verba proferendo, quæ dæmonū suasu dictata sunt: vel eadem scripta superstitiosè portando, aut nodos plicando, combinando, soluendo, in cœlum excreando, aut quid simile faciendo, prò promissorum dæmonibus præstitorum fide, ac pacto. His cautelis, & conditionibus, atque aliis, quas breuitatis causa prætermittimus, maiorem aut minorem vim, pro

Præcipua fascinantium ceremonia, est Christū abnegare.

Fascinātium signa in oculis vnde.

Solemnia Dæmon. astrictorum.

maiori & minori earundem conditionum confidentia, exerceri credimus. Philosophi verò, qui hâc dæmonum calliditatem, & hunc philosophandi modum non intellexerunt, varias de Fascini causis sententias protulerunt, & qualitates ab his longè diuersas fascinatoribus adscripserunt, vt primo libro videre est.

Veræ qualitates ac dispositiones, ex quibus iuxta piorum hominum sententiam in fascini pestem inciditur.

CAP. VIII.

Bona quæ ex malis per Dæmones illatis oriuntur.

QVANVIS ob mala per dæmones & illorum ministros illata non mediocria bona oriantur; nam fides seruatur & roboratur; dæmonum fraudes deteguntur; & inspiciuntur; Dei misericordia & potestas aperitur, & manifestatur: homines ad cautiorē sui custodiam erudiuntur & inflammantur: & denique ad Christi cruciatū, & Ecclesiæ ceremonias venerandum flectuntur atque incitātur: nihilominus de fascinandarū rerum qualitatibus locuturi, eas dūtaxat extremis, vt dicitur, digitis attingere decreuimus, per quas sua sponte causas homines præbēt, vt fascino inficiantur: & nō eas, quibus Deus per malos angelos, mala in mortaliū perniciem inferenda iubet, ob prauorum hominū pœnam, ob suam gloriam, ob Christianorum meritorum cumulum, & ob virtutis robur, si patienter, & summissè ea perferant: id enim alterius, & nō præsentis contemplationis munus est. Præcipuam causam, qua fascinamur, nullam aliam esse arbitror, quàm legis contemptū, & cœlestium inobedientiā mandatorum; vt cap. 10. patebit. Nā simul

Legis cultu cōtempto, Dei gratia amittitur.

atque à legis cultu & obseruantia desistimus; à Dei gratia & Angeli custodia destituimur, & in dæmonũ potestatẽ ac iura incidimus. qui quidem dæmones circa nos, veluti circa rẽ suæ potestati subiectam, tũ in corpore, tũ in rebus externis, quę volunt, efficiunt. Et hinc est, vt nõnũquam homines ac cætera animalia grauibus doloribus affici videamus, mares gignendi, fœminæ concipiẽdi, quidã coeundi vi ac potestate priuentur. Hinc etiam mulierũ partus, animalium fœtus, terræ fruges, oues, boues, ac reliqua animalia pessum ire videantur. Si enim dæmones tot donis & gratiis ornati tanquã fascinati in tot, tantáq; sempiterna mala ob crimẽ in Deũ commissum præcipitati fuerunt; quid nobis miseris fiet? qui atrocissimis, & grauissimis peccatis subiicimur; grauissimis inquã, vniuersitate, vt Adæ peccato: deformitate, vt proditionis Iudæ & similiũ: condonandi difficultate, vt peccato in Spiritũ sanctũ: periculo, vt ignorãtiæ: cõiunctione, vt cupiditatis: pronitate, vt carnis; diuini numinis læsione, vt idolatriæ; expugnandi difficultate, vt superbiæ: mentis cæcitate, vt iræ; aliísque de causis, quas recensere nimis longum ac prolixũ esset. Equidem vehementer miror, cùm vniuersum hominũ genus in tot sceleribus immersum reperiatur, cur tam pauci fascino infecti reperiantur: sed hoc diuinæ clementiæ ac bonitati adscribendum est; quæ dæmones non prò voluntate in nos sæuire patitur. Qui enim alienæ vxoris, aut cuiusuis fœdæ libidinis cupiditate tenetur, mirũ nõ est, si à sua per fascinum auertitur; aut gignendi virtute; aut prolis solatio priuatur. Quæ quidem mala hodie piis, ac probis viris dęmones inferre nõ magnopere satagũt, sed nimis raró ea de re eos infestant: cũ ipsi optimè calleant,

Peccatorum grauium differentia.

Ab vxore propria cur nõnulli auertantur.

Mala per Dæm. illata istorum præmia augent.

mala ac damna iustis viris illata, illorum merita atque præmia augere. Porro si quis in fide titubet, & de Ecclesiæ Catholicæ ritibus non bene sentiat, quo pacto à fascinationis veneno securus erit? ídque in caussa esse arbitror, vt in multis partibus, & in Alemania præsertim mulieres tot monstra pariant. In quibus odia, diffidia, liuor, ambitio, superbia, auaritia dominatur: quî fieri potest, vt ij à fascini peste cum filiis & bonis liberi sint? Et qui prauam iurandi, detrahendi, maledicendi, maleprecandi, obloquendi, concupiscendi consuetudinem habent, à fascino sibi cauere non possunt. Quos autem belluarum more victitare videmus, nulla religione imbutos, nullo Dei timore attactos, nullis legibus astrictos, in omni intemperantiæ genere profusos, sed ira, odio, temeritate, cupiditate, omníque praua libidine, & scelere cõtaminatos, ij idoneas appositásque partes habent, quibus fascinentur: quò viuentes inferorum pœnas prægustare incipiant, ipsorum dæmonum cruciatibus, illusionibus, ac imposturis patentes. Fascino quoque amatorio iisdem de causis inficiuntur: quibus si addatur visus, linguæ, habitus, gestus, tactus, cæterarúmq; turpium cogitationum & actuũ fomes, ij fascinari quidem non possunt, quia iam fascinati sunt. Huic quoque fascino obnoxiæ sunt eæ, quæ se lasciuas, garrulas, procaces, nugaces esse gestiunt, quod eò perniciosius est, si matrẽfamilias (quam tota familia in omni scelere imitari consueuit) ea vitia comitentur. Has ego qualitates illis veriores esse puto, quas Primo lib. cap. 13. iuxta Philosophorum sententiam retuli. Quòd si quis melancholico humore redundantes, in fascini casum procliuiores futuros esse arbitretur, cum non omnino malè sensisse dicam;

Monstrorum in Germania nascentium causa.

Melãcholicus humor Dæmonib. aptus.

dicam; cum huiusmodi enim humore dæmones facilè commiscentur: qui cùm amarus, tristis, ac turbulẽtus sit, locus dæmonum naturæ congruere iudicatur. Et perinde in humano corpore cor strangulari videtur ex densis nebulis & humorum caligine, atque in cubiculo fumo oppleto conuiuæ suffocari videntur, & oculorum iacturam perpeti, in quod corpus sic affectum si dæmon ingrediatur, luctuosissimam tragœdiam excitabit. Et hinc est, vt per herbarum & aliarum rerum corporearum applicationem ab humanis corporibus interdum expelli dicantur, quia humorem illum tetrum, ac tristem adhibita ea consumunt, quo consumpto dæmones corpus relinquere solent: quanuis verisimilius putem, res illas si piè, ac deuotè adhibeantur, tanquam diuinæ iustitiæ instrumentum in dæmones agere, illósque ab humanis corporibus detrudere; vt de felle, & iecore piscis Tobię, de herbæ radice Eleazari, ac de aliis legimus. Alias verò corporis dispositiones, quas citato libro adduximus, nullas, vanas, ridiculas, & superstitionis refertas arbitramur.

Herbarũ vis contra Dæmones.

Piscis Tobiæ vis.

Per narratam fascinandi viam, dæmonum astu inuentam, homines ad amorem allici, & ad odium excitari possunt.

CAP. IX.

EXPERIENTIA ipsa, quæ rerum magistra nũcupatur, comprobari cernimus, hominum alios natura tristes esse, alios lætos: nonnullos magis, aut minus his affectibus pro corporis temperie affici: ij enim tristiores creduntur esse, qui cõtrariis resistere minus possunt, lætáque obire non sunt idonei: læti autem

Læti & tristes qui.

existimantur, qui tristibus & mœstis maximè resistere possunt, quíque ad læta aptissimi sunt, qua de causa vnus ad amorē ac beneuolentiā, alius ad odium procliuis est. Hinc fit vt qui pauci caloris sunt, & exangues ac debiles & senes, ægri, conualescentes, parum resistere contrariis possint, ideóque plurimū tristes sint. Illi quoq; qui melancholici natura sunt, & sanguinis amarioris, ac siccioris, ad res lætas parum idonei, atque habiles iudicantur, eásque res si quis eis offerat, non vt lætas, & iocundas, sed tanquā ingratas, tristes, & inimicas respuunt. Aliud præterea, vt suprà monuimus, animaduertēdum est, phantasiam cum toto corpore, & præsertim cum corde præcipuum consensum habere. Nulla enim interposita mora, sed mira quadam celeritate, quibus boni aut mali speciebus phantasia mouetur, iisdem cor inficitur; nam magis quàm credi potest, corvocatis imaginationis spiritibus consentit, atque iis vti famulis, sibíque deuinctis, & addictis ministris vtitur. Quoniam sicut phantasia cum vniuersis sensibus intellectui seruit, ita intellectus cum aliis tum corporis tum animæ viribus cordi veluti regi obsequitur. Rursus prænotari oportet, ex humore melancholico fumos gigni, eósque ad phantasiam & ad cerebrum vsque ascendere, vnde accidit, vt ob intellectus perturbationem melancholici, & dormientes & vigilantes, res timoris & horroris plenas animo voluant, & iis non secus timeant, ac si graues calamitates, & excidia sibi imminere, vel euenisse certò sciant. Illud quoque notatu dignum censeo, quòd cum quouis humore in corpore concitato dæmones commisceri possunt, eósque pro arbitrio incēdere, & augere, sicque humores à dæmonibus cōmoueri & excitari consueuerūt.

Phantasiæ & cordis consensus.

Sensus intellectui seruiūt, intellectus cordi.

Melancholici humoris effectus.

Nec est ignorandum, quòd gaudium totius animalis affectus & alteratio propter bonum in phantasia receptũ existimatur, qua de re boni specie in phantasia recepta gaudium fit. Si verò bonum & adest, & possidetur, simplex gaudiũ, & boni fructus appellatur: sin autẽ abest, nec possidetur, appetitus, id est, animi motus ad bonum non habitum prosequendũ dicitur. in gaudio duo considerantur, boni receptio, & eiusdem boni causa, siue res, quæ bonum illud efficit. Si enim anima, vt bonũ illud recipit & apprehendit, inspiciatur, absolutè, & simplici modo gaudere censetur: at si consideretur, vt causam respicit, quæ gaudium facit, cum gaudio amor coniunctus est. Ex quo amore desiderium quoddã nascitur, quo rei bene esse cupimus; quam rem dum in nostrum commodum vertimus, libidinosus & prauus amor est. Et quemadmodum de gaudio & amore diximus, ita de tristitia & odio dicendum est. Tunc enim simplex tristitia vocatur; cùm animus sub recepta mali specie malè se habet, ac timet; omnes enim ex aliquo malo timemus. Si malũ est præsens & lædit, tristitia vocatur; si futurum immineat, timor ac pauor dicitur. Vnde nihil aliud est timor, nisi tristitia ex imminenti malo. Odium verò nũcupatur cũ causam respicit, cui malè optamus: sic namque odium describi solet, desiderium quoddam esse, quo malè imprecamur causæ, à qua tristitia oritur. His prætactis, & veluti huiusce materiæ principiis notatis, ad rem ipsam deueniendo asserimus, quòd licet dæmones libero hominum arbitrio vim inferre nequeant, miniméque nostram mentem contingere possint, vt hunc odio, & illum amore prosequamur (libertati enim in qua Deus hominem creauit, repugnat, iuxta illud

Gaudiũ quid.

Gaudij cõsideratio duplex.

Tristitia duplex.

Timor quid.

Odium quid.

Liberũ hominis arbitriũ.

Eccles. 7. Deus ab initio constituit hominẽ, & reliquit illum in manu consilij sui &c.) tamen inferiores animæ vires, & inter alias phantasiam præcipuè, variè afficere possunt, & in ea quidquid voluerint, menti inspiciẽdum proponere. quamobrem ad affectus, ne dicam defectus & cupiditates nostras, ad amorem & odium excitandum, peritissimorum pictorum arte & officio funguntur; qui res omnes quas pingunt, nunc hac specie & figura, nunc illa, non pro eorum natura, sed pro arbitrio suo effingunt: qua profectò arte si nos ad amorem incitare & inflammare cupiunt, rem quam nobis cogitandam & intellectu contemplandam offerunt, omnium formosissimam & maximè delectabilem, atque amabilem depingunt, licet turpissima & fœdissima illa sit, & pro sua libidine eandem rem nunc pulcherrimam, nunc maximè deformem in nostram perniciem, nulla interposita mora effingunt: nósque ad amorem, aut ad odium instigant, atque inflammant, quia, vt Arist. ait, si quis in animi affectibus reperitur, à praua similitudine, amore aut odio afficitur, sicut calida cinis per sulfuris contactum accendi solet, iuxta illud Ouidij:

Phantasia potißimum Dæmonũ impreßiones recipit.

Ouidius, de amoris natura.

Vt penè extinctum cinerem si sulfure tangas,
Viuet, & ex minimo, maximus ignis erit.

Quibus accedit, quòd vt D. Hier. in illis verbis ait: Virtus eius in lumbis eius &c. Dæmones naturali iuuenum calore & cupiditate ad eorũ lasciuiam abutuntur: quem quidem calorem flatu, & suggestionibus adeo incendunt, vt eos hoc incendio deuorent, atque consumant. in cuius rei testimonium illud Pygmalionis Cilicis filij qui in eburneam statuam exarsit, facere videtur,

D. Hieronymus de iuuenum amore.

de quo apud Ælianum sic legitur, Adolescens summo loco natus, statuam bonæ Fortunæ deperibat, & sæpè in complexus eius se insinuans, oscula dabat; atque inde raptus in furorem propter cupiditatem in senatũ veniebat, & enixè rogabat, vt sibi eam liceret emere: at cùm nihil proficeret, multis regiis sertis imagine coronata, oblato sacrificio, ipsáque vestitu pretioso exornata, sibi mortem cum lacrymis consciuit, adeò fascinãs dæmonum vis in eum potuit: flatu enim atque suggestione satis per se incensum animum ad mala procliuem inflammant, inflammatúmque in peccata & in excidium præcipitant. Et huc verba illa spectant, De ore eius lampades procedũt, quasi tædæ ignis accensæ: hoc pacto carnis appetitus, vbi accensus fuerit, ita voluntatem ipsam sollicitabit, vt eam in suam sententiam trahat: eóque magis, si vitiosis affectibus & cupiditatibus, quæ à carne ortum habent, luxus, crapula, & cibi Venerem excitantes accedãt. Libido enim quæ ex humorum redundantia vires colligit, deliciis & nimia indulgentia roboratur: quia cùm natura omne superfluum tãquam noxium & redundans in corpore pellere studeat, protinus naturali quadam titillatione atque illecebra obscœnas corporis partes excitat, per quas egerere & protrudere foràs possit, quidquid sibi nociturum sentit. Ex qua valida tentatione & titillatione homines ignari, sese ad amorem cogi existimant: quia tantum ignem, furorem, insaniam, pestem, atque, vt ita dicam, demẽtationem in seipsis sentiunt, vt eorum mẽs perstringatur; & ad quæuis flagitia impellatur. Eóque turpitudinis & furoris huius tentationis magnitudo processit, vt non defuerint, nec nunc desint hæretici, qui dicant, cupiditatis huius

Pygmalionis infandus amor in statuã

Libido vnde roboretur.

Omne superuacuum natura è corpore pellit.

Haeretici asserentes carnis tentatione liberum arbitrium deleri, refelluntur.

immanitate, liberum hominis arbitrium penitus obrui & deleri. Quod falsum esse ex D. Paulo monemur his verbis, Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari, supra id quod potestis. Quando igitur dæmones ad odium aliquem excitare satagunt, in illius phantasia, vt diximus, omnes opportunas odij causas pingunt, ac veluti ob oculos ponunt, & ad memoriam reducunt, miris amaritudinis modis eiusmodi causas augẽdo, corporis etiam humores turbãt, omnésque ad melancholicum & cholericum tendere cogunt, quibus humoribus cõturbatis, & tristitia cũ odij causis accensa, ob dissensionis quoque fomenta disseminata, adeò cor cum toto corpore, contra hominem illum odio & furore afficitur, vt ignẽ euomere, & cõtra illum furere videatur. Quod quidẽ eò facilius dæmones exequuntur, si res eiusmodi odio excitando idoneas (vt herbas & alia) adhibeant, vt sæpissimè solent: & ita sicut fera repagulis soluta, aduersus rationis imperiũ effrenato impetu homines odio incensi feruntur. Tanta est dæmonũ potestas atque calliditas, hominúmque cæcitas & dementia. Et postquàm hac de re loquimur, me continere non possum, quin capitalis odij dæmonum arte in cuiusdam mulieris voluntate incensi aduersus maritum exemplum referam. In oppido Sepino, quod ab vrbe Neapoli circiter quadraginta millia passuum distat, est quidam ciuis non obscurus, Iacobus Verardus nomine, amicus meus: illuc cùm ego mei beneficij S. Mariæ nuncupati videndi studio me contulissem, & à Ioanne Baptista Mutio eius consanguineo, ac meo procuratore hospitio receptus essem, ab vtroque mihi narratum fuit, vxorem ipsius Iacobi tantũ odium cũ eo exercere, vt à primo die quo inter ipsos matrimo-

Dæmonum fascinans vis quid possit.

nium contractum fuit, simul habitare nequiuerint, tantum abest, vt sese inuicem copulauerint. Et si quãdo Iacobus ad vxorem accedere voluisset, tantò furore ac rabie percita vxor erat, vt se per fenestrã potius pręcipitem daret, quàm illum pati posset: quod cùm mihi difficile creditu videri dicerem, illicò mulierem accersi iubent; eiúsque maritus in interiorem ædium partem sese abdidit, ne eius præsentia vxor ingredi renueret; venit mulier, quæ de odij causa contra coniugem à me interrogata, suam vicem priùs, miserúmque fatum deplorata, inquit, se nullam eius rei rationem reddere posse: quin absentis mariti tantò desiderio & amore se flagrare dicebat, vt id verbis exprimere nequiret: cùm autem ad illum alloquendum & videndum accedere vellet, illicò imaginationi suę tot deformitatibus & turpitudinibus, tótque horribilibus monstris maritum depictum apparere, vt mortem priùs subire vellet, quàm illum ferre, asserens quòd eius anima tota, omnésque vires, & spirituum partes in maritum, tanquam in oblatum malum, & sui perniciem ferebantur; rursus eo absente, eiusdem desiderio æstuare se aiebat. De cuius mulieris verbis, cùm ego periculum facere vellem; dixi mulieribus eam comitantibus, vt illam circum pedes & brachia super lectum valido fune in crucis modum vincirent, quò maritus omni repugnantia remota expeditum accessum ad eam haberet. Verebar enim ne ob deformitatem aliquam celandam, mulier se ita affectam esse simularet. Vxor denique ob mariti desiderium se ligandam tradidit, rogans vt ad se maritum admitterent, quo ingrediente, nullę vnquã furiæ tam immanes visæ sunt,

Iacobi Verardi vxor veneficio oppressa.

nulla fera tam efferata, nulla bellua tanta rabie & furore concitata ei similis inuenta fuit, spumam ex ore emittebat, dentibus fremebat, oculos cõtorquebat, totúmque corpus veluti furiis agitatum, ac dæmonibus plenũ videbatur, mulieréſque ibi aſſidentes retulerunt eius ventrem ac ſtomachum funibus contortis ipſis tangentibus refertum viſum eſſe, totámque cutim vt flagris cæſam redactam. Nec furendi finis factus eſt, donec maritus cõcertationis labore defeſſus, & illius miſericordia motus illinc exiit, & tandẽ poſt tres annos mulier quædam in veneficiis verſata, quæ Iacobi matrimonium cum illa vxore grauiter moleſtéque tulerat, faſcinum quod patrauerat, ſoluit: & ita Iacobus vxore potitus eſt, hodiéq; ambo in ſumma pace atque otio tranquilliſſimè viuunt.

Dæmonũ vis in matrimonio cõiunctos

Ecce quomodo dæmones odij cauſa eſſe poſſunt, humanũ corpus cœnoſo turbidóque ſanguine, & quadam ſordida melancholia afficiendo, in nonnullos frigus inducendo, in aliis humores exurendo. Vnde inſolentes, inuidos, tumidos ac miſanthropos homines efficiunt. Adde quòd ipſam quoque hominis imaginationẽ variis ſpectris phantaſmatibúſque ad eam rem depingũt: ſæpè etiam corpori illabuntur, animæque potentiis corpori affixis adhærent. Ex qua actione intellectus turbatur; & quia voluntas rem oblatam ab intellectu ſub boni ſpecie accipit: hinc fit vt dæmones in voluntatem ex accidenti agere dicantur, quam ea via grauiſſimo odio incendere aduerſus aliquem poſſunt, qui quidem odij & inimicitiæ modus inter matrimonij ſacramento coniunctos à dæmonibus exerceri conſueuit, vt in adulterij crimen eos cadere ſuadeant, & ad alios luxuriæ turpes actus habiles reddãt: vt tam viro quàm mulieri peccandi

Dæmones in voluntatem ex accidenti agunt.

di occaſionem ſuggerant, & ſic excitationem libidinis ab vna tollere, & in aliam incendere vi ſua aut externa virtute poſſunt. Nam etſi in omnibus peccatorum generibus homines ſollicitāt, in carnis tamen peccatis maiorem tentandi ſolertiā adhibent: cùm per hanc viā originis culpam contrahamus, qua præcipuè dæmonibus ſubditi facti fuimus. Atqui matrimonij copulam præter narratas vias aliis modis impedire poſſunt; primo generandi vim herbis, aut aliis rebus adhibitis tollēdo: ſecundo, coniugū corpora ne mutuò adhæreant diſtrahendo & amouendo: tertio, coëundi voluntatem diuertendo: quarto, eandē voluntatem à coniuge remouendo, & in aliam vel alium inflammando: quinto, genitalis membri rigorē reprimēdo: ſexto, ſpirituum miſſionem (in quibus eſt mouendi virtus) ac membra impediēdo: ſeptimo, ſeminis vias intercludendo, ne ad generationis vas perfluat: octauo, amborum corpora inuadendo, variiſque affectibus eorum animorū motus contaminando: nono, ipſa generationis membra inutilia reddendo: decimo, vnum alteri deformem, infeſtum & inimicum eſſe ſuadendo. Ex quibus liquidò conſtat, eos qui non dæmonibus, ſed vel naturali cauſæ nobis occultæ, aut hominum artibus coitus impotentiam adſcribendā eſſe dixerunt, malè ſenſiſſe, cùm tali ac tanta virtute dæmones præditos eſſe non crediderint. Et nihilominus ſeptē Saræ viros non coëundi duntaxat virtute, ſed vita quoque ſimul priuarunt. Si enim à naturę cauſis impedimētum illud oriretur, cum omnibus mulieribus eandē difficultatem homines haberent. Verùm quia multos nouimus, qui cum vna rem habent, & cum alia commiſceri nequeūt, viciſſimque multas fœminas à propriis ma-

Peccatum quo homines à dæmonibus magis ſollicitantur.

Matrimoniū quibus vūs à dæmonib. impediatur.

Coeundi impedimentum vnde.

Saræ ſeptem viri vita priuati.

ritis auersas, cæteris verò addictas vidimus: propterea dæmonũ astu & solertia id fieri iudicamus. Amor quoque in nostris animis multis modis à dæmonibus insigi consueuit; propter pulchritudinem, propter gratiá, propter probitatem, propter doctrinam, propter vitæ simplicitatem, & hæc quandam internam voluptatem afferunt. Et hoc quidem bene à nobis fieri existimatur, tum vt Deo nos gratos reddamus, tum etiam vt animi virtutes naturæque dotes digno amore prosequamur.; quibus initiis, quia obicem nó ponimus, latenter amor nostris animis irrepit, & paruo pòst tempore affectum in nos admissum, incensum inflammatúmque sentimus: eáque amoris signa edimus, quibus cor illicitis amoris ictibus sauciatum esse ostenditur. Quocirca cùm virulentiora vulnera indies cordi infligantur, delectatio quę pia, sancta & honesta videbatur, in prauam & detestandam transit delectationem. Nec modò dæmones id sua vi student, sed hominibus ad idem efficiendum vtũtur: quo pacto Bethsabeæ nihil eiusmodi opinanti suggesserunt, vt se in suæ domus solario lauaret; ac Dauidi suaserunt, vt eo temporis momento in eo loco deambularet, vnde illam intueri posset; quo dæmones effecerunt vt rex ille omni sanctitatis genere cumulatus, libidinis impetu stimulatus, fœdissimum homicidij crimen cum adulterio coniungeret. Sichem etiam cùm Dinam ad mulieres videndas exeuntem conspiceret, adamauit & rapuit. Amon quoque eodem modo suam sororẽ Thamar adeò amauit, vt ob eius amorem in morbum incideret. Prætermitto alias artes quibus dæmones ad idem efficiendum vtuntur: eas enim nonnihil tetigimus, vt, quòd vim appetendi inflamment, in imaginatione rem

Delectatio sancta in prauam cur transeat.

Amor Dauidis in Bethsabeam vnde.

Dina raptus.

Calliditas dæmonum ad amorem inflammandũ.

adamandam delectabilem depingant, sempérque ob oculos illam obtrudant, humores ad amorem disponant, res amorem excitantes latenter adhibeant, & comedendas suadeant, sordidorũ librorũ lectionem proponant, improborũ hominum consuetudinem sectandã inculcent, voluntatémque occultis insidiis & stratagematibus ad amandum impellant. Quando autem dæmones alicui impio homini suadent, vt pro alicuius mulieris amore alliciendo herbas, aut quiduis aliud illi comedendum tribuant, credendum eis non est; quia tunc herbæ illæ ad amorem nihil conferunt, sed alia via idem agere curant, & huc illud spectare videtur,

Sic potius nos vrget amor, quàm fortibus herbis,
Quas maga terribili subsecat arte manus.
Nec vos graminibus, nec misto credite succo:
Nec tentate nocens virus amantis equæ.

Herbæ ad amorem nil conferunt.

Et rursus:

Hei mihi quòd nullis amor est medicabilis herbis.

Qui verò insita fascinantium virtute homines ad illicitum amorem allici putãt, vt 3. & 8. cap. primi libri retulimus, eos hunc philosophandi modum, quem sacrarum litterarum interpretes Spiritus sancti lumine illustrati excogitarunt, non animaduertisse iudicamus.

De veris, piis ac sanctis amuletis, fascinum atque omnia veneficia destruentibus.

CAP. X.

LONGE diuersus medendi modus illis adhibetur, qui corporis ægritudine laborãt, ab eo qui fascino dæmonum arte illato, infectis adhibetur. Ex illis enim alius cibis reficitur, alius ab-

Corporis medelæ modus varius.

ſtinentiæ beneficio extenuatur: quidam balneum, nonnulli ferrum expoſcũt: hic laxandi, ille adſtringendi medicinam poſtulat: & pro vario ægritudinum genere, varia medicamenta perquirunt. At faſcini labe cõtaminatis, ſicut vna dũtaxat cauſa, diuinæ ſcilicet legis contemptus extitit, vt faſcinarentur; ita vnica ſolùm res faſcini calamitates & miſerias penitus aufert, nempe eiuſdẽ legis obſeruantia. Sicut ex dæmonum aſſeclis, & ipſis dæmonibus, atque à ſanctis Angelis teſtatũ legimus. Philo namque Iudæus Magum quendam celeberrimũ refert, (quem Rex Balaces ex Meſopotamia acciuerat, vt eius execrationibus Hebræos contra quos bellũ gerebat, deſtrueret) retuliſſe, faſcinationes & dæmonũ artes, aduerſus illum populũ nihil valere; quippe qui ob legis ſibi datæ obſeruantiam, Deo chariſſimus erat; Regíque conſuluit, vt Hebræos ad legis contemptũ impelleret, ſic tantùm expugnabiles fore: ídque à Ioſepho etiam de Antiquitatibus relatũ legimus. Quòd autem dæmones idem cõfeſſi ſint, ex Gregorio Nazianzeno, & ex Aurelio Prudentio viro Conſulari, qui S. Cypriani martyris vitam carmine ſcripſit, habemus. Vterq; enim ſcribit, quòd cũ Cyprianus magus eſſet, & in dæmonum deceptionibus admodum verſatus, Iuſtinã Chriſtianam virginem ardẽter amabat; quam cùm veneficiis ad ſuæ libidinis aſſenſum allicere conaretur, dæmonẽ conſuluit, quanã id re conſequi poſſet; cui dæmon, nullã ei artẽ profuturam contra eos, qui verè Chriſtũ colerent, reſpondit: qua reſponſione cõmotus Cyprianus, de vitæ ſuperioris inſtituto vehementer dolere cœpit, ac magicis artibus relictis, ſe totum Chriſto tradidit. Quòd verò ſancti Angeli oſtenderint, contra quos dæmones prǽualere poſſint, in-

Philonis hiſtoria de mago quodã docente faſcinationes quibus nocerent.

Cyprianus magus Iuſtinam chriſtianam veneficiis allicere conans, à dæmone veritate ſibi manifeſtata, Chriſtianus fit.

Tobia legitur his verbis: Qui coniugiũ ita ſuſcipiunt, vt Deũ à ſe & à ſua mentè excludant & ſuę libidini vacent, ſicut equus & mulus, quibus nõ eſt intellectus, ſuper eos dæmones poteſtatem habent. Et quoniam diuina lex, Deique præcepta (quorum cultus dæmonum faſcinationes & fallacias dirimit) plures circunſtantias coniunctas & annexas habent; hac de cauſa ex illis nonnullas enumerare ſtatui: quò per earum obſeruantiam, tela nequiſſimi hoſtis vitare poſſimus. Ante omnia Dominum Ieſum Chriſtum Deum & hominem confiteri, & ex animo diligere oportet: deinde peccatorum occaſiones fugere, malarum cogitationum principiis obſtare, otium, prauorum hominum conſuetudinem, ſordidorúmque librorum lectionem vitare, piis libris ſemper incumbere, diuinorum beneficiorum reminiſci, confeſſionis, Euchariſtię ſacramenta, & orationem frequentare, carnem per cibi & potus abſtinentiam domare, eleemoſynas libenter impartiri, animi puritatem, ſolitudinem & ſilentium amare, voluptates ſpernere, & opibus animum nõ adhibere: quibus conditionibus completis, omnes faſcinationes, dæmonum impoſturæ, atque etiam dæmones ipſi non ſecus euaneſcunt, ac puluis ante faciem venti. Primum inde omnibus perſuaſum eſſe debet: Si quidẽ dæmones vincere nemo poteſt, qui illis validior non ſit: ſed nihil eis fortius reperitur, niſi Dei filius, qui eà de re in hunc mundum venit, vt dæmonum opera deſtrueret. Nam etſi homo libera ſit præditus voluntate, ad hoc tamen opus peragendum, niſi diuina virtute adiutus inhabilis eſt. quia quemadmodum quiſque ſibi mortem conſciſcere poteſt, è morte tamen ad vitam ſuam redire nequit: ſic in dæmonum poteſtatem ex ſe ruere poteſt,

Angeli oſtendunt contra quos Dæmones præualeãt

Arma ad propellendas Dæmonũ faſcinationes.

Homo poteſt ex ſe Dæmoni ſubiici, ſed nõ liberari.

à ſemetipſo verò inde emergendi vires non habet: quibus id accedit, quod Ieſus Chriſtus, talem ac tantam virtutem habet, vt ſolo eius nomine omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtriũ, & infernorum, ſicut ſacræ litteræ perhibent, & fide tenemus: Secundũ ex vulgarium hominum dictis colligimus, qui nihil referre aiũt, ſi in hoc aut in illud oculos cõiiciant, per vicos & plateas deambulent, cùm Dominus non aſpectum, ſed affectum prohibuerit, multáque alia faciunt, quæ licet crimina non ſint, illorum tamen occaſiones ſunt, quibus gradibus in dæmonum retia cadunt, & ad peccati præcipitium perueniunt; quibus id meritò dicitur quod in Eccleſ. legitur, Qui amat periculum, peribit in illo. Dęmonibus admodum familiare eſt, à paruis occaſionibus ad maxima nos mala præcipites dare. Ideo qui luxuriæ cauſa dęmonum faſcinationes vitare cupit, non modò ſtudet, ne quid turpe (puta concubitum, oſculúmve, aut amplexum) petat, ſed omnia quoque ſuſpicioſa, vel colloquia, vel ſpectacula, vel contubernia, & tandem quidquid viam ad huiuſmodi facinora aperire videtur, mira vigilantia vitat. Tertium etiam prophani Philoſophi intellexerunt, malarum videlicet cogitationum principiis obſtandum, ac renitendum eſſe. Quocirca Seneca in Epiſtolis inquit; Imbecillis primò omnis affectus eſt, deinde ipſe ſe concitat, & vires, dum procedit, parat. hinc Ouid.

Ieſu nominis virtus.

Periculi amator perit in illo.

Principiis obſtandum.

Principiis obſta: Serò medicina paratur,
Cùm mala per longas conualuere moras.
Sed propera, nec te venturas differ in horas:
Qui non eſt hodie, cras minus aptus erit.

Quo enim impura cogitatio diutius in nobis moratur,

eo altiùs radices agit, & quadam voluptatis illecebra, vt glutino quodam menti infixa, difficulter expellitur. Mira ergo celeritate omnis praua cogitatio retundenda est, cùm primùm animi fores pulsat, antequam affectus aliquis praui amoris scintillas in concupiscendi vi excitet: quæ semel accensa, mentem incendio suo vrit, & nõ paruo labore postea extinguitur. Quartum non mediocris momenti est, ex otio namque dæmones tentandi occasionem sumunt, maiorque vitiorum pars ex eo oritur: quod Ecclesiast. verbis roboratur, ita dicẽtis; Multã malitiam docuit otiositas. ad quod illud Ouid. respicit,

Otij & inertia damna.

Quæritur Aegysthus quare sit factus adulter?
In promptu causa est, desidiosus erat.

Quintum admodum necessarium est; improborũ enim hominum consuetudinẽ adeo perniciosam ac pestilentem nonnulli esse crediderunt, vt non defuerint aliqui, vt Valerius Max. refert, qui cùm alicui maximum aliquod malum imprecari vellent, dicerent; I, vt vti possis mala consuetudine; ex qua omnium malorum genera oritura Cretenses putabant. Probi namque viri ad improbos accedentes multò faciliùs eorum vitia contrahunt, quàm suas illis virtutes affricent. qui enim cum scorpionibus & viperis degit, eum ab illis non morderi difficile est. iuxta illud: Quis tangit picem, & non inquinatur ab ea? quis communicat superbo, & non induit superbiam? ideo mala consuetudo non minus quàm perniciosa corruptela fugienda & vitanda est.

Ex praua cõsuetudine mala omnia fluunt.

Sextum æquè necessarium est ac præcedens; cùm ex sordidorum librorũ lectione animus inficiatur, ac sæpenumero lenocinio verborũ, mellitáq; oratione allectus, pestifera dogmata, quasi venenũ saccaro conditũ hauriat.

Lectio sordidorum librorum vitanda.

& ob id cùm primùm eiuſmodi libros in noſtris manibus vident, omnes dæmones, velut agmine facto, ad nos tentandum irrumpunt, vt ſuo quiſque loco animæ noſtræ mœnia inuadat. horum autem nequiſſimus ille eſt, qui ad luxuriam inflammandam partes ſuſcipit. Et cùm ad ſeducendum faciles, ad bene operandum debiles, ad reſiſtendum fragiles natura ſimus; non multo labore ipſis opus eſt, vt in vana nos diſcrimina coniiciant: ſed ex illorum lectione librorum voti compotes euadũt. Hinc fit vt ſeptimũ totis viribus amplecti debeamus, vt cum Propheta dicere poſsimus, *Lucerna pedibus meis verbum tuum.* Si enim piorum librorum lectioni incumbimus, intellectum illuminamus, bonum affectum inflammamus, animum paſcimus, vitia fugamus, virtutes nutrimus, dæmonum laqueos detegimus, armáque contra illorum fraudes paramus: quia eiuſmodi lectio, tot propoſitis præmiis, ad virtutem inuitat; tot ſuppliciis & minis à vitiis deterret: tot promiſſa, tot myſteria, tot ſacramenta ante oculos ponit, vt quiſquis illa ſuo animo rectè perpenderit, eum ad virtutis amorem, & ad improbitatis odium excitari opus ſit: Deóque charus, ac dæmonum victor ac triumphator euadet. & ex hoc tanquam ex perenni fonte, octauum ſequitur, quia diuinorum beneficiorum non poteſt non meminiſſe, qui piis libris legendis animum adhibet. & profectò creationis, redemptionis, & diuinæ prouidentiæ memoria ad alia beneficia nobis præſtanda Deum quodammodo impellit: nec quidquam efficacius eſt, ad mentis aciem purgandam & faſcinationes deſtruendas, quàm Chriſti vulnerum aſsidua meditatio. Et quemadmodũ Chriſti cruciatus peccatũ ſuſtulit & dæmones ſubegit: ſic

Hominis imbecillitas.

Verbum Dei lucerna pedibus noſtris eſſe debet.

Recordatio beneficiorũ Dei maximè vtilis.

ſic aſſidua de eo cogitatio ad vtrumque plurimum confert. Quibus ſi accedat memoria earum miſeriarũ, quæ indies ob noſtra crimina nos inuadunt, omnia nobis nocentia, vt cupiditates & alios affectus à nobis expellemus. Hinc illud, *Miſeria propria conſideratio vtilis.*

Ad mala quiſque animum referat ſua, ponet amorem:
Omnibus illa Deus, plúſve minúſve dedit.

Nonum à dæmonibus vehementer timetur; nam idem in Confeſſionis ſacramento hodie agitur, quod à Saluatore noſtro factum fuit, cùm hominem mutum & ſurdum à dæmone obſeſſum liberauit. Chriſtus namq; dæmonem ab humano corpore eiecit, Sacerdos abſoluẽdo dæmonẽ ab anima pellit. Verba enim illa Sacerdotis adeo efficacia ſunt, cũ ait: *Ego te abſoluo*, vt nõ ſecus peccatorũ tenebræ, dęmonéſq; ipſi tenebrarũ principes, vocis illius poteſtate aufugiant; ac tenebræ ex mundo euanuerũt, cùm in mũdi exordio Deus dixit, *Fiat lux*. Decimum cum nono debet eſſe coniunctũ; quod enim peccatorũ deteſtatio & cõfeſſio aggreditur, hoc Euchariſtiæ ſacramentũ perficit & auget. Chriſti namq; corpus à deuota anima ſumptum conſcientiã exhilarat, animæ vires reparat, hominẽ meritorum Chriſti participẽ facit, deuotionẽ excitat, fidem illuminat, ſpem roborat, charitatem inflammat, affectus regit, præterita peccata delet, cõtra futura armat, dæmonum fraudes ac faſcinationes penitus auertit. Quocirca cùm quidam Neapoli luxuriæ ſtimulis ardẽter ſollicitaretur, eáque de re ad ſanctum Euchariſtiæ ſacramentũ accedere non pręſumeret; illi cõſiliũ dedi, vt conſcientiæ examine præmiſſo, & peccatorũ confeſſione peracta, quanta poſſet humilitate ac deuoto *Confeſſionis ſacramentalis vis.* *Euchariſtiæ ſacramẽti mirus effectus.*

mentis affectu hoc sacramentum sumeret: Quod simul atque is executus fuit, ardens illud luxuriæ incendiũ ita sublatum sensit, vt nullæ amplius reliquiæ relictæ fuerint, & deinde nullo penitus libidinis ardore stimulatus est, sed castitatis gratia donatus, cum summa conscientiæ tranquillitate vitam egit. Sicut enim praua cum lasciuis familiaritas intemperatum & incontinentem illum reddiderat, ita continuus huius sacramenti vsus, temperatum, continentem, & castum eundem effecit, iuxta illud,

Amor vsu paratur, & vsu amittitur

Intrat amor mentes vsu: dediscitur vsu.

Vndecimum iaculum dæmones validissimè confodiẽs esse existimo orationem, qua mens in Deum eleuatur, votorum nostrorum compotes simus, per quam omnes dęmonum fraudes, fascinationes & maleficia destruuntur, & ipsimet dæmones subacti in tormentorũ locum, velut vulnerati graui vulnere abire coguntur; hominésque ab omni illorũ molestia atque impetu, liberi & immunes seruantur. Ad quod respiciens Saluator noster admonens suos discipulos dixit, *Vigilate & orate, ne intretis in tentationem.* Et Propheta, Oculi mei semper ad dominum; quoniam ipse euellet de laqueo pedes meos. Cúmq; orationis contra dęmones robur, Dominus noster demonstrare vellet, asseruit: *Hoc genus dæmoniorum non eiicitur nisi in ieiunio & oratione.* Ex quo intelligimus, præcipuã dæmones effugandi vim Orationi tributam esse: quia per orationem cum Deo vnimur, vnúsque spiritus cum Deo euadimus; quam excellẽtem humanæ mentis cum diuino intellectu coniunctionẽ, dæmones peius inferorum igne formidant. Quapropter cùm Do-

Orationis vis.

minus orationem cum ieiunio ad dæmones expellēdos coniunxerit, nos quoque ea non separabimus, atq; duodecimum præsidium contra dæmonū arma statuemus. Dæmones enim ad nostrarum animarū interitum, carne, tanquā familiari & domestico hoste vtuntur, in qua cupiditatum nostrarum radix existit: quæ si ciborū multitudine & varietate pinguis reddita fuerit, sui amorem, luxuriæ reliquorúmque vitiorum impetus germinabit. Et hoc in causa esse consueuit, vt mariti absque Dei timore cum vxoribus misceantur, quod est contra Dei præceptum, quod Tobiæ filio per Angelū dedit, ita dicens: *Cum acceperis vxorem, ingressus cubiculum, per tres dies continens esto ab ea, & nihil aliud, nisi orationibus vacabis cum ea.* Quod quia per incontinentiam, crapulam, & ebrietatem prætermittitur, plerique coniugati fascinati & veneficiis affecti reperiuntur: alij eadem dē causa thorū genialē polluunt, illicitóq; pellicis cōcubitu gaudent: & quod peius est, intra domesticos parietes hāc vetusti flagitij consortem retinent, eámque adeo ad quotidiani ministerij vsum necessariam existimant, vt se viuere sine illa non posse dicant, familiarem pudicitiæ hostem in conspectu semper habentes. Ideo per ciborum abstinentiam caro attenuanda est, vt ipsius impetus & affectus exiles ac debiles reddātur; animúsque robustior ad certamina cum dæmonibus obeunda efficiatur. Corporis namque prælium ab animi cum dæmonibus conflictu plurimùm differt: In vno corporis robur requiritur, in altero debilitatæ corporis vires victoriam præbent. Qua de re Dominus nos admonens, inquit: Attendite ne grauentur corda vestra crapula & ebrietate. At si à

Caro domesticus noster hostis.

Abstinentiæ virtus.

Corporis & animi dispar conditio.

consuetis cibis abstinẽdum est, quò dæmonum victores euadamus; quantò magis illorum ciborum vsum vitare debemus, qui ad libidinem homines stimulant? quod etiam Ethnici docuere. Vnde Ouid.

A cibis Venerem excitantibus abstinẽdum.

Nec minus erucas aptum est vitare salaces,
Et quidquid Veneri corpora nostra parat.

Qui enim salacibus cibis se implent, dæmonúmque victores esse cupiunt, iis sunt similes, qui inermibus hostibus, ad se confodiẽdũ arma tradunt. Vtque nostri corporis abstinentia Deo grata fiat, quod corpori subtrahimus, pauperibus erogemus; & ita decimumtertium statuimus. Nam sicut per bonorum largitionem, egenis subueniendo à peccatis & ab animæ interitu liberamur, vt Tobias ait: ita dæmonum deceptiones, fallaciæ & fascinationes per eandem frangũtur; viréſque nobis subministrãtur, quibus per eiusmodi bonorum operum viã incedentes, pérque animi puritatẽ, charos nos Deo reddamus. Et est decimumquartũ; quo animi simplicitatẽ sectari & turpitudinem fugere iubemur: præcipua namque dæmonum cura est, omnia spiritualia arma destruere, quibus homines internam lucem percipere, & diuinæ gratiæ auxilium cõtra ipsorum fallacias habere mereantur. Et sicut ob animi simplicitatem, humilitatem & puritatem Deo placemus; ita per easdem virtutes dæmones frangimus, atque in maximas angustias redigimus. Et præsertim si ab hominum consuetudine remotam vitam agimus, diuinæ tantùm contemplationi vacantes: & ita ad decimumquintum accedimus, quo ad solitariam vitam agendam hortamur: In iis enim, qui hunc viuẽdi modũ eligũt, Deus præcipua quadã vigilantia, tanquã in sacrato tẽplo habitare existima-

Eleemosynæ virtus.

Puritas animi seruanda.

Solitudo amplectenda.

tur, cùm ſpretis contemptíſque inanibus huius mundi rebus, Deo ſeſe penitus addixerint. Ideò dæmonũ aſtus (vt D. Antonius feciſſe legitur) floccifaciunt: eóque magis ſi ſilentij beneficio vti ſciant, ad quos decimumſextum nos hortatur. Qui enim loquaciores ſunt, à dæmonum inſidiis immunes eſſe non poſſunt. Loquacitas namque ſuam quoque voluptatem habet; cúmque omnem voluptatem reſpuere per decimumſeptimum moneamur, ab vtraque abſtinendum eſſe inſtruimur. Voluptas enim omnes corporis vires eneruat; & ſicut falſam dulcedinem, ita veram amaritudinẽ coniunctam habet. Et quia lætitiæ voluptas proxima eſt, lætis moribus luxuriam dæmones proponunt. Quo quidem modo homines religione, Dei timore, & omni denique virtutis genere ſpoliantur, ac dæmonibus ſubiiciuntur: à quo periculo ſi liberi eſſe cupimus, voluptates ſpernere, & humanarum rerum cupiditatem abiicere debemus, vt decimum octauum conſulit. A qua ſententia priſci etiam Philoſophi non abhorruerunt, vt hiſce verſibus patet,

Loquacitas euitanda.

Voluptas ſpernenda.

Voluptas lætitiæ germana.

Gnoſida feciſſes inopem, ſapienter amaſſet.
Diuitiis alitur luxurioſus amor.

Diuitiarum cupiditas fugienda.

Qui enim diuitiarum cupiditate tenentur, in dæmonum viribus, tanquam faſcinati eſſe creduntur: tum quia auaritia eſt idolorum ſeruitus; tum etiam quia cupientes diuites fieri, incidunt in tentationem & in laqueum diaboli, vt ex ſacris litteris habemus: quocirca rectè Valerianus ait, diuitiis à vitiis nomen eſſe impoſitum. Hæc ſunt amuleta, dæmones ipſos, faſcinationes, & omnia mala dæmonum arte illata expellentia; & non illa quæ

Auaritia idolorum ſeruitus.

Diuitiæ à vitiis dictæ.

primo libro de Philoſophorum ſententia retulimus, leuitatis, turpitudinis, & ſuperſtitionis plena. Atque ſi his, Agnus Dei addatur, qui ſine labe peccati & Dei offenſione circa collum ſuſpenſus geſtetur; & ſi ad omnem progreſſum, aditum, exitum, veſtitum, calceatum, ad lauacrum, ad menſam, ad lumē, ad cubile, ad ſedile, & denique ad omnem actionem ſanctæ Crucis ſigno frons teratur (vt Tertullianus ait, in lib. de Militis corona:) Ieſu Chriſti Saluatoris noſtri quoque nomen in corde & ore habeatur, nihil eſſe puto, quod in his noſtris amuletis deſiderari poſſit.

Agnus Dei amuletum optimum.

Cruce frons terenda.

FINIS.

LEONARDO VAIRO

SACRÆ THEOLOGIÆ DOCTORI PRÆSTANTISSIMO,

Horatius Albinus, Beneuentanus,

S. P. D.

SINGVLARI quadam humanitate sæpenumerò à me efflagitasti, mi Leonarde, vt scriptis meis indicem, quid causæ fuerit, cur in ipso cœnæ initio te ex improuiso maximis doloribus opprimi senseris, cùm apud monachos sanctæ Sophiæ Beneuentanæ, anno M. D. LXXIII. die tertia Augusti, hora verò XXIII. cœnares: vnde te repentè emori exclamaueris, quoniam omnia in te venenum concomitantia indicia visa fuerint, ac demùm adhibitis contra venenum remediis, illicò melius habere cœperis, & multorum dierum spatio post purgantis medicamenti exhibitionem, cerebri læsione sedata, & cordis palpitatione expulsa, penitus conualueris. Ego verò in omni obsequio præstando duo imprimis consideranda censeo; tum vt cui plurimum debeamus, tum vt ei qui aliquo virtutum genere fulgeat (is enim non potest non iusta petere) morē geramus. Cùm autem nemo sit à quo non ego duntaxat, verumetiam tota Albinorum familia maiora beneficia acceperit, quàm à te, qui consiliis & auxiliis adeò

domui nostræ profuisti, vt perpetuò nos tibi deuinctos esse oporteat: cúmque ea virtute polleas, quæ paucis, iísque optimis ac præstantissimis viris tecum communis sit; non potuit tibi in hac re studium meum deesse. Quid enim fœlicis recordationis pater meus dũ viueret egit, in quo tuum consilium fidelissimum non adhibuerit? tuum iudicium non exquisierit? tuam sententiam secutus non fuerit? Te siquidem non in amici, sed in germani fratris loco semper habebat: meas verò ærumnas & calamitates tibi communes semper existimasti, nihil denique prætermisisti, quod ad honorẽ commodúmque augẽdum pertineret. Quid de tuis maximis clarissimísque virtutibus dicam? quid de integritate & humanitate commemorem? quæ quales & quantæ sint, vniuersa hęc ciuitas Beneuentana fidem facere potest: dum enim hîc multos annos te publicè legentem docentémque omnes audiuimus, ita studiosorũ animos Logicæ, Philosophiæ ac Theologiæ disciplina illustrasti & auxisti, vt tui nominis memoriam sint perpetuò habituri. Illud quoque silentio non inuoluam, quòd Theologiæ magistri Neapolitani, cùm te ad Doctoratus gradum promoturi essent, ingenium doctrinámque tuam ita admirati sunt, vt te nõ modò Doctoratus laurea nemine discrepante, viuáque & vna voce ornauerint, verumetiam in eorum collegium cooptauerint, qui doctorandorum examini intersunt, non sine aliquo honorario. Vnde postea M. Antonius Columna tuarum singulariũ virtutum fama accensus, te minimè ambientem, Romam ad Ascanium eius filium docẽdum, atque optimis artibus instituendum vocauit; dignum hercule discipulum, qui tali præceptori committeretur: qui cùm tuis institutis

præceptísque

præceptísque maximum in Philosophia ac reliquis speculatiuis disciplinis progressum fecerit, ad Iurisprudentiam adipiscendam Salamanticam properauit. Te verò illustrissimus & reuerendissimus dominus Cardinalis Granuellanus in suorum familiariũ & commensalium numerum accepit. Taceo laudẽ & gloriam quam concionibus sacris indies maiorem tibi comparas, quas ad Gregoriũ XIII. Pont. Max. magno totius Cardinalium collegij applausu assiduè habes: prætermitto alias tui animi dotes innumerabiles. Nam cùm omni virtutis genere ornatissimus sis, encyclopædiámque bonarum artium absolueris, nequeo satis pro dignitate tuas laudes deprædicare. Ad tuã verò ægritudinem veniã, in quam incidisti, cùm M. Antonius Columna ad reformandos monachos sanctæ Sophiæ te destinasset: vbi Abbas Ascanius eius filius te generalem in spiritualibus & temporalibus Vicarium esse voluit. Nec miror cur cùm tuæ curationi non ego solus, sed præstantissimi in re medica viri adfuerint, mihi potius hanc prouinciam dederis: ratio enim succurrit: nam etsi iudicio ac doctrina me illis inferiorem duco, amore tamen & beneuolentia erga te facilè omnes antecello, & quodlibet onus libentissimè tua causa suscipio, præcipuè hoc quod mihi æquè ac tua salus iucundissimum est. Ad rem igitur veniam, quam iuxta veritatem & medicæ facultatis canonas me explicaturum polliceor.

DE VENENO DOMINO LEONARDO VAIRO SACRÆ THEOLOGIÆ *Doctori, exhibito, Horatij Albini Enarratio.*

Vairo, in conuiuio à monachis venenum exhibetur.

DOMINVS Leonardus Vairus Prior sanctæ Sophiæ Beneuentanæ, iuuenis, ętatis annorum triginta, integrâ sanitate semper fruẽs, salubri victu vtens, parato conuiuio à monachis eiusdẽ Abbatiæ, inter cœnandum repentè à prauis ac sæuis symptomatibus correptus fuit. Intumuit ei lingua, vt vix balbutire posset; totius faciei ac vniuersi corporis habitus maximo incendio flagrabat: de dolore ac morsu ventriculi conquerebatur: inextinguibilis sitis eum affligebat: huc atq; illuc iactabatur, nec quidquam quietis inuenire poterat, corpus totum denique rubescebat, & iam rubor ad lucedinem tendebat: flammeis oculis astantes, vt ei opem ferrent, aspiciebat. Ex his igitur de veneni assumptione in suspicionem incidit, tum quia illius loci recenter, cùm esset exterus, erat factus Prior, tum etiam quoniam reformatio, quam in eodem Monasterio tunc faciebat, ad abusus & malos mores tollendos, erat dyscolis quibusdam admodum odiosa. Quapropter ad cubiculum suum, quod propè erat, properauit, in quo lecythum cum parum olei repe-

Oleum absorptum iuuat veneno infectos.

riens, totum absorpsit: facto ab illo vomitu, ab omnibus ferè symptomatibus vindicatus fuit. Accersitis medicis, & omnibus præintellectis, denuò amygdalarum oleum recẽter expressum propinarũt, factóq; iterum vomitu, fermè ad pristinã sanitatẽ restitutus fuit; cùm dolore capitis licet leui afficeretur, ac quandã veluti auram à ventriculo ad cor, à corde ad cerebrum eleuatam, post vomitum relictã persentiret. Voti fuerũt Medici ei me-

dicamentũ purgãs exhibere, quo, ſeptimo die illius morbi exhibito, cũ condecenter aluum exoneraſſet, ab ipſis etiã ſymptomatibus liber euaſit, & viginti dierũ ſpatio priſtinã ſanitatẽ recuperauit, de nulla alia re penitus cõquerens. Talis fuit morbus & curatio prædicti Domini, cui ſeptẽ medici interfuerunt, vt potè Antonius Bilocta Protoiatrus, Donatus Antonius Pater meus, Franciſcus Renna, Saluator Mauronus, Angelus & Iulius mei fratres, & ego. Et quoniã aliqui ex nõ accerſitis medicis opinabãtur ea ſymptomata ab exteriori veneno nõ prouenisse, ſed ab aliis, ob inquiſitos de hoc delicto purgãdos aſſerebant; ideo vt huius rei veritas pateat, nõnullas rationes à natura veneni aſſumptas in medium afferam, quibus venenum exterius aſſumptum eſſe demonſtratur. Venenum omne intra corpus noſtrum aſſumptum, omnibus ſuis facultatibus opponitur cibo quo nutrimur. Nam quemadmodũ cibus in noſtri corporis ſanguinem vertitur, fitq́ue in omni ſui parte membris, quæ præcipuè nutrit, ſimilis, locũ illius quod cõtinuò in nobis exoluitur ſubintrans; ita venenũ contrario modo ſe habens corpus, ac membra quibus primò adhæret, in ſibi particularem & venenatam naturam transfert. Vnde quemadmodũ animalia omnia omnéſq; fructus, quos terra parens gignit, & vniuerſa quæ in nutrimentũ verti poſſunt, ſi à nobis edantur, in noſtrum tranſeunt nutrimentum: ſic per oppoſitum modum, venena intra corpus ſumpta, ſingula noſtri corporis membra venenata reddunt; & ratio eſt, quia cùm omne agens ſuo paſſo ſit fortius, venenatè ſua vi agendi valida noſtram vincit ſubſtantiam, vertítque in ſui venenatam naturam, ea ſanè ratione qua ignis ſua vi agendi potentiſſima

Vairi curationi ſeptem medici interfuere.

Venenum aſſumptum cibo nutrienti opponitur.

Agens ſuo paſſo eſt fortius.

paleas in ſeipſum conuertit, vt ex Galeno 3. de ſimplic. medic. facult. habetur, & in libello de Venenis doctiſſimus Conciliator idem aſſerit. Hinc ratio reddi poteſt cur ſi aliquis à Phalãgio, vel Scorpione, vel alio animali virus iaculante, mordeatur, totum corpus venenatum reddatur, ac tam parua veneni quantitas, tam praua pariat ſymptomata, quod ideò euenire credimus, quia licet venenum ſit paruæ molis, cùm venenum ſit potentius illa parte cui fuerit iniectum, ipſam in ſui venenatam ſubſtantiã conuertit, & illa rurſus aliam ſibi partem continuam in venenatam naturam vertit, & ſic ſucceſſiuè ſuas validas vires multiplicãdo totum animal venenatũ redditur. Hinc etiã cauſa aſſignari poteſt, cur morſi à rabido cane aquam expaueſcant, à qua ſola forſan ſanari poſſent: ob eandẽ cauſam illud euenire arbitramur. Nam cùm humorum omnium & totius corporis principaliũ facultatũ functionúmque imperium venenum ipſum ſuſceperit, atque omnes corporis diſpoſitiones, ſibi ſimiles reddiderit, mouentur vniuerſæ corporis vires, irruúntque contra id quod contrariũ ſibi exiſtimãt, id eſt, contra ipſam aquã, ſi ea in mediũ efferatur. Et ſic cùm tota ſubſtantia illius morſi à cane rabido ſit verſa in rabidam naturam, cùm venenum illud ſit calidum & ſiccum, expaueſcit aquam, tanquam contrariã, & ſuam naturam deſtruentem. Vel dicendum hoc ex corrupta imaginatione cõtingere: imaginatur namque æger canes eſſe in aqua, & imaginatio continua, quam de cane obtinet, ſigillat in ſe canis figurã, & phantaſiatur canis in aqua, & in aliis liquidis & terſis corporibus: & ob id à cane rabido morſi aquam abhorrent, licet propter ſitim illa indigeant, vt in differentia ſua CLXXIX. Pe-

Cur morſus aut parua veneni quantitas totũ corpus inficiat.

A cane rabido morſi aquam expaueſcunt.

trus Apponensis Conciliator disertè scribit. Ad rem ergo redeuntes dicimus, illud fuisse venenum exterius absumptum. Sit prima ratio à natura veneni, quæ est, substantiam in sui venenatam naturam vertere. Cùm prædictus D. Leonardus bene ac rectè valẽs pauca quædam ingessisset, ab illis prauis symptomatibus correptus fuerit, signum euidentissimum est, non assumpsisse alimenta, quæ in nostram vertũtur substantiam, illámque nutriunt, augent & conseruant, sed venenata alimenta, quæ eius substantiam ad venenatam naturam conuertebant, vt ex repentinis symptomatibus manifestum est, & illis per vomitum eiectis, sedata ac remissa sunt omnia, cùm præcipuum auxilium in veneni assumpti curatione sit vomitus, vt in sexto lib. à Dioscoride habetur: quæ sic statim sedari non potuissent, si ab alia causa orta fuissent intrinseca, quæ nec adesse poterat stãte eius per omne tempus sobrietate & integra sanitate. Secunda ratio. Magnitudo symptomatum à magna causa originem trahit, sed symptomata prænarrata fuerunt magna; ergo causa ex qua dependebant erat magna: verùm hæc nõ poterat esse alia, quàm venenum assumptum. Quòd autem talia symptomata fuerint magna; probatione nõ indigemus, cùm in ipsius ægroti corpore euidentissima fuerint. Quòd verò aliud quàm venenum assumptum esse nequiuerit, probatur. Nam si ab alia causa ea symptomata prouenire possent; illa vtique humorũ prauitas ac malignitas esse posset, quæ similis veneno in corpore humano progigni potest: at talis causa esse nõ potuit, cùm corpore esset salubris, & quotidiani victus rectam rationem semper adhibuit: ex quo ergo humoris malignitas generari potuit? Et si ex huiusmodi causa

Veneni proprium est, substantiã in sui venenatam naturam conuertere.

Veneni assumptio vomitu curatur.

Symptomata magna, à magna causa oriuntur.

genita essent, nec sic citò symptomata sedari potuissent. Tertia: Omnis mutatio fit à contrario; quia à simili, nec actio nec pasio prouenit, ergo intensior mutatio, ab intensiori opposito, & sic maxima mutatio à maximè opposito: quia vt se habet simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis, & maximè ad maximè; sed quod maximè oppositum est nostræ substantiæ ac naturæ est venenũ, igitur venenũ est illud quod maximè nostram substantiã alterat, ac transmutat. Cùm itaq; à priori statu sic repentè maximè eius substantia transmutata fuerit, ergo à maxima causa transmutante quæ est venenum. Quarta: Ad hoc quod aliquod agens in maiori vel minori tẽporis spatio suam actionem perficiat, hoc fit ob maiorem vel minorem resistentiã pasi; nam vbi maior resistentia, ibi lõgior actio, vbi minor resistentia, ibi breuior actio; sed minima est resistẽtia inter venenum & nostrã substantiam, cùm veneni natura sit potẽtissima, ac maximas obtineat vires respectu nostræ substantiæ: ergo in minori, & breuiori temporis spatio, ab ipso veneno nostra substãtia trãsmutatur. Cùm itaq; illa praua symptomata in tam breui temporis spatio aduenissent, non nisi à causa potentissima, quæ est venenum, cui eius substantia resistere nõ poterat, manarũt. Nam cùm tẽporis momẽto bene se habuisset, hilaris fuisset, ac buccellas panis in iure pulli intinctas pergustasset, & semel vinum bene limphatum bibisset, prçnarrata aduenerunt symptomata. Quinta: Cùm talia grauia symptomata assumptum cibum subsecuta sint, & in homine qui rectã quotidiani victus rationẽ adhibuit, cũ paulò antè rectè se haberet, & in ipso cõuiuij ingressu ab illis symptomatibus correptus fuit, euidentissimũ veneni assumpti indiciũ esse de-

Mutatio omnis fit à contrario.

Vbi maior resistentia, ibi longior actio, & contrà.

bet, quia ipſo per vomitũ eiecto priſtinã ſanitatẽ recuperauit. Sexta: Ad particularia magis deſcendentes, cùm venena triũ ſint generũ, vt ab antiquis memoriæ proditũ eſt: aut enim à plãtis, aut ab animalibus, aut à metallis exitioſam vim induerunt; quæ licet exitioſam vim habeant, nõ tamen ab vna eadémq; cauſa ſuos pariunt effectus: Si quidẽ quædã agunt exceſſu qualitatũ elementorum, quarũ mixtione conſtant: quædam verò propria forma, quam occultã proprietatem aliqui medicorum appellant: alia autem ſunt, quę vtroq; modo agunt, qualitate elementari, ac ſpecifica forma. Venena quæ ſuarũ qualitatũ exceſſu agunt, ſuas variant actiones pro varietate ipſarum qualitatum, cùm vnum ſit calidum, aliud frigidum, aliud ſiccum, aliud humidum: venena quę caliditate excedunt, animal perimunt, ipſum excalefaciendo, vrendo, & corrodendo. hac ratione venena, quæ calefaciẽdo hominem interimunt, omnia membra interna celeriter inflammant, ſitim ingentiſsimam excitant, oculos inflammant, continuam moleſtiam & inquietudinem inducunt: quæ omnia venenum calidum & erodens portendentia, cùm primas offas ſubſecuta ſint, venenum calidum aſſumpſiſſe arbitramur. Septima: Fuerunt propinata auxilia conuenientia venenis calidis & erodentibus, & ab illis illico adiutus, vt fuit oleum commune, & amygdalarum dulcium, & alia: poſt quorum aſſumptionem ſubſecuto vomitu à ſymptomatibus illis fuit vindicatus; ergo venenum calidum & erodens aſſumpſiſſe indicatur. Octaua: Ad magis particularia deſcendentes, illud ſublimatũ fuiſſe arbitramur, tum propter ſymptomata, quæ ſublimatum aſſumptum concomitantur, tũ quia vulgaris eſt notitiæ

Venenorum tria genera.

Veneni calidi effectus.

Venenum sublimatũ vulgarius cæteris.

& faciliùs inuenitur: & illud cum vino exhibitum potiùs quàm cum aliis dapibus coniectamur, quia dapes illę earum pinguedine veneno erodenti sunt contrarię, nec sic repentè tam sæua symptomata efficere potuissent. Nona. Huius rei fidem faciunt, ac comprobant suprà citati accersiti medici fide digni, qui vno ore ac consensu omnes illud fuisse venenum exterius assumptum asseruerunt, qui ipsum tanquam venenatum exteriori veneno per os assumpto curauerunt, & ad pristinam sanitatem Domino annuente, reduxerunt.

His rationibus prænarratis, & eas, & rem ipsam rectè perpendenti luce clarius patet, D. Leonardum veneno affectum fuisse: quod quidem multis aliis rationibus comprobari posset, verùm potiùs breuitati quàm claræ iam rei comprobationi studẽtes, satius erit silere, quàm solem lumine præditum esse demonstrare: præsertim cũ veneni reliquias absconditas in quadam arca cuiusdam monachi, Curiæ ministri inuenissent; qui monachus ob nonnulla euidentissima indicia, cum duobus aliis monachis eius consanguineis captus, in vincula coniectus erat: & postmodum precibus D. Leonardi sub cautione, sicut modò reperiuntur, liberati fuerunt à D. Scipione Santino vtriusque Iuris Doct. Neapolitano, qui à M. Antonio Columna ad hanc causam decidendam Beneuentum missus fuerat. Qui Scipio licet omnes tres monachos morte dignos cognouerit, tamen ob sedandas inimicitias visum fuit tum Illustrissimo D. Ascanio Abbati, tum aliis, vt in hac re D. Leonardo Priori obsequeretur, qui Christi & martyrum vestigia secutus, pro suis inimicis intercessit, credens hac via Deo & hominibus se rem gratam facturum.

Veneni reliquiæ in arca monachi repertæ.

Et

Et ego finem huius narrationis faciam, cùm pręseruationem ac communem venenorũ curationem tetigero, quorum ob varia eorum genera, varia existit: & si vniuscuiusq; veneni auxilia sigillatim enarrarẽtur, breuitatis propositus scopus præuerteretur, & genera quæcunque venenorũ tum simplicia, tum composita recẽsere cogeremur: & venena conscribere praui hominis ac improbi esse, scriptum reliquit Galenus in 2. lib. de Antid. cap. 7. licet multi ea cõscribere aggressi sint, inter quos est Orpheus ille Theologus cognominatus, Heliodorus Atheniensis, Horus Mendesius iunior, Aratus & alij quamplurimi, quorum scripta omnium oculis propalata iudico; ideo venena Galeni præcepto potius reticẽda quàm docenda erunt, cuius sententiæ libenter subscribo. Nam cùm venenorum species docere, ac parare studemus, improbi magis instruuntur, & praui ad malũ ducuntur. Sed ne adeo noster de veneno sermo protrahatur, silentio non inuoluam optimũ, præstantissimum, ac generale ad vnumquodque venenum, auxilium, quod tũ ante, tum post veneni exhibitionem, tum præseruando, tum se curando aliquis à veneni potentia tutò præcaueri poterit, exemplo Aurelij Antonini Imperatoris, Theriaca ac Mithridatica antidoto vtendo: Omnia enim ad venena valentia medicamenta in vnum omnia miscuit Mithridates, vt pri. de Antid. asserit Galenus, qui in lib. de Theriaca ad Pisonẽ, atque in lib. de Anti. adeò Theriacalem ac Mithridaticam facultatẽ extollit, vt summatim eius laudes complectendo ait: corpus ita disponit, vt ab vlla re noxia non corrumpatur. ad venena ergo omnia Galeni præcepto valet Mithridatica Antidotus. Etsi quãplurima alia possemus narrare præsidia, duo tantùm

Venenorum communis curatio & præseruatio.

De venenis scribere praui hominis est.

Theriaca, optimum ad venena antidotum.

remedia referam, quæ ſunt inter omnia præcipua, & quorum ego ſæpiſsimè periculum feci.

Remedium præstantiſsimum aduerſus venenum.

℞ Radicis Angelicæ ſilueſtris	℥	iiij.
Angelicæ ſatiuæ & Alteæ ana	℥	ij.
Enulæ campanæ	℥	iij.
Aſclepiadis vel vincitoxici, vrticę polypodij ana	℥	j.
Corticũ de radicibus Thimeleæ ſiue Mezereonis	℥	ij.

Colligantur hæ radices à medio Auguſto vſque ad octauum diem menſis Septemb. & ſiccentur in vmbra in calido loco, deinde in olla parua terrea vitreata noua cũ aceto albo ferueant per quartam partem horę, coperculo imprimis circumquaque cum paſta farinæ conglutinata; deinde tollatur ab igne, & ita quieſcant quouſque refrigerentur, eximantur deinde & extendantur inter duos linteolos craſsiculos, & ita ſiccẽtur in loco calido. Demum addantur his omnibus duodecim baccæ herbę Paris, quæ menſe Maij colliguntur, & triginta folia eiuſdem herbæ, & omnia in mortario tundantur, & fiat puluis, & ſeruetur in ampulla vitrea, cera & membrana concluſa: datur cum vino pondere ʒ. j ſecundum rem.

Altera Antidotus contra venenum.

℞ Dictami Cretenſis, Dictami albi, Gentianæ, Cardi benedicti, termentillę, ſuperiorũ corticum cancrorũ fluuialium in vmbroſo loco ſiccatarum ana vnciam vnam; boli armeni oriẽtalis, terrę Lemnię, oſsis vnicornij puluerizati ana vnciã mediam, almiſchij boni dragmã vnam. Hæc omnia ſubtiliſsimè terantur, & aqua ardenti perfectiſsima miſceãtur: & poſtquã ſeptem vices imbibita, & deſiccata ad ſolem fuerint, iterũ puluerizentur & per ſetaciũ emittantur, & in ampulla vitrea bene clauſa ſeruẽtur, & dragma vna cum duobus digitis vini albi optimi detur indigenti. Atque inter alia remedia, lapis quem

Bezaar nominant, reperitur, qui ex Orientalibus Indiis ad nos transportatur, qui si cum aqua herbæ scorsuneræ ægroto detur, confestim à veneno liberabitur. Adest etiam terra Lemnia vel sigillata nuncupata: tanta enim est eius vis, vt bibita vel comesa venenum expellat. Scribitur namque quòd Reges ac Principes Orientales & Meridionales quotidie in suis cœnis & prandiis hac sigillata terra vtebantur. Vnde Regum sigillo terra hæc signabatur, hinc terræ sigillatæ nomen inditum est: verùm nunc sigillorum fides euanuit, quoniam tam bona quàm adulterata ad nos transportatur. Verùm omnia, & quæcunque venenorum genera atque innumera illorum præsidia recensere, præsentis non est instituti, sed duntaxat huius optimi & celeberrimi viri venenationis casum enarrare. Cui ne susceptam prouinciam excedamus, finem imponimus, Deo Opt. Max. gratias agentes. *Terra Lemnia seu sigillata.*

Hæc habui, mi doctissime & amicissime Leonarde, quibus festinanti calamo subsecíuis, vt dicitur, horis tuę voluntati morem gererem, mádatísque obtemperarem, ac posteritati de veritate fidem facerem. Reliquum est nunc, vt postquàm non ego solùm, verùm omnes huius ciuitatis homines tibi plurimùm debemus, & quidquid in nobis est, tibi acceptum referimus, vt si occasio feret, nobis vti velis. Nulla enim res tam ardua ac difficilis erit, in qua peragenda nos paratos non inuenias. Fac valeas, méque, vt soles, ames. Datum Beneuenti, Calend. April. 1579.

BIBLIOTECA VITT. EMANUELE ROMA

FINIS.

INDEX RERVM INSIGNIORVM, NOTATV ET SCITV DIGNIORVM, QVÆ IN hoc de Fascino continentur tractatu, locupletissimus.

A

B

C

D

E

F

H

hominis

N

Q

R

V

Z

FINIS INDICIS.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE